

64004

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP
TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE
KÖYLÜ POLİTİKASI (1923 -1950)**

Türkan ÇETİN

Danışman
Prof. Dr. Ergün AYBARS

DOKTORA TEZİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İZMİR - 1997

Doktora tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Doneminde Turkiye’de Koylu Politikası (1923-1950)” adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı duşecek bir yardıma baş vurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gosterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../1997
Turkan ÇETİN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün

..... / / 1997 Tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora öğrencisi Türkan Çetin'in "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Köylü Politikası (1923-1950)" konulu tezi incelenmiş ve aday / / 1997 tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içerisinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖNSÖZ

Sanayileşme sürecini tam anlamıyla gerçekleştirememiş tarım ülkesi olma konumunu hala koruyan Türkiye'nin önünde, 2000'e 3 kala köy ve köylü sorunu farklı boyutlarla önemli bir problem olarak bulunmaktadır. Tarımda verimin artışı, tarım dışı kesimlerle tarım kesiminin milli gelirden aldığı pay, köyden kente göç ve gecekondulaşma, Türkiye'nin Avrupa topluluğuna üye olma çabaları, dünya tarım teknolojisindeki gelişmeler, biyoteknolojik üretim araçlarının Türkiye'de uygulanması, GAP gibi bir çok konu Türkiye'nin gündemindedir. Bugünün farklı boyutlardaki köylü sorunlarının tarihsel kökenleri ve devletin çeşitli dönemlerdeki uygulamaları, bugünün sorunlarına da ışık tutacak niteliktedir.

Bu çalışma emperyalizme karşı savaş vermiş bir ulusun Atatürk'ün liderliğinde yeniden varoluş mücadelesinin köylü boyutu açısından incelenmesidir. Nüfusunun %80'nin köylerde yaşadığı bir ülkede; köyler 40 binden fazla iskan bölgesinde konuşmak için en fazla 500 sözcük kullanan, ancak askere gittiğinde farklı bir dünyayı kısmen görebilen, okuma-yazma oranının %2'lerde kaldığı içine kapalı bir toplum yapısına sahiptir. Uzun savaş yıllarında genç nüfus ölmüş, yaşayanlarda salgın hastalıkların pençesinde varolma savaşı veriyordu. Posta teşkilatının olmadığı, ulaşım olanaklarının sınırlı kaldığı tarım ülkesi Türkiye'de tarım ürünleri ithal edilirken bazı yörelerde fazla ürünlerini yol yokluğu nedeniyle satamadığından yakmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde; köy ve köylü tanımları yapılmıştır. Anadolu köy yerleşmesinde coğrafyanın etkisi ve tarımsal bölgelerdeki farklılıklar üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; Kurtuluş Savaşı ardından kurulan yeni devletin Dünya ekonomik bunalımına kadar köylere yönelik politikaları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; Devletçilik politikalarının köye yansması incelenmiştir. Bir yandan ekonomik önlemler alınırken, bir yandan da Halkevlerinin köycülük şubeleri ve 1930'lu yılların sonuna doğru Köy eğitimliği örgütüyle köylünün bilimsel anlamda eğitilmesi işine girişilmiştir.

Dördüncü bölümde; İkinci Dünya Savaşı'nın köylerdeki etkileri ve devletin politikaları üzerinde durulmuştur. Toprak mahsülleri vergisi ve Köy enstitüleri bu döneme damgasını iki farklı boyutta vurmuştur.

Beşinci bölümde; Savaş sonrası çok partili yaşama geçiş sürecinin başlaması, CHP'nin 1947 kongresinden sonraki değişiminin köylü politikalarına yansımaları üzerinde durulmuştur.

Altıncı bölüm; Türk devriminin köy toplumsal yapısında oluşturduğu değişim üzerinde durmaktadır. Günlük yaşamdan kesitler vermektedir.

Cumhuriyet döneminde köy sorunu ve devletin köylü politikalarının ele alınıp incelendiği bu araştırmanın gelişimi sırasında yapmış olduğum hataları titizlikle düzelterek, yön veren destek ve katkılarını her zaman sağlayan danışmanım ve hocam Sayın Prof. Dr. Ergün AYBARS'a teşekkür ederim. Görüş ve katkılarından dolayı Sayın Yrd.Doç. Kemal ARI'ya , arkadaşım Leyla Kırkpınar'a, kısa görüşmelerim sırasında özgün fikirleriyle teze bakış açımdaki gelişmelere katkılarından dolayı Sayın Halil Bertay ve Sayın İlhan Tekeli' ye, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, İç İşleri Bakanlığı Arşivi, Köy İşleri Bakanlığı Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphane Ankara Milli Kütüphane çalışanlarına verdikleri destekten dolayı çok teşekkür ederim.

Türkan ÇETİN

İZMİR/1997

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	VI
TABLolar.....	VII
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KÖY VE KÖYLÜ SORUNU	
A) Köy ve Köylü Tanımları.....	7
B) Köyde Toplumsal Tabakalaşma.....	9
C) Türkiye'de Köy Yerleşmelerinde Bölgesel Farklılıklar.....	13
BÖLÜM 2.1923-1930 YILLARI ARASINDA KÖYLÜ POLİTİKALARI	
A) İzmir İktisat Kongresinde Köylüyü ilgilendiren Kararlar.....	20
B) Köy Kanunu'nun Çıkarılması.....	24
1-) Örnek Köylerin Kurulması.....	28
2) Köy Sınırlarının Çizilmesi.....	30
C) Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi Sorunu.....	31
1-) Aşar Vergisinin Kaldırılması.....	33
2) Arazi Vergisi.....	37
3) Ağnam Vergisi.....	38
4) Maarif Vergisi.....	40
5) Yol mükellefiyeti Vergisi.....	41
D) Ulaştırma Ağının Geliştirilmesi.....	44
E) Köyde Eğitim.....	48
1) Köyde Okullaşma Oranı.....	48
2) Halk Eğitimi.....	54
a) Millet Mektepleri'nin Köylünün Eğitimideki Rolü.....	56
b) Askerde Köylünün Eğitimi.....	58
3) Tarımsal Eğitim Politikaları.....	59
4) Türkiye'de Köy Dergiciliği (1923-1950).....	63
BÖLÜM 3. 1930-1939 YILLARINDA KÖYLÜ POLİTİKALARI	
A) Devletçilik Politikalarına Geçiş, Ülkenin Genel Durumu.....	75
1) 1931 Ziraat Kongresi.....	78

a)I.Türkiye Ziraat Kongresi'nin Yankıları.....	80
b) I.Ankara Beynelmillel Ziraat Teknik Sergisi.....	83
2)1938 Birinci Köy ve Ziraat Kongresi.....	84
B)Umumi Müfettişliklerin Kurulması.....	86
C) Köy Bürolarının Kurulması.....	91
D) Köy Birlikleri.....	94
E) Devlet Bütçelerinde Köye Ayrılan Paylar.....	94
F)Tarımsal Modernizasyon.....	97
1)Tarımla ilgili Teknik Personelin Yetiştirilmesi:Yüksek Ziraat Enstitüsü.	97
2)Sulanan Arazi Alanlarını Yaygınlaştırma Çalışmaları.....	99
3) Tarımda Makinalaşma.....	100
E)Köylünün Eğitimi Alanında Yapılan Çalışmalar.....	107
1)Halkevleri Halkevlerinin Köylüye Yönelik Çalışmaları.....	107
2) Halkodalarının Açılması.....	112
3) Köy Eğitimliği Örgütü.....	119

BÖLÜM4:1939-1945 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KÖYLÜ POLİTİKALARI

A) ikinci Dünya Savaşının Köylüye Yansıması.....	121
1)CHP 1940 Kongre Dilekleri.....	121
2) Savaş Ekonomisine Geçiş ve Ekim Seferberliği.....	123
B) İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Hükümetlerin Tarım Politikaları.....	125
1)Teknik Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları.....	127
2) Tohum-İslah İstasyonları.....	128
3) Devlet Çiftlikleri.....	129
4) Zirai Kombinalar.....	130
C)İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Vergi Politikası.....	130
1) Toprak Mahsülleri Vergisi... ..	131
D)Köylünün Eğitiminde Özgün Bir Çözüm :Köy Enstitüleri.....	135
1) Köy Enstitülerinin Kuruldukları Bölgeler:.....	136
2)Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri.....	143

BÖLÜM 5:1945-1950 ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİ VE KÖYLÜ POLİTİKALARI

A) Toprak Reformu Deneyimi:Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu.....	146
1)Köylünün Mülksüzleşmesinin Tarihsel Kökenleri.....	146
2) Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun Çıkarılması.....	164
B)Savaş Sonrası Dış Politika ve Marshall Planı.....	169
C)Çok Partili Hayata Geçiş.....	172
1) Egemen Sınıflar Arasındaki Çatışmalar ve Demokrat Partinin Kuruluşu.....	172

BÖLÜM 6:CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÖYDE TOPLUMSAL DEĞİŞME

A)Köylünün Günlük Yaşantısından Kesitler.....	175
1) Aile Yapısı.....	178
2)Köyde Kadın.....	179
3)Köylünün Beslenmesi.....	183
4) Köy Ev Yapı Biçimleri.....	185
5) Batıl inançların Yaygınlığı.....	188
B)Sağlık Hizmetlerinin Köye Götürülmesi.....	189
1)Sıtma Savaşı.....	192
C) Nüfus Yapısı.....	196
SONUÇ	198
BİBLİYOGRAFYA	204
EKLER	220

KISALTMALAR

- age.: Adı geçen eser.
agm.....: Adı geçen makale.
Agr.....: Adı geçen rapor.
agt.: Adı geçen tez.
B: Baskı.
C.: Cilt.
CHP.....: Cumhuriyet Halk Partisi.
Çev.....: Çeviren.
ÇTK.....: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu.
D.: Devre.
DEÜ.....: Dokuz Eylül Üniversitesi.
DİE.....: Devlet İstatistik Enstitüsü.
D.P.....: Demokrat Parti.
İ.: İçtima senesi.
İT.....: İttihat ve Terakki.
MEB.....: Milli Eğitim Bakanlığı.
S.....: Sayı.
s.....: sayfa.
ss.....: sayfadan sayfaya.
TBMM.....: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TBMMZC.....: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi.
TC.....: Türkiye Cumhuriyeti.
TDK.....: Türk Dil Kurumu.
TTK.....: Türk Tarih Kurumu.
TZD.....: Türk Ziraat Derneği.
Vb.....: Ve benzeri.
Yay.....: Yayınları.

TABLO LİSTESİ

- Tablo 1 : Arazi mülklerinin köylüler arasında dağılımı.
- Tablo 2 : Köylerin kuruldukları bölgeler ve Muhtarlık sayısı.
- Tablo 3 : 1927-1928 yılında açılan Köy Öğretmen Okullarının ders programı .
- Tablo 4 : Köy Bürosu, Köy Katibi yetiştirme kurslarında okutulan dersler.
- Tablo 5 : 1923-1950 yılları arasında görev yapan Ziraat Vekilleri.
- Tablo 6 : Ziraat Vekaleti Bütçeleri.
- Tablo 7 : 1940 CHP kongresinde halkın istekleri.
- Tablo 8 : 1940 CHP il kongrelerinde halkın isteklerinin Bakanlıklara dağılımı.
- Tablo 9 : Köy Enstitülerinin kuruldukları yerler ve öğrenci sayıları
- Tablo 10 : ÇTK ile toprak dağıtılan aile sayısı.
- Tablo 11 : Marshall yardımıyla Türkiye'ye gelen tarım araçlarının listesi.
- Tablo 12 : 1930 yılında Türkiye'de çocuk doğum ölüm oranları.
- Tablo 13 : 1945-1948 yılları arasında sıtma mücadelesi sonuçları.
- Tablo 14 : 1927-1950 yılları arasında şehirli ve köylü nüfusun genel nüfusa oranı.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan enkaz haline gelmiş bir tarım ülkesi devraldı. Uzun savaş yılları sonucunda üretim düşmüş, genç nüfus savaşlarda ölmüş, iş hayvanları başta olmak üzere geri durumdaki tarım araçlarının önemli bir bölümü yitirilmişti. Nüfusunun çoğunluğu köylü olan ülkede tarımsal ürünlerin bile önemli bir kısmı ithal ediliyordu. Ulaşım ağının gelişmemiş olması nedeniyle içe dönük üretim yaygındı. Ülkenin bir bölgesinde kıtlık yaşanırken bir başka bölgede üretici ürününü yollarla pazara ulaştıramadığı için yakmak zorunda kalıyordu. Babadan kalma yöntemlerle yapılan tarımsal üretim verimin düşüklüğünde önemli bir faktördü.¹

Kurtuluş Savaşı'nın ardından kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetinin amacı laik, çağdaş, özgür düşünceye sahip, modern bir toplum yaratmaktı. Bunu gerçekleştirmenin en önemli unsuru ise, nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan köylüye devrim hareketlerini ulaştırmakla mümkündü. Türk devrimi köye ulaştığı ölçüde başarıya ulaşacaktı. Bu nedenle Atatürk daha Kurtuluş Savaşı sürerken TBMM'nin üçüncü toplantı yılını açış konuşmasında "...Türkiye'nin sahib-i hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin siyaset-i iktisadiyesi bu gaye-i asliyeyi istihsale matuftur."² sözleriyle gündeme getirdiği köylü sorununu, cumhuriyetle birlikte ele alarak çok boyutlu olarak köye yönelik çalışmaları başlatmıştır.

¹ "Diyarbakır dahilinde ziraat karasapanla yapılırken hasatta eski usullere göre yapılmaktadır. Fenni aletlere göçmenlerde rastlanmaktadır.",İç İşleri Bakanlığı Arşivi,Diyarbakır ili 1938 yılı Umumi Vaziyet Raporu,

² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,4.B,C1,TTK yay., Ankara,1989,s.240.

Türk devrimi aydınlanma prensipleri üzerine kurulmuş bir “modernite projesidir”. Feroz Ahmed’in “Modern Türkiye yaratmak / İnşa etmek” olarak tanımladığı bu proje “batı düşüncesinin esasında yatan bir rasyonalizm’i ” kabul eden bir çağdaşlaşma isteğidir. Çağdaşlaşmayı gerçekleştirmenin aşamalarını ise Şerif Mardin şöyle sıralamaktadır:

1. Kişilerin otoritesi üstüne kurulu bir onur anlayışından kurallar ve yasalar üstüne kurulu bir onur anlayışına geçiş.
2. Evren düzenini anlamada dinden “Pozitif Bilim” anlayışına geçiş.
3. “Avam-havas” ayrılıkları üzerine kurulmuş bir topluluktan “Halkçı” bir topluluğa geçiş.
4. Bir ümmet topluluğundan bir ulus topluluğuna geçiş”³

Atatürk’ün Türk toplumunda gerçekleştirdiği bir ulusu yeniden yaratmaktır. Köye yönelik devrim hareketlerinde de modernite projesinin uygulandığını görmekteyiz.

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra Köy Kanunu’nun⁴ çıkarılması birinci aşamanın boyutudur. Evreni algılamada dinden pozitif bilime geçerken köylüyü eğitmek amacıyla ilk yıllardan itibaren köylünün eğitime yönelik çeşitli çalışmalar yapıldı. Bölge Yatılı Okulları, Tarım Liseleri, askerde eğitim, Millet Mektepleri, 1930’ların sonunda öğretmenli okullar ve 1940’lı yıllarda Köy Enstitüleri halkın pozitif bilimle eğitilerek sorgulayan, batıl inançların yok edildiği bir toplumu yaratmayı amaçlayan kurumlarıdır.

Sınıfsız-imtiyazsız bir toplum yaratmak üzerine kurulan Halkçılık ilkesine dayalı Kemalizm’in halkçılık ilkesinin önemli bir boyutunu Köycülük oluşturmaktadır. 1930’larda Halkevlerinin bir kolu olarak çalışan köycülük kolları Türk Devrimini yurdun en uzak köşesindeki köylere kadar benimsetmek yeni devletin varlığını hissettirmek için yoğun olarak çalışmışlardır. Zafer Toprak ‘ın “ Köycülük ,1910’lu

³ Şerif Mardin, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İletişim yay., İstanbul, 1994, ss.206-207.

⁴ Türkan Çetin, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanununun Çıkarılması”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 1994-1995, C.2, S.4-5, ss.29-44.

yıllarda Türk Ocağı çevresinde gündeme gelen ‘narodnik’ eğilimli Anadoluçuluk’un bir uzantısıdır. Türk Yurdu ve Halka Doğru dergilerinde başlatılan ‘Halka Doğru’ hareketi Anadolu köylüsünün değerlerine sahip çıkar. Köycülük bir anlamda bu geleneğin devamıdır.”⁵ sözleriyle açıkladığı köycülük politikaları döneme damgasını vurmuştur. Dönemin bir çok aydını köy üzerine düşüncelerini köy-şehir arasındaki uçurumun kaldırılmasına yönelik yorumlarını sürekli yazmışlardır.

Ümmetten ulus devlete geçişi gerçekleştirmek amacıyla devlet yoğun bir çalışma yaparken bir yandan da ne ölçüde başarı sağlandığını yerel idare amirleri aracılığıyla sürekli denetlemiştir. 1930-1940 yılları arasındaki dönemi kapsayan ve bütün illerden İç İşleri Bakanlığı’na gönderilen raporlarda idare amirlerine sorulan bir konuda yapılan devrim hareketlerinin halk tarafından ne kadar benimsendiğini öğrenmekti. İlk yıllardaki raporlarda, yapılan devrim hareketinin ,halk arasında devletin otoritesinin etkisiyle kabul gördüğü, devlet herhangi bir nedenle zayıf düşerse halkın eski yaşam biçimine döneceği ifade edilerek “devlet otoritesine bağlılıkları Hükümetin kudreti ile kaimdir. Bu mecburiyetin samimi olabilmesi için birkaç nesil değişmesi lazımdır.” denilmektedir. ⁶ 1940’lı yıllara doğru halka yönelik kurumların (Millet mektepleri, Halkevleri, Köy Eğitimliği Örgütü vb..) da başarısının bir sonucu olarak raporlarda halkın Türk devrimini benimsediği ve sahip çıkmaya başladığı yazılmaktadır. Devrim hareketlerini erkekler kadınlardan daha çabuk ve fazla benimsemişlerdir. Bu ise kadınların hala erkeklerin baskısı altında bulunduğu ve sosyal hayatta etkili olamamalarından kaynaklanmaktadır.⁷

Çalışmamızın amacı; yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin köylü nüfusa dayandığından hareketle, devletin köye yönelik devrim politikalarına ne ölçüde giriştiğini ve ne derece başarılı olabildiğini ortaya koymaktır.

Yüksek Lisans tezimi hazırladığım sırada köy sorununun Cumhuriyet döneminin önemli problemlerinden biri olduğu ve devletin bu sorunu çözmeye yönelik

⁵ Zafer Toprak, "Fikir Dergiciliğimizin Yüzyılı", Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler, 1985, s.44

⁶ Samsun Ladik ilçesi 1937 yılı umumi Vaziyet Raporu., İç işleri Bakanlığı Arşivi

⁷ Vezirköprü 5 / 5 /1939 Umumi Vaziyet Raporu, İç işleri Bakanlığı Arşivi

radikal önlemler aldığını gördüm. Sorun sosyal bir olgu olduğu için sonuçları da birkaç yıl içinde değil birkaç kuşak sonra değerlendirilebildi. Bu nedenle doktora tez çalışmamı tek parti yönetiminin olduğu 1923 - 1950 yılları arasında sınırladım. Bunun nedeni ise bu yıllarda bir takım dalgalanmalar olsa da devletin köylere yönelik politikalarında bir paralellik olmasıdır. Köy sorunu devletin önünde çok boyutlu olarak gündeme gelmişti; devlet buna yönelik çok boyutlu politikalar üretti. Yüksek lisans tezimde Anadolu köylüsünün tarihsel süreci ve sorunları konularına ayrıntılı bir şekilde değindiğim için tekrar olmaması amacıyla doktora tez çalışmamda sorunun, 1923 yılından itibaren olan sürecine ve yeni devletin köy politikalarıyla, köylünün sosyo-ekonomik durumuna değindim.⁸

“Hangi köy ?” ve “Hangi köylü ?” sorusuna gelince 1923 - 1950 arasında köy ekonomisinin büyük ağırlıkla tarıma dayanması ve köylerin büyük çoğunluğunda tarımsal üretimle ilgili bir takım sorunların bulunması çalışmamızı daha çok tarımsal üretimle geçimini sağlayan köyler üzerine yönlendirdi. Yine tarihsel sebepler ve coğrafyanın Anadolu köy yerleşmeleri üzerindeki etkilerinin bir sonucu olarak, farklı bölgelerdeki köylülerin yaşam biçimleri ve sorunları da farklılıklar gösteriyordu. Doğu Anadolu köylüsüyle Karadeniz, İç Anadolu ve Ege köylüsünün birbirinden çok farklı sorunları bulunuyordu. Devletin köy politikasının; ortak bir noktada birleştiği ve Türk Köylüsü'nün topyekün kalkınmasına yönelik oluşturulduğundan yola çıkarak biz de genellemede bulunduk, yer yer bölgesel farklılıkları vurguladık. Konuyu dönemin yoğun atmosferi olan köycülük penceresinden değerlendirmeye çalıştık. Tek parti döneminde köylünün günlük yaşantısından, sorunlarına, eğitim problemlerinden, ekonomik problemlerine kadar içinde bulunduğu ortamı tanımaya çalıştık bu sorunlar ortaya konulurken, Devletin sorunlar karşısındaki tavrı ve izlediği politikaları yönlendiren sebepleri de ortaya koymayı amaçladık.

Çalışma ile ilgili olarak Köy İşleri Bakanlığı arşivine yaptığımız başvuru sonucunda Bakanlığın arşivini Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ne devrettiğini, kütüphanelerinde köye yönelik yayınlar bulunduğunu belirttiler. Bakanlık arşivleri

⁸ Türkan Çetin “Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de Köy, Köylü Sorunu ve Köy Kanunu” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), D.E.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü 1992 ss13 -37

içinde İç İşleri Bakanlığı arşivinde oldukça ilginç ve orijinal belgelere ulaştık. Fakat ne yazık ki Türkiye’de arşiv geleneğinin henüz tam olarak gelişmemesi nedeniyle belgeler tasnif edilmemişti.⁹ İç İşleri Bakanlığı’ndaki belgeler 1930-1940 yılları arasında illerdeki en büyük idare amirlerinin İç İşleri Bakanlığı’na gönderdikleri raporlardır. Bu raporlarda Bakanlık tarafından her ile gönderilen anket niteliğindeki sorulara idare amirlerinin verdiği ayrıntılı yanıtlar bulunmaktadır. Bu raporlar illerin Maarif Müdürü, Ziraat Müdürü, Baytar Müdürü, Nafia, Sıhhiye, Posta ve Telgraf Müdürlerinin oluşturduğu bir komisyonun, köylerden kazalardan, ticaret ve sanayi odası vb.. kuruluşlardan aldıkları bilgilerin rapor olarak İç İşleri Bakanlığına sunulmuş halidir.¹⁰ Bu raporlar devletin köy ve köylü politikasının belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bakanlıkta ulaşılan diğer belgelerde köylülerin şikayet konuları ve devletin tavrının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Başbakanlık Cumhuriyet arşivinde 1923-1943 yılları arasındaki konuyla ilgili belgeler basın taramalarını destekler niteliktedir. Çalışmada ikinci derecede kaynak olarak kullanılan ve her zaman objektifliği şüphe götürebilecek dönemin basını ile arşiv belgelerinin birbiriyle örtüşmesi de tezde varılan sonuçların hata payının azalması açısından önem taşımaktadır.

Konuyla ilgili olarak ulaşılan diğer orijinal belgeler ise Umumi Müfettişlik raporlarıdır. Yine Ankara’da 1936 yılında ortak toplantı yapan Umumi Müfettişlerin¹¹ “Umumi Müfettişlikler Konferansında Görüşülen ve Dahiliye Vekaletini İlgilendiren İşlere Dair Toplantı Zabıtlarile Rapor ve Hulasası” başlığıyla basılan zabıtlarda çalışmayı zenginleştirmesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada kullanılan diğer kaynaklar ise 1923-1950 yılları arasında yayınlanan gazete ve dergilerdir. Özellikle Hakimiyet-i Milliye (daha sonra Ulus adını alır) ve Köye yönelik olarak çıkarılan ve köylere parasız olarak dağıtılan Yurt Gazetesi

⁹ Bu nedenle bu belgeleri kullanırken raporun hangi ile ve kaç yılına ait olduğu belirtilmiştir.

¹⁰ Artvin 1932 yılı Umumi Vaziyet Raporu

¹¹ “Umumi Müfettişlikler Konferansında Görüşülen ve Dahiliye Vekaletini İlgilendiren İşlere Dair Toplantı Zabıtlarile Rapor ve Hulasası”, Başvekalet Matbaası, Ankara, 1937.

¹²Devletin resmi bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir. Konuyu araştırma derinleştikçe köye yönelik olarak bu yıllarda bir hayli derginin yayınlandığını ve bu dergilerin büyük çoğunluğunun da bugüne kadar yapılan araştırmalarda kullanılmadığını gördük. Bu nedenle çalışmamızın bir alt başlığını da “Cumhuriyet Dönemi Köy Dergiciliği ” oluşturdu. Bu konuda İzmir Milli Kütüphane'nin zengin süreli yayın kataloğunun araştırmaya büyük katkısını belirtmeden geçemeyeceğiz

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri devletin köylük bölgelerle ilgili tavrını belirlemesi açısından önem taşımaktadır. Resmi İstatistikler, tarım ve sanayi sayımları, nüfus sayımları, köy sayımı sonuçları dönemin rakamsal değerlendirilmesi ve bazı sonuçlara varılmasında önem taşımaktadır. 1931 ve1938 yıllarında toplanan Ziraat Kongrelerinin raporları da dönemin tarım politikalarının belirlenmesinde etkili oldu. Bibliyografya bölümünde bu kaynaklar belirtildiğinden burada tekrar olmaması açısından vermiyoruz.

1930'lu yılların başından itibaren köycülüğün resmi devlet politikası olmasıyla birlikte basın ve yayın hayatında köye yönelmede bir canlılık yaşanmış, anı ve inceleme olarak bir çok eser yayınlanmıştır. Halkevi dergileri -bunların içinde özellikle Ülkü'yü anmadan geçemeyeceğiz- köylünün günlük yaşantısını ortaya koymamızda bize rehberlik etmiştir.

Nusret Kemal Köymen, Reşid Galip, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç,Kazım Dirik, Selahaddin Demirkan, Hasan Reşit Tankut ve diğer köycü aydınların eserleri ve düşünceleri dönemin köycülük ruhunu anlamamızda bize yol gösterdi.

1940 lı yıllarda köy sosyolojisinin Türkiye'de gelişmesi ile birlikte köylünün günlük yaşantısıyla ilgili önemli eserler ortaya çıktı.¹³ Bu çalışmalarında tezimize katkısını belirtmeden geçemeyeceğiz. Bunların dışında günümüzde yapılan araştırmalardan da faydalanıldı.

¹² Hakkı Uyar-Türkan Çetin," Tek Parti Yönetimi'nde Köylüye Yönelik Propaganda Yurt Gazetesi", *Toplumsal Tarih*, Ocak 1994, S.1, ss.51-58.

¹³ Mediha Berkes,"Türk Köyünün Tetkikine Başlarken", *Yurt ve Dünya*, Sonkanun 1941, S.1, C1, ss.26-32; Selahattin Demirkan, *Küçükçekmece Köyü*, İstanbul, 1941; Salahaddin Demirkan, *Köyün Sosyal Tetkikinde Monografya Usulü*, İstanbul, 1946; Salahaddin Demirkan, *Köy Sosyolojisine Hazırlık*, Ankara, 1962; Behice Sadık Boran, *Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki*, TTK yay., Ankara, 1945; *Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı*, (Derleyen: Oğuz An), 2.B., Boğaziçi Üniv.yay., İstanbul, 1985.

BÖLÜM 1

KÖY VE KÖYLÜ SORUNU

A) Köy ve Köylü Tanımları

En küçük yerleşim birimi olan köyün çeşitli yönleriyle çeşitli bilim dallarınca gerek Türkiye’de gerek dünyada pek çok tanımı yapılmıştır. Kanun koyucular idari; sosyologlar, nüfus, adet, anane; coğrafyacilar, tabii yerleşim; ekonomistler ekonomik yönden köyü tanımlamışlardır. Yine “köy” ile “köylü” tanımlarında bu iki olgu farklı olmasına rağmen birbirinin içine geçmiş, birlikte tanımlanmıştır.

Köy: Bir yerleşim birimi olarak köyün tanımı “Köy Kanunu” nun 1.ve 2. Maddelerinde şöyle yapılmaktadır:

“ 1- Nüfusu ikibinden aşağı yurlara köy denir.

2- Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe, ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.”

Yine kalkınma planlarında köy şöyle tanımlanmaktadır:

“Köy, kanuni, demografik ve nitelikle ilgili kriterlerin ışığında; ekonomik yapısı büyük bir ağırlıkla tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşme sınırına sahip en küçük idari üniteyi teşkil eden ve nüfusu iki bine kadar olan topluluk...”¹

¹ Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl 1968-1972, DPT,yay,Ankara,1967,s.236

Üçüncü beş yıllık kalkınma planında ise köyün tanımlanmasında nüfus ikibinden on bine çıkmıştır.

“Ekonomik yapısı büyük bir ağırlıkla tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belli bir yerleşme sınırına sahip ve nüfusu on bine kadar olan yerleşme birimleri...” olarak tanımlanmaktadır.²

Toplumbilim kitaplarında ise “köy” tanımlamalarında toplumsal ve ekonomik işleve doğal olarak daha fazla ağırlık verilmiştir. Özer Ozankaya *“köy toplulukları, genellikle tarımla uğraşan içinde buldukları toplum bütünüyle ortak çıkarları az olan ve sınırlı ölçüde eş güdülmüş bulunan birkaç düzine ile bir kaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu, belli ve özenle korunan sınırları bulunan topluluklardır.”*³ Yine Yücel Çağlar’da köy topluluklarını benzer bir şekilde *“...İşbölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayalı, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan, toplulukların yaşadığı yerleşmeler...”* olarak tanımlamaktadır.⁴

Hukuk açısından ise köy *“Belediye teşkilatına sahip olmayan, nüfusu ikibini aşmayan, halkının mahalli ihtiyaçlarını karşılamakla görevli ortak veya özel malları bulunan ve genel karar organları halk tarafından seçilen mahalli idare niteliğinde bir kamu tüzel kişisi”*⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Köy yukarıda da çeşitli tanımlamalarının yapılmasından anlaşılacağı üzere ilkel göçebe toplulukların toprağa yerleşmesiyle oluşan en küçük ve en eski yerleşim birimlerindedir. Bu yerleşim birimlerinde içine kapalı bir toplum yaşantısı sürdürülmektedir. Köy ekonomileri genellikle tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

Köylü: Köy ile ilgili tanımlamalar köylülük olgusuna ışık tutmaktadır. Nüfussal ağırlıklı olarak belli özelliklere sahip “yerleşim yerleri “ köyleri oluştururken, bu yerleşim yerlerinde yaşayan insan toplulukları ise “köylüler” i oluşturmaktadır.⁶

² Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973-1977, DPT yay, Ankara, 1974, s.59.

³ Özer Ozankaya, Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, T.D.K. yay., Ankara, 1980, s.75,

⁴ Yücel Çağlar, Köy, Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınması Sorunu, T.Z.D. yay., Ankara, 1986, s.21

⁵ Meydan Larousse, C.7, s.559.

⁶ Çağlar, age, s.19.

En yalın tanımlamayla köylü köyde yaşayan insan olarak nitelendirilebilir.

Toplumbilim açısından; “Köylü temel uğraşısının tarımsal üretim olduğu yerleşim yerlerini kuran, çoğunluk buralarda yaşam sürdüren, birbirleri ve çevresiyle çeşitli niteliklerde ilişkiler kuran, farklı toplumsal sınıf ve katmanlardan oluşmuş topluluklardır.”⁷ Ancak bu tanımlamada bazı eksiklikler göze çarpmaktadır. Her köylü hayatını tarımsal ürün elde ederek devam ettirmeyebilir. Örneğin bazı köyler balıkçılık, madencilik, ormancılık v.b. işlerle uğraşarak geçimlerini sağlayabilir. Yine her tarımsal üretim yapan kişi de köylü olmayabilir. Pazara yönelik üretim yapan bölgelerde, pazar için üretim amacıyla çok geniş topraklarda başkalarını çalıştırarak kazanç sağlayan kişiler köylü tanımlamasının dışındadır.

Köylülerin belirgin bir özelliği de kapalı toplum yapısı özelliklerini taşımalarıdır. Toplumdaki bir çok teknolojik gelişme köylere oldukça geç ulaşmaktadır. Bu nedenle köylüler geleneklere son derece bağlı , dışa kapalı bir toplum yapısına sahiptirler ve dışarıdan gelen yenilikleri kabul etmekte direnç gösterirler.

B) Köyde Toplumsal Tabakalaşma

Köylü tanımlamalarını yukarıda da belirttiğimiz üzere yaptıktan sonra çalıştığımız dönem içinde Türkiye’deki köylülüğün toplumsal sınıflardaki tabakalaşması üzerinde durmak istiyoruz. Burada yeni bir kavram karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal sınıf. Bu kavramı “*Toplumsal sınıflar, fertlerin toplumsal statülerine göre sıralanmalarını gösteren soyut kategorilerdir...Toplumsal statü: Bir toplum içinde ferdin veya grubun başkalarıyla olan ilişki durumudur;veya kısaca , ferdin toplumda işgal ettiği yerdir.*”⁸

⁷ Çağlar,age,s.29.

⁸ Everett M. Rogers,*Social Change in Rural Societi*, Appleton-Century,1960,si32'den Aktaran,Orhan Türkdoğan,*Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*,Dede Korkut yay.2B,İstanbul,1977,s.90

Resmi bir sınıflama olarak Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun altıncı maddesine göre "arazi mülkleri" yüzölçümü bakımından küçük,orta,büyük arazi olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

- a) Küçük arazi mülkü, 500 dönüme kadar olan arazidir.
- b) Orta arazi mülkü, 501'den 5000 dönüme kadar olan arazidir.
- c) Büyük arazi mülkü, 5000 dönümü geçen arazilerdir.

Bazı bilim adamlarının bu ölçütü kullanarak büyüklükleri bakımından tarımsal işletmelerin, böylece köylülerin sınıfsal tabakalaşmasını da ortaya koydukları görülmektedir:

Tablo:1

İşletme Büyüklüğü (Dönüm)	Mülk Sahiplerinin Oranı (%)	Kapladığı Alanın Oran(1%)	Ortalama İşletme Büyüklüğü(Dönü)
500'den aşağı	99.75	86.34	60
500-5000	0.23	9.95	3.000
5000'den yukarı	0.01	3.70	15.000

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 500 dönümden küçük ve ortalama büyüklüğü 60 dönüm olan işletmelerin kapladığı alan, işlenen tüm toprakların %85'den fazlasını; 500-5000 dönümlük orta büyüklükteki işletmeler toprakların %10'nunu ;5000 dönümden büyük işletmeler ise toprakların % 3.7'sini kaplamaktadır.

Türkiye'de köylülüğün sınıfsal yapısı üzerine bir çok çalışma yapılmıştır.⁹ Bu çalışmaların sonucunda ortak bir noktada birleşilmektedir. Bizde köylünün toplumsal tabakalaşmasında bu sınıflandırmayı esas alacağız.

⁹ Muzaffer Sencer, Türkiye'de Köylülüğün Maddi Temelleri, Ant yay., İstanbul, 1971, s.s.155-205; Korkut Boratav, Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm, A.Ü., Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1980, s.59-60; Yücel Çağlar, Köy, Köylülük ve Türkiye'de Köy Kalkınması Sorunu, T.ZD. yayınları, Ankara, 1986, ss.36-42; Gülten Kazgan, Tarım ve Gelişme, İ.Ü., İktisat Fakültesi, İstanbul, 1977, s.11; Haldun Günalp, Kapitalizm Sınıflar ve Devlet, Belge yay., İstanbul, 1993.

Büyük Toprak Sahipleri: Toprağa sahip olan kesimdir. Bu kesimi diğerlerinden ayıran temel özellik üretime katılmayıp tümüyle aratıyla yaşıyor olmalarıdır. Bu kesim iki alt katmandan oluşmaktadır. Feodal, yarı-feodal ilişkiler içinde olan birinci katman artık ürünün toprağını kiraya vererek, ikinci toprak ağası grubu kapitalist ilişkilerin arttığı pazara açık üretim yapan bölgelerde artık ürünü ücretli işçi çalıştırarak almaktadır.

Varsıl Köylü: Büyük işletme ve yeterli tarım araçlarına sahip olan, bazen kendisi de çalışmakla beraber daha çok ücretli işgücü kiralayan kapitalist köylülerdir. Zengin köylü işletmeleri ,tarımın pazara açılmasından önce şehir ve kasabalarda yaşayan toprağının başında olmayan ,tarım ürünlerinin iyi para etmeye başlamasıyla işletmelerinin başına geçmiş toprak sahiplerinin oluşturduğu bir sınıftır.

Orta Köylü: Yalnızca kendi toprağını, kendi aile emeğiyle işleyen az da olsa işgücü kiralayan ve böylelikle belli bir üretim fazlası sağlayan katmandır. En belirgin özelliği iş araçlarının yeterliliğidir. Toprağını genişletmek isteyen orta köylü iki problemle karşılaşır. Orta işletmeler miras yoluyla parçalandığı için ya da tarımsal teknolojiyi alabilmek için tefeciden aldığı borcu ödeyememesi sonucu topraklarını kaybedebilir. Veya kiralama,işgal,satın alma v.b. yollarla topraklarını genişletebilir ve zengin köylü tipine dönüşebilir.

Küçük Köylü: Genellikle sahip olduğu küçük ölçekli toprağını kendi ilkel tarım araçlarıyla işleyen, toprak kiralayabildiği gibi,toprağını kiraya verebilen ve ancak kendi geçimini sağlayabilen (geçimlik) üretim yapan köylülerdir. Üretebildikleri çok az artı ürünü de yıl içinde borçlandıkları tefecilere kaptıran küçük köylüler, ortakçılık ve kiracılıkla toprak işleyen “yoksul köylü”den sonra tarım işçisine dönüşmeye en yakın kategoridir. ¹⁰ Çalıştığımız dönem içinde Türkiye’de en yaygın olan katmandır. Kendi toprağında herhangi bir işgücü kiralamadan, aile fertlerinin ortak çalışmasıyla üretimde bulunan ve kimi ücretli işçilik yapan küçük toprak sahipleridir.

¹⁰ “Yoksul Köylü” ile “Orta Köylü” katmanları arasına “Küçük Köylü” katmanını Korkut Boratav çalışmasında koymamıştır. Ancak bu konuda ayrıntılı bir çalışma yapan Muzaffer Sencer kitabında bu kategoriyi koymuştur. Cevat Geray’da ağı’da s.151 bu katmanı koymuştur. Bizde bu ara katmanı sınıflamamız içinde koymayı uygun bulduk.

Geçimlik üretim yapan küçük köylü , tüketim ihtiyaçlarını sağlayabilmek amacıyla ürettiklerinin bir kısmını pazara sunmaktadır.

Tarımsal girdileri çok az kullanan küçük üreticiler pazara yönelik üretim yapsalar da ellerine fazla para geçmez. Örneğin pamuk,tütün,zeytin gibi pazar için üretilen tarım ürünlerinden çıkarılan artık üretim ancak yıllık tüketime ayrılmaktadır ve köylü sermaye birikim sağlayamaz. Küçük köylü Türkiye tarımının 1952 yılında %28.8'ini oluştururken bu oran 1963'de %22.7' ye düşmüştür. Bu oranda göstermektedir ki küçük köylü ya miras yoluyla parçalanan arazisinde yoksul köylüye dönüşmekte ya da mülksüzleşerek özgür işgücü durumuna dönüştüğü görülmektedir.¹¹

Yoksul Köylü: Sahip oldukları toprak ve iş araçları yetersizdir. Bu nedenle ya toprak kiralarak ya da ücretli işçi olarak emeğini kiralarak varlığını sürdürür. Bu sınıfı orta köylüden ayıran en belirgin özelliği iş gücünü belli süreler içinde olsa kiralamasıdır.

Toprak İşçisi: Hiç toprağı olmayan ve geçimini işçilikle sağlayan köylülerdir. Bununla birlikte bazen çok küçük toprağı ve yetersiz ve çok az üretim araçlarına sahip olabilirler. Tarımsal üretimin niteliğine göre bazı işçiler bütün yıl çalışan sürekli işçi olurken bir kısmı da mevsimlik işçi olmaktadır. Sürekli işçiler arasında en belirgin olanları yıllıkçılardır. Bunlar çeşitli yörelerde farklı isimlendirilmektedir. Hizmetkar, çiftçi, yanaşma, bekar, çoban, kahya, uşak, tutma, beylik, azap v.b., isimler verilmektedir.

Geçici işçiler ise gündelikçi ve mevsimlik işçiler olmak üzere ikiye ayrılır. Günübürlükçiler büyük ve orta işletmelerde işin yoğun olduğu zamanlarda günübürlük tutulurlar. Örneğin Erzurum'da çobanlar , özellikle şekerpancarı tarlalarında hasat zamanı kadın erkek çocuk günübürlük çalışan işçilerdir.

Mevsimlik işçilerse yerel ve göçmen olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerel işçiler hasat zamanlarında yakın çevrelerden gelen gün ve saat başına ücret alan

¹¹ Muzaffer Sencer,age,s.180

işçilerdir. Göçmen işçilerse bölgeden bölgeye belli mevsimlerde bekar veya ailesiyle birlikte göçen tarım işçileridir. Bu tür işçilere daha çok pazar için üretim yapan tarımın sanayileştiği Çukurova ve Ege Bölgesi'nde rastlanmaktadır.¹²

C)Türkiye'de Köy Yerleşmelerinde Bölgesel Farklılıklar

Köy yerleşmelerinin oluşmasında coğrafya, ekonomik,sosyal, siyasi sebepler etkin olmaktadır. Köy yerleşmelerinin oluşmasında en önemli faktörlerden birisi coğrafyadır. İklim şartları, arazinin eğimi, toprağın özellikleri insan üzerinde etki yapmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak köy yerleşmelerinin yeryüzündeki dağılım şekilleri birinci derecede coğrafyanın etkisi altındadır.¹³ Coğrafi nedenler köy merkezi kuruluşlarının dağ etekleri, vadiler, ovalar ve ormanlık alanlarında kurulmasına etki etmektedir. Türkiye'deki köy yerleşmesine baktığımızda belirgin özellik olarak Türkiye'de köylerin genellikle ovada kurulduğu göze çarpmaktadır. Bu köylerin %18.7'si düz alanda ve %23.4'ü etekte kurulmuştur. 1960 yılında tüm köy nüfusunun %45' ini veya 8.5 milyondan fazlasını etekte kurulmuş köyler oluşturuyordu. 1945 yılında yapılan istatistik sonuçlarına göre köylerin kurulduğu bölgeler, muhtarlık sayısı ve nüfus oranı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:¹⁴

Tablo 2

Kuruluş Yerleri	Muhtarlık Sayısı	Nüfuslar
Ovada	6.468	2.806.297
Vadide	2.841	1.111.507
Sırtta	5.442	1.983.575
Etekte	9.752	4.143.049
Yamaçta	8.244	3.258.394
Dağınık	1.316	770.649
Toplam	34.063	14.073.571

¹² Muzaffer Sencer,age,s.167

¹³ Hamit Sadi Selen,Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri",Coğrafya Dergisi,3.yıl,7ve 8. Sayılardan ayrı bası,Ankara1945.

¹⁴ Türkdoğan,age,s.105

Bu köylerden 3042'si orman içinde,542'si deniz kenarında,597'si göl kıyısında, 10.133'üde ırmak kenarındadır.

1)Coğrafi bakımdan köyler.¹⁵

A)Ova Köyleri: Geniş alüvyonlu ovalarda kurulmuşlardır. Arazileri verimli olduğu için halkının ekonomik durumu iyidir.

B)Dağ Köyleri: Sarp dağ eteklerinde kurulan bu köylerin ekimlik arazileri yok denecek kadar azdır. Ormancılık, hayvancılık gibi alanlarda geçimlerini sağlamaktadırlar. Halkının ekonomik durumu genelde kötüdür. Ülkemizde dağ köyleri , muhtarlığın bulunduğu mahalle ve buna bağlı birbirinden ayrı birkaç mahalleden oluşmuştur. Bunun nedeni ise arazi azlığı nedeniyle köylüler tarımsal arazi bulmak amacıyla köyün çevresindeki alanlara yayılarak zamanla bunların köyün mahallesi durumuna gelmesidir.

2) Yerleşme Bakımından Köyler;

Bu köy yerleşmeleri Türkiye' ye özgü bir takım özellikler göstermektedir. Bu köyler üç alt gruba ayrılmaktadır. "Yerli köyü"; yörüklerin tarihsel süreç içinde yerleşik hayata geçmesiyle oluşan "yörük köyü"; ve 19.yüzyıldan itibaren Osmanlı sınırlarının küçülmesiyle ve 1924 Türk-Rum Mübadele Antlaşması'yla Anadolu'ya gelen göçmenlerin yerleştirildiği "göçmen köyleri"dir.¹⁶

3) Kuruluş Bakımından Köyler:

Bu köy tipinin belirmesinde evlerin toprak üzerindeki dağılımı etkili olmaktadır. Üç alt başlığı bulunmaktadır.

A) Dağınık Köy Tipleri: Bu köy tipi büyük alanları kaplamaktadır ve çiftlik evi bu alanın ortasındadır. Bu tür köylerin avantajı tarlaya gitme sorununun

¹⁵ Hilmi Ziya Ülken, **Sosyoloji Sözlüğü**, M.E.B. yay.,İstanbul,1969,s.s.180-181;Selahattin Kandemir, "Coğrafya Bakımından Köy", **Ülkü**, C.3,S.14,Nisan,1934,s.158; **Meydan Larousse**,C.7, s.s.559-561.

¹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.Kemal Arı, **Büyük Mübadele-Türkiye'ye Zorunlu Göç-**,Tarih Vakfı Yurt yay.,İstanbul, 1995.

olmamasıdır. Ama sosyal ilişkilerin gelişmesinde olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Bu tip köyler A.B.D.'nin birçok bölgesinde görülmektedir. Hollanda, Finlandiya, Norveç, Almanya, Fransa'nın bazı bölgelerinde bu tip köy kuruluşları bulunmaktadır. Türkiye'de Karadeniz Bölgesi'nde bu tip köylere rastlanmaktadır.

B)Toplu Köy Tipleri: Köy evleri birbirine çok yakındır,çoğu kez yan yanadır. Tarlalar köyün dışındadır. Bu köy tipi en eski yerleşme türlerindedir. Tarımsal işletmeler orta veya küçüktür. Toplumsal ilişkiler son derece gelişmiştir. Ulaştırma ve altyapı hizmetlerinin bu köy tiplerine ulaştırılması daha kolaydır. Tarlalara ulaşımın zor olması, tarla sınırlarının karışarak köylüler arasında problemlere neden olması, salgın hastalıkların kolaylıkla yayılması ise bu yerleşim birimlerinin olumsuz yönleridir.

Türkiye köylerinin büyük bir bölümü toplu köy tipindedir. Evler birbirine oldukça yakındır. Bunun nedenleri ise iklimlerin düzensizliği, deprem kuşağında bulunması,doğal felaketler, dağlık arazi yapısıdır. Ayrıca Türkiye'de büyük çiftlikler kurulmasını sağlayacak faktörler tam olarak gelişmemiştir.

C) Aracı Köy Tipleri: Toplu ve dağınık köylerin özelliklerini bünyesinde bağdaştırmaktadır. Alt grupları şöyledir:

“Hat köyü” en eski köy tiplerindedir. Ulaşım olanaklarının gelişmediği ve akarsuların ulaşımında kullanıldığı dönemlerde oluşmuştur. Tarlalar bir vadi, yol, akarsu üzerinde sıralanır. Evler birbirine yakın olarak tarlalar üzerinde yapılmıştır. Özellikle Fransa'da görülen bu köylerde tarlalar akarsuyu takip ettiği için düzgün değildir, uzun parçalar halindeki araziyi işlemesi güçtür.

“Köşe başı topluluğu” tipi köylerde ise dağınık köyün sakıncaları nedeni ile Amerika'da uygulanmaktadır. Evler çiftliklerin köşe başlarındadır ve toplumsal ilişkilerin gelişmesinde bu tarz köylerin olumlu etkileri bulunmaktadır.

Türkiye'de evlerin yerleşmesi bakımından toplu köy tipi yaygındır. Bu köylerdeki hane sayısı değerlendirildiğinde ise köylerde nüfusun seyrek olduğu görülmektedir. 20-50 hane arası köyler çoğunluktadır. Bu oranda Türkiye'nin geniş topraklarında küçük küçük serpiştirilmiş, dağıtılmış birçok köyün olduğunu göstermektedir. Köylerin az haneli olmasının nedenleri çeşitlidir. Türkiye'de topografyanın arızalı olması dağınık kırsal yerleşmelerin kurulmasına sebep olmuş,

geçimi tarım ve hayvancılığa dayanan kırsal nüfus arızalı-dağınık bölgelerde tarıma uygun olmayan arazilerde tarım yapmak zorunda kalarak, ormanları ve otlakları tahrip etmiştir. Anadolu'da yerleşimlerin dağınık olmasını etkileyen faktörler fizyolojik ve sosyal faktörler olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Fizyolojik Faktörler: Yaklaşık 780.000 km² yüzölçümüne sahip olan Anadolu'da arazi hem arızalı hem de yüksektir. Farklı jeolojik zamanlarda oluşan kaya tipleri mevcuttur. Kuzey Anadolu ve Toros orojenik kuşağı akarsular tarafından bölünürken, Doğu Anadolu'da volkanik kökenli dağlar yer almaktadır. Türkiye'nin ortalama yüksekliği 1100 metredir. Anadolu'da %15' ten çok eğimli olan alanlar , ülke arazisinin %62.5'ini oluşturmaktadır. Özellikle orojenik kuşaklarda yükselti kısa mesafelerle sık sık değişir. ¹⁷

Bu arazi yapısının doğal sonucu olarak dağınık kırsal yerleşmeler oluşmuştur. Köylüler tarım ve hayvancılığa dayanan yaşam tarzlarını sürdürebilmek amacıyla çeşitli bölgelere yayılmışlar, tarıma uygun bulabildikleri dağ yamaçlarına, vadi taban,kenar ve ağızlarına yerleşmişlerdir. Ancak buralardaki tarım alanlarının darlığı köylüleri yeni yerleşim birimleri aramaya yöneltmiş ve geçici yerleşim üniteleri kurulmuştur. ¹⁸

Sosyal Faktörler: Osmanlı İmparatorluğu döneminde 16.yy. sonlarından itibaren toprak sisteminin bozulması, Celali İsyanları, güvenliğin sağlanamaması gibi çeşitli nedenlerle köylüler topraklarını bırakarak Celali baskınlarından kurtulmak amacıyla “*otsuz, susuz, çorak ve kireçli toprakların üzerinde, orman kuytularında, cehennem ağzı kuru boğazların içinde, dört rüzgarın boğuştuğu çıplak dağ başlarında yalçın kaya üstünde*” ¹⁹ yerleştiler. Yine Doğu Anadolu'da feodal sistemin getirdiği aşiret sistemindeki yaşam tarzı ve aşiretler arası geçimsizlikler sonucu bazıları topraklarını bırakıp başka bölgelere yerleşti.

¹⁷ İbrahim Atalay,“Türkiye'de Kırsal Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerindeki Etkileri”,Coğrafya Araştırmaları Dergisi, C.1,S.1,Ankara,1989,s.96.

¹⁸ Atalay,agm,s.s.96-97.

¹⁹ Hasan Reşit Tankut, Köylerimiz Bugün Nasıldır,Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır, Kenan Basımevi,Ankara,1939,s.11.

Ülkemizde kırsal bölgelerde iki tür yerleşme tipi bulunmaktadır. Devamlı kırsal yerleşme yerleri köyler, geçici kırsal yerleşme tipleri ise kom, oba, mezraa, yayla ve kışlaklardır.

Geçici yerleşme yeri olan *kom* daha çok Doğu Anadolu Bölgesi'nde dağlık alanlarda görülen birkaç ev ve hayvan ağılından oluşan hayvancılık yapılan yerleşmelerdir.

Mezraa, tarımın önem kazandığı hayvancılığın ikinci plana düştüğü yerleşim birimleridir.

Oba, kom benzeri bir yerleşim birimidir. Karadeniz Bölgesi'nde Ordu-Giresun arasında 15-20 evden oluşan sebze bahçeleriyle çevrili yerleşim alanlarıdır.

Yaylak, hayvan otlatmak amacıyla dağların yükseklerinde kurulan yerleşmelerdir. Özellikle Toros ve Doğu Karadeniz'deki yaylaklar her ihtiyacı karşılayan bir kasaba niteliğindedir.

Kışlak, Toroslar' da hayvancılıkla geçinen Türkmenlerin yaşadığı iskan alanlarıdır.²⁰

²⁰ Atalay, a.g.m., s.s.95-96.

BÖLÜM 2

1923-1930 YILLARI ARASINDA KÖYLÜ POLİTİKALARI

Kurtuluş Savaşı sonrasında yeni kurulacak devletin içinde bulunduğu şartlarda göz önünde tutularak 1923'ten sonra izlenecek ekonomi politikasının kapsamı belirleniyordu. Cumhuriyet yönetiminin devraldığı toplum yapısı geleneklere bağlı,feodal,içine kapalı ekonomik sisteme dayalı bir yapıya sahipti ve Osmanlı mirası üzerine oturuyordu. Osmanlı Devleti 19.yüzyıl sonlarından itibaren kapitalizmin boyunduruğu altına girmişti. Pazara yönelik üretim yalnızca Batı Anadolu ve Çukurova'da gelişmişti.

İzmir İktisat Kongresinde oluşan genel çizgi birkaç istisna dışında 1920'li yılların sonuna kadar devletin ekonomi politikasını etkiledi. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Nisanında Halk Fırkası'nın ilkeleri ile ilgili yaptığı konuşmanın ekonomi ile ilgili bölümleri kongre kararlarına dayanıyordu. Alınan önlemlerden en önemlileri Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması (1925) ve Teşviki Sanayi (1927) yasasının çıkarılmasıdır. Ayrıca dışsatıma yönelik sanayi ürünlerinin dışalım giderlerinin vergiden bağışlanması, esnaf ve sanatkarların örgütlenmesi ile ilgili yeni düzenlemeler sayılabilir. Denilebilir ki siyasal bağımsızlığın kazanıldığı ve iç güvenliğin sağlandığı bir ortamda bu düzenlemeler özel kesim aracılığıyla olabildiğince sanayileşmeyi öngörüyordu.1929 da gümrük saptama serbestisinin kazanılmasıyla yerli sanayinin dış rekabet karşısında korunması sağlandı.

Sanayi ve Maadin Bankası'nın kuruluş amacı özel sektöre kredi sağlamak, özel kesimle ortaklıklar kurmak ve devlete ait olan sanayi kuruluşlarını geçici olarak işletmek ve zamanla bunları özel kesime devretmektir. Banka kamu kesiminin özel kesimine kaynak aktarması sürecinin başlangıç düzenlemesi olarak alınabilir. Banka 1932 yılına kadar çalışmış devlete ait işletmeleri özel sektöre devretmiş, ayrıca 16 özel sermayeli girişime ortak oldu. Ancak bu girişimlerin özel sektör ortakları, çoğunlukla sermaye taahhütlerini yerine getiremedikleri için banka işlevlerini yerine getiremedi.

Sanayi Teşvik Yasası ise 1913 tarihli aynı adlı yasanın kapsamının genişletilmiş halidir. Yasanın önemli hükümlerinden biride özendirilen girişimlerde kural olarak Türklerin çalıştırılması gerektiği ve yalnız yönetici ve muhasebecilerin yabancı olabileceği ,kalifiye eleman gerektiğinde kısa süreli olarak Türklere o işi öğretmek için yabancı işçi getirilebilecekti.

Yine aynı yıllarda "ağır sanayi" ye geçilmesi görüşü savunuluyordu. Çıkarılan bir yasayla devlete demir sanayii kurulması yetkisi verilmiş ve bu iş için dört yılda harcanmak üzere bütçeden 18 Milyon T.L. (bu yıllık bütçenin yaklaşık onda biridir) ayrılması öngörülmüştür. Ancak bu yıllarda bu özlem bir genel müdürlük kurulması ve bunun da iki yıl sonra kapatılmasından öteye gidememiştir.¹

1927 yılında yapılan Sanayi Sayımı Türkiye'nin o dönemdeki şartlarını göstermesi açısından ilgi çekicidir. Sayım kapsamına giren 65.000 dolayında işletmenin %43.59'u tarım, %23.83'ü dokuma ve %22.61'i maden sanayii, makina yapımı ve onarımı grubundan oluşuyordu. Toplam 256.855 çalışanın %43.01'i tarım, %18.70'i dokuma sanayiinde toplanmıştı. İşletmelerin %35.74'ü tek kişilik, %35.76'sı ise 2-3 kişiliktir. Beş kişiden fazla işçi çalıştıran işletmelerin oranı %8.94, 100 kişiden fazla işçi çalıştırılan işletmelerin oranı ise %0.23 dolaylarındaydı². Bu rakamlarda gösteriyordu ki uygulanan liberal ekonomi politikaları Türkiye'nin sanayileşmesinde bir katkı sağlayamamıştı. İç ve dış koşulların zorlamasıyla yeni ekonomik politikalar aranmaya başladı. Atatürk tarafından Türkiye'ye özgü bir model olarak Devletçilik uygulanmaya başladı.

¹ Erdoğan Alkin, "Dış Ticaret", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.2;s448-449

² DIE, 1927 Sanayi Sayımı, Ankara, 1969.

A)İzmir İktisat Kongresinde Köylüyü İlgilendiren Kararlar

Kurtuluş Savaşı'nın ardından devletin uygulayacağı politikaları belirlemek amacıyla İzmir'de bir kongre toplanmasına karar verildi. Kongrenin toplanma tarihi (17Şubat-4 Mart 1923) Lozan konferansına ara verildiği döneme rastlatıldı. Bunun nedeni ise yeni kurulacak devletin izleyeceği ekonomi politikasını ve savaş boyunca Rusya ile olan yakınlaşmaların savaş sonrasında sosyalist bir rejimin Türkiye'de uygulanmayacağını ve demokrasiye geçileceğini Avrupalı devletlere göstermekti. Bu nedenlerden dolayı İzmir İktisat Kongresi Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısının düzeltilerek ve geliştirilerek devam ettirileceği izlenimini vermekteydi.³ İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar Cumhuriyetin ilk yıllarının ekonomik politikalarının belirlenmesinde etkili oldu.

Tarımda aşarın kaldırılması ve işçilere verilen bir takım haklar dışında İktisat Kongresi'nde liberal ekonomi politikası yönünde kararlar alındı.

Kongrede temsil edilecek delegeler "kaza" lardan seçilerek geldi. Talimatnameye göre kongreye her kazadan biri tüccar, biri sanatkar ,biri amel, biri şirket, biri banka, üçü çiftçi temsilcisi olmak üzere 8 kişinin gönderilmesi kararlaştırıldı. Ancak kongrede temsil edilecek sınıfların bir kısmı o günün şartları içinde Türkiye'de yeteri kadar mevcut değildi. Yoksul köylü ve amele temsilcilerinin bir kısmı da ulaşım güçlükleri ve gerekli yol parasını sağlayamayarak kongreye katılamadı. Kongreye 3000 kişinin katılması beklenirken, yukarıda belirttiğimiz nedenlerle bu sayı 1135 'de kaldı.⁴

Basın kongreye yoğun ilgi gösterdi. Kongrede hangi konuların ele alınacağını her gün gazetelerde yayınlıyordu. Kongrede, ziraatın geri kalmasının sebepleri ve o döneme kadar uygulanan yöntemlerin eksiklikleri tartışılacaktı. Çekirge kanununda yapılabilecek değişiklikler, eksik olan el emeği yerine hangi makinaların, hangi koşullarla getirileceği konusu gündeme geliyordu. Hukuk sisteminde arazi edinilmesi ile ilgili eksiklikler, aşar usulünde yapılacak değişiklikler, Ziraat Bankası'nın

³ Tefik Çavdar, "Devralınan İktisadi Miras", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.4, s.1068

⁴ Gündüz Ökçün, "İzmir İktisat Kongresi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.4, s.1068.

kredi verirken ne zorluklar çıkardığı ve kredi sorunlarının tartışılacağını basın yazıyordu.⁵

Türk basını, Ocak-Mart aylarında İzmir İktisat Kongresi konusuyla oldukça ilgilendi.⁶ Kongreye zürra ve tüccar temsilcisi olarak ,Havza'dan katılan Zübeyroğlu Nafiz Bey, en önemli sorunun köylünün kurtarılması olduğunu belirterek köylü soruna dikkat çekiyordu. Köylünün ihmal edildiğini ve kurtarılması için en önemli iki sorunun çözülmesi gerektiğini ,bunlarında sağlık ve eğitim sorunları olduğunu söylüyordu. Köylerde halkın çoğunun üfürükçünün, muskacının elinde doktorsuzluktan öldüğünü belirtiyordu. Bunun çözümünde çıkarılacak bir kanunla İstanbul'da sayısı 4000 kadar olan doktorların Anadolu'nun çeşitli köylerinde iki sene kalması gerektiğini söylüyordu. Eğitim konusunun da köylü için en büyük sorun olduğunu belirtiyordu. Köylünün durumunun düzenlenmesi için köyde ağanın, kasabada,hükümet ile köylü arasındaki mütegalibenin,pazarda muhtekirin, tahsildarın elinden kurtarmak olduğunu,eğitim sorununda ;yeni mezun öğretmenlerin askerlik mükellefiyeti yerine köyde öğretmenlik yapmasıyla çözülebileceği görüşünü savunuyordu.⁷

Aydınlık Gazetesi'nde Şefik Hüsnü,ülkenin gelirinin önemli kısmının ziraat olduğunu belirterek,ileride gelişecek sanayininde daha çok "Sanayi-i Ziraiye" olacağını,bu nedenle devletin köylüye ehemmiyet vermesi ve toprak reformuna gidilmesini yazmıştır. Köylünün geriliğinin giderilmesi için yeni tarım politikaları uygulanarak, büyük çiftliklerin hükümet tarafından istimlak edilerek, bunların numune çiftliğine dönüştürülüp çağdaş tarım örneklerini köylüye gösterilmesi, küçük toprak sahiplerinin toplanarak kooperatifler kurarak ,tek başlarına alamayacakları traktör gibi ziraat aletlerini ortaklaşa almaları sağlanabilir. Ayrıca topraksız köylüye toprak verilerek, köy bankasının kurulması ,köy iktisadiyatının gelişmesi için gerekli olduğunu savunuyordu.⁸

⁵ Yenigün Gazetesi, 9.2.1339 (1923).

⁶ Yenigün Gazetesi, "Dahili İşlerimiz: Günün En Mühim Meselesi İktisat Kongresinde Neler Görüşülecek?" 9.2.1339 (1923) ; Agg.,21 Şubat 1339'da Kongreye katılan gençlerin "Halk Yolu" adlı 15 günde bir çıkarılacak olan 16 sahifelik bir mecmua yayınlayacağını yazıyordu. 23 Şubat 1339 (1923) 'da ise çeşitli gruplar arasındaki tartışmaları ,aşar meselesi hakkındaki layihanın müzakere edildiğini ve ziraat eğitimi meselesinin tartışıldığını yazıyordu.

⁷ Gündüz Ökçün,Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar, 3.B.,Ankara,1981,s.57.

⁸ Ökçün,s.49.

İzmir İktisat Kongresi'nde tarım işçisi, ortakçı ve yarıcılarının haklarını savunacak temsilciler bulunamadı. Çiftçi grubunun esasları incelendiğinde büyük toprak sahiplerinin çıkarlarının temsil edilerek bu doğrultuda karar aldığı görülür.⁹ Kongrenin bitiminden sonra Türkiye İktisad Mecmuası'nda Ahmet Hamdi (Başar) bu konuyu şöyle anlatıyordu:

"İzmir'de iktisat kongresine iştirak ettiğim vakit orada ekseriyeti teşkil eden çiftçi murahhaslarıydı. Onlar asırların çiftçi omuzlarına yüklediği ızdırabı birer birer şerh ve tafsil ederken zannetmiştim ki: Türk köylüsü bütün kuvvetiyle temsil edilmiştir. Ve bundan dolaydır ki orada işittiğim bihadd ve hesap şikayetleri haricinde Türk köylüsüne ait hiç bir şey kalmamıştır. Halbuki orada köylüyü ezen bu azim deritten hiç bahis edilmedi. Hatta hatırladığıma göre işletilmeyen çiftliklerin köylüye tevzii gibi bir teklif karşısında, çiftçi murahhasları tuyan (taşkınlık, coşkunluk) etmişti. Demek oluyor ki memlekette mevcut iki çiftçi sınıfı tamamen kongrede temsil edilmiş değildir. Arazi sahipleri ile yarıcılardan ibaret olan arazisiz köylüler, hiç olmazsa müsavi haklara malik olarak tefrik edilmeli ve her biri ayrı ayrı dinlenmeliydi. Köyler ve kazalarda çiftçi namıyla ancak arazi sahipleriyle temas eden hükümet teşkilatı, birazda bütün yükü omuzlarında taşıyan diğer sınıftan ilham almaya çalışmalıdır."¹⁰

Bunun en güzel örneği topraksız köylüye toprak dağıtılması ve toprak reformuna gidilmesi, Kogre'de işçi grubu tarafından gündeme getirildi ama ilk tepkiyi de çiftçi grubundan aldı. Çünkü kongreye büyük toprak sahibi çiftçiler katılmıştı. Ve yapılacak bir toprak reformu ile kendi toprakları tehlikeye girecekti.

İktisat Vekaleti kongre toplanmadan önce hazırladığı raporla ülkenin başlıca sorunlarını inceleyip kongrenin gündemini belirlemeye çalıştı. Rapora göre Türkiye'de kredi meselesi, istihsalin ve ticaretin tanzimi, gümrük meselesi, vergiler, vesait-i nakliye konuları tartışılacaktı. Katılan gruplar kendi sorunlarını dile getirerek kongrenin gündemini genişletti.¹¹

Kongreye katılan dört kesim ayrı ayrı toplanarak kongrede tartışılmak üzere; mukarrerat layihaları hazırladı. Bu layihalar 24 Şubat-4 Mart arasında 8 toplantıda görüşüldü. Her grubun önerileri oylanırken gruplar kendi çıkarlarını ön

⁹ Ökçün, agm, s.1062.

¹⁰ Ahmet Hamdi Başar, "Zavallı Köylü, Zavallı Vatan", Türkiye İktisat Mecmuası, 4.8.1339 (1923), No:22 s.146.

¹¹ Ökçün, agm, s.1062.

planda tutarak oy kullandı. 12 maddelik misak-ı iktisadi (oybirliği) onun dışındaki maddeler oy çokluğu ile kabul edildi.

Kongrede çiftçi grubunun iktisadi esaslarından Reji meselesi , tarımsal eğitim ve öğretime gereken önemin verilmesi,köylerde güvenliğin artırılması,haberleşme, Ziraat Bankası ve İtibar-ı Ziraiye ile ilgili problemler, yollar ve ulaşım ile ilgili alınan kararlar diğer üç grup tarafından oybirliği ile kabul edildi. ¹² Ancak vergiler ile ilgili olarak oybirliği bozuldu. Çiftçi grubu "aşarın lağvı" ve Türkiye'de yaşayan bütün efrada şamil olmak üzere ve bütçede tevazün temin maksadıyla herhangi bir nam ve herhangi bir usul ile oluşun mutedil bir vergi ihdas edilmesi " ni öneriyordu. Buna karşılık tüccar ve sanayici grubu verecekleri layihalarla mutedil bir aşar usulu önereceklerini belirtirken işçi grubu ise aşar vergisi yerine başka bir vergi önereceğini belirtmişti. ¹³

Çeşitli çıkar gruplarının temsil edildiği kongrede bu gruplar kendi isteklerini dile getirerek, bu konularda muhtıra sundular. Sonuç olarak ekonomik politika, devletin ekonomiye karışmaması yönündeydi. Devlet bir takım kuruluşları destekleyebilirdi. Ancak bu destek serbest piyasa ekonomisini sınırlamamalıydı. Özellikle İstanbul tüccarı bu görüşü savunuyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında iktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda liberal ekonomik politikası benimsendi. Aslında bu ekonomik sistemi gerekli kılan bir takım sebepler bulunuyordu. Çünkü Lozan Konferansı'nın bazı hükümleri devletin ekonomiye geniş anlamda müdahalesini engelliyordu. Örneğin,gümrük resimleri 1929 yılı sonuna dek I. Dünya Savaşı öncesi düzeyinde tutulmuş hükmü,gümrük tarifeleri kanalıyla himayeci sanayileşme politikasının gerçekleşmesini engelledi. ¹⁴ Yine 1920' li yıllarda yapılan bir dizi devrim hareketi, C.H.P. nin tek başına iktidar olması gibi nedenlerin yanında devlet bir takım ekonomik kararlar aldı. Kurtuluş Savaşı sırasında ülkedeki ticaret ve sanayiye ellerinde bulunduran gayrimüslimler emperyalist güçlerin yanında yer aldı. Kurtuluş Savaşı sonunda lider kadro,ekonomik bağımsızlık ve gayrimüslimlerin tekelindeki sanayi ve ticareti oluşmakta olan yerli burjuva sınıfına devretmek istedi. Yine Kurtuluş Savaşı sırasında lider kadro, Anadolu eşrafının büyük çoğunluğunun desteğini gördü. İşgal altındaki bölgelerde geniş halk yığınlarını,savaşa teşvik eden,direnış hareketlerini

¹² Ökçün,agm, s.1062.

¹³ Ökçün,age,s.395.

¹⁴ Boratav,age,s.21

örgütleyen ve Kurtuluş Savaşı'nın lider kadrosuyla işbirliği yapan yerel bölgelerin eşrafıydı. Bu nedenle savaş sonrasında tasfiye edilen gayrimüslim tüccarların yerini Anadolu burjuvazisi aldı.¹⁵ Daha delege seçimi yapılırken büyük çiftçiler ve ticaret burjuvazisi kongreye örgütlü olarak katıldı. Yine yüksek bürokraside çeşitli sınıfları temsilen kongreye katıldı. Özellikle hükümete yakın siyasi kadrolar resmi sıfatlarıyla değil, çeşitli kazalardan çiftçi,tüccar,sanayici temsilcisi olarak katıldı. Yüz kadar milletvekili bu suretle kongrede üye oldu. Hükümetle, ekonomik güçler arasındaki kaynaşma çabalarının en belirgin örneği Manisa sanayi temsilcisi olarak kongreye sivil katılan Kazım Karabekir' in başkanlığa seçilmesidir.¹⁶

İzmir İktisat Kongresinde oluşan genel çizgi birkaç istisna dışında 1920 li yılların sonuna kadar devletin ekonomi politikasını etkiledi. 1925 yılında aşarın kaldırılması, 1926 yılında Medeni Kanunu'nun kabulü ile taşınmaz mallar hakkında son derece az sınırlandırılmış bir mülkiyet hukukunun getirilmesi, toprak reformuna gidilememesi gibi örneklerin sayısı artırılabilir.¹⁷ Yönetici kadronun Kurtuluş Savaşı sırasında büyük toprak sahipleri ile yaptığı işbirliği sonucu İktisat Kongresi'nde onların istekleri doğrultusunda kararlar alındı ve 1929 yılına kadar da bu politika etkili oldu.

B-) Köy Kanunu'nun Çıkarılması

Cumhuriyet döneminde, devlet teşkilatı ve bu arada mahalli idarelerin yönetiminde, dönemin ihtiyaçlarını karşılayacak yeni düzenlemeler getirilmesi kaçınılmazdı. Halk egemenliğine dayanan Türk Devleti, halkın ihtiyaçlarını karşılayacak olanakları sağlamak amacıyla daha Cumhuriyet'in ilanının ardından beş ay gibi kısa bir süre sonra, halkın yüzde 80' ini oluşturan köylerin yüzyıllarca devlet tarafından unutulmuşluğuna son vererek, Köy Kanunu'nu çıkardı.¹⁸ Bu sırada "Köylü Türkiye"¹⁹ den söz etmek mümkündür. Köylerde asayişsizlik,yerel güçlerin egemenliği

¹⁵ Boratav,age,s.19-20

¹⁶ Boratav,ss.28-29.

¹⁷ Yahya Sezai Tezel,Cumhuriyet Dönemi'nin İktisadi Tarihi (1923-1950),.B.,Yurt yay., Ankara,1986,s133.

¹⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Türkan Çetin "Cumhuriyetin ilk Yıllarında Türkiye'de Köy, Köylü Sorunu ve Köy Kanunu" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) D.E.Ü. Atatürk İnkileri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü 1992,ss.77-96.

¹⁹ Hikmet Özdemir,"Cumhuriyet Dönemi Köylü Politikası", Ekin Belleten, Yaz,1988,s.62.

altında ezilmiş insanlar bulunuyordu.²⁰ Köy Kanunu yapılırken, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde,çeşitli iklim ve coğrafya şartları altında,zengin-yoksul, kalabalık-tenha,toplu-dağınık tüm köyler göz önünde bulunduruldu.²¹ Kanunda; köyün tanımı,sınırları,imarı,yolların yapımı, evlerin planı,sağlık, eğitim gibi çeşitli konular 97 madde olarak toplanmıştı. Köy Kanunu'nun tetkikinden sonra 21.Şubat.1340 tarihinde müzakeresine başlandı.²²

Köy Kanunu 97maddeden ve on bölümden oluşan bir kanundur. Kanunu maddeleri incelendiğinde, yıllarca devlet tarafından unutulmuş köylüleri cumhuriyet rejiminin , çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarma isteği dikkati çekmektedir.²³ Kanun uygulandığında cumhuriyetin örnek köy modeli de ortaya çıkmaktadır. Kanunun en belirgin özelliklerinden birisi de dilinin açık,sade ve akıcı olmasıdır.²⁴

Köy Kanunu ile köyler ilk kez tüzel kişilik olarak tanınıyor ve köylere geniş yetkiler veriliyordu. Devletin Belediye Kanunu'nu 3.4.1930 ve 1580 sayılı ile çıkardığını gözönünde bulundurursak köye verilen öncelik dikkati çekmektedir. Köy Kanunu'nun ardından kabul edilen 1924 anayasasınının 90. Maddesi "Vilayetlerde şehir, kasaba, ve köyler hükmi şahsiyeti haizdir. diyerek köylerin tüzel kişiliğini pekiştiriyordu.

²⁰ Osmanlı Devleti döneminde köylerin idari taksimatı şöyledir. Köylerin idari bir birim olduğu 19.yüzyılda yönetim alanında yapılan reformlarla kabul edildi. Belediyecilik anlayışı,Fransız İhtilalinden sonra Avrupa'da gelişirken, Osmanlı İmparatorluğu'nda da etkileri görüldü. II. Mahmut döneminde köylerle ilgili reform hareketlerine girişilerek, köyün yönetim yapısı değişti,taşrada muhtarlıklar kurulmaya başladı. Bu konuda bkz.Musa Çadırcı,"Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının kurulması Üzerine" *Bellekten*, C.XXXIV/135 , Ankara,1970,s410.,Yerel yönetim statüsüne geçmede önemli bir aşama olan ihtiyar meclisleri 1864 Vilayet Nizannamesi ile resmen kuruldu. Muhtarlıklar yaygınlaşınca vergi toplanması,güvenlik belediye işleri muhtarlara bırakıldı.1864 ve1871 Vilayet Nizamnameleri; köy idaresinin organları, bu organların kuruluşu ve vilayet birimlerinin diğerleriyle olan ilişkilerinde bir takım yenilikler getirerek ve daha sonra Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi yasalarının temellerini attı. Ancak bu hükümler Osmanlı döneminde uygulanamadı. Bkz. İliberOrtaylı, *Tanzimattan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği*,Hil yay.,İstanbul,1985,ss100-104.

²¹ Karesi Mebusu Vehbi Bey,kanunun bu özelliğini Meclis kürsüsünde4.3.1340 günü Bu konuda şunları söylüyordu:

"Köy denince Sivas'ın beş haneli köyü, Ankara'nın çökük damlı harabe yerleri göz önüne gelmesin. Bu umumi bir kanundur. İzmir'in, Karesi'nin, sahilindeki cennet gibi ve buranın kasabalarından daha mamur köyleride bu kanuna tabi olacaktır. Binaenaleyh bu kanunla öyle bir şey yaptık ki vücuda göre elbise olur.."TBMMZC,D.2.,İ.1,C.67,s.86.

²² *Hakimiyet-i Milliye*, 22.2.1340.

²³ Türkan Çetin, *agt* , DEÜ,İzmir,1992.s.90.

²⁴ Kanunun mecliste tartışmaları devam ederken bu konuda Vehbi Bey, Mustafa Necati Bey 'e(Konya) cevaben:-Zatıalınız okumayacaksınız köylüler okuyacak ve köyde bulunacak, yani okuduktan sonra böyle muska gibi boynunda asacak değil A...tabi bir muhafaza içinde duvara asacak. Binaenaleyh köylülerin şu kanun mucibince yapmaları mecburi olan işlerle beraber isterlerse yapabilecekleri işleride kendilerine ihtar etmek lazımdır ve ona göre kanun; köylünün anlayacağı şekilde fıkra fıkra yazılmıştır. Belki fazla fıkralar vardır. Lakin köylü okuduğu zaman anlaması için yazılmıştır." TBMMZC,D.2, İ.1, C.VI, s.301.

Köy Kanunu'nun maddeleri incelendiğinde “Köy Derneği”, “İhtiyar Meclisi” sosyal yardımlaşma kurumu olan “imece “ ve her aileden maddi durumuna göre alınan “salma” örf ve geleneklerin yasalaştırılması açısından önem taşımaktadır.

Devlet yüzyıllardır ihmal edilen köylere kadar merkezi otoritesini götürüyordu. Muhtara verilen yetkilerle “devlet memuru” olarak nitelendirilen muhtarların köyde devleti temsil etmesi sağlanıyordu. ²⁵

Kanun yürürlüğe girdikten sonra her köye iki adet gönderilerek, nüfusu yüz elliden fazla olan köylerde uygulanması zorunluluğu getirildi. Devlet 17 Kasım 1931 gün ve 194/29 sayılı “Köy Kanunları tatbikatı ve teftişler ve defterler hakkında “ çıkardığı kanunla Köy Kanunu'nun ülkede uygulanmasının sonuçlarını inceledi. Bu incelemenin sonuçlarına göre ülkede 40.242 köyden 21.305 köyde kanunun uygulandığı ve kanunu uygulayan köylerin, uygulamayan köylere göre geçen süre içinde daha büyük gelişmeler kaydettiği gözleniyordu. ²⁶

Cumhuriyetin ilanının ardından geçen on yıllık süreçte Köy Kanunu'nun uygulandığı köylerde, kanuna dayanarak köy bütçesiyle; 2.746 köyde su tesisatı, 3.640 köyde çeşme, 644 köyde konak, 6.961 köyde köy konuk odası, 24 köyde pazar yeri, 61 dükkan, 211 meydan yeri, 19 hamam yapıldı. Kanunun uygulanması sonucu birçok bataklık kurutuldu. Köye tarım ve sağlık hizmetleri götürüldü. Çok sınırlı sayıda da olsa köy kütüphaneleri kuruldu. Köye posta hizmetleri götürüldü. Bazı köylere telefon teşkilatı götürüldü. Köylüye kredi hizmetleri verildi. Verimsiz tarlalarda ıslah çalışmaları yapıldı. Ağaçlandırmaya büyük önem verilerek 1924-1933 yılları arasında köy sınırları içinde 1.821.900 ağaç dikildi. Köylüler kendi maddi olanakları ve el emekleriyle 28.000 kilometre uzunluğunda yol yaparak, 921 köprü kurdu ve köy sınırları içinde bulunan 966 köprüden 121 tanesini onardı. ²⁷

Kanunun uygulanması aşamasında bir takım eksikliklerde oluyordu. Köy Kanununun uygulamasıyla ilgili eksiklikleri Trakya Umumi Müfettişi İbrahim Tali Öngören raporunda şöyle açıklamaktadır:²⁸

²⁵ Türkan Çetin, agt, s.92.

²⁶ A. Şükrü Alptekin, Köyün Kitabı, İstanbul, 1938; Mektupçu Hilmi, Köycülük, Gaziantep Halk Matb., 1934, s.9.

²⁷ Türkan Çetin, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanununun Çıkarılması” Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi”, C.2, S.4-5 İzmir (1994-1995), ss,39-41.

²⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 72 47 3

“Köylü hayatının inkişafına en müessir ve faideli bir vazife görececek olan köy kanununun tatbikatı işinde zaman zaman hamleler yapıldığını anladım. Fakat bu hamleleri esaslı murakabeler takip etmediği için kanunu şümallü ve muvafakatiyle tatbikine imkan hasıl olmamıştır. O kadar ki bütçesi olduğu halde hiç para toplamamış ve tabiatıyla sarfiyat yapılmış köyler de gördüm. Şu halde işler, şekilleri itibariyle mevcuttur. Fakat hakikati icraat itibarıyla yoktur. Köylerde bilhassa ölüm, doğum işlerinin, af kanununun işlerine kadar alaka ile asla takip edilmemiş olduğunu, nikah işlerinin ise ihmal edilmiş bulunduğunu yaptığım tetkikatten anladım. Birçok köylerde de köy kanununun zikrettiği defterlerinin alındığını fakat hiç istimal edilmediğini, bir çok köylerde ise defterlerin pek noksan olduğunu gördüm. Defterlerin aynı kaza ve aynı nahiye dahilindeki köylerde birbirine uymayan şekilde tutulduğunu bazı köylerde arap harflerle yazılmış müsveddelere, muhabere dosyalarına tesadüf ettim. Bir kısım köylerde basit murakabe ile köy kanununun tatbikatından çok iyi neticeler aldığını müşahade ettim. Binaenaleyh kanun tatbikatında tesis edilecek kuvvetli yakın bir mürakabenin çok semereli neticeler vereceği hakkında burada bir daha vasıl oldum. “

Köy kanununun başarısız olmasının sebeplerini şu alt başlıklarda toplamak mümkündür:

1. Devletin köye yönelik girişimlerinin daha başında Dünya Ekonomik Bunalımı Köy Kanunu'nun başarıya ulaşmasını engelledi.
2. Köy Kanunu'nun uygulanamamasının sebeplerinden birisi Okuma- yazma oranının düşük olmasıdır. Köy Kanununu okuyamayan insanlar ,kanunun uygulanırsa köylerine getireceği değişikliğin farkında değildiler. Muhtarın dahi okuma yazma bilmediği köylerde kanun rafa kaldırılıyor ve köyde yaşam eskisi gibi geleneklere bağlı olarak devam ediyordu.²⁹

Köy kanununu uygulanmasını engelleyen unsurlardan biriside ağalardı. Yüzyıllardır köylü üzerine kurdukları ekonomik egemenliğin bitmesi çıkarlarına dokunuyordu. Kanunun uygulanması ile köylerin kalkınacağı bunun sonucunda da egemenliklerinin ortadan kalkacağına bilincindeydiler. Bu nedenle köylerde muhtar seçimini etkileyerek ,seçtirdikleri muhtarın köy kanununu uygulamasını engelliyorlardı. Köylüler ise yüzyılların verdiği alışkanlıkla muhtar eğer köyün ağası değilse onu

²⁹ Refet Aksoy,Köylülerimizle Başbaşa,Yozgat,1936,ss.32-33; Sadık Artukmaç,Köylerimizi Nasıl Kalkındırabiliriz, Ankara, 1955,s.51

dinlemiyorlardı. Bu konuda Umumi Müfettiş İbrahim Tali Öngören şu tesbitleri yapmıştır:

“Köylerde okuma yazma bilmiyen muhtar, bekçi ve ihtiyar heyeti azalarına her vilayette rastladım. Bu hal okur-yazarı olan köylerde de vakidir. Ve ağalık zihniyetinin devamı ve neticeleridir. Köy muhtarlarının, ihtiyar heyet azalarının, köy bekçi ve korucularının okur-yazar olmaları mecburiyetini tatbik suretiyle yeni harflerle okuma-yazma heveslerini tahrik esası tatbik olunacaktır. Bunun için halen okuma yazma bilmiyenlere altı aylık bir mühlet verilerek neticede imtihana tabi tutacağım. Öğrenemiyenlerin yerine okur yazarlardan muvafıklarının seçilmesi yoluna gidilecektir. Bu şekil aynı zamanda ağalık nüfuzunun değil bilgiye kıymet veren hükümet lehinde bir cereyan da uyandıracak ve artık nüfuz çarpışması yerine bilgi çarpışması kaim olacaktır.” ³⁰

Köylülerin ekonomik durumlarının yetersiz olması, buna karşılık köyün imarı için konulan maddelerin bir çoğunun paraya dayanması, kanunun başarısız olmasında etken olmuştur. Köy işlerinin yapılmasında gelir sağlamak için köylüye gidilmiştir. Köylüye hem salma salındı hem de köy işlerinde bedenen çalışması istendi. Kanunu'nun Bu kanunun tüm maddelerinin uygulanmasını engelledi. Köylü gücünün yettiği kadarını yapabildi.

Köy Kanununun uygulanmasıyla ilgili bir başka sorunda , köylerin çoğunda köy defterlerinin, kitaplarının açıkta durması ve zamanla dağılıp kaybolmasıdır. Bu sorunu çözmek amacıyla bir dolap yaptırılarak köye ait defterlerin korunması yoluna gidilmiştir. ³¹ Köy katiplerinin yetersiz olması, muhtarlarında bu işi tam anlamıyla yapmaması kanunun uygulanmasında zorluklar çıkmaktadır. ³²

1-) Örnek Köylerin Kurulması

Kurtuluş savaşı sırasında özellikle Batı Anadolu bölgesindeki köyler yangınlar, bozgunlar, yağma gibi nedenlerle yanıp yıkılmıştı. Savaş sonrasında çok

³⁰ TC. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Trakya Umumi Müfettişlik Raporu, 72 47 3, s.45

³¹ TC. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Trakya Umumi Müfettişlik Raporu, 72 47 3, s.45

³² İç İşleri Bakanlığı Arşivi, Kulp Kazası , 20/4/1937 yılı Umumi Vaziyet Raporu

sınırlı olanaklarla da olsa bu köylerin yeniden imarının gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Bunun dışında savaş sonrası Türk-Rum Mübadele Antlaşmasıyla bir çok göçmen Anadolu'ya gelmişti ve bunların yerleştirilmesi zorunluydu. Buna örnek olarak göçmenler için Ahimesut (Etimesgut) 'ta inşa edilecek köylerin pazarlıkla yaptırılması kararı alınmıştı.³³ Yine Numune Köyü olarak belirlenen Ahi Mesud Çiftliğindeki evlerin onarımı , köye yerleştirilecek göçmenlerin su ihtiyacını karşılamak amacıyla ikibinbeşyüz metre uzaklıktan köye borularla su taşınması için 18.802lira 19 kuruşluk harcama yapılması kararlaştırılmıştı.³⁴ Devlet Köy Kanunu'nda tasvir ettiği ideal köy tipini, yeniden imar edilen bu köylerde uygulayabilirdi. Bu amaçla Batı Anadolu'da özellikle Eskişehir-Ankara hattı üzerinde "Numune Köyler "kurulmasına karar verilmiştir. Yahşiyân'dan Eskişehir'e kadar olan bu bölgedeki boş arazilere kurulan örnek köylere muhacirler yerleştirildi.³⁵ Bu yıllarda Macaristan'dan Türkiye'ye yerleşmek için talepte bulunan 120 kişilik Macar çiftçi grubunun toprak isteği Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yabancı uyrukluların köy kuramayacakları belirtilerek reddedildi.³⁶ Bu yıllarda Saruhan'a bağlı Çobanisa örnek köyü kuruldu.³⁷ Yine aynı yıllarda Ökse, Çırağan, Cenik, Çınarağıl ve Hisarağaç köyleri kuruldu.³⁸ İzmir'de Çobanisa ve Kıyas Örnek köyleri kuruldu.³⁹ Bursa'da Karacaoba ve İkizceoba numune köyleri kuruldu.⁴⁰ Devletin numune köyler kurmasını sevinçle karşılayan Çiftçi Necati "O köyler yeni hükümetin,yeni ruhun,yeni idarenin olacaktır. Onun düzgün yolları ,sihhi evleri,fenni ahırları,iktisadi teşkilatı,müessasatı içtimaiyesi,mübrem ihtiyacını temin edecek vesaiti nakliye mükemmel bir faaliyet merkezi olacak ,bizi inkırazdan kurtaracaktır."diyordu.⁴¹ Devlet 1.480.684 Lira bütçe ayırarak Antalya,Samsun İzmir, Bilecik, Cebelibereket,Mersin,Manisa ve Ankara'da 69 tane numune köy yaptı.⁴²

³³ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 28.5.1928, 29 35 9

³⁴ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,9.9.1928, 030 56 4

³⁵ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,9.5.1928, 0 28 29 12

³⁶ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,12.7.1925, 14 43 14

³⁷ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.2.1925, 13 12 1

³⁸ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 29.7.1925 14 48 7

³⁹ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 3.12.1924 12 59 12

⁴⁰ TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,22.2..1925 13 12 3

⁴¹ Çiftçi Necati,"Numune Köyler" Türk Sesi, 4.6.1340,

⁴² Abdullah Ziya,"Cumhuriyette Köy Yapımı",Ülkü,II/5,(II.Teşrin, 1933),, s.333

2) Köy Sınırlarının Çizilmesi

Köylüler arasındaki en büyük anlaşmazlıklardan biri olan ve kan davaları güdülmesine bile neden olan köy sınırlarının belirlenme işi köy kanununda belirlenmiştir. Köylüler arasındaki sınır anlaşmazlıkları; köyler arasında, aynı bucağın iki köyü arasında, aynı ilin değişik bucakları veya ilçelerine bağlı köyler arasında, ayrı illere bağlı iki köy arasında, aynı ilçeye bağlı köy ile belediye arasında olmaktadır.⁴³

“Köyler arasında en ziyade köy hudutları ihtilaflarına tesadüf olundu. Bu ihtilafların birçoğunun membaı yakın bir tarihe aittir. Bilhassa iskan esnasında köyelerine eskidenberi tanınmış hudutları içindeki varlığa göre yine o köyde iskan yapılmak lazımken her hangi bir tabirle ve bilhassa bir muhacir kitlesinin topluca iskan arzularını tatmin gayesiyle köy sınırları aşılmış yakın köyler sınırları dahilindeki araziden beriki köye verilenler olmuştur. Yani iskan, köylerin tanınan sınırlarının kabiliyetine göre değil muhacirlerin arzularına göre yapılmıştır. İşte bu nokta hala devam eden ihtilaflara yol açmıştır....ihtilaflara son vermek ve badema köylerin tanınmış sınırlarına göre iskan yapmak için tebligat yapılmıştır.”⁴⁴

Köy Kanunu ile köylerin belli olmayan sınırlarının çizilmesi ile ilgili maddesi uygulanarak ,yıllarca köylüler arasında kavgalara yol açan ve huzursuzluk yaratan bu sorun önemli ölçüde çözümlenmeye çalışıldı.

Köylerde köylüler arasında en çok tarla, sınır itilafları ve tarlaları sulamaya mahsus suyun yetersiz olmasından dolayı su konusunda anlaşmazlıklar olur. Bazen de kız kaçırma nedeniyle anlaşmazlıklar çıkmaktadır.⁴⁵ Bu sorunun çözümlenmesi için valilikler bir tamimle, sınır anlaşmazlıklarının hangi köyler ve köylüler arasında olduğu öğrenilerek bu kişilerin isim ve hüviyetleri tespit edilerek bu köylere zaman zaman nahiye müdürleri gönderilerek bu ihtilafların çözümlenmesi için önlem alındı.⁴⁶

⁴³ Şerafettin Zeyrek, *Tek Parti Dönemi Türkiye’de Köy, Köylü ve Köycülük Politikası*”(Yayınlanmamış Doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi,Ankara,1995,s.149.

⁴⁴ TC. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Trakya Umumi Müfettişlik Raporu, 72 47 3, s.39

⁴⁵ İç işleri Bakanlığı Arşivi, Tokat İli, 1935 yılı Umumi Vaziyet Raporu,s.2

⁴⁶ İç işleri Bakanlığı Arşivi, Tokat İli, 1935 yılı Umumi Vaziyet Raporu,s.2

1933 yılında 14.988 köyün sınırı çizilmişti. ⁴⁷ 1935 yılında bu oran 14.988 olmuştur. 1940 yılına gelindiğinde ise 40 494 köyün sınırlarının çizilmesi tamamlanmıştı. ⁴⁸ Bu döneme kadar geçen sürede sınırların çizilememesinin nedenleri şunlardır:

- Köy Kanununun uygulanmadığı köylerde köy sınırları da çizilemiyordu.
- Bazı köyler çiftlik olarak bir kişinin üzerinde görüldüğünden bu köylerinde sınırı çizilemiyordu.

Bazı köylerin sınır ihtilafları nedeniyle mahkemelik olmaları ve davalarının sürmesi nedeniyle sınırlar çizilememişti.

İçişleri Bakanlığı'nın arşivinde bu yıllarda sınır anlaşmazlıklarından doğan bir çok şikayet dilekçesine rastlanmaktadır. Bir takım problemler de sınırların çizilmesi sırasında yapılan yolsuzluklarla ilgili şikayetlerdir. Örneğin İzmir'in Değirmendere nahiyesine bağlı Sancaklı köyü halkı "arazi tevzi işlerinde yapılan yolsuzluktan dolayı" şikayette bulunmuşlardır. ⁴⁹

İçişleri Bakanlığı köy sınırlarının çizilmesi sorunu karşısında 31.10.1938, 18.8.1939 ve 13.2.1940 tarihlerinde valiliklere genelge göndererek , onbeş yıl geçtiği halde köy sınırlarının çizilmediği ve anlaşmazlıklar çıktığı bunları çözümlmek için alınması gereken önlemleri belirtmiştir. ⁵⁰

C) Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi Sorunu

Cumhuriyet idaresi kurulurken her alanda olduğu gibi vergilerde de systemsizlik hakimdi. Bu sonuç aslında kaçınılmazdı. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu siyasi bağımsızlığıyla birlikte ekonomik bağımsızlığını da kaybetmişti. Kapitülasyonlar ve Duyun-u Umumiye gibi kurumlarla devlet kendi ülkesinde vergi

⁴⁷ Kadri Kemal, "Cumhuriyetten Evvel ve Sonra Köylerimiz", Ülkü, İkinci teşrin 1933), C.2, S.10, s.333.

⁴⁸ İdare, Birinci teşrin, 1939, S.139 , s. 1046.

⁴⁹ İç İşleri Bakanlığı Arşivi, Sayı: 21131-13, tarih:10.1.1944.

⁵⁰ İdare, Ağustos, 1939, S.137ss.896-898; İdare, Şubat, 1940, S.143, s.1604.

alamıyor, gümrük resimlerini kendisi belirleyemiyordu. Türkiye Cumhuriyeti askeri alanda kazandığı zaferleri ekonomik alanda da gerçekleştirme çabasındaydı. Ülkenin yeniden imarı, tarım, sanayi, madencilik alanındaki yapacağı hamleler; nüfus politikası ve sosyal hayatta uygarlaşma çabalarını gerçekleştirebilmek için devletin bir takım gelir kaynaklarına ihtiyacı bulunuyordu. 1920 li yıllarda vergi politikasında iki ana prensip hakim oldu. Bunlardan birincisi yüzyıllarca milli ekonominin gelişmesini engelleyen ; geri,verimsiz,ilkel yöntemlerle toplanan ve özellikle çiftçi ve köylü sınıfının gelişme imkanına kavuşturulması idi. İkincisi ise Osmanlı İmparatorluğu döneminde yüzyıllarca gerçekleştirilemeyen sanat ve ticaret gelirlerinin vergilendirilmesi idi.⁵¹

Yeni devletin izleyeceği vergi politikası İzmir İktisat Kongresi' nde belirginleşmeye başlar. İzmir İktisat Kongresi' nin etkileri 1925 yılında görülmeğe başlar ve aşar vergisi kaldırılarak tarım kesiminin vergi yükü şehirli nüfusa kaydırılır.Aşarın kaldırılmasından sonra vergi açığını kapatmak amacıyla Kazanç Vergisi, Umumi İstihlak Vergisi ve Sayım Vergisi uygulanır.⁵²

Sonuç olarak Cumhuriyet dönemi uygulanan vergi politikalarında köylü üzerindeki vergi yükünün azaldığını görmekteyiz. Çağdışı kalmış aşarın kaldırılması gerçekten son derece önemli bir dönüm noktasıydı. Aşarın kaldırılmasından sonra getirilen vergi değişikliklerinde arazi, hayvan vergilerinin oranı arttırılsa da tarım üzerinden alınan vergilerin oranı düşmüştü. Bunda yeni devletin politikalarının da izlerini görmekteyiz. Kurtuluş Savaşı sırasında büyük köylü yığınlarının desteği olmasaydı savaşın askeri gücü çok sınırlı kalacaktı. Kurtuluş Savaşında kurulan bu ittifakın bir sonucu olarak yüzyıllarca devlet tarafından ezilmiş, unutulmuş yalnızca asker ve vergi toplanırken hatırlanan geniş halk yığınlarına yeni devlet uygulayacağı vergi politikalarıyla üzerindeki bu yükü hafifletirken bir yandan da yeni devletin uygulayacağı devrimleri destekleyen bir kitle olmasını da sağlamaya çalışıyordu ve bu son derece önemli bir siyasal başarıydı. Yeni devletin tarım üzerinden alınan vergileri azaltması sonucu, yeni yönetici kadronun ekonomik alanda kalkınmak ve sanayileşmek için gerçekleştirmeyi planladığı bir çok girişimin de sınırlı kalması sonucunu doğurdu.⁵³ Kırsal alandan kentsel alana kayan vergi yükü iki kanalı zorladı ve bunun

⁵¹ Muzaffer Egesoy,Cumhuriyet Devrinde Vasıtasız Vergiler,SBF.Maliye Enstitüsü, Ankara, 1962,ssII III

⁵² Bülent Saylan,"Türk Vergi Sistemi",Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,C.X,,s.2796.

⁵³ Tezel,age,s.375.

sonucu olarak dolaylı vergiler,emek geliri üzerine eklendi. Aşarın kaldırılmasından sonra 1926'da Umumi İstihlak Vergisi uygulanmaya başladı. Bir yıl uygulanan bu vergi 1927'de Muamele Vergisi ile ikame edildi. İzzettin Önder, tarım kesiminin 1925'den 1963'e kadar olan süreçte tarımın vergi dışı bırakılmasının ekonomik artı değer oluşmasına yol açmadığını belirterek, " ekonominin hakim kesimi olan tarım gelişip, kaynak fazlasını yaratamayınca, iç piyasa gereği gibi gelişmemiş,sermaye birikim kanalları kendi potansiyelleri içinde yaratılamamış olduğu görüşünü savunuyordu. Bunun doğal bir sonucu olarak da, ekonomi de tarımsal kökenli sermaye birikimi geciktikçe sanayileşme gecikti ve daha sonraları sanayileşmenin hızlandığı dönemlerde ise, ekonominin dış kaynaklara bağlanma eğilimi arttı.⁵⁴

1-) Aşar Vergisinin Kaldırılması

"Aşar" Osmanlı İmparatorluğu döneminde tarımdan onda bir üzerinden alınan ve İmparatorluğun önemli gelir kaynağını oluşturan dolaysız bir vergiydi. Bu vergi Osmanlı İmparatorluğu' nun ve Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin önemli bir gelir kaynağını oluşturuyordu. Osmanlılarda ürün üzerinden alınan aşar ürünün onda biri,beşte biri arasında değişik oranlarda alınmaktaydı. Fetih öncesi duruma göre "Kanunu Kadime" uygun olarak yapılmıştı ve çeşitli bölgelerde çeşitli oranlarda alınıyordu. Bu oran Rumeli ve Batı Anadolu'da sekizde bir ile onda bir arasında iken Doğu Anadolu Bölgesinde beşte bir oranındaydı. Öşür yalnızca tahıllardan alınmıyor tüm toprak ürünlerine uygulanıyordu. Bağlar ve bahçelerden alındığı gibi arı kovanlarından dahi kovan başına alınmaktaydı. Öşür, ürün üzerinden aynı olarak alınıyordu.⁵⁵

Osmanlı Devleti ekonomisi topladığı vergilere dayanıyordu. Vergiler içinde köylüye düşen oran ise % 40 tı. Köylünün kazancı düşünülmeden vergi alınırdı. Aşar köylünün tarlasından, bağından,bahçesinden kaldırdığı her nevi mahsulün miktarı ve istihsal için sarfedilmiş emek ve para ne olursa olsun yüzde onunu devlet kasasına çevirmek demektir, bu nispet sonradan yüzde onikiye çıkarılmıştı.⁵⁶

⁵⁴ İzzettin Önder,"Cumhuriyet Dönemi Tarım Kesimine Uygulanan Vergi Politikası",Türkiye'de Tarımsal Yapılar1923-2000,(Der:Şevket Pamuk,Zafer Toprak),Yurt yay.,Ankara,1988,ss.131-133.

⁵⁵ Stefanos Yerasimos,Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye,3.B,Gözlem yay,İstanbul,1980,ss.128-129.

⁵⁶ TarihIV,s.279.

Köylü kuraklık, sel, salgın hastalık, haşere gibi çeşitli sebeplerden dolayı ürününün % 70 ini kaybetse kalan % 30 üzerinden dahi bu vergi alınıyordu. Bu da zaten yokluklar içinde bulunan köylüyü daha da kötü duruma düşürüyordu. Para bulmak amacıyla tefecilerin eline düşürüyordu. Devletin bu verginin toplanmasını mültezimlere bırakması da köylüyü olumsuz yönde etkiliyordu. Mültezimler köylülerin, onlar gelip değer biçene kadar ürünü kaldırmayıp tarlalarında bırakmak zorunda oluşlarından yararlanırlar ve ürünü yasaya göre hasat mevsimi olan Mayıs ve Haziran ayında almaları gerekirken bu işi Ağustos' a kadar savsatırlar, böylece çürüme tehlikesi olan ürünü köylüden daha ucuza alırlardı.⁵⁷ Bu aynı ve nakdi vergilerin toplanmasındaki yapılan yolsuzlukların amacı köylünün elindeki ürünü daha ucuza almaktır. Köylü bütün yıl varını yoğunu harcayarak topladığı ürünü çok ucuza satmak zorunda kalıyor bu yaptığı masrafı bile karşılamadığından sürekli borçlanmak zorunda kalıyordu. Böylece köylünün sırtından geçinen bir tefeci sınıfı oluşurken zamanla köylü kendi mülkünde alacaklısı adına çalışmaya başlıyordu. Bir başka yöntemde hasadı kaldırmadan veya mültezim gelmeden satın almaya dayanırdı. Köylü vergisini ödeyebilmek için buğdayın kilesini (60 okka) 25 kuruştan satar, sonra kendi tüketimi için kilesi 60 kuruştan buğday alırdı.⁵⁸ Aşar vergisi çiftçi her ne kadar mültezimin baskısı altında olsa da, vergi fiili üretime bağlı olarak ödeniyordu Verginin etkisi üretimi arttırma değil, tam zıt yönde, üretimi azaltma yönünde görülüyordu. Mültezime karşı işbirliği içinde olan büyük toprak sahipleri topraklarını genişletmek en azından korumak zorunda olduklarının bilincindeydiler. Bu küçük çiftçilerin mültezim karşısında ezilmeleri sürecini başlatıyordu. İltizam usulünün uygulanmasının diğer olumsuz yönlerinden birisi de araya mültezimin karını eklemesiyle, pazara çıkacak ürünün fiyatını yükseltmesiydi. Böylece küçük köylü günden güne yok olurken murabaha mekanizması da oluştu. Zor durumda kalan küçük çiftçi büyük çiftçiden borç

⁵⁷ II.Mahmut döneminde Anadolu'yu dolaşan TCHIHATCHEF "Anadolu'nun serveti ve hali hazır hükümet" adlı eserinde "Çiftçi elde ettiği zahirenin aşarını hesap etmek için mültezimin gelmesini izdirap ile bekler. Buğdayın dövüldüğü açık tarlada bulunan zahireye köylülerin dokunması memnu olduğundan mahsullerin ambara kaldırılması ve sonbahar tohumunun atılması işleri mültezimin gelmesine kadar tehir olunur. Halbuki çiftçi için senenin en mühim olan bu sıradır ki hükümet aşar iltizamını müzayedeye koyar iltizam bedelini mümkün mertebe yükseltmek için ihale zamanını uzattıkça uzatır. Çok defa mültezimler işlerine ancak sonbahar yağmurlarının başladığı ve mahsulün bir kısmının rutubetten mahvolduğu bir zamanda başlayabilirler. Bu acınacak manzaraların bizzat şahidi oldum....Hükümet, iltizam bedelini yükseltmek için bile bile ihaleyi geciktiriyordu. Böylelikle aşar mahsulün onda biri olmakla kalmaz, altıda, dörtte, üçte birine hatta bazen ikide birine baliğ olurdu.",*Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*,ss65-66.

⁵⁸ Yerasimos,age,s.491.

almakta, bu borcu ödeyemeyince de toprağını büyük çiftçiye devretmekteydi. Bu murabahacı büyük toprak sahipleri genelde ticaretle de uğraşıyordu. Küçük üretici olan köylü bir yandan büyük toprak sahipleri tarafından sömürülürken, bir yandan da görelî ağırlığı üzerinde olan aşar ile de mültezimleri günden güne zenginleştiriyordu.⁵⁹

Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma çağ dışı bir vergi olan aşarın kaldırılması Cumhuriyet hükümetlerinin attığı oldukça cesur bir atılımdı. Çünkü bütçe gelirlerinin % 28.6'sını oluşturan aşar vergisini kaldırmak yeni devlet için oldukça önemli bir dönüm noktasıdır. Gerçekten aşar kaldırıldığı 1925 yılında, devlet bütçesinin açığı, alışılan düzeyinin üç katına çıkmıştı.⁶⁰ Aşar vergisinin kaldırılması büyük çiftçilerin daha İzmir İktisat Kongresi sırasında belirttikleri önemli bir istek olmuştu. Kongre sırasında tüccar kesiminin temsilcileri ilk anda aşarın tamamen kaldırılmayarak, daha modern bir vergi haline getirilmesini teklif ettilerse de daha sonra işçi grubuyla birlikte çiftçi kesiminin isteğine uydular. Bu karar, kongrede oy birliği ile alınan az sayıdaki kararlardan birisidir.⁶¹ Dönemin şartları ve kongreye katılan delegelerin kökenleri düşünüldüğünde böyle bir karar son derece doğaldır. Çünkü işçi tüccar grubu; tarım kesimi ile çeşitli oranda etkileniyordu ve aşar vergisinin kaldırılması az veya çok bu gruplara da kısa vadede bir takım karlar sağlıyordu. 1924 yılında mültezimlerin aşar karşılığı olarak yaptığı ödemeler toplam hükümet gelirinin % 22' sini ve dolaysız vergilerin % 63'nü oluşturuyordu. Mültezimler bu yolla kar sağladıklarından, köylüden toplanan vergi hükümetin eline geçenden % 20 fazlaydı.⁶² Aşar vergisinin olumsuz yönlerinden birisi de tarımda son tekniklerin uygulanmasının engellenmesiydi. Aşar toplayıp halkı sömüren mültezimler kar etmek amacıyla üretimi arttırmayı düşünmüyordu. Ürettiğinin çoğunu vergi diye mültezime ödeyen köylü ise uzun yıllardır az ürünle kıt kanaat yaşamağa alışmıştı. 1340 senesi bütçe görüşmelerinde Şükrü Bey (İzmir) : *"Aşar vergisi o kadar haksız, o kadar manii terakki bunun hakkında bir çok söz söylemiş olsa da yetersizdir. Aşar vergisi pek çoklarımızın zannettiği gibi adaletsiz değildir, yalnız gayri fenni değildir, yalnız zalim değildir. Bilhassa aşar vergisi ziraatin terakkisine mani bir vergidir... Aşar vergisinin hükümran olduğu bir memlekette ziraatin terakkisinin imkanı yoktur."* diyordu.⁶³

⁵⁹ İzzettin Önder, "Cumhuriyet Dönemi Tarım...", ss.119-120; Tezel, age, s.320.

⁶⁰ İzzettin Önder, agm, s.119.

⁶¹ Gündüz Ökçün, age, ss.394-395.

⁶² Çağlar Keyder, *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye(1923-1929)*, Yurt yay., Ankara, 1982, s.53.

⁶³ TBMMZC., D.2, I.2, C.6, s.330.

Ali Cenabi Bey'de ülkenin tarım ülkesi olduğunu, sanayinin de gelişmesi için çalışmalar yapılacağını ancak bunların yerine getirecek olan çiftçilik olduğunu söylüyordu. Devlet çiftçilere yardım ederse bunun sonucunu ertesi sene göreceğini savunuyor ve sözlerine şöyle devam ediyordu :

*" Fakat memlekette aşar mevcut oldukça ziraatın terakkisine imkan yok,hiç bir sermaye sahibi kendi sermayesinden mühim bir kısmını devlete vermek üzere toprağa atamaz..Hesabını bilen hiçbir adam sermayesini mühim bir kısmını çiftçiliğe bağlayamaz ve bağlayamıyor. "*⁶⁴

Mecliste sürekli gündemde olan aşar vergisi 17 Şubat 1925 yılında devletin yaptığı büyük bir hamleyle kaldırılıyordu. Aşar vergisi ile Osmanlı döneminden kalma çağ dışı kurumlardan biri tasfiye edilirken,köylü ile devlet arasındaki mültezimi ortadan kaldırılıyordu. Köylünün vergi yükü genel bütçede % 40'tan ,% 10'a indiriliyordu.

Aşarın kaldırılmasına sosyolojik açıdan bakıldığında gerçekten olumlu olduğu görülmektedir. Vergi toplamada devletle köylü arasında aracı olarak gelir sağlayan ve köylüyü bu yolla sömüren aracı sınıf olan mültezimler ortadan kaldırıldı. Mültezimlerin çoğu konunun başında da belirttiğimiz gibi ticaretle de uğraşan,tefecilik yapan büyük toprak sahibi kişilerdi. Küçük ve orta köylü üzerinde sürekli devam ettirdikleri alacak borç ilişkisi içinde ağa,tüccar,tefecilik yanında birde mültezim sıfatıyla köylü üzerinde ağır bir baskı uyguluyorlar ve devlet sözcülüğü görevini üstleniyorlardı. *"Aşar vergisinin kaldırılmasıyla mültezimlerin köylü üzerindeki bu devlet adına hareket etme "*⁶⁵ yetkilerini de ortadan kaldırılıyordu. Mültezimlerin bu yetkilerini kaybetmemek amacıyla aşarın şeri bir kurum olduğu ve kaldırılmayacağı yönünde propaganda yaptıkları görülüyor. Olaya küçük köylü üzerindeki baskı açısından bakıldığında gerçekten aşarın kaldırılması son derece önemli bir gelişmedir. ⁶⁶ Köylüyü ezen bu verginin kaldırılmasına ekonomik açıdan bakan

⁶⁴ TBMMZC,D.2,İ.2,C.6,s.407.

⁶⁵ Tezel,age,s.320.

Aşar vergisi kaldırılmasının birinci yıldönümünde Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde şu cümleler yazılıyordu:

⁶⁶ "...Şimdi göğsümüzü gere gere bütün memlekete ve bütün dünyaya ilan edebiliriz ki artık Türkiye'de aşar hiç bir tarafı noksan olmamak üzere tamamen mülgadır. Aşar ünvanı ile Türkiye'nin sırtında taşınması güç bir sıklet,köylünün hayatı içinse en müthiş bir afet olan bu belalı vergi artık bil-küllüye ortadan def olup gitmiştir. Bu hadisenin büyüklüğünü anlatabilmek için onun Cumhuriyetin ilanı kadar ehemmiyeti haiz olduğunun tekrar etmeliğimiz lazımdır.Türkiye'deki Cumhuriyetin lafzı murad bir alayış olmadığını gösterebilecek delil aramak için kafa yormaklığımıza hacet yoktur. Başka hiç bir delil olmasa yalnız aşarın ilgasını gösterebiliriz. Cumhuriyet idaresi,halk idaresi,halkın idaresi demektir. Halk kendi mukadderatına kendi vaziyet ettiği zaman millet ve memleketin menfaatleri işte bu türlü hamlelerle hal ve

İzzettin Önder bu verginin kaldırılmasının uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurduğunu savunmaktadır. Olayın sosyolojik kökeni açısından, "*aşarın kaldırılması, bununla ilgili fert, grup veya çevrelerin kısa dönemli yararları ile ilgilidir*" Halbuki böyle bir kararın hiç bir ekonomik gerekçesi yoktur. "Ekonomik gerekçe" ifadesini de şu anlamda kullanıyorum ki, aşarın kaldırılması, daha doğrusu tarım sektörünün etkin bir biçimde vergilendirilmemesine bizzat ilgili grubun uzun dönemli yararları ne de bütün ekonominin yararları açılarından olumlu bir adım olmuştur.! Diğer bir deyişle, tarım sektörünün etkin olarak vergilendirilmemesi, her iki açıdan da olumsuz sonuçlar doğurmuştur." ⁶⁷

Japonya ve İtalya gibi ülkeler gelişmelerinin belli dönemlerde tarımdan sanayi sektörüne önemli ölçüde kaynak aktarmışlardır. Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış ve ekonomik alanda bir çok hamleler yapmak ve bunu sağlamak kaynaklara dayandırmak zorunda olan yeni hükümetin bütçenin yaklaşık % 20'sini oluşturan en büyük değer yaratan kesimi vergi dışına çıkarıyordu. ⁶⁸

Aşar vergisinin kaldırılması ile devlet önemli bir gelir kaynağını kaybetmesine rağmen köylüler yönünde devletin uyguladığı önemli bir politikadır. ⁶⁹ Aşar vergisinin kaldırılmasıyla mültezim baskısı aradan çıktı. Ancak devletin yapacağı reform hareketleri için gelir kaynaklarına ihtiyacı vardı. Bu nedenle aşar vergisinin kaldırılmasıyla yerine yeni vergiler konuldu.

2) Arazi Vergisi

Arazi vergisi de aşar vergisi gibi Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma bir servet vergisiydi. Osmanlı İmparatorluğu'nda arazinin üzerinden elde edilen üründen alınan vergi öşürdü. Ayrıca araziden de vergi alınıyordu. İlk kez 1858 'de memlekette tahrir yapılarak, arazi vergisi tahrir esası halinde kıymet üzerinden alınmaya başlandı. Vergi 1878'de öşür verenlerle vermeyenlerden ayır oranlarda alınıyordu; 1896 'da öşür vermeyenlerin 1914 'de de öşür verenlerin oranları arttırılarak 1926 'ya kadar

temin olunabiliyor..." ,Salih Zeki,"Aşar Tamamen Mülğadır",Ziraat ve Ticaret Gazetesi,17.2.1926,no:25,ss381-382.

⁶⁷ İzzettin Önder,"Aşarın Kaldırılması",Toplum ve Bilim,Bahar,1981,S.13,s.85.

⁶⁸ Önder,ss.77-78.

⁶⁹ Kenan Kırkpınar,"Aşar Vergi Sisteminin Kaldırılışı"Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 1992,C.1,S.1,s.125.

bu vergi aşar ile ilişkili bir halde uygulanmıştır.⁷⁰ Ancak aşar vergisinin kaldırılmasından sonra bütçe açığını kapatmak amacıyla ağnam resminde olduğu gibi arazi vergisinin de oranı artırılarak arazi ve arsaların kıymetini 8misli arttırmak suretiyle arazi vergisini kurdu. Arazi vergisini arazinin sahibi, eğer sahibi yoksa, sahibi gibi işleyen kişiden alınıyordu. Hisseli arazilerin vergisini her hisse sahibi hissesi nispetinde ödüyordu. Köyde arazi vergisi mükelleflerinin isimleri listeler halinde belli yerlere asılıyordu ve iki taksitle alınıyordu.

Aşar vergisinin kaldırılmasıyla bütçedeki açığı kapatmak amacıyla oranı arttırılan arazi vergisinin olumsuz yönleri de bulunmaktaydı. Çünkü Cumhuriyetin yeni kurulduğu dönemlerde ülkedeki arazilerin değerleri tam ve isabetli olarak takdir edilmemişti. Bu noktada pek çok aksaklıklar bulunuyordu. Değeri çok olan araziye az kıymet biçildiği gibi, hiç değeri olmayan arazilere de yüksek kıymetler biçildiği Anadolu'nun çeşitli bölgelerde görülüyordu. Bu gibi sebeplerle bazen devlet bazen de vatandaş zararlı çıkıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadastroda yapılmadığı için bu tip sorunlar sürekli oluyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında sayım ve arazi vergilerinin devlet gelirine oranı şöyleydi : 1926 yılında %10.2; 1927 yılında %12.1; 1928 yılında %11.4; 1929 yılında 12.4; 1930 yılında 12.1'dir.⁷¹

Arazi vergisi alanında sürüp giden bu karışık ve adaletsiz duruma son vermek amacıyla bu konudaki esasların birleştirilip düzenlenmesiyle 6.7.1931 gün 1833 sayılı arazi vergisi kanunu çıkarıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında arazi vergisi devlet bütçesi için önemli bir gelir kaynağıydı. 1925-35 yılları arasında bütçe gelirleri içinde bu oran %2,5'tu. Ancak zaman içinde fiyat değişimleriyle değişmeyen bu oran düşük kaldı.

3) Ağnam Vergisi

Cumhuriyet döneminde de alınmaya devam eden ağnam vergisi Osmanlı Devleti döneminde canlı hayvanlardan alınan bir vergi çeşididir. Vergi Tanzimat'tan itibaren koyun ve keçi başına beş kuruş alındı. 1856 yılında ıslahatla hayvanın süt, yün

⁷⁰ Egesoy, age, s.70.

⁷¹ Hatipoğlu, age, s.24.

,kuzu gibi artı değerlerini de değerlendirilerek yüzde10 arasında alınması onaylanmıştı.⁷² Osmanlı Devleti'nde bu verginin miktarı , memurların yaptığı tadada istinaden alınıyordu. Verginin alınmasındaki asıl amaç yün üretiminin vergilendirilmesidir.⁷³

Cumhuriyet döneminde ağnam vergisi memurların yaptığı tadada dayanarak değil ,hayvan sahiplerinin beyanda bulunması esas olarak kabul edildi. Ayrıca Osmanlı döneminde Ocak-Şubat ayında alınan bu verginin Nisan ayına kaydırılması sağlandı.⁷⁴ Verginin Nisan ayına alınmasının sebebi köylünün Şubat döneminde vergilerini ödediği ve hayvanlarının Nisan ayına kadar bir kısmının ölmesidir. Meclis hayvanı ölen köylünün boşuna vergi ödemesini önlemek için bu tür bir işlem yaptı.⁷⁵

1925-30 yılları arasında Ağnam vergisinin bütçe gelirleri içindeki payı 5,9'du ve oldukça önemli bir paya sahipti. Oranın bu kadar yüksek olmasında aşar vergisinin kaldırılmasının payı vardır. 1926 yılında bu eski verginin miktarı artırılarak sadece koyun ve keçileri kapsayan 1926 yılı geliri 1924'deki gelirin iki katını aştı ve bütçe gelirleri içindeki oranı %8'e yükseldi.⁷⁶ Yapılan yeni düzenlemelerle 1929 yılında vergi iki katına çıkarıldı ve hükümet gelirleri içindeki payı yaklaşık %12'ye yükseltildi.⁷⁷ Ancak bu vergi parasal olarak sabit miktarda alınmadığı için 1923-30 arası fiyatların yükselmesiyle verginin oranı gerçek anlamda düştü.Fakat 1930'dan sonra tarımsal ürünlerin fiyatları düştüğünden köylü olumsuz yönde etkilendi.⁷⁸ Ziraatın ağnam vergisi ile devlete ödediği kıymetler aşağıda gösterilmiştir: 1926 yılında 9.451.000 lira,1927 yılında 12.544.000lira,1928 yılında 12.541.000. lira,1929 yılında 15.250.000 lira,1930 yılında 15.250.000 liradır.⁷⁹

Hatipoğlu ağnam vergisinin Türkiye'nin her bölgesinde aynı alınmasının üretici açısından eşitsizlik olduğunu yazıyordu. Pazara açık üretim yapan bölgelerde hayvanların daha yüksek fiyatla satılırken ,pazara kapalı ,yolları olmayan bölgelerdeki hayvanların daha ucuza satıldığını belirtiyordu.⁸⁰

⁷² Ş.Raşit Hatipoğlu, *Türkiye'de Zirai Buhran*,Yüksek Ziraat Enstitüsü yay.,Ankara,1936,s.77

⁷³ Çağlar Keyder,,age,s.54.

⁷⁴ Muzaffer Egesoy, *Cumhuriyet Devrinde Vasıtasız Vergiler* ,SBF,Maliye Enstitüsü,Ankara, 1962,s.66.

⁷⁵ *TBMMZC*,D.2,I.1,C.5,ss.452-453.

⁷⁶ Yahya Sezai Tezel,*Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*,2.B, Yurt yay.,Ankara,1986,s.320.

⁷⁷ Keyder,age,s.54;lzzettin Önder,"Cumhuriyet Dönemi Tarım Kesimine Uygulanan Vergi Politikası".*Türkiye'de Tarımsal Yapılar(1923-2000)*,(Derleyen:Şevket Pamuk,Zafer Toprak), Yurt yay.,Ankara,1988,s.126.

⁷⁸ Keyder,age,s.126.

⁷⁹ Hatipoğlu,age,s.24.

⁸⁰ Hatipoğlu,s.77.

Cumhuriyet' in ilk yıllarında ağnam resmi olarak nitelendirilen vergi 15.7.1931 gün ve 1839 sayılı kanunla yeni düzenlemeler ve değişiklikle "Hayvanlar Vergisi" olarak değiştirildi. Vergi üzerinde esaslı yenilikler yapılarak; istisnalarda , beyan sırasında ,yoklamalar ve cezalar alanında açık prensipler konulmuş ve dört yıllık bir uygulamadan sonra hayvan ve hayvani ürünlerdeki düşmeler dikkate alınarak 1.6.1936 gün ve 2897 sayılı yeni bir kanun çıkarıldı.

4) Maarif Vergisi

Maarif Vergisi' de Osmanlı Devleti döneminden kalma bir vergidir. Köylünün eğitimi açısından bu vergi önem taşımaktadır. Daha İzmir İktisat Kongresi günlerinde çiftçi grubu köylünün eğitimi sorunu üzerinde durmuşlar ve Köy Enstitüleri' nin bir altyapı planını savunarak kongrede oylamışlardır. Bu maddeye göre " *Köylerdeki ilk mekteplerin mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki ineklik fenni bir ahır ve kümesi, yeni usul bir arılığı ve muallimler için iki odalı bir evi olması ve arazinin bir kısmı da fidancılığa tahsis edilerek masraf ve hasılatının köy muallimlerine ait olması ve bu suretle çocuklara ameli olarak çiftçiliğin öğretilmesi ve münevver zevatin da köylerde yerleşmelerinin teşviki* "⁸¹ isteniyordu.

Maarif Vergisi halkın il genel meclisleri aracılığıyla eğitim harcamalarına katılması esasına dayanır. 8 Nisan 1923 ve 28 Şubat 1924 de çıkarılan kanunlarla verginin nüfusa oranı belirlenmiştir. İl genel meclislerinde eşrafın egemen olması nedeniyle bu vergi halkın eğitimini engellemek amacıyla ya başka alanlarda kullanılmıştır. Ya da verginin ağırlığı fakir kesimlere yüklenerek halkın okul ve öğretmenden yılması için kullanılmıştır. ⁸² 1925 yılında Mektep Vergisi olarak değiştirilen kanunla il genel meclislerinin yetkisi artırılıyordu. Köylünün eğitimi konusunda köklü reformlara girişmeye hazırlanan devlet bu kanunun yerel eşraf tarafından kötüye kullanıldığını gördüğünde bazı önlemler aldı. 1927 yılında Maarif

⁸¹ Ökçün, age, s.391.

⁸² Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge yay, 1993, s.78.

Vergisi Kanunu çıkarıldı.⁸³ Kanuna göre vergiyi artık İl genel meclisleri toplamayacak, vergi kazanç, hayvanlar, arazi ve bina vergilerine yapılan zamlarla sağlanacaktı. Bununla birlikte verginin oranı yine il genel meclisince belirlenecekti.

5) Yol Mükellefiyeti Vergisi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1869 yılından itibaren uygulanan yol vergisi, Cumhuriyet döneminde yapılan bazı değişikliklerle aynen uygulandı. Daha kurtuluş savaşı sürerken 10 maddeden oluşan 22 Şubat 1337 (1921) tarihli Tarik Mükellefiyet-i Nakdiyesi Kanunu çıkarıldı.⁸⁴

Yeni kurulacak devletin ekonomik politikalarının belirlendiği 17 Şubat 1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi'nde yollar sorunu önemli bir yer tuttu. Çiftçi grubunun ekonomik iktisadi esasları arasında yollar sorunu 9 maddeyi kapsıyordu. En önemli konu üretilen ürünlerin nakliyesi sorunuydu. Bu nedenle ülkenin dört bir yanına "örümcek ağı" gibi çağdaş nakil araçlarıyla teşkilatlandırılması ,köylerden kasabalara ,hatta illere kadar yapılacak yolların yapımında mühendis ve kondüktörler tayin edilmesi ve teknik araçlarla donatılması ,demir yolu ve deniz yolu ücretlerinin indirimli olması ,yeterli vagon sağlanması ,taze olarak nakledilecek ürünlerin özel vagonlarla taşınması gibi dilekler bulunuyordu. 2maddede ise tüm ülkeden özellikle tarımla uğraşan köylülerden alınan Tarik Bedel-i Nakdisi, vergi verdikleri halde bir çok nedenle köylülerine kasabalarına yol yapılmadığını ve böyle devam ederse daha yüzlerce sene yoldan mahrum kalacaklarını bu nedenle Tarik Bedel-i Nakdisi'nin kaldırılıp yerine mükellefiye usulünün getirilmesi önerisi oy birliği ile kabul edildi.⁸⁵ Yine kongrede tüccar grubunun esasları arasında yer alan Vesait-i Nakliye sorunu da 9 maddeden oluşuyordu. Demir yollarının inşasının hükümetçe bir programa bağlanması ,taşıma ücretlerinin ucuzlatılması ,demir yolu şirketlerinin taşıdığı malların zamanında teslim edilmesi gibi konular bulunuyordu.

⁸³ Düstur, 3.tertip,Cilt,8, s.943.

⁸⁴ TBMMZC. C.8, 2.B,Ankara TBMM Matbası, Ankara,1945,s.s.361-363

⁸⁵ Gündüz Ökçün,Türkiye İktisat Kongresi,1923-İzmir-Haberler-Belgeler-Yorumlar, 3.B,Ankara,1981,s.396

Tarik-i umumiye ve hususiyelerin inşasının ve tamirlerinin acele olarak yapılması.(madde 1)

“Tarik-i hususiye için Tarik bedel-i nakdisinin ilgisiyle Türkiye’ de mütemekkin her fert hakkında Amel-i mükellefe usûlünün vaz’ı ve efradından kendi kazaları dahilinde çalışması ve bununla beraber amele-i mükellefe yerine bedel-i şahsinin dahi kabulü ve amele-i mükellefe mevkine ve arızasına göre ölçü üzerine iş taksimiyle yolların inşa ve tamiri “ oybirliği ile kabul edildi.”⁸⁶

Cumhuriyetin ilk yıllarında Tarik-i Umumiye adıyla (devlet yolları) Tarik-i Hususiye ismi ile il yolları ayrımı yapıyordu. Devlet yolları için 1923 yılından itibaren genel bütçeden önemli miktarda tahsisat ayrıldı. 1935 yılında bu tahsisat 3.000.000 lirayı aşmıştı.⁸⁷ Fakat ikinci grup olarak nitelendirdiğimiz il yolları için elde edilen tahsisat çok az olduğundan ve amele-i mükellef evinden en fazla 15 km uzaklıktaki yollarda çalıştırma mecburiyeti gibi bir takım eksikliklerin olması nedeniyle yeni hükümler koymak amacıyla 19.1.1925 gün ve 542 sayılı “yol mükellefiyeti” kanunu çıkarıldı. 1927 yılında yollar Tevhid-i Turuk Kanunu ile birleştirildi.1929 yılında çıkarılan “şose ve köprüler kanunu” (1525 sayılı ve 2.6.1929) ile yol işleri programlaştırılarak ,Bayındırlık Bakanlığının vilayet yolları üzerindeki kontrolü arttırıldı. Bu kanunla ana yollar ve büyük köprülerin yapımı Bayındırlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecekti.

Bayındırlık Bakanlığı’nın hazırladığı programla ufak köprüler yeniden yapıldı. Ahşap olanlar kargir ve betonarmeye çevirmeye başlandı. Yol genişliği 3m’den 5 m’e çıkarıldı. Şose ve köprüler kanunu; bakanlığın gelirini arttırmak, yol işlerini bir plana oturtmak, iller tarafından yapımı mümkün olmayan toplu para ve teknik donanım ,teknik personel gerektiren ve ekonomik - stratejik önemi olan ana yolların devletçe süratle bitirilmesi istenen “milli şose” ismiyle tanımlanan yolların doğrudan Bayındırlık Bakanlığı tarafından bitirilmesini amaçlıyordu. Bunun dışında illerin içindeki yollar ve köyleri kasabalara bağlayan kara yolların yapımında ise halkın yılın belli günlerinde çalışarak yolların yapılmasına katkı sağlaması amaçlanıyordu.

⁸⁶ Ökçün,age,s.423-424.

⁸⁷ Cemal Kutay,“Memleket Yolları”,Ulus,12.8.1937

15 Mayıs 1930 ve 1618 sayılı kanunla yol mükelleflerinden alınacak maarif vergisi hakkında kanun çıkarıldı. Bu kanuna göre yol vergisini nakden ödeyenlerden 300 kuruş vergi alınacaktı. Yol vergisini fiilen çalışarak ödeyenlerden ise azami dört gün okul inşaatında çalışma zorunluluğu getirilmişti.⁸⁸

Bu dönemde köy yollarına, ekipman ve para ayrılamıyordu. Çünkü henüz devlet yolları yoktu. Ekipman ve bütçe yetersizdi. Daha sonra yol vergisi kanunu konularak, köylere il ve ilçelere bağlayan yolların yapılması için köyün, 18-60 yaş arası erkekleri görevlendiriliyordu. Yol mükellefiyeti;bedenen altı gün çalışma yada senede dört lira para yol parası vermektir. Köylülerin çoğu fakir olduğu için para vermek yerine bedenen çalışıyordu.

Köy yollarını diğer köy yolları ve ilçelere bağlamak amacıyla köylülerin çalıştırılması için yol mükellefiyeti kanunu oldukça etkili oldu.⁸⁹ Yol vergisinin tahsilatı için alınacak memurluk sınavlarına da ilgi büyüktü. Bunun bir nedeni de maaşının yüksek olmasıdır.⁹⁰ Yol vergisinden Belediyelerce toplanan paraların hepsi yol yapımında kullanılmıyordu. İstanbul ili tarafından yapılan bir istatistiğe göre 1923-1933 yılları arasında vilayetçe tahsil edilen yol vergisi 7.698.441 liradır. Yalnız 1923 yılında 191.722 lira vergi toplanmış bu oran 1928 yılında 1.197.536 liraya çıkmıştır. Fakat 1932 yılında tahsilat 690.000 liraya düşmüştür. Bunun nedeni yol vergisinin on liradan altı liraya düşmesinden kaynaklanmaktadır. On senelik tahsilat oranına rağmen İstanbul'da yol yapımına harcanan para 4.237.197 liradır.⁹¹ Geriye kalan 3.461.244 lira başka işlerde kullanılmıştır.

Yol vergisi ne kadar başarıya ulaşabildi sorusuna ise şu istatistikler yanıt verebilir.

- 1934 yılı istatistiklerine göre para vermeyi kabul eden mükelleflerin %40'ı vergiyi öderken %60'ı ise bu vergiyi ödemedi. Yollarda çalışmayı taahhüt eden mükelleflerin ise ancak %45'i çalıştırılabilmiştir.

⁸⁸ Altı maddeden oluşan bu kanunun metni için bkz.TC Sicilli Kavanini,C.6,14.10.1929-17.6.1930,Cihan Basımevi,1931,ss.160-161

⁸⁹ "Tire'de Yeni Yapılan Mektep ve Yollar",Cumhuriyet,26.2.1934,s.6; "Gümüşhane'de yol faaliyeti Çok Fazla ,Cumhuriyet,13.4.1934,s.6; "Milas'ta Yol ve Ümrân Faaliyeti", Cumhuriyet,14.7.1934;Basında buna yönelik yazılara sık sık rastlanmaktadır.

⁹⁰ "Yol vergisinin iyi bir şekilde tahsili için yeni alınacak 35 memurun müsabaka imtihanı bugün belediyede yapılacaktır. Alınacak memurlara elliser lira ücret verilecektir. Şimdiye kadar müsabaka imtihanına dahil olmak üzere 250 kişi müracaat etmiştir. Alınacak memurlar lise mezunları arasından seçilecektir." "Yol Vergisi Tahsilatı", Cumhuriyet,31.3.1934,s.2

⁹¹ "On Senelik Yol Faaliyeti",Cumhuriyet,11.1.1934,s.2

- Yine yukarıda da belirttiğimiz gibi yol vergisi olarak toplanan paralarla okul, hastane yapılmış, bu paraları özel idare farklı alanlarda kullanmıştır.
- Yol vergisinde amele olarak yazılan mükellefler bir sistem dahilinde çalıştırılmamış, bu nedenle istenilen verim alınamamıştır.⁹²

D) Ulaştırma Ağının Geliştirilmesi:

Tarımdaki gelişmeyi etkileyen en önemli faktörlerden birisi de köylüyü pazara bağlayan yollardır. 19.yüzyıla gelinceye değin Osmanlı Devleti'nde kervan yolları bulunuyordu. İngiliz Ticaret Antlaşması (1838) ve Tanzimat Fermanı(1839) ile dış pazarlara açılmayla, özellikle Anadolu'daki hammaddelerin dış pazarlara satılmasında, bu kervan yolları yetersiz kaldı. Kırım Savaşı'nın ardından hızlanan dış pazarla bütünleşme çabaları sonucu kara,deniz ve demir yolu ulaşımı önem kazandı. Osmanlı dönemindeki demiryolu hatlarının tümünü yabancılar inşa etmişti. Bunlara,bu iş karşılığı ya kilometre başına garanti ya da çevre madenlerinin işletilmesi bazen de her ikisi bir arada veriliyordu. Ayrıca bu demiryollarını yapan şirketler,demiryolunun çevresindeki alanlarda tarımsal üretimi destekleyerek, Osmanlı tarımının,dünya pazarlarıyla bütünleşmesini sağlıyordu.⁹³

Batı Anadolu'da örülen demiryolu ağı, İzmir limanından dış pazarlara aktarılırken, bu bölgedeki köylülerin yaşantısında etkisi oldu. Yetiştirdiği ürünün elinde kalması korkusu olmayan köylü,daha rahat ekip biçmeye başladı. Pazar için üretim,Batı Anadolu'daki toplumsal tabakalaşmanın değişmesinde etkili oldu.

Kurtuluş Savaşı'nda demiryolları ulusal olanaklarla, ordu tarafından işletildi. Ankara'da T.B.M.M. açılmadan bir ay önce 23 Mart 1920'de Mustafa Kemal, Anadolu demiryollarının kullanım hakkını almak için orduya emir verdi. İlk iş olarak

⁹² Halit Arıoğul,"Büyük davamız Yol!Yol!Yol! ve Taşıt",*Hep Bu Topraktan*, Nisan 1944,S3,s.19-20.;Dergi yol yapımı konusunun planlanması için bir öneri getiriyor. Yol Bankası fikri ortaya "Serbest Kürsü" köşesinde konunun uzmanlarının görüşleri tartışmaya açılmıştır. Bkz.Süreyya Serez "Yol Bankası Etrafında",*Hep Bu Topraktan*,S.4,Eylül 1944.ss11-115. ; vergiden verim sağlanamadığı konusunda bkz. *Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tetkiki, (1933-1934)* C.3,Köy Öğretmeni Basımevi,Ankara,1935

⁹³ Ünsal Yavuz,"Cumhuriyet Devri Demiryoluna Yaklaşım",9.TTKongreye Sunulan Bildiriler, s.1645;Keyder,age,s.47.

savaşta zarar görmüş bu hattın onarımını kurulan "demiryolu bölükleri" yaptı. Bu yollar ordunun nakliye işlerinde kullanıldı.⁹⁴

Cumhuriyet ilan edildiği dönemde Türkiye hudutları içinde yaklaşık 4000 km. uzunluğunda demiryolu bulunuyordu. Bu yollarda kısmen yıpranmış 300 lokomotif, 570 yolcu ve 5570 yük vagonu bulunuyordu.⁹⁵

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresinde çiftçi temsilcilerinin en önde gelen isteklerinden ,birisi,demiryolu ulaşımının ucuzlatılması ve yeni yolların yapılmasıydı. Köylerden kasabalara, şehirlere kadar uzanan yollar yapılmasını istiyorlardı.⁹⁶ Bu talebin asıl nedeni, üreticinin ithal malları ile rekabetine olanak vermesi idi. Osmanlı döneminde İstanbul'un, Batı ve Balkanlarla, Anadolu'nun iç kısımlarından daha kuvvetli bir bağa sahip olduğu düşünülürse,bu istek çok doğaldı. İktisat Vekili Hasan Bey, 5.3.1924'de Meclis'te bu konuda şunları söylüyordu:

*"Benim kendi kanaati şahsiyeme göre de,bir memleketin terakkisinde en ziyade amil olan,maariften de ,ziraatten de, ticarettende, her şeyden evvel yoldur...Bu vaziyetten dolayıdır ki (1,5)milyon nüfusu ihtiva eden İstanbul,yalnız ekmeği için,unu için Amerika'ya v.s. memleketlere onsekiz,yirmi milyon lira ihracına badi olarak muvazenei ticareyimizde memleketimizin aleyhine büyük bir rahne teşkil eden vaziyeti ihdas etmektedir."*⁹⁷

Cumhuriyet döneminde demiryolları ücretlerinin ucuzlatılması için bir takım önlemler alındı. "Anadolu Şimendiferler Müdüriyeti Umumiyesi" bazı mahsullerin naklinde indirim yaptı. Bu tarifelere göre Adapazarı'ndan patates nakliyatı % 25,çeşitli Anadolu istasyonlarından Haydarpaşa'ya hububat naklinde %20 -45 oranında indirim yapıldı.⁹⁸ Yine tarımsal üretimin artması ve köylünün geleneksel ilkel yöntemlerle tarım yapmaktan kurtarılarak,tarımda makinalaşmanın teşviki amacıyla devlet ziraat alet ve makinalarının ucuz nakledilmelerini sağladı.⁹⁹

⁹⁴ Yavuz,agm,s.1644.

⁹⁵ CHP Hükümetlerinin Bayındırlık ve Ulaştırma Alanındaki Başarıları Hakkında Not,Ankara, 1950,s.17.

⁹⁶ Ziraat ve Ticaret Gazetesi,No:19,24 Temmuz,1340.

⁹⁷ TBMMZC,D.2,I.2,C.7,s.127

⁹⁸ Türkiye İktisat Mecmuası,C.2,No:263,Eylül,1923,s.221.

⁹⁹ Tanin,8.1.1924,s.3,"Alat-ı Ziraiye'nin Ucuza Nakli" Buna dayanarak ziraatin gelişmesi için çeşitli bölgelere yollanacak ziraat aletleri Şark Demiryolları Şirketince %60 ve diğer şirketlerce %50 indirimli taşınacaktı.

Cumhuriyet döneminde Türkiye haritasında, Kuzey ve Doğu Anadolu'nun demiryolu ulaşımıyla Orta Anadolu ile bağlantısı olmadığı görülmüyordu. Bunda Osmanlı döneminde yabancıların güdümünde olan demiryolu politikasının payı büyüktü. Cumhuriyet dönemi devlet politikası, demiryolu ağını ülkenin her bölgesine ulaştırarak, ülke içinde ve dış pazara dönük olmak üzere tarımsal ürünlerin nakliyesini sağlamaya yönelik oldu. Osmanlı döneminde ulaşım ağının yeterince gelişmemesi sonucu İstanbul'un tahıl ihtiyacı Amerika'dan karşılanıyordu. Örneğin; Haziran 1924 de, New York' dan İstanbul'a bir ton buğday nakletmek için 5.06 dolar ödemek gerekirken, aynı buğdayın Ankara'dan İstanbul'a trenle taşınması için 8.84 dolar ödemek gerekiyordu.¹⁰⁰ Bunun sonucu ithalat oranı artarken, Anadolu'da üretim fazlası olan ve yol olmadığı için ürününü pazara ulaştıramayan köylü kitleleri mahsul fazlasını yakıyordu, çürütüyordu. Böylece, ülkenin bazı bölgeleri kıtlık çekerken, bazı bölgelerde fazla ürün heba ediliyordu. Devlet politikası olarak köylüyü destekleyen ve ulaşım politikasında köylü haklarını gözeten T.C. Anadolu Şimendifer İdaresine, hububat naklinde biraz daha indirim yapması sağlandı. Yeni taşıma tarifeleri yürürlüğe girmesiyle ithalat oranında düşme oldu.

Cumhuriyet hükümetleri, ülkenin her bölgesine demiryolu ağını ulaştırmayı amaçladı ve bu alanda bütün sınırlı olanaklara rağmen çok başarılı oldu. Cumhuriyet döneminde, devlet demiryolu yapımı yanında karayolu yapımına da önem verdi. 1923 yılında Türkiye'de 4450 km. toprak yol ve 13.885km si kırma taştan yapılmış ve çoğunluğu çok harap durumda olan şose olmak üzere 18.335km. uzunluğunda yol bulunuyordu. Yine eski dönemlerden kalanlarda dahil olmak üzere 161 köprü bulunuyordu. Bunların uzunluğu 14.250 m.yi buluyordu.¹⁰¹ Bu yolların büyük çoğunluğu da şehirleri birbirine bağlıyordu. Köylerin durumu oldukça kötüydü. 1926 yılında gezdiği Batı Anadolu köylerindeki izlenimlerini anlatan Yalçın Dağlar :

"1926'da toprak ve tabii yollar, köyleri birbirine ve aynı zamanda kasabaya bağlıyordu Bu yollar kışın tekerlekli vasıtalara geçit vermiyor, köylü hayvanla çamurlara bata çıka yolculuk yapıyordu. Mal nakliyatı işi de güç, masraf ve çok zaman istiyor. Biz 1926'da bu köyleri gezerken ,Vali Kazım Dirik yol seferberliği

¹⁰⁰ Keyder, age, s.50.

¹⁰¹ CHP Hükümetlerinin Bayındırlık..., s.3.

yapmıştı. Umumi yollardaki çalışmalar köy yollarına ilerliyordu...."diyor ve "Köy yolları köy sokaklarına bağlanır, köy sokakları her yerde aynıdır. Bu kitapta adı geçen köylerin hemen hepsinin sokağı yazın tozlu,gübreli ve küllüdür. Kışın ise çamurlu ve mirıktır." diye köy yollarını tanımlıyordu.¹⁰²

Tüm mevsim köylünün emek verip yetiştirdiği ürünlerini tam biçeceği dönemde kanallar yapılmadığından,doğal afetler sonucu dağdan inen sellerle kabaran dereler ürünün yok olmasına sebep olur. Yolsuzluk ve güvensizlik nedeniyle köylüler,ürünlerini pazara,şehre götürüp satamadığı için malları elinde kalıp çürümüş,bir başka bölgedeki köyde ise ürünün iyi olmaması nedeni ile kıtlık hüküm sürüyordu.¹⁰³

"Köylüyü pazarla temasa geçiren yegane vasıta,yol ve taşıma araçlarıdır." Yurdumuzda "Pazarlarla köyler arasındaki yolların çoğu bozuktur. Köprüler noksan veya azdır,derme çatmadır. Nakil araçları çoğu yerde hayvan veya kağnidır .Kış aylarında,pazara giden yolları kapanan köylerin sayısı oldukça çoktur. Tren, vapur, kamyon gibi modern nakil vasıtalarının nakliye fiyatları pahalıdır. Mahsulün satış fiyatlarını,bir çok yerlerde bu gibi nakil vasıtaları ile yapılan masraf koruyamamaktadır."¹⁰⁴

Devlet,dönemin şartları içinde ilk önce şehirleri birbirine bağlayan yolların yapılmasına öncelik verdi .Köy yollarının yapımı ise zamanın zorunluluklarından 442 sayılı Köy Kanunu ile köy tüzel kişiliklerine bırakılmıştı. Böylece halkın kendi gücü ile kazma ve kürek kullanarak, geri tekniklerle de olsa,köy yolu yapımı başlamış oldu. Kanununun 13. maddesinin 10.fikrası "Her köyün bir başından,öbür başına kadar çaprazlama iki yol yapmak,ve bu yollar köy meydanından geçecektir." Yine 18.fikra ile hükümet merkezi ve komşu köylere giden yolların kendi sınırı içinde olanları yapmak ve dereler üzerine köprü kurmak maddesi konuluyordu.14. maddenin 3.fikrasına göre köylü,yolları isterse taş kaldırımla döşeyecekti ve 9.fikraya görede ,köy yollarına ağaç dikilmesi maddesi getiriliyordu.

¹⁰² Yücel Dağlar,Köylerimizden Örnekler,Istanbul,1951,ss.83-84.

¹⁰³ Niyazi Acun,age,s.52.

¹⁰⁴ Tonguç,Canlandırılacak Köy,s.52.

Köy yollarının yapılmasının önemi köye götürülen işler,doğrudan insana yönelik işlerdi. Eğitim,sağlık hizmetleri,idari hizmetler,tarım teknolojisinin köylere ulaşması, köylünün devlete yakınlaşması; köy yolları ile gerçekleştirilebilirdi.

Köyde Eğitim

1) Köyde Okullaşma Oranı

Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal, yeni kurulacak devletin yeni bir eğitim politikası izleyerek ayakta kalacağını ve çağdaşlaşacağını bilincindeydi: Bu nedenle Sakarya Savaşı'nın en buhranlı günlerinde 16 Temmuz 1921'de Osmanlı İmparatorluğu döneminde hiç benzeri görülmeyen bir olayı gerçekleştirip Ankara'da bir Maarif Kongresi topladı.¹⁰⁵ Yine daha savaş devam ederken, Meclisin üçüncü toplanma yılının açış konuşmasında Mustafa Kemal eğitim politikasında izlenecek yolun genel hatlarını çizdikten sonra halkın % 80'ninden fazlasını oluşturan köylerin nasıl eğitilmesi gerektiğini şöyle dile getiriyordu:

".....Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetler tamim-i maarif arzusunu izhar edegelmişlerdir. Ancak bu arzularına vusul için şarkı ve garbı taklitten kurtulamadıklarından netice milletin cehilden kurtulamamasına müncer olmuştur. Bu hazin hakikat karşısında,bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin hududu esasıyesi şöyle olmalıdır : Demiştım ki,bu memleketin sahibi aslisi ve heyeti içtimaiyemizin unsur-u esasisi köylüdür. İşte bu köylüdür ki bu güne kadar nur-u maariften mahrum bırakılmıştır.

Binaenaleyh bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten içtinaben,bu fikrimi bir kaç kelime

¹⁰⁵ Bu Kongreyi açış konuşmasında Atatürk şunları söylüyordu:" Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsafı fitriyemizle hiç demünasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarkdan ve garpdan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak,seciyei milliye vetarihimizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı millimizin inkişafı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olabilir. Laalettayin bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrip neticelerini tekrar ettirebilir.Kültür "Haraseti Fikriye" zeminle mutenasiptir.O zemin milletin seciyesidir..." Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,C.2,ss,19-20.

*ile tavzih etmek içim diyebilirim ialelilak umum köylüye okumak,yazmak ve vatanını,milletini,dinini,dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihi,dini ve ahlaki malumat vermek ve amal-i erkaayı öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir.”*¹⁰⁶

Devletin eğitim politikalarında ilk köklü reformu 3 Mart 1924'de Tevhid-i Tedrisat Kanununudur. Eğitimde mektep medrese ikiliğine son veriyor,laik ve çağdaş bir eğitim sistemini tercih ediyordu. Medreselerin kaldırılmasıyla, müderris olabilecek bilgiden yoksun, çalışmadan medreselerin vakıf gelirleriyle geçinen müderrislerin çıkarları ellerinden gitti. Bu kişilerin büyük çoğunluğu devrime karşı olan her hareketi destekleyerek,medreselerin yeniden kurulmasını istediler. Medreselerin kapatılmasından bir buçuk yıl sonra Mustafa Kemal'in Rize gezisi sırasında bir"softa heyeti"gelerek medreselerin yeniden açılmasını istemişti. Mustafa Kemal'in verdiği cevap açık ve netti. Medreselerin millete verdiği zararlarını anlattıktan sonra: "Mektep istemiyorsunuz, halbuki millet onu istiyor. Bırakınız artık bu zavallı millet, bu memleket evladı yetişsin. Medreseler açılmayacaktır. Millete mektep lazımdır." demiştir.¹⁰⁷

Cumhuriyet döneminde eğitim işlerine de her alanda olduğu gibi, uzun savaş yıllarının sonucunda çok sınırlı olanaklarla başlanıyordu. 1923-1924 öğretim yıllarındaki öğrenci sayılarının eğitim kurumlarına dağılımı,öğretimdeki dar olanakları göstermek açısından önemlidir.

Darülfünun'da 185 kız,1903 erkek; liselerde 230 kız, 1011 erkek; orta mekteplerde 543 kız, 5362 erkek; ilk mekteplerde 62.956 kız,273.107 erkek; muallim mekteplerinde 783kız, 1745 erkek öğrenci okuyordu. 1923-1924 yılında muallim mekteplerinden mezun muallimlerin sayısı ise 2734 idi.¹⁰⁸ Bu sınırlı olanaklar içinde hükümet, tüm vatandaşları ilgilendiren ve kanunen mecburi hale getirilen ilköğretim meselelerini çözmek ve şekil vermek zorundaydı. Halk Fırkası programında bu soruna şöyle bir çözüm getiriyordu. "*Normal ilköğretim devri beş yıldır. Şehirlerde, köylerde yahut köyler bölgesinde durum ve ihtiyaca göre ilkokullar, bir program altında arttırılacaktır. Köydeki okullarda sağlık yaşayış ve içinde bulunduğu çevre şartları ile ilgili olan tarım ve zanaat fikirleri verilecektir.*"¹⁰⁹ Bu prensiplere dayanarak özellikle

¹⁰⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,C1,,ss,244-245.

¹⁰⁷ TarihIV,s.253.

¹⁰⁸ Age,s250

¹⁰⁹ Tonguç,age,s.92.

köy çocuklarını yetiştirmek için çareler aramak gerekiyordu. Çünkü eğitim sistemi oldukça kötü durumdaydı. Bu konuda Sivas milletvekili Rahmi Bey şunları söylüyordu :

"...Burada bir hakikati ne kadar acı olsa da arz etmek mecburiyetindeyim. O da şudur ki: Bugünkü mekteplerimiz umumiyetle idaremizle mütenasip mektepler değillerdir...çocukları her işe az çok kabiliyetli olarak mekteplere veriyoruz. Mateessüf meillerini temin edecek vesaitten mahrum olarak çıkıyorlar.Hulasa :

Mevcut mekteplerimiz bir hayat mektebi değillerdir.Bu mekteplerin her halde ıslah edilmesi lazım ve zaruridir..."¹¹⁰

Okullardaki eğitimin bu kadar başarısız olmasındaki etkenlerin başında arap harflerinin Türkçe'ye uygun olması geliyordu. Meşrutiyet döneminden itibaren harflerin değiştirilmesi görüşü gündeme gelmiş ancak sonuç alınamamıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra bu konudaki görüşler tekrar gündeme geldi. Cumhuriyet döneminde bu görüşler çeşitli dönemlerde tartışılıp,olgunlaştırılarak 1928 yılında harf devrimi gerçekleştirildi ve Türkçe'ye daha yakın olan latin harfleri benimsendi.

Cumhuriyet kurulduğu yıllarda Türkiye'de 40.bin iskan mıntıkası ve köy bulunuyordu. Ancak çalışan 13. bin mektep mualliminden 7 bini şehir ve kasabalardan idi. Bu orana göre 40.bin köye 6.bin muallim düşüyordu. Böylece geriye kalan 34.bin köy Cumhuriyet dönemi eğitim olanaklarından yoksundu. Köylerin ancak 1/7'si yeni devletin eğitim sisteminden yararlanıyordu. Nüfusun 11.milyona yakını köylü olduğu bir ülkede,okuma çağındaki şehir çocuklarının 1/14'ü okula giderken köylerde ancak otuz dokuz çocuktan biri bu olanaktan yararlanıyordu.¹¹¹ Yukarıdaki oranlarda da görüldüğü gibi eğitimde fırsat eşitliği yoktu. Köy çocukları eğitim ve okul olanaklarından yeteri kadar faydalanamıyordu. Ayrıca şehirlerdeki ilkokullar beş yıllık köy okulları üç yıllık eğitim veriyordu. 1939 yılına kadar süren bu uygulama sonucu köydeki ilkokulu bitiren bir köy çocuğu,orta dereceli bir okula kaydını yaptıramıyordu. Orta dereceli okula gidebilmesi için 4-5. sınıfı kasaba veya şehirde okuması gerekiyordu ki bu dönemde köylerin ekonomik şartları göz önünde bulundurulduğunda ailesini zor geçindiren bir köylünün çocuğunu okutmak için şehre

¹¹⁰ TBMMZC,D.2,I.2,C.VII,s.76.

¹¹¹ Osman Halid,"Cumhuriyette Halk Terbiyesi",Ülkü,C.2,S.10,Kasım,1933,s.290;Suat Hüsnü-Tahsin Tolu-İsmail Hakkı,"Köycülüğümüzün Temelleri",II.Köycüler Kurultayına Gelen Tezlerden,Sebat Mat.,İstanbul,1935,s.19.

göndermesi hemen hemen imkansızdı.¹¹² Eğitimdeki eşitsizlik kız erkek çocuklar arasında da vardı. Cumhuriyetle birlikte kadınların toplumsal hayatta hakettiği yeri alması için çalışmalar başladı. Bayan öğretmenlerinde köylere giderek halka örnek olması da amaçlandı.

Cumhuriyet döneminde köy okullarındaki aksaklıklar şunlardı :

- Köy okullarında verilen eğitim belli bir programa bağlanmamıştı. Köylünün hayatında uygulayacağı bilgiler köy okullarında yeteri derecede verilmiyordu. Köy mekteplerinde işlenecek tarım alanlarındaki yeni teknikler, hayvanların ıslahı, fidanların dikilip bakılması, hayvan hastalıklarına karşı tedbirler, ormanın bakımı, el işleri gibi konular, köylü çocuklarının öğrenmesi daha yararlı olacak ve ilgilerini çekecek konulardı.¹¹³ Tarih, yurt bilgisi, coğrafya gibi dersler öğrencinin tam anlamıyla ilgisini çekmiyordu. Ders kitaplarının şehir okullarıyla aynı olması da olumsuz bir etkendi. Yaşam tarzları tamamıyla farklı olan köy çocuklarını kitaplardaki konular yeteri kadar ilgilendirmiyordu.¹¹⁴
- Köy çocuklarının ve köy okulunu bitirenlerin okumamasının sebeplerinin başında köylülere yönelik kitapların yetersizliği geliyordu. Ayrıca bütün zorluklara rağmen basılan kitapların çoğu ise oldukça yetersizdi.¹¹⁵
- Köylerin az nüfuslu ve dağınık olması sonucu eğitim olanaklarının tüm köylere ulaşmasını olanaksız kılıyordu. Devlet bu nedenle birbirine yakın köylerin merkezlerinde köy yatı mektepleri açarak çevre köylerdeki çocuklarında eğitim olanaklarından faydalanmasını amaçladı. Köy Yatı Dershanelerinin amacı Maarif teşkilatının henüz yayılmadığı okulsuz köy çocuklarını okutup köyllerine gitmelerini sağlamaktı. Köy yatı dershanelerini bitirip köyllerine dönen bu çocuklar, köyllerinde okul açılıncaya kadar önemli bir ihtiyacı karşılayacak ve çevrelerine faydalı okur-yazar olacaklardı. Bu dershaneler vilayet yönetimlerince her vilayet merkezi ve

¹¹² Bekir Semerci, Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri, Özgür yay., İstanbul, 1989, ss150-151.

¹¹³ Malik, agm, s.483.

¹¹⁴ Daniş Remzi Korok "Örneğin şehirli bir çocuğa bile ada kelimesi ve resmi zor açıklanırken, ailesi Orta Anadolu'nun köyünden bir saat ayrılmamış ilkokul çocuğunun kafasına bu nasıl sokulacaktır ? sorusunu soruyor ve konuya dikkat çekiyordu. Cumhuriyette Köy ve Köycülüğe Doğru, s.19

¹¹⁵ Halkın yararlanması için basılan kitaplarda şu bilgilere rastlanıyordu. "Kaz, ördek, hindi ve tavuk kümes hayvanlarıdır. Bunlar insana yakındır. Köylüler, horoz tavuktan daha büyüktür. Bunlardan en çok tavuk beslenir. Horoz tavuktan daha büyüktür ve tüyleri tavuğunkinden daha güzeldir. Fakat tavuk horozdan daha faydalıdır. Çünkü yumurtayı yapan odur..." Köylüyü bu türde bilgilerden çok kümes hayvanlarını salgın hastalıklardan korumak için alınması gerekli önlemler daha çok ilgilendiriyordu. Hilmi, "Halk Neşriyatının Ehemmiyeti", Ülkü, C.2, S.7, Ağustos, 1933, ss73-74

mümkünse her ilçe merkezince açılması öngörüldü ve buraya köylerinde okul olmayan 12-18 yaşları arasındaki zeki çocuklar alındı. Bu dershanelerden yoksul köy çocukları ücretsiz yararlanırken,buralarda okuyan ama maddi durumu iyi olan çocuklardan yılda dört taksitle olmak üzere 100 lira öğretim gideri alındı.

- Köy okullarındaki önemli sorunlardan birisi de muallimlerin gerek sayı olarak yetersizliği gerekse köy okullarına yönelik olarak eğitilmemiş olmalarıydı. Köy yaşantısına alışkın olmayan bu insanlar şehir hayatını özliyordu. En ufak tatillerinde bile şehre gidiyor,köy hayatını benimseyemiyordu. Köylülerde kendilerinden farklı giyinen ,yiyip içen bu insanları kolay benimseyemiyor, bunun sonucunda eğitimden istenilen sonuç alınamıyordu. Köylerde muallimlik yapmak şehre göre oldukça zordu Çoğu zaman okul binası,araç ve gereçlerin yetersizliği,çevrenin ortak çalışmaya uygun olmaması,çoğu zaman ağa ve ağanın adamı muhtara karşı mücadele verme zorunluluğu,ekonomik şartların sınırlı olması ,muallimin kalabalık içinde yalnız kalması gibi bir çok problemle karşılaşılıyordu. Ayrıca öğretmen okulları şehir hayatına yönelik öğretmen yetiştiriyordu. Ama köyün ihtiyaçları farklı idi.

Cumhuriyet döneminde köye yönelik öğretmen yetiştirmek amacıyla okullar açılmasına karar verildi. Köy öğretmeni yetiştirme fikri meşrutiyet yıllarına kadar uzanıyordu. Bu dönemde Üsküp, Edirne,Manastır ve İstanbul'da çıkan eğitim dergilerinde bu konu gündeme getirilerek Osmanlı Meclis-i Mebusanında tartışılması sağlandı.

Cumhuriyet döneminde Darülfünun'da Deneysel Psikoloji bölümü öğretim Üyesi Ali Haydar 1924 yılı sonlarında verdiği konferansta bu konuya değinerek, köylere yönelik öğretmen yetiştiren okulların açılması gerektiğini belirtiyordu. Ona göre köy ve şehir çocuklarının yetiştiği ortam çok farklıydı ve şehirde yetişen kişiler köyde öğretmenlik yapamazdı. İlkokul çıkışlı köy çocuklarının alınacağı üç yıllık "Köy Muallim Mektepleri'nde köy hayatına yakın yaşanacak ,muallim köye daha faydalı olacaktı. Ali Haydar Bey'in önerdiği bu program 1-25 Mayıs 1925'de Konya'da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresi'nde tartışıldı .Bir grupta "Köy Mektebi Dairesi " kurulmasını ve köylüyü köyden ayırmadan eğitim yapacak okullar açılmasını öneriyordu. Bu sırada Türkiye'ye gelen ve Türk maarifi hakkında geniş bir rapor hazırlayan John Dewey' de raporunda köy okullarına öğretmen yetiştirecek öğretmen okulları açılmasını öneriyordu. Bu düşünce ortamının içinde 30.4.1926 yılında ve 789

sayı ile çıkarılan Maarif Teşkilatı Kanunu'nda "Köy Muallim Mektepleri" açılması kabul edildi. 1927-28 öğretim yılında Kayseri- Zencidere' de Köy Muallim Mektebi kurulurken, Denizli Erkek öğretmen Okulu da, Köy Muallim Mektebi'ne çevrildi. Denizli ve Kayseri Zencirere' de iki okulda 1927-28 öğretim yılından başlayarak köyde yetişen çocukları ilkokul öğrenimi üzerine üç yıl "köy öğretmeni" olmak için hazırlayan programın içeriği şöyledir:

Tablo 3:

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
Türkçe	5	5	5
Milli Tarih ve Medeniyet Tarihi	2	2	1
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	-	1	1
Din Dersleri	1	-	-
Ruhiyat, Terbiye ve Mekt.Hıfzısıhhası	-	3	2
Usul-ü Tedris	-	-	6
Tatbikat-ı Dersiyeye	-	-	2
Riyaziyat	4	3	2
Tabii İlimler	2	2	-
Hayatiyat, Hıfzısıhha ve Ziraat	2	1	1
Resim	2	2	-
Elişleri	1	1	1
Musiki	2	2	1
Yazı	1	-	-
Toplam	24	24	24

Bu okullar diğer öğretmen okulları beş yıllık iken üç yıllık bir eğitim sürecini kapsıyordu. Ayrıca köye giden öğretmenlere okulun yanında bir bahçe ve bir ev verilecekti. Bu okulların programı öğrencilerini köy hayatına alıştırmaya ve köye

yönelikti.¹¹⁶ Ancak 1929'da Maarif Vekili Necati Bey'in ölümünden sonra bakanlık daha çok kültür işleri ile ilgilenmeye başladı.1930'lu yılların başında devletin gündeminde Üniversite Reformu öncelik tutuyordu. Bu gibi şartlar içinde ilk öğretim geri planda kaldı. Hatta Cemal Hüsnü Bey,1930 bütçe görüşmelerinde Türkiye'de öğrenci sayısına göre daha çok öğretmen fazlası olduğunu söylüyordu. Bu sırada açılan iki Köy Öğretmen okulunda tarım ve uygulamalı derslerde, öğretmen araç ve gereç bulunamaması nedeniyle Kayseri Zencidere Köy Öğretmen Okulu 1932 yılında Denizli Köy Öğretmen Okulu'da 1933 yılında kapatıldı.¹¹⁷

Cumhuriyetin ilk yıllarında köy eğitimi konusuna önem verilmiş ancak 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, Mustafa Necati gibi idealist bir bakanın genç yaşta ölümü,bakanlığın eğitim politikalarını kültür yönüne kaydırması gibi çeşitli nedenlerle 1923-1939 yılları arasında köy çocuklarının eğitimi konusunda yeteri kadar başarılı olunamadı. Köy çocuklarının eğitimine önem verilmesi olayı,1932 de Halkevleri'nin kurularak bunların köycülük kollarının yaptığı olumlu çalışmalar gerek Reşit Galip gibi köycü bir kişinin Maarif Vekili olması,gerekse Dünya Ekonomik Bunalımından oldukça olumsuz yönde etkilenen küçük üretici köylüye karşı devlet politikalarında olumlu gelişmelerin olması sonucunda yeniden hızlandı.

2.) Halk Eğitimi

Halkın okuma-yazma oranına bakıldığında 1927 nüfus sayımı sonuçları oldukça kötüydü. Yüzde hesabı ile okur-yazarlar Van'da 1,9; Erzurum'da5,04; Ankara'da 12,92; İzmir'de 21,22; İstanbul'da 45,48; İçel'de 1,01 ve Trabzon'da 7,62 idi. Ülke genelinde okuma-yazma bilenler %8,16 bilmeyenler ise %91,84 oranındaydı. Bu oranlar göstermektedir ki bu dönemde en ileri illerde bile okuma-yazma oranı yarıya ulaşmıyordu. Bu dönemde komşu ülkelerdeki okuma yazma oranı incelendiğinde ülkedeki gerilik daha net olarak gözler önüne serilmektedir. Bu dönemde yine yüzde hesabıyla okur yazarlar Yunanistan'da %70,Bulgaristan'da 75,Yugoslavya'da %50,4,Almanya'da %99,8, Fransa'da %96,8 dir .Bu oranlarda göstermektedir ki Türkiye

¹¹⁶ Mustafa Ergün,Atatürk Devri Türk Eğitimi,AÜDTCF.,yay,Ankara,1982,ss74-75.

¹¹⁷ Nevzat Ayaz,TC: Millî Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler,MEB Basımevi,Ankara,1948,ss.409-410;Ergün,age,ss165-166.

bu dönemde çevresindeki ülkelerden oldukça geri bulunuyordu. 1927 Nüfus sayımına göre 1.111.496 okur-yazar kadın ve erkek bulunuyordu. Geriye kalan 12.517.992 vatandaş okuma-yazma bilmiyordu. Bu orandan 1-7 yaş arasındaki 3,128,313 çocuk çıkarılırsa geriye 9.389.679 vatandaş kalıyordu.¹¹⁸ Yeni devletin önünde böylesine karamsar bir tablo duruyordu.

Köylerde okul çağına gelmiş çocukların eğitiminin yanı sıra geniş halk kitlelerinin de çağın gereklerine uygun olarak eğitilmesi gerekiyordu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında köylere bakıldığında köylünün yüzde doksandan fazlasının okuma yazma bilmediği ve hurafelerin ,dinin,geleneklerin etkisi altında bulunduğu görülüyordu. Bilgisizliğin sonucu olarak kadercilik ve tevekkül gibi zihniyetler halk arasında yaygındı.¹¹⁹ Bunu yıkarak yerine bilimsel kafaya sahip, "fikri hür, irfanı hür, nesiller" yetiştirilmesi gerekiyordu. Cumhuriyet Halk Fırkası programında Türk devletinin ana özelliklerinden birisinin halkçılık olduğunu belirtiyordu. Halkçılığı esas olarak alan devlet politikası sonucu "halkı muasır medeniyetin üzerine çıkarmak " için çalışacaktı.

Kurtuluş Savaşı'nın hangi şartlar altında kazanıldığı, yeni devletin hangi temeller üzerine oturduğu, halka ve özellikle halkın büyük bir çoğunluğunu oluşturan köylüye anlatılması gerekiyordu. Cumhuriyet rejiminin nimetleri halka anlatılmadıkça yapılan devrim hareketleri uzun vadede başarıya ulaşamazdı. Mehmet Saffet bunu şu sözleriyle dile getiriyordu: "İnkılabımız bir halk hakimiyeti inkılabıdır. Halkımızın büyük bir ekseriyetini teşkil eden köylü bunu anlamadıkça bu inkılap tahakkuk etmiş olamaz."¹²⁰ Halkın yüzde 80 e yakınını oluşturan köylü devrim hareketlerini anlayamadığı sürece demokrasi ve devrimler gerici hareketlerin tehlikesine daima açık olurdu. Bu dönemde halk, uzun yüzyılların verdiği alışkanlıkla medrese, saray ikileminin içinde milli benliğini yitirmişti. Halk ile aydın kesim arasında geçen yıllar büyük uçurumlar yaratmıştı. Osmanlı aydınının ağdalı bir dille yazdığı kitapları halkın çoğu okuyamıyordu. Az sayıda okuma-yazma bilenlerde okuduklarından hiçbirşey anlamıyordu. Bu dönemde köylerde kullanılan sözcüklerin 500-700 arasında olduğu göz önünde bulundurulursa, aydının kullandığı dili köylünün anlayamaması son derece doğaldı. Hayatında denizi görmemiş bir köylüye denizi anlatmakta bile zorlanılırken demokrasi,vatan,hürriyet gibi sözcükleri anlatmak imkansızdı. Ulema sınıfı ise halkı "

¹¹⁸ Osman Halid, agm, s.290

¹¹⁹ Mehmet Saffet "Köycülük Nedir", Ülkü, C.1, S.6, Ağustos, 1933, ss73-74.

¹²⁰ Mehmet Saffet, s.425.

Zıllıllah filalem"olan padişaha itaate ve dünyanın bir misafirhane olduğuna ikna ediyordu. Halk uzun yüzyıllar boyunca bu fikirlerle uyuşturulmuş ve yalnızca "vergi verip askere giden ve padişaha dua eden sürüler " ¹²¹ haline gelmişti.

Okuma çağında olan çocukların yetiştirilmesi için alınan önlemler üzerinde bir önceki başlıkta durmuştuk. Devletin okuma çağına gelmiş geniş halk yığınlarını okutmak için bir dizi önlem alması gerekiyordu. Okuma- yazma oranının bu kadar düşük olmasının en önemli sebeplerinden birisi yazı sisteminden kaynaklanıyordu.1928 Ağustosunda Sarayburnu nutkuyla Atatürk Latin harflerinin kabulünü tüm dünyaya ilan ediyordu.¹²²

"...Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil,lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir .Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki,bir milletin bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu .okuma-yazma bilir,yüzde sekseni bilmez neindedir. Bundan insan olanlar utanmak lazımdır...En nihayet bir sene,iki sene içinde bütün Türk içtimaiyesi yeni harfleri öğrenecektir. Milletimiz yazısı ile,kafası ile bütün aleml medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir."

Harf devrimini hemen ardından bu harfleri geniş kitlelere kısa zamanda öğretecek kurumlar oluşturuldu. Bu kurumlar Millet Mektepleridir.

a) Millet Mektepleri'nin Köylünün Eğitimindeki Rolü

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra geniş kitleleri kapsayan okuma- yazma bilmeyenlerin nasıl eğitileceği ve okutulacağı, cumhuriyet rejiminin yurttaşı olma özelliğini nasıl kazanacağı tartışmaları gündeme geldi. Bu sebeple çeşitli öneriler arasında " Halk Mektepleri " veya "Halkevi"olması gibi öneriler getirilmişti. Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, J.Dewey in raporunda tavsiye edilen Halk Dershaneleri"ni gerçekleştirme çabaları 1927 yılında ürünlerini verdi. 1927 yılında ilk halk dershanesinin kuruluşu gerçekleşti. Yazı devriminden sonra bu

¹²¹ Osman Halid,"Cumhuriyet'te Halk Terbiyesi",Ülkü İkinci teşrin 1933.,C.2,S.10,s.290.

¹²² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,C.2,s.274.

dershanede " Millet Mektepleri" adı altında örgütlenerek, halka yeni harfleri öğretmeye başladı.

Bakanlığın 24/11/1928'de yürürlüğe giren yönetmeliğinde belirtilen amacına göre Millet Mektepleri, yeni Türk harflerinin kolay bir şekilde okunup yazılabilesinden milleti faydalandırabilmek ve geniş halk kitlesini hızla okur yazar duruma getirmek için açılıyordu.¹²³ Millet Mekteplerine ilkokul çağını aşmış okuma-yazma bilmeyen kadın ve erkekler katıldı. Okullar A ve B sınıflarından oluşuyordu.4 aylık A sınıfına okuma-yazma hiç bilmeyen yetişkinler katılıyordu.2 ay süreli B sınıfına ise eski harfte okuyup-yazabilenler katılıyordu. Yaşları 16-45 arasındaki kadın ve erkek devam edebiliyordu Şehir ve kasabalarda okulu bulunan köylerde açılan Millet Mektepleri dersaneleri sabit;okulsuz köylere bir dönem için öğretmen göndererek açılan dersanelere gezici(seyyar) dersane adı veriliyordu.¹²⁴

Millet Mekteplerinin amacı öğrencilerine yalnızca okuma-yazma öğretmek değil ayrıca günlük yaşantılarında kullanacakları pratik bilgileri de vermektir. Özellikle B sınıfını bitirenler okuma-yazmanın yanı sıra hesap ölçüleri,sağlık ve yurt bilgisi derslerini de öğreniyorlardı. Okulu olmayan köylerde halkı okutmak için seyyar Millet Mektepleri açıldı. (Millet Mektepleri talimatnamesi, madde 32) 24.11.1928 yılında çıkan II. Millet Mektepleri talimatnamesi 42.maddesi ile "seyyar talim heyetlerinin vezaifi ve tarzı mesailerini aşağıdadır:

A) Seyyar talim heyetleri mektebi olmayan küçük köylere giderek köy halkını muayyen zamanlarda köyün en münasip bir mahalline toplayarak tedrisat yaparlar. Köy haricinden gelmiş olanlar da bu derslere kabul olunur.

B) Tedrisatın zamanı icrası ve müddeti alakadar köyler ihtiyar heyetleriyle bilmüşavere tespit olunur. Fakat bu müddet bir buçuk aydan ve haftada altı saatten aşağı olmaz.

C) Gerek seyyar talim ve gerek Millet Mektebi idare heyetleri tedrisatı zamanı icrasının köylünün zirai ve iktisadi faaliyetine kat'iyen sekte getirmeyecek zamanlarda yapılmasına riayet edeceklerdir.

¹²³ Ergün,age,ss.100-101.

¹²⁴ Ayas,age,s.418.

43. maddeye göre Seyyar Talim Heyetleri gidecekleri yerlere tebeşir, kağıt, kalem, defter, kitap, kara tahtayı beraberlerinde eşek ve at sırtında taşıyorlardı. 22.9.1929 yılında talimatnamede seyyar muallimler Madde 36'ya göre öğleden önce köyde 12-16 yaş arasında bulunan çocuklarını, öğleden sonra da 16-45 yaşlarındaki yetişkinleri isteğe göre ayrı ayrı okutabiliyordu. Millet Mektepleri'nin 1928-1935 yılları arasında devam eden ve başarı sağlayan öğrenciler ve bunların ülke genelindeki oranına bakıldığında, okulların yeteri derecede başarılı olduğu söylenemez. Genel olarak bakıldığında A dersaneleri B dersanelerinden ve kadınlar erkeklerden daha başarısız olmuştur. Köylerde açılan kurslarda şehirlerdekilere oranla daha başarısız olmuştur.

b) Askerde Köylünün Eğitimi

Kurtuluş Savaşı başarıya ulaştıktan ve Cumhuriyet Halk Fırkası kurulduktan sonra partinin programı arasında askerlik süresinin kısaltılması da yer alıyordu. Ayrıca okuyup yazanlarla ve askerliği döneminde okuma-yazma öğrenenlerin askerlik hizmetleri bir derece daha azaltılacaktı. Böylece okuma-yazma öğrenmeye halk teşvik ediliyordu. Askerlik özellikle köy çocukları açısından çok büyük bir önem taşıyordu. Çünkü askerlik çağı gelinceye kadar köylerdeki çocukların büyük bir çoğu köyleri ile çerçeveli olan bir dünyaya sahipti ve atadan dededen gördükleri ve duydukları dışında hiç bir bilgiye sahip değildi. Bir çok köy okuldan yoksundu ve köylünün ufkunu geliştirebilecek hiç bir kitle iletişim aracı da köylere ulaşmıyordu. Cumhuriyet kurulduğunda bir anda tüm ülkede sihirli bir değnekle her köyde okul açılarak en uzak köşelere kadar halkın bilinçlenmesi sağlanamayacağına göre pratikte uygulanabilecek bazı uygulamalara gidildi. İşte bu amaçla yukarıda da "askerliği müddetince iki satır okusun, bir satır yazsın ve sekiz rakam sıralayıp erbab-ı amel öğrensın." ¹²⁵ amacıyla C.H.F. tarafından kışlalarda okuma-yazma kursları açıldı. 14 Şubat 1924 yılında orduda çiftçi askerlere basit ziraat dersleri verilmesi hakkında kanun kabul edildi. Kışlaya gelen köy delikanlıları ihmal edilmiş fakat iyi sürüldüğü takdirde verimi yüksek tarla ve bahçeler gibiydiler ve bu temiz dimağlar işlenerek köylerine

¹²⁵ Yenigün, "Umdeler Tamamen Kabil-i Tatbiktir.", 26.4.1923.

döndüklerinde köyleri için bir örnek kişi olabilirlerdi.¹²⁶ Kışlada erlere okuma-yazma dışında tarım,hayvancılık, sağlık, vatandaşlık gibi konularda bilgiler veriliyordu. Orduya gelen gençlere okuma-yazma öğretme işine özellikle yazı devriminden sonra hız verildi.¹²⁷ Askere gelen gençlerin çoğu köylerinin dışındaki dünyayı görüyor,ufku açılıyordu. Askerde yakın bölgelerdeki numune çiftlikleri ziraat mektepleri ve sebze bahçeleri erlere gösterilerek,buralardaki bilimsel tarım yöntemlerinin uygulanmasının sonuçlarını asker kendi gözü ile görüyordu. Kışlada askerlik yapan köylülere bağlarına, tarlalarına,ormanlarına,evlerine,çocuklarının terbiyelerine,sağlık ve gıdalarına dair her türlü yenilikten bahsedildi.¹²⁸ Burada bu gençleri cehaletten kurtararak, karanlık telkinlerden kurtaracak,köyünde örnek olacak kişiler durumuna getirilmeleri amaçlanıyordu. Böylece askeri bilgiler verilip düşmana karşı vatan savunması öğretilirken, çeşitli alanlarda bilgi verilerek devrimi koruyan,cehaleti yenmiş kişiler yetiştirilmesi amaçlanıyordu.

3) Tarımsal Eğitim Politikaları

Tarımsal üretimin artırılması bu alanda yapılacak eğitim çalışmalarına bağlıdır. Tarlaya tohumu atıp geleneksel yöntemlerle tarım yapmak, endüstri çağına yakalamış dünyada başarısızlığa neden olur. Tarımda verimi arttırmak daha fazla ürün almak, yeni usulleri kullanmak tarımsal alanda yapılacak eğitime bağlıdır.

Osmanlı İmparatorluğu 19.yüzyıldan itibaren dünya pazarları ile periferi olarak birleşirken tarım alanında eğitimin gerekli olduğunu anladı. Osmanlılarda İlk Ziraat Ameliyat Mektebi 1847'de İstanbul'da bir basma fabrikası açılmasından sonra kuruldu. Fabrikaya gerekli olan pamuğun iyi cins olması için fabrika müdürü Hüsnü Efendi'nin teşviki ile okul açıldı. Fabrikaya pamuk ipliği sağlamak amacıyla kurulan okulun öğrencileri ise müslüman ve gayrimüslim askerlerden oluşuyordu .Okul

¹²⁶ Hilmi A.Malik,"Kışla ve Köy Terbiyesi"Ülkü,C.1,S.3,Nisan 1933,s.237.

¹²⁷ 10.Yıl Kitabı (1923-1933),Hakimiyet-i Milliye Matb.,Ankara,1933,s.42.

¹²⁸ Malik,agm,s.238.

ikibuçuk yıl sonra kapandı. ¹²⁹Yine Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1884'de İstanbul'da Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi kuruldu. Bu mektep Cumhuriyet döneminde ismindeki " Yüksek" kelimesi kaldırıldı.1933 de' de bunun yerine Ankara Ziraat Enstitüsü kuruldu. Bursa'da ipekçiliğin daha fazla gelişmesi amacıyla 1891 yılında 3 senelik tahsil süresi olan bir Ziraat Mektebi kuruldu. Bu okulu 1898 yılında Ankara'da kurulan ve bu bölgedeki tiftikçiliğin ıslahı ve geliştirilmesi amacıyla iki sene tahsil süreli Çoban Mektebi kurulması izledi. 1900 yılında da bağcılığın geliştirilmesi amacıyla üç sene tahsil süreli Bağcılık ve Aşı Ameliyat Mektebi İzmir'de açıldı. ¹³⁰

Tanzimatla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransa'nın Ziraat eğitimi egemen oldu. Ancak İkinci Meşrutiyet döneminde Almanya ile yakınlaşmanın doğal sonucu olarak pek çok alanda olduğu gibi ziraat eğitimi konusunda da Almanya'nın izlediği eğitim politikaları örnek alındı. Ziraat okullarının eğitim seviyelerinin Avrupa'daki benzerlerinin düzeyine çıkarılması için Almanya'dan uzmanlar getirildi . Almanya'ya öğrenciler gönderildi. ¹³¹

Cumhuriyet dönemi ile birlikte milli ekonominin kurulması bir dava haline geldiğinde, yeni Türk Devleti izleyeceği ekonomi politikasında tarıma ve tarımın gelişmesine öncelik verdi. Tarımın gelişebilmesi için önemli olan notlardan birisinde çağın gereklerine uygun bilimsel yöntemlerle ve makinalı tarıma geçilmesi idi. Ancak bu dönemde Anadolu'da pazar için üretim yapılan iki bölge dışında gelenek ve göreneklere dayalı, dededen kalma ilkel yöntemlerle tarım yapılıyor ve topraktan az miktarda ürün alınıyordu. Tarımın geliştirilmesi için eski yöntemlerin bir tarafa bırakılarak bilimsel yöntemlere dayanan tarıma geçilmesi gerekiyordu. Mustafa Kemal Atatürk'te ikinci dönem dördüncü toplanma yılını açarken şunları söylüyordu:

".. Memleketimizin bir ziraat memleketi olduğu ve vüsati, göz önüne alınırsa bizim başlıca kuvvet ve servet mesnedimizin toprak olduğu tezahür eder. Cesaretle söylemeliyiz ki,memleketimizin zirai sahada müstait olduğu inkişafı temin edecek ilmi ve emeli iktidara sahibi salahiyet mütehassıslarımız azdır. Binaenaleyh,zirai teşkilatımızı ziraat mekteplerimizi,zirai faaliyetimizi,fenni usuller dahilinde esasından tanzim edecek

¹²⁹ Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış,Birinci Köy ve Ziraat kalkınması yay.,İstanbul,1938,s.91.

¹³⁰ Şemsettin Bekişoğlu, *Köy Davamız*, Güven Basımevi, Ankara,1951.,s.14.

¹³¹ Bekişoğlu,s.28; Zafer Toprak,*Türkiye'de Milli İktisat(1908-1918)*,Yurt yay.,Ankara,1982,ss.201-202.

tedbirleri hakiki erbabı delaletiyle ittihazda tereddüde mahal olmadığı kanaatindeyim.
 „132

Atatürk'ün bu konuşmasının ardından mecliste bir yıllık bir çalışmanın ardından 17 Haziran 1927'de " Ziraat Tedrisatının Islahı Kanunu" çıkarıldı. Ankara'da en yeni tekniklerden ve laboratuvarlardan oluşmuş Yüksek Ziraat ve Yüksek Baytar Mektepleri ve Enstitüleri kuruldu. Bu kurum Tabii ilimler, Ziraat,Baytar ve Ziraat sanatları olmak üzere 4 fakülteden oluşuyordu. Avrupa'daki Ziraat tekniklerini öğrenerek yurttan uygulanması için birçok ziraat mektebi talebesi Avrupa'ya gönderildiği gibi 74 muallim ziraatçıda eğitim görmesi için gönderildi. Bursa'da "İpekböcekçiliği Enstitüsü" Antalya, Diyarbakır,Erzincan ve Edirne'de "İpekböcekçiliği Mektepleri" kuruldu. Yine tavukçuluğun geliştirilmesi için Ankara'da " Tavukçuluk Enstitüsü" kuruldu. Ayrıca 100 bölgede Meteoroloji İstasyonları kurularak iklim şartları incelenerek bölgenin iklim şartları açısından hangi ürünlerin yetiştirileceği araştırıldı. ¹³³

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş olan " Halkalı Ziraat Mektebi" tarımsal alanda en yüksek meslek mektebi idi. Okul zamanla tarımın geliştirilmesini sağlayacak meslek adamları yetiştirmekten çok, çeşitli devlet dairelerine memur yetiştirmeye başladı. ¹³⁴ Salih Zeki bunun sebeplerini şöyle açıklıyordu :

*"Yarım asırdan beri maarifimizde birçok usuller tecrübe edilmiş ve değiştirilmiştir. Öteden beri bütün mekteplerimizin usulleri,programları nazariyatçılığa çok ehemmiyet veren Fransızlardan alındığı için ekser mekteplerimiz hayatta tatbiki pek az olan nazari derslerle boğulmuş ve talebenin zihinleri herşeyden bahis (ansiklopedik) birçok malumatla doldurulmuş, bundan dolayı mekteplerimiz birer memur fabrikası olmaktan kurtulamamıştır."*Salih Zeki memleketin elbette memurlara da ihtiyacı olduğunu ancak her okuyan alim ,memur olursa bunun ülke için felaket olacağını savunarak, ülkenin gelişmesi ve zenginleşmesi için "pratik ve müteşebbis" iş adamlarına da ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. "iş ve hayat adamı" yetiştirmek için öğrenciler hayatta uygulayabilecekleri bilgilerle donatılmalıdır. *"Bir memlekette okur-yazar adam yetiştirmek kafi değildir. Yetişecek gençlerin ziraat,ticaret ve sanayinin muhtelif şubelerindeki bilgilerinden hem kendilerinin ve hem memleketin istifade etmesi*

¹³² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,C.1,s.365.

¹³³ Tarih IV,ss.285-286.

¹³⁴ Age,s.285.

lazımdır. Maarif vekaletimiz, açmak üzere bulunduğu meslek ve hayat mektepleri ve halk dersaneleri ve köy yatı mektepleri ile bu gaye ve maksadı takip etmektedir...." ¹³⁵

Fransız usulü yerine Amerika'da uygulanan Ziraat Tedrisatının Türkiye'de uygulanmasıyla çiftçi ve köy çocuklarının tarıma olan ilgilerinin artacağını savunuyordu. ¹³⁶ Orta Öğretim seviyesindeki "Ziraat tedrisatı" nın geliştirilmesi, ülkenin çeşitli bölgelerindeki çiftçi çocuklarının kısa sürede ileri tarım tekniklerini öğrenmeleri ve uygulanan tarımsal yöntemlerin çağın gereklerine uydurulması gerekiyordu. Bu amaçla Cumhuriyet döneminde Bursa, Adana ve Ankara'daki üç orta ziraat mektebine ilaveten İzmir,Erzincan,Kastamonu, Konya,Çorum Sivas,Erzurum, Edirne ve Kepsut'ta 9 adet yeni ziraat mektebi açıldı. Bu ziraat mekteplerini bitiren öğrenciler tarım alanında gelişmiş teknikleri öğrenerek uygulayabiliyorlardı. Ayrıca bu ziraat mektepleri ziraat sergileri ve müsabakaları düzenleyerek geniş halk kitlelerine de örnek oluşturuyordu. İzmir Bornova Ziraat Mektebi'nin Temmuz 1923 te açtığı sergiyi gezen gazeteci Çiftçi Necati "Türk Sesi" gazetesinde okuyucularına sesleniyordu. Bu mekteplerin ziraatin ilerlemesine hizmet edip etmediğini ve bu okulları bitiren çiftçi çocuklarının köylerine döndüklerinde verebileceği hizmetleri görebilmek için çiftçilerin bu sergiyi ve mektebi dolaşmalarını istiyor ve *bahçe sulanması,sebze bahçesi,tavuk kümesi,süthane aletleri,ispirto imalathaneleri, konserveleri görmek her çiftçi için lazım değil,elzendir."* diyordu. Ayrıca ziraat mekteplerinin düzenlediği ziraat müsabakalarına katılan çiftçiler ürünlerinin mükafatlandırılmasıyla daha büyük zevkle çalışıyordu. ¹³⁷ İzmir Ziraat Mektebi ilk mezunları memurluk yapmayarak kimi kendi çiftliklerinde öğrendiklerini uygulamaya başlarken diğerleri de bilgilerini bağ ve bahçelerde bilfiil çalışarak uygulamaya başladı. Tarım alanında gerçekleştirilecek devrim masa başında değil toprakla haşır neşir olarak sağlanabilirdi. Bu öğrenciler uyguladıkları yöntemlerle kendi çevrelerine örnek oluşturabilirlerdi. ¹³⁸ Ziraat eğitimi konusundaki önemli bir sorunda bu alanda yazılmış kitapların son derece sınırlı olmasıydı. Bu alanda gerek geniş okuyucu kitlesine hitap edecek,gerekse ziraat mekteplerinde okutulabilecek kadar çok kitap bulunmuyordu. Ziraat mekteplerinde öğrencilerin en çok şikayet ettikleri konulardan birisi de muallimlerin derste not

¹³⁵ Salih Zeki,"Maarif Vekaletimizin Şayanı Takdir Düşünceleri-Meslek Mektepleri-Halk Dersaneleri-Köylerde İlk Yatı Mektepleri-Halk Kitapları",*Ziraat ve Ticaret Gazetesi*,26.5.1927,No:16,ss241-242.

¹³⁶ Salih Zeki,"Zirai Mektepler",*Ziraat ve Ticaret Gazetesi*,9.9.1924,No: 16,s358.

¹³⁷ *Türk Sesi*,16.7.1339.

¹³⁸ *Ziraat ve Ticaret Gazetesi*,13.8.1925,No:7,s.108.

tutturması idi. Süratli yazamayanlar derslerden yeteri kadar faydalanamazken, süratli yazanlar ileride okumada zorlanmamak amacıyla notları temize çekmek için zaman harcıyordu. Bu sebeple ziraat alanında yazılan kitapların az olması da konuyla ilgilenen kişilerin ve ziraat mektebi talebelerinin kendilerini geliştirmesi açısından olumsuz yönde etki yapıyordu.¹³⁹

Tarım alanında gelişme sağlanması için makinalaşmanın gerektiğini savunan devlet bu makinaları kullanacak ve tamir edecek kişiler yetiştirmek amacıyla Ankara, Adana, Bursa ve Halkalı'da Ziraat Makinist Mektepleri kurdu. 1.7.1928 yılında Halkalı Ziraat Mektebi ile birlikte tüm orta Ziraat mektepleri geçici olarak kapatıldı ve bu okulların öğretmenleri eğitilmek amacıyla çoğu Almanya olmak üzere Avrupa'ya gönderildi. Kapatılan yalnız okullar olmadı. 1924'de İktisat vekaletinden ayrılarak kurulan Ziraat Vekaleti'de 1928 de yeniden İktisat Vekaletiyle birleştirildi.

4) Türkiye'de Köy Dergiciliği (1923-1950)

Kurtuluş Savaşı yıllarında açılan TBMM'de kurulan Bakanlıklar arasında "İktisat ve Ziraat Vekaleti"de bulunuyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra tarıma dayalı bir ekonomisi olan Türkiye'de tarım politikaları üretmek amacıyla 1924 yılında Ziraat Vekalati kuruldu. Bakanlık kurulmasından kısa bir süre sonra Ağustos 1924'ten itibaren "Ziraat Vekaleti Mecmuası"nı yayınlamaya başladı. Dergi devletin resmi yayın organı olarak tarım politikalarını yansıtmaya açısından ilgi çekicidir. 1928 yılında Ziraat Vekaleti kapanıncaya kadar yayınlandı.

Ziraat ve Ticaret Gazetesi ilk olarak 1907 yılında yayınlanmaya başladı. Zaman zaman yayınına ara vererek 1928 yılına kadar devam eden Ziraat ve Ticaret Gazetesi Birinci teşrin 1943 yılından itibaren yeniden çıkmaya başladı.¹⁴⁰ Derginin

¹³⁹ Okuyucu mektupları köşesine yazan Sabri Mithat Efendi ayrıca ülkede fen kitaplarına pek önem verilmediğinden, basımevlerindeki ziraat kitabı tab etmeyi karlı bulmadığından yakınlık 10-15 formalık kitap için 450-500 lira tab parası ödenmesi gerektiğini yazıyor, bu nedenle ziraat kitabı yazan memurların kitaplarının devlet tarafından desteklenerek basılması gerektiğini savunuyordu. Ziraat ve Ticaret Gazetesi, 8. Kanunusani 1340, No:34, s.485.

¹⁴⁰ Çiftçi dergisi Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin 40. kuruluş yıldönümü nedeniyle şunları yazmaktadır: "Bir meslek dergisini kırk yıl her türlü güçlüklerle göğüs gererek çıkartmanın ne demek olduğunu belki de

sahibi Salih Zeki Ekinci hemen bütün yazılarını yazmıştır .Gazete köyü ve köylüyü ilgilendiren birçok konuyu ele almakta ayrıca ziraatin ticaretle ilgisi üzerinde de durmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devlet basını desteklemiştir. Bunun en güzel örneği 1924 yılında İstanbul'da yayınlanmakta olan Zirai ve ticari toprak mecmuasının 1924 yılı içinde ihtiyacı olan iki vagon kağıdın gümrük resminin alınmamasıdır.¹⁴¹

Tanın 'de" Necat yolu" makalesinde Hüseyin Cahit, Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini bağımsızlık savaşını kazanan Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine, 20. asrın uygarlığına ancak medeniyet ve ilmi almakla kavuşacağını yazmıştır. Bununda Latin harfleri yoluyla en kolay gerçekleşeceğini belirterek, bu sayede Türkiye'nin "tılsımlı bir asanın tesiriyle adeta birden değişerek ülkenin her tarafında gazete ve kitapların okunacağını yazmaktadır. İstanbul'da okunan gazetelerin, Avrupa'nın küçük bir şehrinde az olmasının nedenini okuma-yazma bilenlerin sayısının az olmasından kaynaklandığını ve "köylerde okuyup yazma bilen bir adama rastlamak pek zor olduğunu söylüyorlar. Bu kadar cehalet içinde, dünyadan, ilim ve fenden bir haber uzak bir halde yaşayan bir millet yirminci asrın hayat sahasında sair milletlerle nasıl rekabet edilebilir?" sorusunu sormakta ve bu harflerin dilimize uygun olmadığını belirtmekteydi.¹⁴²

Harf devriminin ardından köylerde okuma yazmayı öğrenenlerin sayısının artmasından sonra köylüye yönelik gazetelerin çıkarılması ihtiyacı da doğdu. Bu konuda özellikle İsveç örnek alınmıştır. İsveç Maarif Nezareti'nin ve Matbuat Bürosu' nun beş yıllık çalışması sonucu köylere yönelik çıkan gazeteler incelenmiştir. İsveç'in köye yönelik olarak çıkardığı gazetelerde şu konulardan bahsedilmektedir:

Köylü yemekleri, köylünün giyimi, köylünün yapacağı yararlı işler, köylünün bilmesi gereken tarih, köylü ne olmalıdır.¹⁴³ Beş ana başlıktan oluşan bu bilgiler Türk köylüsü içinde kaçınılmaz bilgilerdir. 1920'li yıllarda çıkan sınırlı sayıdaki

çoğumuz layikiyle takdir edecek durumda değiliz. Faydalı yazıları ile tarım mesleğine ve yurt çiftçiliğine büyük hizmetler görmüş olan bu derginin sahibi Salih Zeki Ekinci'yi gazetecilik hayatının kırk yılını idrak ettiği bu anda candan tebrik eder ve kendisine dergisile birlikte başarılı uzun ömürler dileriz. "Ziraat ve Ticaret Dergisi 40 yaşında", Çiftçi, Ağustos 1947, Yıl: 2, C. 2, S. 23, s. 9

¹⁴¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1010, 19 / 10/1340.

¹⁴² Hüseyin Cahit, "Necat yolu", Tanin, 27.2.1340.

¹⁴³ Hikmet Şevki, "Köylü Gazeteleri Nasıl Çıkmalı?", Ayın Tarihi, Nisan, 1930, C. 22, No. 73, Matbuat Umum Müd, Ank, s. 5999

gazete ve dergide köylüyü ilgilendirmeyen birçok konuya yer veriliyordu. Bundan sonra çıkacak olan gazete ve dergilerin şu çizgide olması gerektiği savunuluyordu:

“Yeni harflerden sonra; köylüyü alakadar edecek gazeteler, her şehrin, kasabanın benliğini canlandıran yazılar çıkarmalıdır. Yeni harfi ikmal ve itmam edecek, inkılapta budur.”¹⁴⁴

İzmir’de yayınlanan Çiftçi Dergisi haftalıktır. “Her hafta çıkar. Çiftçilere faydalı olmaya çalışır”. Sahibi ve yazışleri müdürü Raşid Halil Bey’dir. Ticaret Matbaası İzmir’de basılmaktadır. 1927 yılında yayınlanmaya başlamıştır.

1929 yılından itibaren Ankara’da Ziraat Gazetesi yayınlanmaya başlar. Yine aynı yıl Ankara’da yayın hayatına giren bir başka dergi “Köylünün Gazetesi”dir. İlk sayısı Şubat 1929’da yayınlanan dergi on beş günlüktür. Sahibi Şükrü Melih’tir. Merkezi Türk Tayyare Cemiyeti umumi merkezi olan gazete parasız olarak köylüye dağıtılmaktadır.¹⁴⁵ Gazete 1931 yılında itibaren Türk Hava Kurumu Bayram Gazetesi olarak yayın hayatına devam etti. Cumhuriyetin ilanının onuncu yılında itibaren yine köylülere parasız dağıtılmak üzere Yurt Gazetesi yayınlanmaya başlar.¹⁴⁶ On beş günde bir yayınlanan gazetenin ayda bir nüshası duvar gazetesi niteliğindedir. Okuma-yazma oranının düşük olduğu bir ortamda köylülere bazı bilgileri vermenin en iyi yollarından birisi de duvar gazeteleridir.

1930’lu yıllara damgasını vuran Halkevlerinin Köycülük şubelerinin köye yönelik olumlu çalışmalarının yanında, çıkardıkları dergilerle de köycülük konusunda önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir. Bu dönemde yayınlanan Halkevi dergilerinin hemen hepsinde köy-köylü sorunları üzerine yazılar bulunmaktadır. Halkevlerinde etkin olan ve bu dergilerin çıkmasında önemli katkıları olan aydınlar arasında öğretmenler önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle genellikle Halkevi dergilerinin köye yönelik yazılarının ağırlıklı bölümünü köylünün eğitimi, köy okullarının durumu ve bunlara yönelik çözüm yolları konuları işlenmektedir. Halkevi Dergileri arasında Ülkü önemli bir yere sahiptir. Ülkü devletin köy sorunlarına bakışını yansıtmaya açısından da önem taşımaktadır. İkinci olarak ise dönemin önde gelen köycü aydınlarından Nusret Kemal Köymen’in yazıları önemli bir yere sahiptir. Bursa Halkevi tarafından yayınlanan

¹⁴⁴ Hikmet Şevki, agm, s.6000

¹⁴⁵ “Köylünün Gazetesi” Köylümüzün Yükselmesi İçin Onbeş Günde Bir Çıkar ve Siyasetten Başka Herşeyden Bahseder”, 10.1.1929, S.1,

¹⁴⁶ Hakkı Uyar- Türkan Çetin, “Tek Parti Yönetimi’nde Köylüye Yönelik Propaganda Yurt Gazetesi”, Toplumsal Tarih, 1.1.1994, S.1, ss.51-58.

Uludağ Dergisi'nin yanında, Halkevi köycülük kolu haftada bir yayınlanan "Son Yedi Gün"¹⁴⁷ ve "Köylüye Salık" dergileri köylüye yönelik çeşitli bilgiler vermektedir. İzmir Halkevi tarafından yayınlanan "Fikirler" dergisi ise özellikle köye yönelik eğitim metotları, öğretmen yetiştirme konuları yazılmıştır.¹⁴⁸

Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından çıkarılan Karınca dergisi yeni kooperasyon görüşünü Türkiye'de yaymak için çalışmaktadır. Ulaşmak istediği okuyucu kitlesinin köylü olduğunu belirten derginin en önemli eksikliklerinden biri yazılarında akademik bir dil kullanmasıdır. Bu konuya değinen Ş. Raşit Hatipoğlu "Bizde köylüye hitap etme ehemmiyetli meselelerden biridir. Bu hususta tecrübe edilmiş usullerimiz yoktur. Herkes kendine hoş gelen bir eda ve üslupla köylüye hitap etmektedir."¹⁴⁹ demektedir.

1934 yılında yayınlanmaya başlayan Dönüm dergisi de döneme damgasını vurdu. Şevket Raşit Hatipoğlu'nun yazılarının ağırlıklı olduğu dergi kuruluşunun beşinci yılında bir fihrist yayınladı. Yine Şevket Raşit Hatipoğlu'nun yazdığı ve Türkiye'de tarım sorunları üzerine önemli bir inceleme olan "Türkiye'de Zirai Buhran" kitabı da dergi tarafından yayınlandı. Derginin yazar kadrosuna göre Türkiye'de en önemli sorun köy ve köylü meselesidir. Sanayileşmeyi gerçekleştirmenin tarımsal alanda yapılacak yeniliklerin ardından geleceğini savunan dergi tarımsal ürünlerle dış pazarlara açılma yollarını da öneriyordu.

Türkiye'nin ormanlarının korunması ve ülkenin ağaçlandırılmasını savunan Hamle Dergisi on sayı yayımlandıktan sonra *Verim* adını aldı. Derginin hemen her sayısında konusunun uzmanı kişiler tarafından ormancılık konusunda yazılar yazılıyordu¹⁵⁰. Dergi sadece meslekten kişilere değil daha geniş bir kitleye ulaşmayı amaçlamıştır. Derginin sahibi M. Ali Gökberk'tir. İstanbul'da yayınlanan dergi aylık periyotlarla çıkmaktadır. Ziraat Vekaleti' de bu yöndeki yayınların gelişmesini teşvik etmek için bu tür dergilere abone oluyordu. Örneğin ormancılık konusuna ağırlık veren Hamle dergisine hem Bakanlık abone olmuş hem de bütün orman direktörlüklerine gönderilmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁷ "Bursa Halkevi Köycülük Haberleri", *Uludağ*, S.16, Mayıs 1938, s.49.

¹⁴⁸ Dergide köycülük açısından Hüseyin Rahmi Balaban ve M. Rauf İnan'ın yazıları önemlidir.

¹⁴⁹ Şevket Raşit Hatipoğlu, "Karınca ve Hamle", *Dönüm*, S.27, Eylül, 1934, s.140.

¹⁵⁰ Esad Muhlis Oksal (Orman Fak. Doç.), Ormancılığın Ulusal Ekonomideki Vazifeleri, *Hamle* 5 Temmuz 1935 Yılı: 2, C.2; Bulgaristan Ormanları, (Çev: Dr. Rıdvan), *Hamle*, S.9-10 ss8-12

¹⁵¹ "İkinci Yılımızı Bitirirken", *Verim*, Yıl, 2, S.22 C.2 1936 s.2

Umumi Müfettişlikler çeşitli alanda yaptıkları çalışmaların yanında bir takım dergilerde çıkarmışlardır. Bunlar arasında özellikle Trakya Umumi Müfettişliğinin çıkardığı Trakya Dergisi ayrı bir yere sahiptir. Trakya Umumi Müfettişi olan Kazım Dirik'in köycülük konusundaki yoğun çalışmaları derginin yayın politikasını da etkilemiştir. Trakya dergisi Trakya Umumi Müfettişliğinin yaptığı çalışmaları, bölgedeki köycülük alanında yapılan çalışmalar hakkındaki bilgiler derginin sayfalarında yer almaktadır.

Edirne Kız Öğretmen Okulu öğrencileri tarafından çıkarılan ve il basımevinde basılan *Köye Doğru* dergisinin ilk sayısı şubat 1938 de yayınlandı. Derginin tüm yazıları öğrenciler tarafından kaleme alınmaktadır. Okul 1933 yılında bir köycülük kolu kurarak köycülük konusunda çalışmaya başladı. Dergi çok düzenli olarak yayınlanamamıştır. İlk sayısı şubat ayında yayınlanan derginin ikinci sayısı mayıs ayında yayınlandı.¹⁵²

1 şubat 1939 yılında yayın hayatına başlayan Köy Dergisi "*ilmi, içtimai, haftalık*" olarak İstanbul Koşkun basımevinde yayınlanmaya başladı.¹⁵³ Dergiyi Kadri Kemal Kop, Murat Sertoğlu, Dr. Necaettin Atasagun çıkarıyor. Dergi amacını "*Cumhuriyet Halk Partimizin Ana Prensipleri dahilinde Köye, Köylüye ve Münevvere hizmet etmektir... Biz bu dergi ile dünkü ve bugünkü köyü ve bunan sonra Cumhuriyet idaresinin yaratacağı örnek köyleri bütün hususiyetleriyle gelecek nesillere ve tarihe tanıtmaya çalışacağız.*"¹⁵⁴ Dergide Dr. Necaettin Atasagun köyde sağlık işleri ile ilgili yazılar yazarken, Kadri Kemal Kop'ta Türk köyünün dertleri bölümünde köylünün farklı sorunlarını gündeme getiriyor. Dergi halkevlerinin çalışmaları, köy eğitimi gibi değişik konuları inceliyor. Diyarbakır halkevinin çalışmalarından ,Trakya Umumi Müfettişliğinin yaptığı işlere, Seyhan Vilayetindeki gelişmelere kadar Türkiye'nin dört yanındaki köy işlerine kadar Türkiye'nin dört yanındaki gelişmelere dergi sayfalarında rastlanıyor. Aka Gündüz ve Nusret Kemal Köymen gibi dönemin önemli isimleri de dergide yazılar yazmaktadır.

¹⁵² İI Hikmet Şevki, "Köylü Gazeteleri Nasıl Çıkmalı?", *Ayın Tarihi*, Nisan, 1930, C.22, No.73, Matbuat Umum Müd, Ank, s.5999

¹⁵³ *Köy Dergisi*, 1.2.1939

¹⁵⁴ *Köy Dergisi*, S.1, s.1, 1 Şubat 1939. İMK.'de 15 sayı var.

Türkçü niteliği ağır basan dergilerde köycülüğü ilke edinmişlerdir. 1931 yılında Nihal Atsız tarafından yayınlanmaya başlayan Atsız Mecmua'ya göre "İnkılap köyde olur, köyde doğar, köyde büyür." Türk genci köylüsünün ızdırabını duymalı, onunla katnaşıp,birlikte yaşmalıdır. Bu dönemde yayınlanan Türkçü dergilerin köye yönelmesinin en önemli nedeni gerçek Türk halkının köylünün ta kendisi olduğu düşüncesidir. Köy duru ırkın arandığı ortamdır ve gerçek Türk gelenekleri folklörünü yozlaşmadan köylerde korunmuştur.

1940'lı yıllarda yayınlanmaya başlayan bir diğer Türkçü dergi Fethi Tevetoğlu tarafından Samsun'da yayınlanan aylık dergi Kopuz'dur. Kopuz köy kültürünü Türkçülüğün temel dayanak noktası olarak görmektedir.¹⁵⁵

İstanbul'da 1 Mayıs 1940 ta yayınlanmaya başlayan *Başak* çıkış nedenini " Herşeyden önce söyleyelim ki,büyük ebadı,kocaman yazıları basit ifadesiyle BAŞAK halkın ve köylünün gazetesidir." Diyerek özetlemektedir.¹⁵⁶

"Aydınlatılacak Türk köylüsü, canlandırılacak Türk köyü,halkçılık ve Türkçülük esas davası olanlar onun,ağırbaşlı mütevazı kanatları içinde toplanıp memleket ufuklarında yükselecek;Bugüne kadar sözden ibaret kalan nasihat ve teşvikler başarılı bir iş olarak Anadolu'yu münevver ve müreffeh Türk köylüsünü yaratacaktır."¹⁵⁷ Dört sayfalık derginin İzmir Milli Kütüphanede yalnızca bir sayısı var.

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörlüğü kuruluşunun onuncu yıldönümünden itibaren üç ayda bir,iki sayısı bir cilt olmak üzere yılda iki cilt olarak Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisini yayınlamaya başladı. Dergiyi Rektörlükten,Tabiiimler,orman,ziraat sanatları,veteriner ve ziraat fakültelerinden katılan öğretim üyelerinin oluşturduğu bir heyet çıkarıyordu. Yüksek Ziraat Enstitüsü hocalarından DoçDr Celal Tarıman tarafından ayda bir defa çıkarılıyordu.

Türkiye Ziraat Mühendisleri Birliği 1 Birinci kanun 1939'dan itibaren *Öğütlerimiz* isimli aylık bir dergi çıkarmaktadır. Dört sayfalık bir broşür niteliğinde olan derginin her sayısında köylüyü bilgilendirecek ayrı bir konu ele alınmaktadır. Ankara basımevinde basılan derginin fiyatı üç kuruştur. Ancak "köylü için

¹⁵⁵ Zafer Toprak,"Fikir Dergiciliğimizin Yüz yılı",Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler,1985,s.44-45

¹⁵⁶ *Başak*,1.5. 1940,C1,S.1

¹⁵⁷ Lütfi Gökırmak,"Ülkümüz" ,*Başak*,1.5.1940,C.1.,S.1

parasızdır.”Derginin yazı kadrosunu ziraat mühendisleri oluşturmaktadır.¹⁵⁸ Dergide Bağ hastalıklarından,patates ziraatine ,elma hastalıklarına, fiğ yetiştiriliciliğinden, kavun karpuz yetiştiriciliğine kadar bir çok teknik konuda bilgi verilmektedir. Derginin okuyucularından bir isteği var. Ziraate dair bütün mşkllerinizi Ziraat Mühendisleri Birliği Ankara PK.305 nolu adrese gönderilmesini istiyor.

“Türk iftisi!

.. Renperlikte ileri gitmiş memleketlerin çiftçileri gibi sende işlerini bilgiye dayarsan onlar kadar cebinde dolar, sırtın yere gelmez,yurduna, milletine hayırlı bir evlat olursun.

Sık sık yardımına koşup gelecek, seni köyünde gelip bulacak olan (ğtlerimiz); yeni renperlik bilgisinin ışıklarını ta ocağına kadar getirecek, seninle beraber etrafını da aydınlatacaktır...

Türk Ziraat Mühendisleri Birliği”¹⁵⁹

1943 yılında yayın hayatına giren “*Memleket*” aylık ziraat dergisi ikinci sayıdan itibaren milli kütüphanede vardır.¹⁶⁰

Ayda bir yayınlanan “*Mahsul Hekimi*”Nebat Hasalıkları Dergisi’nde Türkiye’de yetiştirilen tarımsal ürünlerin hastalıkları ve bunlarla mücadele yolları,Dünya Literatür zetleri bölümünde ise dünyada tarımsal mücadele üzerine yayınlanan kitapların zetleri veriliyor. Dergiyi Nihat İyriboz yayınlıyor. Yazı işleri müdürü ise Mehmet Gbelez’ dr.¹⁶¹

Toprak “Ziraat ve Köycülük Dergisi”, onbeşgnde bir yayınlanan derginin sahibi ve Neşriyat Müdürü M.Nimet lken’dir. Dergi ıkış Amacını “Sevgili köylü kardeş! Toprak topraklarımızın efendisi sizlerin bir şehirli hemşehrisi olarak çıkıyor....Toprakta sizleri ilgilendiren kanunları, hükümet kararlarını bulacak ve okurken hiçbir sıkıntı çekmeden anlayacaksınız....Yine toprakta tarlanızdaki kurtlardan hayvan bakımında uymanız lazım gelen kaideleri bulacaksınız. Nihayet Toprağa bütün

¹⁵⁸ Derginin İMK.’de 39 sayısı var.1.12.1939-Temmuz 1943 arası.Ekrem zmeri,“Fidan Böyle Dikilir” Birincikanun 1939 S.1; Yük.Zir.Müh.Hadiye Tuncer.Tohum İslah İstasyonlarının Köylüye yardımı” Ağustos 1941 .S.24

¹⁵⁹ ğtlerimiz,Birinci kanun 1939S.1,s.1

¹⁶⁰ Memleket,S.2,10.6.1943.

¹⁶¹ 1948-1951 yılları arasında yayınlanan derginin dört cildi İzmir Milli Kütüphane’de var.

müşküllerinize karşılaşacağınız ve aranızda halledemediğiniz zorluklara kanuna, Ziraate, hayvan yetiştirmeğe dair sualler soracak ve bunlara tam surette cevaplar alacaksınız."¹⁶² Dergi sade bir dille yazılmıştır. Dergi daha sonra ayda bir yayınlanmaya başlıyor. Bir süre sonra isim değiştirerek *Yeni Toprak* "Tarım ve Köycülük Dergisi" olarak yayın hayatına devam ediyor. Dergi Amerika'daki tarım politikaları ve tarımsal üretimindeki gelişmelerden bahsediyor. Hemen her sayısında Amerika ile ilgili yazılar bulunuyor.¹⁶³

Nisan 1943 yılının Nisan ayında yeni bir dergi yayın hayatına girer. Vedat Nedim Tör tarafından kurulan Hep Bu Topraktan dört ayda bir yayınlanmaktadır. Derginin yazı işleri müdürü Kemal Zeki Gençosman'dır. Derginin yazar kadrosu Şevket Süreyya Aydemir, Rauf İnan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail Hüsrev Tökin, Nihat Eyriboz, Samim Kocagöz'dür. Gençlerin sesi bölümünde Bülent Ecevit'in şiirleri bulunmaktadır. İstanbul'da Vakit matbasında yayınlanan derginin amacı 1930'lu yıllara damgasını vuran Kadro dergisinin işlevini 1940'lı yıllarda yerine getirmeyi amaçlıyordu. Derginin yazar kadrosu incelendiğinde Kadro dergisinin yazar kadrosunun aynen bu derginin yazar kadrosunu oluşturduğu görülmektedir.

Nisan 1946 da yayın hayatına başlayan *Fidan* "Kültürel Tarım Dergisi" ağaç bağ ve bahçe sevgisini yaymayı amaç edinmişti. Dergi bu amacını şöyle dile getiriyordu. "*FİDAN; yurdda gelişmeğe başlayan ormancılıkla bahçecilik ve bağcılık sanatı üzerinde her fedakarlığı göze alarak, yorulmadan, durmadan çalışacak, bunların sevgisi ile gerekli bilgisini bütün yurda yayacak (Yeşil Yurda Doğru!..) savaşının senbolü olarak yaşıyacaktır.*"¹⁶⁴ Ayda bir çıkan derginin sahibi Yüksek Ziraat Mühendisi Ekrem Üzümeri, Yazı işleri Müdürü ise yol su ve Orman mühendisi Fuat Adalı'dır. Derginin okuyucuların sorularına cevap köşesi de bulunuyor. Sade bir dili olan derginin resimlerle zenginleştirilmiştir.

Tarım Bakanlığı Ekim 1947 den itibaren yayınlanmaya başlayan "*Tarım Bakanlığı Dergisi*" Cumhuriyetin ilk yıllarında yayınlanan ve Bakanlığın kapatılmasından sonra yayın hayatına ara veren Ziraat Vekaleti Mecmuası'nın devamı

¹⁶² Toprak, "Önsöz", 1.2.1945 S.2 s.3

¹⁶³ Yeni Toprak

¹⁶⁴ Fidan, "Ödevimiz", Nisan 1946, S.1, C.1, s.1

niteliğindedir.Dergi ayda bir yayınlanmakta "ziraat, veteriner ve ormancılık işleriye ilgili her yazıya"¹⁶⁵ sayfalarında yer vermektedir.

Türk Köylüsü "Köy ve köycülük Dergisi, sahipleri Hüseyin Günaydın ve Kemal Kataoğlu'dur.Ayda bir çıkan dergi'nin ilk sayısı Ekim 1947 de yayınlandı.

"Köylü kardeş !.

Dergi senin dergindir!

Senin her bakımdan (tarımsal,ekonomik,sosyal,kültürel ve hukuki) kalkınmanı sağlamayı kendine yol edinen ve ön planda da sağlığını korumayı esas tutan dergimiz, sana, ziraatçılık,ormancılık,hayvancılık ve bütün çalışmalarında faydalı olmaya azami gayret sarfedecektir..."¹⁶⁶

Dergi Ankara'da yayınlanmaktadır.¹⁶⁷ İlk sayısında Atatürk ve İ.İnönü'nün sözlerine de yer vermiştir.

Selahattin Baraz'ın Sahibi ve yazı işlerini yürüttüğü Köy Dergisi Nisan 1947'de yayınlanmaya başladı."Onbeş günde bir çıkar. Siyasi Köylü Mecmuası"dır.¹⁶⁸ Dergi muhalefet hareketinin hızlandığı bir dönemde CHP' yi desteklemektedir. Bunu ilk sayısında da açıkça ifade etmektedir. 'biz de bu dergide elden geldiği kadar köylümüze faydalı yazılar yazmaya çalışırken Halk Partisinin gösterdiği doğru yolda yürüyeceğiz .Muhafif partiler de bizim kadar bu yurdun evlatlarıdır. Lakin köylünün hevesini enerjisini kıracak menfi propagandaları biz hoş görmüyoruz." "Köy davası ile ilgili bütün mevzuları ele almak, köylümüzle yakın ve sıkı temaslar yapmak, onların derdi ve dileklerini umumi efkara, alakalı makamlara aksettirmekle davada ufak bir hizmette bulunursak kendimizi bahtiyar sayacağız."¹⁶⁹ Dergi köy sorunuyla ilgili her konuyu ve Hükümetin aldığı kararlara sütunlarında yansıtacağını belirtiyordu. Derginin başyazıları Selahattin Baraz tarafından kaleme alınıyordu. Hükümetin aldığı kararlar dışında hayvan bakımı gibi konulara değiniliyordu. 1947 kongresi sonrasında CHP'deki değişim politikalarının etkileri dergide hissediliyordu. Derginin Köy Hocası başlığını taşıyan bölümünde köylülere yönelik olarak islami bilgiler veriliyordu. Marshall Planı doğrultusunda Türk Amerika yaklaşması derginin sayfalarında Amerika örneği veriliyordu.

¹⁶⁵ "Tarım Bakanlığı Dergisi",1.10.1947,S.1,s.3

¹⁶⁶ "Türk Köylüsü" Ekim 1947,S.1,s.2

¹⁶⁷ Derginin idarehanesi Dumlupınar Mahallesi Gazeller Sokağı No.5'dir.

¹⁶⁸ Köy Dergisinin İMK'de 6 sayısı var.

¹⁶⁹ Köy Dergisi, Nisan1947,S.1,s.2

Cenap Şahabettin Kıvılcımlı'nın sahibi olduğu M.Samim Kay'ın yazı işleri müdürlüğünü üstlendiği *Bizim Köy* '-Haftalık İktisadi ve zirai Dergi" 1' Kasım 1949 yılında İzmir'de yayınlanmaya başladı. Dergi ilk sayısında Ne İçin Çıkıyoruz başlıklı makalede "iktisadi kalkınmamızın zirai kalkınma ile mümkün olacağına inandığımız için çıkıyoruz. Dünyanın atom çağına girdiğini görüyor, ziraatimizin hala kara sabanla yürütülmeye çalışıldığını ve ekseri köylerimizin kara cehalet içinde çabaladığını da biliyoruz. İşte bu uğurda mücadele etmek için çıkıyoruz".¹⁷⁰

Köy Postası "aylık Köy ve Kültür Dergisi" 1947 yılından itibaren Trakya Umumi Müfettişlik bölgesinde yayınlanmaya başladı. Derginin sahibi olan Kadri Oğuz aynı zamanda başyazarıdır. CHP yanlısı olan dergide İsmet İnönü'nünde zaman zaman yazıları yayınlanmaktadır. Dergi köy kalkınmasını bir bütün olarak görmektedir. " Köyü bir bütün olarak ele almak zorundayız. Köy kalkınması için tarım ve hayvancılığın gelişmesi ne kadar lüzumluysa, köylünün sağlık şartlarının düzelmesi, sosyal ve kültürel hayat seviyesinin yükselmesi yol, su gibi ihtiyaçlarının sağlanması da o kadar önemli ve hayatidir" görüşü savunulmaktadır.¹⁷¹

Çok partili hayata geçiş aşamalarında kurulan yeni partileri destekleyen veya doğrudan bu partilerin yayın organı olan gazetelerde yayınlanmaya başladı .Bunlardan birisi de Çiftçi ve Köylü Partisi'dir. Partiyle aynı adı taşıyan *Çiftçi Köylü* gazetesini de onbeş günde bir yayınlanmaktadır. Derginin imtiyaz sahibi ve yazı işlerini yürüten Sıddık Çiftçi Sümer'dir. Derginin idarehanesi Mudanya Çiftçi Köylü Partisi Merkezi'dir. Bursa'da yayınlanan derginin logosu "*Çiftçi Köylü Partisinin yolunu gösterir, çokluk halkın hukukunu korur, isteklerini Hükümete bildirir Çiftçi'nin gazetesi*" denilmektedir. Parti propagandasını yapmak amacıyla gazeteyi bir yıl süre ile köylere ücretsiz olarak göndermiştir. Ancak bir yıl sonunda dergide çıkan bir haberde derginin maliyetinin bir hayli pahalıya mal olduğu ve abone olmak isteyen köylülerin seneliği 250 kuruşa dergiye abone olabilecekleri ifade ediliyordu.¹⁷²

13 ekim 1948 yılında köye yönelik dergilere bir yenisi eklenecektir. Ancak içerik olarak bu dergi diğerlerinden farklıdır. *Bizim Köylü* "Çarşamba günleri çıkar, köylünün şehrili ile eğlendiğini gösterir siyasi,mizahi gazete"

¹⁷⁰ Cenap Şahabettin Kıvılcımlı, "Ne İçin Çıkıyoruz", *Bizim Köy*, 1.11.1949

¹⁷¹ *Köy Postası*, S.55.

¹⁷² "Köylümüze Hitap", *Çiftçi ve Köylü*, Yıl:1, S.25, 30.9.1948, s.3

olarak kendini tanımlamaktadır. Mithat Eriş tarafından İstanbul'da yayın hayatına başlayan dergide karikatürler, fıkralarla CHP iktidarı eleştirilmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında bazı köylülerin zenginleşmesi sonucu bu yıllardan itibaren basında köylüyü eleştiren yazılar yayınlanmaya başladı.¹⁷³ Dergi bu yıllardan itibaren başlayan şehirlinin köylüyü küçük gördüğü izlenişmiş yaratılan bu yazılara köylü yönünden bakarak şehirliyi alaya almaktadır.

İzmir'de Köycülük dergisi İzmir Köy Bürosu tarafından çıkarılmaktadır. Derginin amacı yöredeki açılan kurslarda yetiştirilen köy muhtar ve katiplerine, köylülere dergi aracılığıyla emirler ve öğütlerini ulaştırarak bilgilerini arttırmak ve aralarında çalışma rekabeti uyandırmayı amaçlıyordu.

Köy Eğitmeni”Aylık Köy Eğitim Dergisidir” bir grup öğretmen tarafından 15 Eylül 1948 yılında Adana’da yayınlanmaya başladı. Dergi ikinci sayısından itibaren”Köy” -Köy Meseleleri ile uğraşır,savaşır milliyetçi dergidir.-ismini almıştır. Sahibi Reşat Türkeş olmuş basım yeri Mersin’e taşınmıştır.i kinci sayı iki ay sonra 15 Kasım’da yayınlandı. Dergi milliyetçilik ögesini işlemektedir. Reşat Türkeş verdiği bir konferansta “...iyi bilsinler ki: Türk bayrağına haince uzanan mel’un eller kırılacak Türk yurduna şoursuzca bakan kızıl gözler kör edilecektir.”¹⁷⁴ Dergide Çukurova köylüsünün sorunları,öğretim köşesi,tarımsal üretim,hayvan bakımı,sağlık, kanunlarımız köşesi bulunuyor. Köy Enstitüleri’nin kültür seferberliği alanında yapılan bir devrim olarak değerlendirilmektedir.¹⁷⁵ Bu dergide de “Dinimizin Öğütleri” bölümü bulunmaktadır.

Köylünün Kılavuzu”Aylık Çiftçilik Dergisi” eylül 1949 da yayınlanmaya başladı.Sahibi ve yazıişlerini fiilen idare eden Cemal H.Selek teknikîşleri idare eden ise W.Blümel ‘dir.¹⁷⁶ Dergiden özellikle köy enstitüsündeki öğrencilerle,enstütü mezunları yararlanmaktadır.Dergi teknik bilgiler veriyor.Tarımsal üretimden daha fazla verim alınma yollarını köylünün anlayabileceği basit bir dille anlatıyor.

¹⁷³ Dönemin basınında köylünün eline çok para geçtiği ve bu parayı şehirde altınbaş rakısı içerek,pavyona giderek harcadığı,lüks tüketim malları aldığını, altın diş yaptırdığı, kasabada ev aldığı gibi konular birazda alaya alınarak yazılıyordu.Bunun üzerine Hüseyin Avni “Hangi Köylü Zenginleşiyor?” başlıklı makalesinde buğdayı iyi -para eden orta Anadolu ve Batı Anadolu köylüsünün zenginleştiğini bunun tüm köylülere yönelik olarak haber yapılmasını eleştiriyordu..HüseyinAvni”HangiKöylü Zenginleşiyor?”,*Yurt ve Dünya*,C.3,29.10.1942,S.20,s.293.

¹⁷⁴ *Köy*,1 .5.1949,S.7,C.1,s.7.

¹⁷⁵ Haruniye ve Enstitüsü(1948-1949 Mezunları Hususi Sayısı 1Temmuz 1949’da çıkarılıyor.Köy Enstitüleri ile ilgili olarak Ekrem Esenal,”Köy Enstitüleri Hakkında”,S.3,15.12.1948 ss6-14;tahsin Banguoğlu,”Köy Enstitüleri Milli Müesseselerimizdir.Bu Dava Yürütülecektir.”S.9,1.7.1949,ss1-16.

¹⁷⁶ Çeltüt matbasında basılıp Kültür kitabevi tarafından dağıtımı yapılmaktadır. İMK’de 6 sayısı vardır.

1940'lı yıllarda yayınlanan çiftçilik tekniklerini geliştiren ve tarımsal üretimdeki son bilimsel gelişmeleri aktaran bu dergilerin okuyucu kitleleri ne yazık ki dergilerin çıkma amaçlarında dile getirdikleri köylü kitlesi olmamıştır. Okuma yazma oranının düşük olması dergilerin satış oranını doğrudan etkilemiştir. 1940'lı yıllardan itibaren bu dergilere genellikle Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler ilgi göstermişlerdir. Dergilerin ortak bir özelliğide sade bir dil kullanmaları ve bilimsel teknikleri resimlerle görsel olarak zenginleştirmeleridir. Bu dergilerin okuyucu kitlesi olarak hedefledikleri köylülere ulaşamamalarının önemli sebeplerinden biriside köylerin tümünde posta teşkilatının henüz götürülemediğinden kaynaklanmaktadır. 1935 yılında posta kutusu olan veya posta uğrayan köy sayısı 24.941'dir ki bu oran köylerin yarısından birazına ulaşılabilmiş olduğunu göstermektedir.¹⁷⁷ Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında çekilen kağıt sıkıntıları bir çok derginin kapanmasına ya da hacmini küçültmesine neden olmuştur. Fakat tek parti dönemi köy dergiciliği açısından tüm bu olumsuz koşullara rağmen altın dönemini yaşamıştır. Çok sayıda dergi, zor şartlar altında okuyucusuyla buluşmaya çalışmış ve Türk yayın tarihi açısından zengin bir kaynak oluşturmuştur.

¹⁷⁷ "Yurd'un Dilekleri" Yurt, S.37, 9.5.1935

BÖLÜM 3

1931-1939 YILLARINDA KÖYLÜ POLİTİKALARI

A) Devletçilik Politikalarına Geçiş, Ülkenin Genel Durumu

Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren toplum herşeyi devletten bekleyen bir yapıya sahiptir. İzmir İktisat Kongresi'nde tüccar, işçi, çiftçi sınıflarının herşeyi devletten beklemesi rastlantı değildir. Bu tarihsel geleneğin yanında 1930'lu yılların iç ve dış koşullarında devletçilik politikalarını zorunlu kıldı.

Devletçilik politikalarına geçişin iç nedenlerini şöyle özetleyebiliriz. Atatürk 1920'li yıllar boyunca kurumsal-yasal alanda köklü değişiklikler gerçekleştirdi. Ancak bunlar ekonomik alana tam olarak yansımada. Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi'nde savunduğu "tam bağımsızlık" ve "hızlı kalkınma" ilkeleri 1930'lara gelindiğinde gerçekleşememişti. Ekonominin başlıca sektörlerinde üretim ve gelirler düşüyordu. Türkiye'nin tarımsal ürünlerini sattığı ülkeler dünya ekonomik bunalımının etkisiyle azalmıştı. Bu gelişme ülke içinde fiyat düşüşlerine işsizliğe ve

genel olarak ekonomik durgunluğa sebep oldu. Cumhuriyetin ilk yıllarının en önemli başarısı sanayiye yönelik tarımsal üretimin artmasıydı. Ticaret, bankacılık v.b. alanlarda elde edilen karların ve tarımsal ürün fazlasının sınai üretime dönüştürülmesi başlıca sorundu. Özel teşebbüsün bu fazlayı sanayiye dönüştürmemesi ekonomik alanda devleti etkin olmaya zorluyordu.¹ Devlet bu sıkıntılarla uğraşırken bir taraftan da çok partili demokrasiye geçiş denemesi yapıldı. 1930 Ağustosunda Atatürk arkadaşı Fethi Okyar'dan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurmasını istedi. Bu parti liberal bir politika izleyecekti ve muhalefet yapacaktı. Ama partiye kısa sürede karşı devrimi destekleyen ülkeye halifeliği, irticayı geri getirmek isteyen kitlelerin egemen olmaya başlaması nedeniyle Fethi Bey partiyi kapattı. Menemen Olayında ülkenin henüz çok partili demokrasiye geçmeye hazır olmadığını gösterdi.

Devletçilik politikalarının uygulanmasında etkili olan dış etkenleri ise şöyle sıralayabiliriz. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında dünyada iki ekonomik sistem egemendi: Gelişmiş kapitalist ülkeler ve Sovyetler Birliği. Devletçilik uygulamalarında her iki sisteminde etkisi olmuştur. Kapitalist ülkelerde yaşanan ekonomik darboğaz, üretin fazlasının satılamaması, fiyatlardaki düşüş, işsizlik gibi nedenlerle bu ülkelerde bile devletin ekonomide daha etkin olması görüşü savunuluyordu. Ayrıca kapitalist sistemin bunalımlarından yaralanarak Türkiye'nin sanayileşmesi için gerekli olan makine ve araç gereçlerin ucuza alınması sağlanabilirdi. Ayrıca Sovyetler Birliği'nde uygulanan sosyalist ekonomi politikalarıyla Sovyetler kısa sürede sanayileşmede önemli adımlar atmışlardı. Kapitalist sistemin yaşadığı bunalımdanda fazla etkilenmemişlerdi. Dünyadaki bu gelişmeler devletçilik uygulamalarına geçişte önemli rol oynadı.

Bu koşullar CHP'yi kalkınmada devlet sermayesine dayanmak, özel teşebbüs üzerinde devlet kontrolünü arttırmak, ekonomiyi planlama fikrine götürdü². 1930 da yayınlanmaya başlayan Kadro dergisinde Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hüsrev Tökin, İsmet İnönü, Recep Peker gibi dönemin önemli kişileri Kemalizmin kalkınma prensiplerini ortaya koydular.

¹ Yakup Kepenek-Nurhan Yentürk, *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, Geliştirilmiş 6. Baskı, İst., 1994, s. 54-55; Türkan Çetin- Hakkı Uyar, "Dünya Ekonomik Bunalımı ve Tarişe Doğru", *Tariş Tarihi*, İzmir, 1993, ss 118-134.

² Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik*, Savaş yayı Ank, 1982

Atatürk'ün Devletçilik yorumu Medeni Bilgiler kitabında şöyle tanımlanmıştır;

“Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19uncu asırdan beri varolan Fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir.Bu Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş,Türkiye'ye has bir sistemdir.

Devletçiliğin bizce manası şudur:Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline almak.Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdi ve hususi teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri biran evvel yapmak istedi ve görüldüğü gibi muaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz yol görüldüğü gibi liberalizmden başka bir sistemdir.”³

Afet inan bu yaklaşımın kendisine Atatürk tarafından “Devlet” başlığı altında 4 Kasım 1929 da yazdırıldığını ve kitabın 1930 yılının kış aylarında yayınlandığını Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933” başlıklı kitabında yazmaktadır.⁴

TBMM'yi açış nutkunda Atatürk; *”Milli ihtiyaç ve menfaatlarımızın mübrem kıldığı sanayi şubelerinin biran önce tahakkuk ettirilmesine çalışacağız”* diyordu. Bundan sonra 3-6-933gün ve 2262 nolu yasayla Sümerbank kuruldu.Sümerbank bütün devlet işletmelerini devir almakla, yeni işletmeler kurmakla, kurulacak işletmelere ortak olmakla ve kredi sağlamakla görevlendirilmişti⁵.

Türkiye 1933-1939 yılları arasında enflasyonsuz ve %9 e varan bir kalkınma hızı sağladı. Sümerbank,Etibank,Ereğli demirçelik, çimento sanayi, şişecam, demiryolu ağı hep bu dönemin yatırımlarıdır. Amaç hızlı ekonomik kalkınmayı gerçekleştirerek çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmaktı. Atatürk'ün devletçiliği “Medeni Bilgiler” kitabında ortaya koyduğu özgürlükçü demokrasi anlayışına bağlıydı ve bu nedenle özel teşebbüsle , devlet müdahaleciliğini birleştirerek karma bir sistem kurmayı başardı.⁶

³ A.Afetinan, Medeni Bilgiler ve M:Kemal Atatürk'ün El Yazıları,TTK:yay.,Ank,1988,s.49

⁴ A.Afetinan,Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı1933,TTK yay.,Ankara,1973ss.21-22

⁵ Dr.lhsan Keser,Türkiye'de Siyaset ve Devletçilik, Gündoğan yay.,Ank,1993,s.97

⁶ Ergün Aybars,Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi, İleri Kitabevi yay.,İzmir,1994,s140

1) 1931 Ziraat Kongresi

Dünya ekonomik bunalımının Türkiye tarımına olumsuz etkileri ve bunun sonucu köylünün daha da yoksullaşması devleti tarımda yeni arayışlara yöneltti. 1931 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından ülkenin tarımsal sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm yolları önermek amacıyla I.Ziraat Kongresi toplandı.

5 Ocak 1931'de toplanan I.Ziraat Kongresinin hazırlıklarına 1930 yılı Eylül ayında başlandı.⁷Ziraat odaları tarafından seçilerek kongreye gönderilen üyelerin yol ve Ankara'daki harcamalarının Özel İdarelerce karşılanması için İktisat Vekaleti'nden Ziraat Müdürlükleri'ne emir gönderildi.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen kongrenin gündeminde şu konular yer alıyordu: "1).İstihsal şartları. 2)Zirai kredi. 3)Zirai vergiler.4)Fiat teşekkülü5)Satış teamülleri.6)Standart ve ambalaj meseleleri.7)Zirai teşekküller.8)Zirai asayiş.9)Zirai tahsil ve zirai neşriyat.10)Nakliye tarifeleri.11)İktisadi yollar.12)Muafiyetler ve teşvikler.13) Zirai kanunlar.14)Hayvancılık.15)Umumi meseleler."⁸ Ziraat odaları, çiftçilerin bu gündem çerçevesinde hazırlanmalarını sağlamak amacıyla mahalli kongreler düzenleyecekti.Mahalli kongrelerde her mıntikanın belli başlı ziraat şubeleri ayrı encümenler(pamuk encümeni, üzüm encümeni,v.b.)halinde toplanacaktı.Bu encümenler gündemde 15 ana başlıkta toplanan soruların kapsamında raporlar hazırlayacaklardı.⁹ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti raporların bilimsel nitelikte olmasına dikkat edilmesini istemiştir.Ziraat Kongresi 5 Ocak 1931'de C.H.P. nin salonunda İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey tarafından açıldı.Mustafa Şeref Bey kongrenin toplanma amacını açış konuşmasında şöyle dile getiriyordu:

"...Bu gün burada Türk çiftçiliği üzerinde bildiklerimizi, düşüncelerimizi münakaşa ederek ve bunların bir kısmı etrafında topladığımızda onun üzerinde ittifak etmiş olduğumuz fikirler Türk çiftçiliğinin yükselmesi için tatbik olunacak tedbir hakikata inkılap edeceklerdir.Bu suretle,bu toplanmamız, yalnız nazariyyatta

⁷ Milliyet,13.9.1930;Yeni Asır,3.12.1930;Hizmet,3.12.1930

⁸ İhtisas Raporları 1931 Birinci Ziraat Kongresi,Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti,Ank.1931,C.1,s.VIII

⁹ Ruznamede yer alan ve raporların hazırlanmasında ana taslak olan sorular için bkz.a.g.e.C.1ss.X-XVII.

kalmıyacak, fiiliyata inkılap ederek Türk çiftçiliğini esasına ve tatbikatında müstefit edecektir.

Türk çiftçiliğini istifade ettirecek her tedbir, Türk vatandaşlarının çok büyük bir kısmının kar ve faydasına olan bir tedbir demektir. Çünkü Türkiye’de oturan vatandaşların büyük bir ekseriyeti çiftçiliği kendisi için hayat meşgalesi, birlik işi gücü addetmiştir. Şüphe yokki asli milletlerden hiç biri tamamen çiftçi olamaz çünkü, milletler büyük irfan ve medeniyet merkezlerinin ülkeleri dahilinde teessüsten vazgeçemezler. Bunun için her millet aynı zamanda çiftçi ve sanatkar olmalıdır... Çiftçiliğimizde bir kere teknik vesaiti tamamen almak lazımdır... İstihsal, hastalık ve hasaratla mücadeleyi ilmi bir surette değiştirmeliyiz... ”

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumi Katibi Rahmi Bey’de yaptığı konuşmada:

“Bilirizki mensucat sanayiimizin ilerlemesi inkişafı demek pamukçuluğumuzun, ipekçiliğimizin inkişafı demektir. Deri sanayiimizin ilerlemesi hayvancılığımızın terakkisi ile mümkündür... Türkiye ihtiyacı nispetinde ziraatine dayanan bir sanayi memleketi, aynı zamanda sanayiye dayanan ihracatı bir ziraat memleketi olmak mecburiyetindedir...”¹⁰

Konuşmaların ardından encümenlerin seçimine geçildi. Kongreye katılan üyeler meslek ve ihtisaslarıyla ilgili encümenlere ayrıldılar. Kongrenin toplanma nedeni olan konular 23 encümende görüşüldü¹¹. Encümenler 7 Ocakta Başbakanlık, İktisat Vekaleti, Ziraat ve İş Bankalarında kendilerine ayrılan odalarda toplandılar¹². Kongre çalışmalarını 19 Ocak 1931 de konusu çerçevesindeki tüm raporları inceledikten sonra tamamladı. Alınan kararlar İktisat Vekaleti’ne bildirildi. Kongre sonunda Rus katılımcılar kongre azalarına ziraat filmleri gösterdiler.¹³

¹⁰ Cumhuriyet,5.1.1931;Milliyet6.1.1931

¹¹ “Ziraat Kongresi”Anadolu,6.1.1931

¹² “Ziraat Kongresi,Encümenler Raporları Tetkik Ediyor.”,Anadolu,7.1.1931;Yeni Asır,/.1.1931

¹³ Cumhuriyet,20.1.1931;“Ziraat Kongresi Mesaisini Bitirdi.”Anadolu,21.1.1931

a) I. Türkiye Ziraat Kongresi'nin Yankıları

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından 11.01.1931'de şehir lokantasında Ziraat Kongresi azaları şerefine verilen çayda konuşan kongre azası Sait Bey şunları söylüyordu:

“Ziraat Kongresi'nin en büyük faydası kitap ve laboratuardan gelen ihtisas ve fen adamı ile işten ve Toprakten gelen adamın baş başa vererek bilgi ve görgülerini birbirlerine katması, anlaşması olmuştur. Feyyaz Türk topraklarının kıymetli mahsullerini bir derece daha kıymetlendirip revaç'landırmak için bu kabil toplantıların tekerrürünü Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nden rica ederiz.”

Yine Polatlı delegesi Çiftçi Ali Ağa'da bu kongrenin daha sonraki tarihlerde benzerlerinin toplanması temennisiyle şunları söyledi:

“Eski hükümetler şimdiye kadar Türkiye'nin madenleri ziraatı ile kendilerini idare etmiş fakat işlerine bakamamıştı. Şimdi çiftçiler memleketin dört bucağından gelerek ilk defa bir arada toplanıyor. İnşallah kongrede bulunan arkadaşlarımız senede bir defa birleşir, nasıl elbirliği ile denize döktükse yine elbirliği ile memleketin çiftini çubuğunu islah ederiz.”¹⁴

Muhittin Birgen ise kongreyi başarısız bulmaktadır. Kongreyi üç açıdan eleştirmektedir. İlk olarak kongrenin ruznamesinin çok geniş olduğunu Türk tarımını ilgilendiren hemen her sorunun tartışıldığını oysa kongrelerin sınırlı konuları tartışarak sonuca ulaşması gerektiğini kongrelerin “parlamento” olmadığını kısa süre içinde toplanıp dağılmak zorunda olduklarına değiniyor ve şunları söylüyordu:

“Türkiye'de ziraat meselesini uzaktan ve yakından alakadar edebilecek hiç bir mesele yoktu ki ruznamenin hududu haricinde bırakılmış olsun. Bunun için Kongre otuza yakın encümene ayrıldı. Bu encümenlerde mevzu bahsedilmeğe değeri bile olmayan meselelerde vardır. Faraza Türkiye'de çay ziraatı olmadığı halde kongrede “Çay Encümeni” vardı. Batum'da muvaffak olmayan çaycılığı, Batum

¹⁴ “Ziraat Kongresinde”Anadolu,12.1.1931

iklimindeki Rize'de canlandırmaya dair bir encümen raporu dinledik ve hep birden elimizi kaldırıp "Amin!" dedik. Benim gibi Rusya'da Batum çaylarını görmüş ,Batum çayları namını taşıyan bu talihsiz nebatın Batumdaki yirmi beş senelik tarihinin neticesiz kaldığını,bu çayı içmek suretile filen tasdik etmiş ve Rize'de çay değil, halkın yegane maişet vasıtası olan mısır ziraati için dahi toprak bulunmadığını bilen bir vakıfı ahval dahi bu rapora el kaldırmakta tereddüt etmiyordu. Çünkü her rapor üzerinde münakaşa etmek lazım gelseydi Kongrenin aylarca müstemiren içtimai zaruri olurdu. İyisi mi,rapora el kaldırıp ,Rize'de mükemmel bir çay istasyonu te'sis etmek için İktisat Vekaletine temenniyatımızı arz ederek işin içinden çıkacaktık."

Muhittin Birgen'in bu konuda yanıldığı daha sonraki dönemlerde bu bölgenin çay üretiminde başarı sağlanmasıyla anlaşıldı. Ancak Birgen'in yazdıkları oylamalarda delegelerin psikolojisini açıklaması açısından önemlidir.

Birgen ikinci olarak raporların hazırlanma biçimini eleştiriyordu."Ekseriya ruznameyi teşkil eden raporlar alelacele yazılmış,bunlar içtimadan evvel teksir edilmemiş,bunlar hakkında fikir ve mütalaa beyan etmek ihtiyacını hissedenlerde hazırlanmamıştı."

Üçüncü olarak kongreye çok farklı kesimlerden delegelerin katıldığına ve çoğu zaman birbirlerini anlamakta güçlük çektiklerine değinmektedir. Kongreye katılanların üç gruba ayrıldığını bunların fen memurları, nazarı iktisatçılar,vilayet murahhasları ki büyük çoğunluğu büyük arazi sahibi çiftçi,tüccar-çiftçi zümresiydi dikkat çekmekteydi.

*"Bariz bir surette göze çarpan nokta şu idi ki bu koskoca kongre içinde Türkiye'nin asıl kuvvetini teşkil eden küçük çiftçi,kendi toprağında kendi çalışan "eli nasırlı köylü" hiç de temsil edilmiyordu. Kongrenin ekseriyet kitlesini Halkalı mezunları ile Avrupa'da Amerika'da ziraat tahsil etmiş fen adamları ve memurlar teşkil ettiği için Kongrenin kararlarında daima bu kitlenin, işleri görüş tarzı hakim bulunuyordu Mübalağasızca denilebilir ki , Kongre'de ne kadar baş varsa o kadar fikir vardı."*¹⁵

Kongreye Türk tarımının sorunları ve bu sorunlara çözüm yolları öneren çok farklı konularda 120 adet rapor sunuldu. Tarımda son teknik gelişmeler,üretimde verimi arttırma,ürün hastalıkları ve çözüm yolları, makinalaşma,

¹⁵ Muhittin Birgen ,*"Birinci Ziraat Kongresi"*,Türk Kooperatifçisi, No 11,Kanunusani 1931

hayvancılık(sütçülük, tavukçuluk,arıcılık, ipek böcekçiliği v.b.), vergiler, tarımsal krediler, ziraat teşkilatı, ziraatta sigortacılık,sergiler, zirai istatistikler,zirai tahsil ve neşriyattan, kooperatifçiliğe kadar bir çok konu tartışıldı. Ayrıca tarım ürünlerinin pazarlanmasında önemli bir faktör olan standart ve ambalaj, Türk ürünlerinin dünya piyasalarındaki konumu ve rekabeti konuları da tartışıldı.

Ziraat Kongresi ile 1920’li yıllar boyunca Türk tarım politikalarına yön veren İzmir İktisat Kongresi karşılaştırıldığında belirgin farklar ortaya çıkmaktadır. İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar doğrultusunda Devlet liberal politikalar izlerken Ziraat Kongresi’nde sunulan raporlarında istediği üzere devlet daha ön plana çıkıyor ve devletçi politikaların izleneceğinin sinyalleri veriliyordu. 1929Dünya ekonomik bunalımı, liberal politikaların devleti çağdaşlaştıraması,çok partili hayata geçiş denemelerinin başarısız olması,Menemen olayı devleti bu politikalara yöneltti İktisat kongresine katılım döneminde şartları göz önünde tutularak son derece sınırlıdır. Çiftçi temsilcileri olarak büyük toprak sahibi ağalar katılmıştır. Küçük üretici çiftçi ve topraksız köylü ne yazık ki iki kongreye de katılamamıştır. Oysa 1930’lu yılların tarım politikalarının temellerinin atıldığı Ziraat Kongresine ülke genelinde katılım gerçekleşti. Ziraat Kongresinin diğer bir özelliği de sunulan raporların konularının uzmanları tarafından hazırlanmış olmasıdır. İzmir İktisat Kongresinde tartışılan tarımın geri kalma sebepleri, o döneme kadar uygulanan yöntemlerin eksiklikleri, eksik el emeğinin yerine makinalaşma, kredi sorunu, Ziraat Bankasının köylünün kredi ihtiyacını karşılaması, köylünün eğitimi ile ilgili problemler Ziraat kongresinde de gündeme gelmiştir.

Ziraat Kongresi ile ilk defa halkın %80e yakın bir bölümünü oluşturan köylünün sorunları ve çözüm önerileri toplu bir halde gündeme getirdi. Tarım kesiminin sıkıntıları hükümete sunuldu. Ziraat Kongresinde sunulan raporlar 1931 yılında iki cilt ve toplam 2492 sayfa olarak "1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları" adıyla Ahmet İhsan Basımevinde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından bastırıldı.

Ziraat Kongresi Cumhuriyet döneminde ülkenin her bölgesinden gelen üreticilerin katılımıyla gerçekleşen ve ülke tarımının hemen hemen tüm sorunlarını incelemesi bakımından ilk kongre olma özelliğini taşır. Ayrıca

konunun uzmanları tarafından hazırlanan raporların devlet tarafından dikkate alınarak uygulanması açısından da önem taşımaktadır.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen Sanayi Kongresi ve Ziraat Kongresi ekonomik kalkınmanın bilimsel yöntemlerini belirlemeyi amaçlıyordu. Vedat Nedim Tör “*devletin öncülüğü ile planlı, programlı bir millet iktisadiyatı fikri bu kongrelerde doğdu*” diyordu.¹⁶ Gerçekten bu iki kongrede alınan kararlar 1933 yılında yayınlanan 1. sanayi planı ve 1936 yılında yayınlanan ikinci sanayi planlarında uygulandı. 1. Sanayi planında pamuklu mensucat sanayinin geliştirilmesi, kendir (çuval, kanaviçe, kalın bez, ip, sicim, urgan, halat) sanayinin geliştirilerek ambalaj probleminin çözülmesi için harekete geçildi. İstandartizasyon bürosu kurularak ambalajda standardın tutturulması amaçlanıyordu. “Gül ve gülyağının üretim ve ihracatının kooperatifleşmesi ve modern bir taktirhane tesisi” planlanıyordu. 2. Sanayi planında da ekmek ve un sanayi, zeytinyağı rafinerisi kurulması, yaş ve kuru meyva sanayi ve ticareti, et sanayi, gülyağı sanayii konusunda önemli adımlar atıldı.

b) I. Ankara Beynelmillel Ziraat Teknik Sergisi:

Sanayi Kongresi öncesi açılan Sanayi Sergisi gibi Ziraat kongresi ile birlikte uluslararası bir ziraat sergisi açıldı. Ziraat Kongresi’yle aynı gün İsmet Paşa tarafından açılan sergiye Türk, Rus, Macar pavyonları ve bazı yabancı firmalar (Hofer Strans), Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, ülkenin çeşitli yörelerinden sanatkarlar ve ustalar katıldı. İzmir Milletvekili Rahmi Bey konuşmasında sergi hakkında şu bilgileri veriyordu.¹⁷

“...Geçen sene sanayi kongresi ile birlikte açılan milli sanayi sergisi hatırlardadır. Bu seneki ziraat kongresi ile birde ziraat teknik sergisi hazırladık. Bu serginin beynelmillel olması şarttır. Çünkü memleketimizde ziraat tekniği henüz geridir. Bu sahada bizden daha ileride olan memleketlerden öğreneceğiz. Memleketimizin iktisadi hayatına yapmak istediğimiz inkılabın manivelesi her şeyden evvel teknik inkılabıdır. İşte bu teknik inkılabı yapılacak vasıtaları gözlerimizle görmek fırsatını kazanabilmek için bu sergiyi tertib ettik serginin zamanı kışa tesadüf etti. Fakat bir zaruretti. Çünkü sergi

¹⁶ Tör, a.g. e., s.14

¹⁷ “Ankara Ziraat Sergisi”, Anadolu, 7.1.1931

kongreye tabi idi. Sergiyi kongre için ameli bir mektep yapmak istiyorduk. Kongre için en münasip zaman bu idi. Çünkü ziraat işlerinin en durgun olduğu ay bu aydır...”

Mustafa Kemal Atatürk'te sergiyi ziyaret etti ve büyük ilgi gösterdi. Aynı gün Rus Pavyonu Müdürü gazetecilere Rus pavyonunu gezdirerek açıklamalarda bulundu.¹⁸

Macaristan sergiye elli firma ile katıldı. Ziraat Teknik Sergisi Türkiye ile Macaristan arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi açısından da etkili oldu. Türkiye 5 Mayıs 1931 tarihinde açılacak uluslararası sergiye davet edildi. Uluslararası sergiler Türk ürünlerinin dünya piyasalarında tanınması ve pazar bulması açısından son derece önemliydi¹⁹. Devlet politika olarak dış pazarlara açılmak amacıyla sergiler düzenlemek ve yurt dışındaki sergilere katılmayı halkı israfla mücadeleye, tasarrufa alıştırmak; yerli malları kullanımını destekliyordu. Ziraat teknik sergisi tarımsal alanda kullanılan son teknoloji, bilimsel tekniklerle yapılan tarımla verimin ne ölçüde arttırılabileceği, hayvancılıkta dünyadaki son gelişmeleri göstermesi açısından da önemlidir. Sergiyi gezen çiftçiler resimler ve grafikler yardımıyla Macaristan ve Rusya'nın ziraatteki verimlilik oranlarını Türk tarımı ile karşılaştırma olanağı buldular²⁰. Sergiyi günde yaklaşık 600 kişi gezmiştir. Sergide tarımsal ürünler ve makinaların yanında sobalar, terazi, radyo gibi sanayi ürünlerinin de sergilenmesi bazı eleştirilere neden olduysa da sergi amacına ulaştı.

2)1938 Birinci Köy ve Ziraat Kongresi

Köye yönelik yapılan kongrelerden ikincisi olan ve cumhuriyetin ilanının on beşinci yıl dönümü kutlamalarının olduğu yıla denk gelen diğer bir kongrede “*Birinci Köy ve Ziraat Kongresi*” dir. Kongre 27 Aralık 1938 tarihinde Başbakan Celal Bayar'ın açış konuşmasıyla başladı.:

¹⁸ “Gazi Hazretleri Sergiyi Ziyaret Buyurdular”.*Anadolu*,8.1.1931;Sergide Rus Pavyonu,*Anadolu*8.11931

¹⁹ “Türk-Macar Münasebeti”*Cumhuriyet*,3.11931;Yunus Nadi,“Budapeşte Sergisine İştirak Ediyoruz”,15.2.1931.;Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti bu dönemde iki dünya sergisine katıldı.Uluslararası Budapeşte ve Leipzig Sergisi.Bu sergiler Dünyanın ilgi odağı olan Atatürk Türkiye'sini fotoğraflar,broşürler,grafiklerle dünyaya tanıtmak açısından önem taşıyordu.Bu sergiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.Vedat Nedim Tör,*Yıllar Böyle Geçti*,Milliyet yay.,İst.1976.s.15

²⁰ Yunus Nadi,“Zirai İktisatta Hayvancılık”*Cumhuriyet*,1.2.1931;*Cumhuriyet*,18.1.1931.

“Bugün buraya, büyük bir milli dava hareketini hızlandırmaya planlaştırmaya devam için toplanmış bulunuyoruz.

Bu dava üzerinde yaşadığımız, bütün kudret, yaşama, dayanma imkanlarını kendisinden aldığımız topraklarımızın canlandırılması , kıymetlendirilmesi davası, Türk köylü ve çiftçisinin seri, radikal kalkınması, geniş, dinamik bir refaha ulaştırılması davasıdır.”²¹

Kongrede Türk tarım politikalarının çeşitli yönleri incelenmiştir. Kongre üyeleri teşkilat, bağ-bahçe, tarla ziraati, hayvan işleri, hayvan yemleri, zirai sanatlar, marketing, tedrisat, orman, mevzuat, layihalar, temenniler encümenlerine ayrılarak Tarım Bakanlığınca konularının uzmanlarına hazırlatılan raporları inceleyip tartıştıktan sonra çalışmalarını tamamladı.²² Kongrede üzerinde en çok durulan iki konu ziraat siyasetinin iki önemli şartı ; pazar ve üretim araçlarının geliştirilmeleri konusudur.²³ Kongreyi Tarım Bakanlığı düzenlemiştir. Kongrede üretici köylü ile uzmanlar birarada Tarımsal problemlere çözüm yolları aramışlardır. İl, ilçe ve köylerden katılan ziraatçılarla, bilim adamlarının sundukları raporlar A ve B serisi olmak üzere iki seride ayrı kitaplar halinde yayınlanmıştır.

Bu kongreyi 1931 yılında yapılan Birinci Ziraat kongresinde ayıran özellikler şunlardır. Bu kongrede uzmanların raporları daha ön plana çıkmıştır. Bu kongre ilk kongreden daha kapsamlıdır. Her iki kongre sonrasında yayınlanan raporlar incelendiğinde bu daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kongre sonunda çok daha fazla kitap yayınlanmıştır. Bu kongrede dünyadaki diğer ülkelerdeki tarımsal gelişmeler ana başlıklar halinde incelenerek bir rapor halinde sunulmuştur. Birinci Ziraat Kongresi yukarıda da bahsettiğimiz gibi devletçiliğe geçerken devletin tarım politikalarını belirlemek amacıyla toplanmıştı ve kongrede alınan birçok karar uygulama alanı buldu. 1938 de toplanan kongrede alınan kararların hepsi uygulama alanı bulamadı. Bunun en önemli nedeni ise kısa bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Devletin savaş ekonomisine geçmesidir.

²¹ “Birinci Köy ve ziraat Kalkınma Kongresi”, Ülkü, S.72, C.12, s.545 Şubat 1939

²² Agm, s546

²³ Ulus, 26.12.1938.

B)Umumi Müfettişliklerin Kurulması

Ülkenin özellikle geri kalmış bölgelerinde devletçilik politikalarının yoğun uygulama alanı bulduğu bir dönemde devlet eliyle ülkeyi kalkındırmak amacıyla

25 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı yasayla Umumi Müfettişlikler kuruldu:

- Bu kanuna dayanarak 27 Kasım 1927 tarih 5858 sayılı kararla 17 maddelik bir tüzük hazırlandı. Bu tüzüğe göre Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin ve Van illerini kapsayan Birinci Umumi Müfettişlik kuruldu.
- 19 Şubat 1934 yılında 2-150 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Çanakkale, Tekirdağ, Edirne, ve Kırklareli illerini içine alan İkinci Umumi Müfettişlik kuruldu.
- 6 Eylül 1935 ve 2-3199 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulan Üçüncü Umumi Müfettişlik Erzincan,Erzurum,Kars, Gümüşhane, Çoruh, Trabzon ve Rize illerini kapsıyordu.
- 6 Ocak 1936 ve 2-3823 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulan Dördüncü Umumi Müfettişlik Tunceli, Bingöl illerini içeriyordu. Elazığ ilide Daha sonra bu umumi müfettişliğin görev bölgesi içine alındı.

Ülkenin doğusunda kurulan Umumi Müfettişliklerin çalışmaları özellikle bölgede feodal yapının çözülmesini istemeyen ağalar ve şeyhler tarafından sürekli engellendi. Bu feodal güçler bazen islamı bazen mikro milliyetçilik unsurlarını kullanarak yöreye devlet hizmetlerinin götürülmesini engelleyerek halkın aydınlatılmasının önünde engel oluşturdular.

İsmail Beşikçi Umumi müfettişliklerin kurulmasını yalnızca siyasi nedenlere bağlayarak olaya tek boyutlu bakmaktadır. “...Kürt ulusal varlığını yok etmek, kürt kişiliğini ve Kürdistan kişiliğini ortadan kaldırmak için girişilecek,ideolojik, politik ve askeri eylemleri koordine etmek için teşkil edilmiştir... Bu Kürdistan'ın kamunlarla değil, hükümet kararlarıyla yönetileceği anlamına gelmektedir.”²⁴ Kitabın ileriki

²⁴ İsmail Beşikçi, *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi*, Belge yay.,İst,1990,s.29.

sayfalarında ise İkinci Umumi Müfettişliğin diğerlerinden farklı bir statüde kurulduğu belirtilmektedir. Buradaki uygulamaların farklı olduğunu ileri sürerken bile olaya taraflı bakmakta ve “Öte yandan 1934 yılından itibaren o zamana kadar zaten süregelen Kürt sürgünlerine büyük bir yoğunluk ve hız verilmiştir. Kürtlerin sürgüne gönderildikleri yerler arasında Trakya çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta birinci sırayı almaktadır. Dolayısıyla Trakya, mekan bakımından Kürt sürgünlerinin bir uzantısı olarak ele alınmaktadır.”²⁵

İkinci Umumi Müfettişliğin , Kürt asimilasyonunun gerçekleştirilmesi amacıyla kurulduğunu bir ikinci sebep olarak ta Balkanlardaki Alman tehdidinde askeri güvenliği sağlamak amacına yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Trakya Umumi Müfettişliği görevinde bulunan İbrahim Tali Öngören ve Abidin Özmen’in ismini zikrederken bu iki kişinin arasında görev yapmış olan ve bu bölgeye çalışmalarıyla damgasını vuran Kazım Dirik’in adının geçmemesi ilginçtir.

Doğu illerinde kalkınma programlarını uygulanmasında Umumi Müfettişlikler önemli bir işlevi yerine getirdi.²⁶

Umumi müfettişlik bölgelerinde köy masraflarının toplamı şöyledir:

Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde bulunan 893.303 nüfuslu 6.418 köyden 4.502’sinin nüfusları 150’den aşağıdır. Geriye kalan 1.916 köyün yalnız 396’sında köy kanunu uygulanmaktadır. Bunların nüfuslarının toplamı 115.500 dür. Köy kanununun uygulandığı 1.520 köy yalnız muhtar, imam korucu gibi aylıklı kişiler için para toplamaktadır. 273.600 nüfusu olan bu köylerin senelik masrafı 198.838 liradır. 1916 köy üzerinden nüfus başına 64 kuruş düşmektedir.

Trakya muntikasında: Bölgenin 1284 köyünden 158 inin nüfusları 150 den aşağıdır. Köy kanunu uygulanan ve bütçe yapan 552.753 nüfuslu 1126 köyün senelik gelirleri 1.413.224 lira olup bunun 937.440 lirasını salma ile toplanmaktadır. Buna göre rüsum ve hasılat dahil nüfus başına 255 kuruş düşmektedir.

Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesinde: 278.720 nüfuslu 1874 köyden 1138 inin nüfusu 150 den aşağıdır. Köy kanununun uygulanması gereken 736 köyden 314 ünde kanunun uygulanmasına başlanmıştır. Bütçe yapan 108.400 nüfuslu 422 köyle

²⁵ İsmail Beşikçi, age, s.33

²⁶ Ulus, 13.7.1937, s.2

yalnız teşkilat masraflarını karşılayan 56.520 nüfuslu 414 köyün senelik gelirleri 109.633 liradır. Nüfus başına 66 kuruş düşmektedir.²⁷

Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer 1936 yılında toplanan Umumi müfettişler kongresinde Ziraat Vekaletinin bölgede yeterince kendini gösteremediğinden yakınmaktadır. Halkın adliye işlerinden sonra ikinci şikayetinin Ziraat Vekaletinden olduğunu belirterek şunları söylemektedir:²⁸

“Uzun tecrübelerime nazaran bu Vekalette Dahiliye Vekaleti kadar halkla alakadar bir vekalettir. ...Burada Ziraat Vekaletinin hiçbir mümessili yoktur. Köylü karşısında, başlıca alakadar, üç vekalet görür. Bunlardan birincisi Dahiliye, ikincisi para isteyen Maliye, üçüncüsü de yol yaptıran Nafia Vekaletidir. Doğuda köylünün Ziraat Vekaletini anlayacak hiçbir mevcudiyeti yoktur. Halbuki köylünün Ziraat Vekaletile olan daimi alakası münasebetile köylüyü işbu vekaletle sıkı bağlamak için lazım gelen tedbirlerin alınması zaruridir. “

Umumi Müfettişliklerin Köy Sorununu Değerlendirmesi

“..Bundan sonra en mühim ve hakiki taksimat köylerdir. Fakat bizdeki köyler adedi çok, kendileri küçük ve evleri dağınıktır. Toplu köylerimizde Köy Kanunu tatbik edilen 22.000 köydür. Burada da Köy Kanunu tatbik olunuyor, olunmuyor. O da başka meseledir. Eğer Türkiye idare politikası köylüler üzerinde tavakkuf edip köy teşkilatını ikmal etmezse yaptığı bütün ilerleme hamleleri, inkılap yürüyüşleri nakıs ve sakat kalır .Bu milletin isnat ettiği kuvvet köy kuvvetidir.Eğer köylüyü kendi agulisyonuna bırakırsak tarihten beri on bin senelik köylüdür. On bin senede ne kadar tekamül edebilmişse bundan sonrada o kadar tekamül edebilir. Kalaba köyü tarihi bir yer olduğu halde ilerlemiş bir köy değildir. Bu köyleri dolaşmak insana bir hüznün verir. Civarımızdaki köyler aramıza sığınmıştır. On beş seneden beri tereddidi eseri göstermemişlerdir.Köylünün karakteri maziye merbutiyettir.

Hayvanların inkılabı malumdur. Halihazırdaki maymunlar 1.000.000 sene sonra yine maymun kalacaktır. Köylü de böyle kalırsa tedenniye doğru gidecektir.İktisadi hareketlerde de ne inkişaf edecek ve ne de bir şey olacaktır. Bunlarda bir çok asarını g

²⁷ Umumi Müfettişlikler Konferansında Görüşülen ve Dahiliye Vekaletini İlgilendiren İşlere Dair Toplantı Zabıtları ile Rapor ve Hulasası 1936,Ankara ,Başvekalet Matbası,1937,s25-26.

²⁸ Age,s.82.

ördüğümüz Fabrikalar gibi boşalacaktır. Köylüyü büyük bir kitleyi iktisadi, medeni bir unsur haline getirmezsek İstanbul'da, Darıca'da ve Derince'de ki tuğla fabrikaları Büyük Çekmecede ki ecza fabrikası nasıl sönmüşse Kayseri'deki fabrikanın da bacası tütmez olacaktır. Binaenaleyh dahili pazarı arttırmak lazımdır. 4.000.000 halkı besleyen o köylüyü kömün haline getirmek zarureti vardır. Bu da kendi halinde olmaz. Devletin inkılap hamlesi köye kadar uzatmak lazımdır. Ne vakit başlanırsa güçlük o vakit hitama erecektir. 22.000 köydeki kömün teşkilatının 12 sene evvel yapılmış kanunla tanzim ettik. Bunun haricinde kalan 20.000 dağınık köyümüz şark vilayetlerindedir. Bir de üçüncü Umumi Müfettişlik sahil mıntıkasıdır. Sahil mıntıkası arazi noktasından bunu icap ettirir. Orta Anadolu'da dahi köyler dağılmağa başlamıştır. ²⁹ Konyayı, Aksarayı gösterebiliriz.”

Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde tarımı geliştirmek ve köylünün refah seviyesini arttırmak amacıyla yapılan işleri şu alt başlıklar altında toplayabiliriz. Bölgede uygun yörelerde meyvacılığı geliştirmek amacıyla meyva ağacı fidanları dağıtıldı. Bölgenin ağaçlandırılmasına hız verildi.³⁰ bölge Arıcılığı geliştirmek amacıyla kovanlar dağıtıldı.³¹ Bölgede zararlı hayvanlarla mücadele işine ağırlık verildi. Çekirge mücadelesi, domuz avı³² mücadelesi yapıldı.

Trakya Umumi Müfettişliği köycülük alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların köye yönelik olmasında Umumi müfettiş olan Kazım Dirik'in³³ köycü bir kişi olmasının önemli bir yeri vardır. Kazım Dirik daha İzmir Valiliği yıllarında İzmir'de köylere yönelik çok büyük çalışmalar yapmıştır. Kazım Dirik İzmir valiliği döneminde de ziraat kursları açarak köylünün yetiştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirdi.³⁴ Umumi Müfettişlik görevine geldiğinde de ilk işi Trakya köylerini kalkındırmaya yönelik çalışmalara hız vermek oldu. Bu amaçla yaptığı işlerden ilk Trakya Umumi Müfettişliği'nde köy bürosu teşkilini kabul eden 25.Aralık 1935 tarih ve 2883 sayılı kanuna dayanarak köy büroları oluşturdu. Bu bürolar aracılığıyla gerçekleştirilecek olan “Trakyanın 5 yıllık Köy Kalkınma Programı”

²⁹ Age,s.209.

³⁰ Güney Doğu Birinci Genel Müfettişlik Bölgesi, Birinci Umumi Müfettişlik tarafından neşrolunmuştur.,Cumhuriyet Matbası,İstanbul,1939,s.400.

³¹ Age.,s390

³² Age,s.391,395,400, 402

³³ Trakya Umumi Müfettişliğine Kazım Dirik atandı. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,57 6 41

³⁴ “Ziraat kursları-İzmir Valisi Kazım Paşa'nın İzmir Kursunu açma nutku”,Ülkü,Kasım1933,C.2,S.10,s.321-325

hazırlandı. Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik İlbaylıklara ve İlçebaylıklara başlıklı yazıda “*Para ve imece durumu dar olan yıllarda bir köyün programında gerilik olacaksa bu da ancak valiliğin incelemesi ve onaylaması ile geri yıllara alınabilir. Umumi Müfettişliğe de yalnız bildirilir. Böyle köylerin programı beş değil on yıla bile sığdırılabilir; ancak şaşmayan bir iş varsa o da kalkınma plan ve programının dışında tek bir köyün bile kalmamasıdır.....*”³⁵

Yine aynı yazıda köylülerden yol, okul v.b. hizmetlerde imece istenirken köylünün tarlasında çalışmadığı günlerde iş verilmesine ve köylüyü bıktırmadan gücünden fazla maddi ve emek gücü istenmemesini istemektedir. Program 1-Sağlık İşleri 2-Bayındırlık 3-Kültür 4-Tarım ve Ekonomi bölümlerinden oluşmaktadır. 1936-1940 yılları arasında her yıl için bu dört ana başlıkta toplanan işler belli bir programa bağlanmıştır. Bu program uygulandığında Cumhuriyetin ideal köy tipi gerçekleştirilmiş olacaktır. Programın diğer bir amacında “*Trakya'nın ağaçlama Planı ve ağaçlandırılmasında kararlaştırılan esaslar*” bölümüdür. Trakya'nın ağaçlandırılmasında üç esas kabul edilmiştir. Buna göre ilk olarak Göçmen evlerinin bahçelerine meyveli fidan verilmesi. 1935 yılında müfettişliğe bağlı dört ilde 6 bin göçmen evi yaptırılmıştır. Bunlara onar tane meyve ağacı fidanı verilmesi; ikinci olarak Trakya üç nehrin geçtiği bir bölge olduğundan kavaklık ve söğütlik yetiştirilmesine; üçüncü olarak daha kurak alanların akasya, meşe, ceviz, badem, çam v.b. ağaçlarla ağaçlandırılması kararı alınarak uygulamaya konuldu.³⁶

Trakya Umumi Müfettişliği köy bürosu tarafından 1937 yılında yapılan köycülük faaliyetlerinden birisi de her köyün sicilini çıkartmak oldu. Köy kütüğü adı verilen ve bir nevi monografik anket niteliğindeki sicil defterleri Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale'ye gönderilerek orada köy öğretmenleri ve köy katipleri tarafından toplanan veriler Umumi Müfettişliğe gönderildi.³⁷ Müfettişlik köy bürosu şefi Selahattin Kandemir tarafından köy kütüklerine dayanarak Trakya bölgesinde köylü işletmelerinin özelliklerini ortaya koyan bir çalışma yapıldı.³⁸

³⁵ “Trakya'nın 5 Yıllık Köy Kalkınma Programı, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936., s.16

³⁶ A.g.e., s.32.

³⁷ “Trakya'da Köylü İşletmeleri”, Köye Doğru, 15.11.1940, S.11-12, s.17-18

³⁸ Selahattin Kandemir, “Trakya'da Köylü İşletmeleri Üzerinde Bir Tetkik Denemesi, İnsan, S.9, 1.2.1938. ss.708-720.

Trakya Umumi Müfettişliği ayrıca Trakya “*Köylünün yükselmesi için ayda bir çıkar*” isimli bir dergiyi Ağustos 1936 yılından itibaren ayda bir yayınlamaya başladı. Tanesi 15 kuruş olan dergi köylere parasız olarak dağıtılıyordu. Dergide cumhuriyetin ideali olan köy kalkınmasını gerçekleştirmek amacıyla bilimsel yöntemle tarım, modern köy evleri, köy tipi gibi çeşitli konularda yazılar yazılırken Trakya Umumi Müfettişliğinin hizmetleri hakkında bilgiler veriliyordu.

Müfettişlik bölgesinde ihtiyacı olan köylülere buğday veriliyordu.³⁹ Yine muhacir ve yerli topraksız köylülere dağıtılması için kara çıkarılarak 1937 yılı içinde hazine arazilerinden toprak dağıtıldı.⁴⁰ 1939 yılında müfettişlik bölgesinde bir toprak anketi yapılarak topraksız çiftçiler belirlendi.⁴¹

Tek parti döneminde Umumi Müfettişlik bölgelerinde köy kalkınmasına yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır.

C) Köy Bürolarının Kurulması

18 Haziran 1936 yılında oluşturulan 14.1.1938 tarih 3314 no’lu yasa ile geliştirilen köy büroları bağlı oldukları ilçelerde ve köye gönderdiği memurları aracılığıyla köylünün sorunlarının çözülmesi için çalışmalar yaptı.⁴²

Köy kanununun 7. Maddesi köy idarelerine kendi kendilerini idare etme yetkisi verdi. 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun 90. maddesiyle de köyün hükmi şahsiyeti onaylandı. Cumhuriyet dönemine kadar adet ve ananelerine göre idare edilen köylerde köy kanununun bir anda istenilen başarıyı sağlaması mümkün değildi. Köy idareleri 1924 yılından itibaren Köy Kanununun hükümlerine dayanarak köylerine ait işleri kendileri yapmış, idare makamları da bu işleri takip etmiştir. Ama devletin köyde istediği dönüşüm yeterli ölçüde gerçekleşemedi. Atatürk TBMM’nin 1935 yılı açış konuşmasında yurttaki köy ve köycülüğün ele alınması için açıklamalarda bulundu. Bakanlıkça 1931 yılında pilot bölge seçilerek İzmir’de kurulan köy bürosundan olumlu

³⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 52 19 14; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 54 34 2

⁴⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 76 55 5

⁴¹ 1939 Toprak Anketi . Köylünün İşlediği Toprakların Vüsat Nevileri,- Trakya Umumi Müf. Bölgesinin (1310) köyünde yapılmıştır. TC Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, >Hüsnütabiat matb., İstanbul, 1941.

⁴² Mahalli İşler, İdare, S.127, s.166

sonuçlar alınca ülkenin diğer yörelerinde de yaygınlaştırılması için çalışmalara başlandı. Devlet ile köylü arasındaki iletişimi daha hızlı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla 1936 yılında İçişleri Bakanlığı 14.9.1936 tarih ve Mahalli İdareler 45/ 175 numara ile illere gönderdiği bir tamim ile de 1937 yılından itibaren faaliyete başlamak üzere Vilayetler Muhasebe-i Hususiye kadrosuna birer Köy Bürosu teşkilatı ilavesini istedi.

M.Hilmi Nural köy bürolarının kurulma nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

*'Devlet bu teşkilat ile Köy kanununun köylerdeki tatbik şeklini ve kanunun esas gayesini teşkil eden köy kalkınma mevzuunu yakinen takip ve kontrolü düşünmüş oluyor.'*⁴³

Köy bürolarının görevleri iki bölümden oluşuyordu. Köy sınır işleri, seçim işleri, köy idarelerinden şikayetler, köy idarelerinin devlet daireleriyle olan ilişkilerinden doğan sorunlar, köy posta servisleri, evlenme kayıt ve işlemleri, köylüyü zirai, ekonomik, sağlık ve sosyal, kültürel ve bayındırlık alanlarında kalkındırmak gibi kalkındırmaya yönelik işler birinci bölümü oluşturuyordu. Köy bürolarının ikinci görevi ise köy bütçelerine dahil gelir ve gider tahsisatlarının usul ve kanuna uygun olup olmadığını incelemek, bütçenin ve buna dayanarak yapılan iş programlarının uygulanmasını takip etmek, aylık hesap istemek, iş cetvelleri getirtmek, sene sonunda hesabı kat'î cetvellerini istemek, köylüyü salma vergisinden kurtarmak için köy idarelerine gelir kaynakları bulmak ve buldurmak gibi köy bütçe ve hesaplarını ilgilendiren hesap işleriyle ilgili görevlerdir.⁴⁴

Köy bürosu memurlarının konusunda uzman yetişmiş eleman olması, köy işlerinin daha hızlı yapılmasını sağlıyordu. Köylerde düzenli bir hesap usulü ve çalışma tarzı oluşturmak köy bürosunun görevleri arasındaydı. Bu amaçla il merkezlerinde köy büro katipleri için kurslar açılıyordu. Örneğin Bursa'da Vali Refik Koral'ın emriyle açılan iki haftalık kursa 75 kişi katılmıştı. Kaza köy büroları memurlarından birer kişi masrafları kazalarca karşılanarak kursa katılıyorlardı. Merkez kazasına bağlı nahiye ve köy büro katiplerinin kursa katılımı zorunluydu. Bu kursta şu dersler görülüyordu.⁴⁵

⁴³ M.Hilmi Nural, "Vilayet ve Kaza Köy Büroları Nasıl Kuruldu?", *Köye Doğru*, Yıl:2, S.30, 15.9.1941, s.14

⁴⁴ M.Hilmi Nural, agm, s.14

⁴⁵ "Köy ve Büro katipleri için vilayet merkezinde iki hafta süren bir kurs açıldı. *Köy*, 8.15 Temmuz 1939, yıl:1, S.10-11, s.184-185

Tablo 4:

Dersin Adı	Dersleri Verenler
Köy Kanunu	Vilayet Hukuk İşleri Müdürü
Köyde Maarif İşleri	Vilayet Maarif İşleri Müdürü
Vergi İşleri	Vilayet Defterdarı
Köy yazı ve Hesapları	Vilayet Köy Bürosu Şefi
Köy Sağlık İşleri	Vilayet Sıhhat Müdürü
Köy Ziraati ve Ekonomi	Vilayet Ziraat Müdürü
Köyde Zabıta ve Adliye	Vilayet Cumhuriyet Müddei umumisi
Köyde Veteriner İşleri	Vilayet Veteriner Müdürü
Köyde Nafia İşleri	Vilayet Nafia Müdürü
Orman İşleri	Vilayet Orman Müdürü
Tapu İşleri	Vilayet Tapu Müdürü
Köyde Nüfus işleri	Vilayet Nüfus Müdürü
Köy ve Köycülük Tarihi	Vilayet Köy bürosu Şefi

İç İşleri Bakanlığı köylerin en önemli problemlerinden olan köy bütçe ve hesap işlerini belli bir programa bağlamayı amaçladı. Bakanlık 1.12.1937 tarih, Mahalli İdareler 10162 sayılı tamimi ile bütçe ve hesap defteri örneği oluşturarak illere gönderdi. Köy idareleri 1937 yılından itibaren köy işlerini bir bütçe ile görmeye başladı.

Köy Büroları buldukları yörelerde köylülere çeşitli konular hakkında bilgi veren kitaplarda çıkarıyorlardı. Kısa bürosür niteliğinde olan bu yayınlar bilimsel yöntemlerle tarım, hayvancılık ,sağlıklı beslenme, sağlık, Türk devriminin köye getirdikleri v.b. konuları kapsıyordu. Bunun dışında bazı Köy Büroları ise dergi yayınlıyorlardı.⁴⁶

⁴⁶ İzmir Vilayeti Köy Bürosu tarafından yayınlanan "İzmir'de Köycülük" dergisini buna örnek gösterebiliriz.

Köy Büroları arasında en başarılı olanları ise Trakya Umumi Müfettişliği yöresindekilerdir. Bunda Genel Müfettiş Kazım Dirik'in payı oldukça büyüktür.⁴⁷

D) Köy Birlikleri

Devlet tarafından köylere götürülen bir takım hizmetler sınırdaş olan köyler arasında ortaklaşa oluşturulan heyetler tarafından toplanan paralarla yapılıyordu. Bu paraların toplanması sırasında yolsuzluklar yapılıyor ve halktan fazla para alınarak bir takım kişilerin cebine aktarılıyordu. Köylünün en büyük şikayetlerinden birisi olan bu soruna çözüm bulmak amacıyla devlet Köy İhtiyar Heyetlerini denetlemek amacıyla Köy Birlikleri Teşkilatını kurdu.

İçişleri Bakanlığı Haziran 1939 tarih ve 438/9233 sayılı kararname ile köyler arasında ortaklaşa yapılması gereken işlerin düzenlenmesini sağlamak amacıyla Köy Birlikleri adı verilen bir kurum oluşturdu. Umumi Müfettişliklere ve Valiliklere gönderilen bu tamim ile köylerin ortaklaşa yapacakları işlerde paranın toplanması sırasında bir takım yolsuzluklar olduğu ve bu yolsuzlukları önlemek amacıyla Köy Birliklerinin oluşturulduğu belirtiliyordu. Köy Birliklerinin kurulmasının amacı ise ortaklaşa yapılacak işlerle ilgili köy Meclislerince oluşturulacak heyetlerin sürekli kontrol altında bulundurulması halkın şikayetlerinin önlenmesidir.⁴⁸

E) Devlet Bütçelerinde Köye Ayrılan Paylar

Kurtuluş Savaşı devam ederken açılan TBMM 'de kurulan Bakanlıklar arasında "*İktisat ve Ziraat Vekaleti*" de bulunuyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra tarıma dayalı bir ekonomisi olan Türkiye'de yeni tarım politikaları üretmek amacıyla 1924 yılında Ziraat Vekaleti kuruldu. 1928 yılında Ziraat Vekaleti lağvedilerek yerine "*ziraat işleriyle meşgul olmak üzere İktisat vekaleti*" kuruldu. 1929 yılında Dünya

⁴⁷ Trakyanın 5 Yıllık Köy Kalkınma Programı, İst.Devlet basımevi, İstanbul, 1936

⁴⁸ Köy Birlikleri ve Bu Teşekkülün İfa Ettiği Mana, Yeni Van Matbası, 1944

Ekonomik Bunalımı'nın Türkiye'ye olumsuz etkileri, tarım ürünlerinin fiyatlarının hızla düşmesi, köylünün hızla yoksullaşması sonucu devlet tarımda yeni bir yapılanmaya gitti. Devletçilik politikalarına geçiş Birinci Ziraat Kongresi'nin toplanarak Türk tarımına yönelik önerilerini uygulamak amacıyla Ziraat Vekalet 29 Aralık 1931 yılında kuruldu. Bakanlığa Kütahya Milletvekili Muhlis Erkmen getirildi.⁴⁹ “Ziraat , Orman ve Baytar işlerinin” Ziraat Vekaletine ait olduğu kabul edildi. Ancak 3203 sayılı “Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilat Kanunu” 4 Haziran 1937’de TBMM’de kabul edilerek yürürlüğe girdi. 3203 sayılı bu kanunu 1. Maddesine göre Ziraat Vekaleti: “Memleketin Ziraat hayvan ve orman siyasalarının tatbikatına ve bu mevzulara giren iktisadi vaziyetlere göre tanzimine, ıslahı ve teşkilatlandırılmasına ve inkişafına müteallik hizmetleri ve umumi ve hususi tahmil eylediği vazifeleri yapmakla mükelleftir” Kanununun ikinci maddesine göre ise Ziraat Vekaleti'nin emrinde “Ziraat işleri Umum Müdürlüğü”, “Veteriner Umum Müdürlüğü” ve “Hükmi şahsiyeti haiz bir Orman Umum Müdürlüğü” oluşturuldu.

Ziraat Vekaleti'nin tek parti yönetimi sürecinde şu Bakanlar görev almıştır:

Tablo:5

Yıl	Bakan Adı
1924	Zekai Apaydın
1924	Şükrü Kaya
1924-1925	H.Fehmi Ataç
1925-1927	M.Sabri Toprak
1927-1928	M.Rahmi Köken
1931-1937	Muhlis Erkmen
1937-1938	Şakir Kesebir
1938-1939	Faik Kurdoğlu
1939-1942	Muhlis Erkmen
1942-1946	Ş.Raşit Hatipoğlu
1946-1947	Faik Kurdoğlu
1947-1948	Tahsin Coşkun
1948-1950	Cavit Oral

⁴⁹ TBMMZC, D.4, C.5, l.19, 29.12.1931

Ziraat Vekaletinin Bütçelerinin diğer Bakanlıkların bütçelerine oranı yıllara göre şöyledir:⁵⁰

Tablo:6

Yıllar	Savunma	Eğitim	Sağlık	Tarım
1926	39	4	2	2
1927	39	4	2	2
1928	36	5	2	-
1929	35	5	2	-
1930	32	5	2	-
1931	32	5	2	-
1932	29	4	2	2
1933	32	4	2	3
1934	37	5	3	2
1935	35	5	2	2
1936	37	4	3	4
1937	37	5	5	2
1938	39	5	4	2
1939	50	5	3	2
1940	61	4	2	1
1941	64	4	2	1
1942	66	4	2	1
1943	63	6	2	1
1944	59	7	2	2
1945	51	9	3	2
1946	42	12	4	3
1947	45	9	3	2
1948	43	12	4	2
1949	37	13	4	3
1950	36	15	4	3

Ziraat Vekaleti'nin bütçeden aldığı payı diğer alanlardayapılan harcamalarla kıyasladığımızda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

- Yukarıdaki tablodada görüldüğü gibi 1932-1950 yılları arasında Ziraat Vekaleti'nin bütçesinin genel bütçe içindeki oranı %1 ile %3 arasında değişmektedir. Tarımla ilgili harcamaların bir bölümü Bayındırlık Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarca karşılandığından bu oran görece fazladır. Ama tarımsal araştırma teknik kuruluşlarının hepsi Ziraat Vekaleti'ne bağlı olduğundan bu oran azdır.

⁵⁰ Tezel, age, s.381.

- Türkiye Cumhuriyeti uzun savaşlardan sonra kurulmuş bir ülkedir. Bu nedenle birçok alanda yeniden yapılanması gerekiyordu. Ama ne yazık ki dünya konjüktüründeki gelişmeler Türkiye'yi savunmaya yönelik harcamalar yapmaya yöneltti. Bütçeden savunmaya ayrılan paylar yalnızca 1932 yılında %29'a düştü. Onun dışındaki yıllarda %37'lerin altına nadiren düştü. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu oran %66 lara kadar yükseldi.
- Eğitim ve sağlığa ayrılan paylar ilk yıllarda küçük oranlara sahipken daha sonraki dönemlerde bu oranlarda artış olmuştur.

Ziraat Vekaleti bütçeleri incelendiğinde ise Devletin köylüyü kalkındırma politikaları, köycülük söylemlerinin aksine , uygulamada bütçeden aktarılan paylarda bu oranın az olduğu görülmektedir. Yahya Sezai Tezel bunun nedenini "*Hükümet, bütçe politikası aracılığıyla tarım sektörünü geliştirmeye, ulaştırma ve sanayi sektörlerini geliştirmekten çok daha az önem verdi. Türk aydın-bürokrat kadroları arasında yaygınlığını günümüze kadar sürdürmüş olan 'tarımı ihmal etme anlamında sanayileşmecilik anlayışı' , Kemalist yönetici kadronun 'iktidar' dönemindeki iktisat politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynadı.*"⁵¹ sözleriyle açıklamaktadır.

F) TARIMSAL MEKANİZASYON

1) Tarımla İlgili Teknik Personelin Yetiştirilmesi: Yüksek Ziraat Enstitüsü

1933 yılında üniversite reformunun bir boyutu olarak tarım alanında da 1920 'li yıllarda orta öğretime verilen ağırlık yerine üniversite eğitimi ön plana çıktı. Tarım alanındaki gelişmeleri gerçekleştirmek amacıyla bu alanda eğitim veren bir fakülte kurulması çalışmalarına başlandı Bunun doğal sonucu olarak 30 Ekim 1933 yılında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan İsmet İnönü'nde

⁵¹ Tezel, age, s.383

bulunduğu bir törenle açılan Yüksek Ziraat Enstitüsü Tabii İlimler, Ziraat ,Veteriner,Ziraat Sanatları ve Orman Fakülteleri ve bunlara bağlı 44 ihtisas enstitüsünden oluşuyordu. Enstitünün çalışmaları üç bölüme ayrılıyordu. Bunlardan birincisi yetiştirmedi. Bunu da kendi arasında iki bölüme ayırmak mümkündür. Öğrenci ve hoca yetiştirmek. Enstitü bir yandan öğrenci yetiştirirken diğer yandan ülkedeki yetişmiş eleman eksikliğinin getirdiği zorunluluklarla kendi akademik kadrosunu da yetiştiriyordu. 1933 yılında enstitüde yalnız 6 doçent bulunurken 1943 yılında ise Enstitüye bağlı fakültelerde 6 profesör, ve 24 doçent oldu. On yıl içinde enstitünün ziraat, Veteriner, ve orman fakültelerinden 1277 kişi mezun oldu.

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü yalnız yüksek öğrenim veren bir kurum değil aynı zamanda bilimsel incelemelerde yapan bir araştırma merkeziydi. Enstitünün ikinci önemli işlevi araştırmaydı. Ziraat Enstitüsü talebeleri yaz aylarında doçentlerinin başkanlığında yurdun çeşitli bölgelerine inceleme gezilerine çıkıyorlardı. Böylece ders yılı içinde öğrendiklerini toprakla haşır neşir olarak yaz aylarında pratik hayata döküyorlardı. Gittikleri yöre köylüsüne de bilimsel yöntemle üretimin yararlarını anlatıyorlardı.⁵² Yine dolaştıkları yörelerden topladıkları materyalleri yıl içinde laboratuvarlarda inceliyorlardı.

Enstitünün üçüncü amacı ise tetkik ve araştırmalarını yaymaya yöneliktir. Bu amaçla çeşitli yayılar yayınlanmaktadır. Bu yayınlardan ilki enstitüde yapılan doktora tezlerinin yayınlanmasıdır. İkincisi ise enstitünün kuruluşunun onuncu yıldönümünde yayın hayatına başlayan “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi”dir. Üçüncü yayın çeşiti ise ders kitaplarıdır.⁵³

Enstitü kuruluşunun onuncu yılında Ziraat Fakültesi Müzesi’ni açmıştır.⁵⁴

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün en belirgin özelliği birbirinden farklı olan fakültelerin ortak çalışmalar yapmaları ve fakültelerin araştırma konularını ülkenin problemlerine ayırmalarıdır.

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü 1930’lu yılların üniversite eğitimini ön planda tutan havası içinde kurulmuş ve tarımsal üretimde bilimsel yöntemlerin uygulanması adına önemli bir işlevi yerine getirmiştir.

⁵² “Y.Z.E Talebelri Uşak’ta”,Ulus,1.8.1937;“Bolu’da Ziraat EnstitüsüTalebeleri’nin Tetkikleri”, Ulus,15.8.1937

⁵³ “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün On Yılı”, Ziraat Dergisi,Kasım 1943,Yıl:4,S.46.s.2-3

⁵⁴ “ Ziraat Faktültesi Müzesi”, Ziraat Dergisi Kasım 1943,Yıl:4,S.46.s.5

2) Sulanan Arazi Alanlarını Yaygınlaştırma Çalışmaları

Cumhuriyet kurulduğu ilk yıllarda diğer alanlarda olduğu gibi teknikten faydalanma son derece sınırlıydı. Ülkenin bir çok bölgesinde ürünlerin sulanması işi iklime bırakılmıştı. Yağmurun bol olduğu yıllarda sorun olmuyordu. Ancak kuraklık olan yıllarda sorun olmuyordu. Ancak kuraklık olan yıllarda (1927 ve 1928 yıllarında yaşanan kuraklık buna örnektir) üretim oldukça düşüyor köylü ise ektiğinin karşılığını alamıyor, kıtlıklar yaşıyordu. Kurak bölgelerde yağmura dayalı üretim nadas usulünün uygulanmasını ve tarımsal üretimde düşüşe neden oluyordu.

1927 ve 1928 yılında yağışların çok az olması ve ülke genelinde yaşanan sıkıntılar sonucu devlet sulama sorununa çare aramayı gündemine aldı.1929 yılının Mayıs ayında çıkarılan 1482 numaralı kanunla hükümete sulama işlerini düzenlemek için birkaç yıl içinde 100 milyon TL.harcama yetkisi verildi. Ancak 1929 yılı programı uygulamada başarılı olamadı.On yıllık süreçte sulama projeleri için hükümetin yaptığı yıllık harcamalar 1 ile 1.6 milyon TL. Arasındadır.⁵⁵

1936 yılında hükümet yeni bir sulama programı uygulamaya başladı.1937 yılının Şubatında hükümetin bu programı uygulaması için 31 milyon TL.'lık harcama yetkisi veren 3132 nolu kanun çıkarıldı.Bu değer birkaç kez arttırılarak 1948 yılında 165 milyona yükseldi.

İkinci dünya savaşı yıllarında dünyanın yaşadığı tarımsal üretim sıkıntısı ve bunun Türkiye'ye yansması sonucunda tarımsal üretimi arttırmaya yönelik olarak uygulanan bir dizi önlemin içinde sulama politikasının bir düzene konulması da önemli bir yere sahipti.1936 yılında çıkarılan programın uygulanması ve savaş içinde tarımsal üretimi arttırmayı amaçlayan sulama politikasını hükümet "*milli müdafâ hazırlığı*"⁵⁶ olarak görüyordu.İkinci Dünya savaşının ikinci yılında 8Ağustos 1941 yılında 51 milyon TL. 'lık bir pay sulama işlerine ayrıldı.⁵⁷ 1938-1950 arasında sulama politikasının

⁵⁵ Yahya S.Tezel,Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi(1923-1950),2.B, Yurt yay.,Ankara ,1986,s.360

⁵⁶ Hüseyin Sami Coşar,"Sularımız ve Sulama Politikamız",Ulus,27.5.1942

⁵⁷ Coşar,agm, Bu dönemde Mısır'da sulanan arazi 2.400.000 hektardır. Sulama Politikamız,Ulus,24.5.1942.

gerçekleştirilmesi için 150 milyon T.L harcandı. 1930' lu yılların sonunda sulanan arazi 400.000 hektara çıkarıldı.Ancak bu oran tüm ekilen arazinin %8'ini oluşturyordu.⁵⁸

3) Tarımda Makinalaşma

Kurtuluş Savaşı'nın bitiminden sonra tarım teknolojisinin geliştirilmesi ve makinenin Türk tarımına girmesi yönünde bir politika izlendi. Halk on yıldan fazla bir süre sürekli savaşmıştı. Toprakta üretimi sağlayacak genç erkek nüfusun çoğu bu savaşta ölmüştü ve savaş bittiği sırada toprak kıtlığından çok bir emek kıtlığı söz konusuydu.⁵⁹

Atatürk'ün 8 Nisan 1923 günü yayınladığı dokuz umdelik beyannamede ziraat alet ve makinaları hakkında şu prensip bulunuyordu:

Umde5:madde5:" Memleketimiz çiftçilerine ziraat makinaları vasi mikyasta ithal olunacak ve çiftçilerimizin alet ve edevatı ziraiyeden kolaylıkla istifade etmeleri temin kılınacaktır" Bu daha sonra CHP'nin programında girmiştir.

Yeni kurulan Türk devleti tarımda makina kullanılması gerektiğini Kurtuluş Savaşı günlerinden başlayarak belirtilmişti. Kütahya mebusu Ragıp Bey tarafından "Ziraat makinalarında istimal edilmek üzere hariçten celbolunacak benzin,benzol,mazot, maden kömürü ile maden yağları, damızlık ve çift hayvanatı v.b. Gümrük Resminden muafiyetine dair teklif" kanun teklif etti.⁶⁰

Savaş sırasında hayvanların çoğu ölmüştü. Ülkenin geliri tarımsal üretime dayanıyordu. Gümrük vergileri nedeniyle makinalı tarım, hayvanla yapılan tarıma göre daha pahalıya geliyordu. Zamir B.(Adana') "*Bu memlekette makine girmesse ;yapmış olduğumuz ne kadar zaferler olursa olsun netice itibariyle iktisadi bir tehlike vardır. Binanaleyh bugün en dar zamanlarımızda bize muavenet eden çiftçilerimiz himayeye pek muhtaçtır.İşte bu himayeyi T.B.M.M. bir kanun yaparak ilan ediyor ve çiftçilerimizi himaye ettiğini ispat eyliyor....Bizim sanayi fabrikalarımız,Avrupaya karşı rekabet yapabilecek müessatımız yoktur.Binanaleyh ,biz*

⁵⁸ Sezel, age. , s.360

⁵⁹ Keyder,age,s.43;İlhan Tekeli-Selim İlkin,"Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları(Modernleşme Çabaları)"Türkiye'de Tarımsal Yapılar...s.83

⁶⁰ TBMMZC,D.1,İ.4,C.24,Ankara,1969,ss.75-80.

de bu topraktan azami suratte istifade edeceğiz, bu istifadeyi de makineler temin edecektir.” 12 Nisan 1923 ‘de çıkarılan 329 numaralı kanunla makine kullanan çiftçiler ;yakıt ,yağ ve diğer ve diğer tarımsal girdiler üzerindeki gümrük resminden muaf tutuldu ⁶¹ Hükümet makinalaşma konusunda sağladığı desteği Aralık 1924 gün ve 535 nolu karar ,1926 yılında 752 nolu kanunla traktör ,motorlu pulluk, biçer döver kamyon ,kamyonet sahiplerine ,tarımda harcadıkları akaryakıt için mevad’ı müşteile rüsumu tazminatı “ödenmesi onaylandı ve 508 sayı ve Mayıs 1929 tarihli kararname ile genişletildi.

Bu nedenle insan gücü açığını makine ile kapatma yolları arandı. Devleti böyle bir politika izlemeye mecbur eden ikinci bir sebep dünya konjüktüründeki değişimlerdi. I. Dünya savaşı sırasında makineler çok yoğun olarak kullanılmıştı. Dünyadaki bu gelişmeler Türkiye ‘ye de yansımış ,yabancı şirketler Türkiye’deki emek açığını da göz önüne alarak Türkiye pazarına girmek için harekete geçmişlerdi .Hükümet 1923 yılında Amiral Chester’in başında bulunduğu Amerikalı işadamları gruplarıyla ,Türkiye’nin araç-gereç,makine ihtiyaçlarının karşılanması için bir antlaşma imzalandı. ⁶² Böylece Türkiye’de makinalaşmanın tekeli Amerika’ya veriliyordu. Yapılan anlaşmadan sonra ülkenin makina ihtiyaçlarının belirlenmesi için bir komisyon oluşturuldu. ⁶³ Yine getirilecek makinaların ihtiyacı için Eskişehir ,Konya,Adana ,Edirne’de atölyeler açılması kararlaştırıldı. ⁶⁴ Ancak Chester projesi Amerikan şirketinin dağılması nedeniyle uygulanamadı.

Kurtuluş Savaşı sonrası tarlaları yanmış, harap olmuş,hayvanları ölmüş,evinden bir kol gücü eksilmiş zor durumdaki köylülerin üretimini arttırmak amacıyla devlet daha savaş biter bitmez bu hasarı tespit etme çalışmalarına girişti.

⁶¹ T.B.M.M.Z.C.,D.1,İ.4,C.25,Ankara,1961 üs.69-74

⁶² Tekeli-İlkin,agm,s.83;Tezel,age,s.356; Kurtuluş Savaşı sırasında daha Ocak 1920’de Asia gazetesinde Lewis Heck “Yeni Ticaret İmkanları” başlıklı makalesinde bölgenin tarımsal imkanlarından bahisle “Yakındoğu’da tarımın geliştirilmesi ve modernize edilmesi Amerikalı makina ve tarım aletleri imalatçıları için yeni pazarların açılması anlamına gelecektir. Tarım alanındaki yatırım imkanları arasında daha çok sulama projeleri ve yol yapımı gibi konuların Amerikan sermayesi için ilgi çekici olacağını sanıyoruz. Tarımsal verimliliği önemli ölçüde etkileyecek olan bu gibi büyük yatırımlar ise ancak bölgenin siyasal geleceği açıklığa kavuştuktan sonra gerçekleşebilir”,Osman Ulugay,**Amerikan Basımında Türk Kurtuluş Savaşı**, Yelken mat.,İstanbul,1974,s.73.

⁶³ Yenigün,10.4.1923,s.3.

⁶⁴ Yenigün,22.4.1923,s.3; Gazete muhabirleri Chester Projesi hakkında Mister Kenedi ile yaptıkları görüşmede bilgi alıyorlardı ve mskinslrsın ülkeye getirilerek gerekli depo ve tamirhanelerin de yapımına başladığını yazıyorlardı. Yenigün,3.5.1923.

Köylerdeki nakliye vasıtaları,kağrı arabaları,koşum ve öküz ihtiyacı olanlar Müdafa-i Milliye vekaleti 'ne başvurarak bu ihtiyaçlarını karşılayabilecekti.⁶⁵

Yine Emvali Metrukeden kalan ziraat aletleri Ziraat Bankası 'na devredildi. Banka ihtiyacı olan çiftçilere bu aletleri veriyordu.⁶⁶ Ayrıca devlet Ziraat Bankası bütçesine birkaç yıl içersinde dört milyon lirayı,çiftçilere uzun süreli faizsiz kredilerle, çift ,çubuk,tohum gibi ihtiyaçlarının sağlanması için verdi.⁶⁷

Devletin makinalaşmayı destekleyen politikasının paralelinde olan basında da bu konuyu destekleyici makaleler yayınlanıyordu. Çiftçi Necati "memleketimiz Ziraat memleketidir. Makina ekmek ve su gibi gereklidir." ⁶⁸ diyor ve yine bir başka makalesinde de tütün ,üzüm ,incir ve diğer ürünlerin ekiminde az emekle çok mahsül almanın yolları aranarak; el ve motorla çalışan makinalar ,kimyevi gübreler ,çapa ve kurutma makinalarıyla ürünlerin daha ucuz ve kısa sürede alınabileceğini yazıyordu.⁶⁹

Mehmed Nihad Bey ,Hakimiyeti Milliye gazetesinde ziraat makinalarını tanıtan makalesinde tarımda makinalaşmayı savunarak, tarımda kullanılan traktör,pulluk,gibi çeşitli aletlerin teknik özelliklerinden,yararlarından ve oluşabilecek aksaklıklarla bunların çarelerini anlatıyordu: "Velhasıl arazi tetkik ve ihtiyaç tesbit edilerek makina intihab edilirse zürra her zaman için bu aletlerden memnun kalır." görünüşünü savunuyor ve çeşitli tarımsal makinaların uygun bölgelerde uygulanırsa ülkenin yararına olacağını belirtiyordu.⁷⁰

Ziraat ve Ticaret Gazetesi'de tarımda makinalaşma konusu üzerinde sürekli duruyordu. Tarımda makinalaşmanın zorunluluğu şöyle dile getiriliyordu. ".....Toprağı geniş ve insanı az olan memleketimizde son senelerde işleyecek kolları daha ziyade eksildiği ve eski ziraat usullerimizle ecnebi mahsullerinin karşısına

⁶⁵ Yenigün,6.11-1923,"Köylerde Vesait-i Nakliye İhtiyacı"başlığıyla "hangi mahallin en çok kağrı arabasıyla, koşum öküz ve mandaya ihtiyacı olduğunu nahiyeler hatta köylerden gösterilmek şartıyla miktarının bir hafta zarfında işar-ı Müdafa-i Milliye Vekaleti'nden tamim olunmuştur."

⁶⁶ Türk Sesi,2.1.1925

⁶⁷ Tarih IV,s.281.

⁶⁸ ÇiftçiNecati "Milli Alati Ziraiye Şirketi",Türk Sesi,9.7.924.

⁶⁹ ÇiftçiNecati " Ziraat İşleri ve Çiftçiler Birliği",Türk Sesi,14.11.924,s.2;Çiftçi Necati,"Hükümetin Rençbere Yardımı",Türk Sesi,1.10.1924

⁷⁰ Mehmed Nihat,"Çiftçilere Dair Bir Mütalaa;Ziraat Makinaları",Hakimiyet-i Milliye,5.6.192s.2. Makalede "Acaba hangi sistemi intihab edelim. Bu hususta karar vermeden evvel arazinin teşkilat-ı terbiyesi, yapılacak işin şekli ve nevi ve arazinin miktarı bilinmesi lazımdır...Arazisi kumsal ve düz olan mahallerde hafif makinaları intihab etmek lazımdır. Traktörler az arızalı sert topraklı arazi için muaffaktır."

çıkılamayacağı uyanık çiftçilerimizce az çok takdir edildiği için ziraatte makine kuvvetinden istifadeye çok ehemmiyet verilmeye başlanmıştır."⁷¹

Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde ülkede tarımın gelişmesi için tüm arazi makinalarının ve özellikle traktörün köye girmesi ve çiftçilerin öküzle çift sürmekten kurtarmayı savunuyordu. Makinalaşmayı gerektiren sebepler gazetede nüfusun işlenecek araziye oranla az olması ,makina ile toprağın daha derinden ve daha az masrafla işlenmesi daha çok iş gücü olarak gösteriliyordu. Ancak benzinle çalışan traktörlerin teşviki sırasında ülkenin ekonomik yapısının da göz önünde bulundurulması görüşü savunuluyordu.⁷² Böylece basında kamuoyunda makinalı tarıma geçilmesi için destek bulunuyordu.18 Mart 1924 yılında kabul edilen Köy Kanunu'nda da devlet köylülerin makina almalarını teşvik ediliyordu. Kanun yapılması köylünün isteğine bağlı işler bölümünde 14madde 12. fıkarda "köye her türlü pulluk,orak,harman makinaları almak" fıkra 13'de ise "köyde ;peynir,yağ yapmak için makina almak "maddeleri konulmuştu.

Tarım teknolojisinin geliştirilmesi ancak makinaların ithal edilmesiyle bitmiyordu Mecliste yapılan bir tartışmada ziraatin yalnız toprağa tohum atıp mahsul almak olmadığı ve hayvancılığada önem verilmesi ,boş meralarda hayvan yetiştirilmesinin devlet tarafından desteklenmesi ve gerektiği belirtiliyordu. Şu konuşmaya yer veriliyordu.

"Makina devrine bizim ziraatimiz yirmi sene daha giremez. Yirmi sene daha bu memleketin ziraati makina ziraati değildir.Makinayı yalnız fabrikalardan mübayaa edipte memlekete sokmakla makina girmiş olmaz.Bir makinanın sevki idaresine,tamirine ,ıslahına ve her türlü usulüne hakim olacak (teknik) malumatı sinaiyeninde beraber gelmesi lazımdır.Kendi makinasını kullanıp icabında tamir edemiyen ,istediği vechile daima işletebilecek bir halde tutamayan memleketlerde makina tesisi kolay değildir." ⁷³

⁷¹ Salih Zeki, "Memleketimizde Ziraat Makinaları Sınai ve Ticareti" Ziraat ve Ticaret Gazetesi, No:14,5 Haziran,1340.

⁷² "Ziraat ve Ticaret Gazetesi," Ziraatte Hayvanlarla Makinaların Mukayesesi", No:30,26, Teşrinisani 1340.

⁷³ T.B.M.M.Z.C., D.2, İ.2, C.7, s.125.

Devlet tarım makinalarının ithali dışında bunların bakım ve tamiri için atelyeler,makinist okulları açılmasının çalışmalarına girişti. 1924 yılında askerlik yapanlara tarım tekniklerinin öğretilmesi için kanun çıkarıldı ve tarım okullarının geliştirilmeleri ile ilgili de başka bir kanun çıkarıldı. Devlet yine tarımsal araştırma merkezleri ,deneme çiftlikleri,danışma kurulları kurma işlemini başlattı. Yerli pulluk yapılmasını gerçekleştirmek amacıyla Atatürk,kendi çiftliğinde kurdurduğu bir atölyede 1925 yılında üretimi başlatmıştır. Ziraat Bakanlığı 1924-1925 yılları arasında 200162 lira harcayarak 7677 adet pulluk ithal ederek uygun ödeme koşullarıyla köylüye dağıtmıştır.⁷⁴

1927 yılına gelindiğinde Ankara ,Menteşe,İstanbul,Diyarbakır,Samsun ,Amasya,Konya,Çorum,Çanakkale,Bursa,Urfa,Tokat,Ankara,Hisar,Bozok,Malatya, ve Çankırı'da 20 tane ziraat ve şöför makinist mektebi açılmıştı. Bu yılda bu okullardaki öğrenci sayısı 753 idi.⁷⁵

Devlet 1920 'li yıllarda tarımda traktör kullanılması teşvik amacıyla traktör ve motorlu araç sahibi çiftçileri askerlikten muaf tuttu.1924 yılında yalnız Anadolu'da 100 traktör satıldı. Cumhuriyeti kurulmasının hemen ardından Ziraat bankası 70 traktör almış,40 tanesini çiftçilere dağıtmış ,30 'unu kendi işletmiştir.1927yılına gelindiğinde ülke içindeki tarım makinalarının sayısı aşağıda verilmiştir.⁷⁶

Ancak tarımda makina kullanım oranının yükselmesine rağmen halkın büyük bir çoğunluğunun tarımla uğraştığı bir ülkede oranlar oldukça düşüktü. Halkın büyük bir bölümü,üretimde karasaban kullanmaya devam ediyordu.1927 yılında yapılan zirai tahrir sonuçlarına göre Türkiye'de 1.187.007 adet kara sapan bulunuyordu. Bu dönemde köylü ailesi sayısı 1.751.239 olduğuna göre her köylü ailesine ortalama 0.67 kara sapan düşüyor.Oysa aynı tarihte kara sapanına göre daha ileri bir teknolojiye sahip olan demir pulluk adedi ancak 210.794 adetti. Ziraat makinaları ise 15.711 gibi küçük bir orana sahipti.⁷⁷

⁷⁴ Emin Mutaft,Türkiye Ziraatında hayvan Pulluğunun bugünkü Durumu vr Yurdumuzun Belirli Yerli"Pulluk Yapım evlerinde Yapılan Pulluklar Üzerinde Tetkik,Zirai ve Ekonomik Bakımlardan Bir Araştırma ,A.Ü. Basım evi, 1953,s.23

⁷⁵ TC Devlet Salnamesi(1926-1927),s.377.

⁷⁶ Age,s.377.

⁷⁷ Tökin,Türkiye'de Köy Üktisadiyatı,s.42;1927 Zirai Tahrir Neticeleri,s.s.123-124.

Devletin tüm çabalarına rağmen ülkede makineli üretime geçme hareketinin bu kadar yavaş olmasının altında bir çok neden bulunuyordu. Konuyu ekonomik açıdan ele alırsak Türk köylüsünün bu dönemde modern araçları alamayacak kadar fakir olması bunun en başta gelen sebeplerindendir. Köylü çoğu zaman ekeceği tohumlar için bile borç almak zorundaydı. Ayrıca bilgisizlik ve geleneklere bağlılıkta yeni teknolojilerin tarımda uygulanmasını engellemekteydi.⁷⁸ Ayrıca makinaların yedek parçalarının bulunması çoğu zaman şehirde dahi olanaksızdı.⁷⁹ Olayı sosyal açıdan ele aldığımızda ise dönemin şartları içindeki toprak mülkiyeti ve elemeğinin ucuz olması, makinalı tarıma geçişi zorlaştırıyordu.

Toprak mülkiyetinin feodal ilişkilere dayandığı Doğu Anadolu'da makinalı tarımın yapılmadığı yerdeki bir kaç zengin beyin Batı Anadolu'dan özenerek aldıkları traktör ve makinalarında ,lüks olarak bir köşede çürüdüğü görülüyordu. Bu bölgede iki neden, tarım teknolojisinin gelişimini engelliyordu. Üretilen malların yol yokluğu ile başka yerlere nakledilemediği bir ortamda karasabanla yapılan üretime bile pazar bulunamazken ,tarımda verimi arttıran traktörün cazibesi yoktu .Çünkü bu bölgede fazla ürünlerin çoğu ya çürüyor ,yada yakılıyordu .Bölgede makinalaşmayı olumsuz etkileyen ikinci faktörde el emeğinin ucuzluğudur. Karın tokluğuna ,sabahtan akşama kadar güneş altında en kötü şartlarda çalışan geniş maraba kitlesi modern tarım tekniklerinin kullanılmasının en büyük rakibiydi.

Ellerinde geniş topraklar buluna pazara yönelik yaptıkları üretimde ucuz el emeğine dayalı ortakçılık tarzını benimsemiş iç bölgedeki çiftçiler ,sömürü tarzını değiştirmelerine sebep olacak tarım teknolojisini kabul etmekte isteksiz görünüyorlardı. Ortaklık sisteminde kiracıyı toprak sahibine bağlayan ,kiracının sürekli borçlu olmasıydı. Çoğu kasaba ve şehirlerde yaşayan toprak sahibi yıl sonunda eline geçen ürün ile ilgileniyordu. Ortakçının üretimini arttırarak kazanç sağlaması ve borcunu ödeyerek tefeci zincirinden kurtarılması bu kişilerin hiç işine gelmiyordu. Bu nedenle toprak

⁷⁸ Ancak devlet işletmelerinin verimli üretimi köylüler açısından olumlu sonuçlar vermiştir. 1920 lerin ortalarında çiftçiler köylerini karasabanla sürüyordu. Yüksek Ziraat Enstitüsüne Tohum islah istasyonlarına yakınlması bu bölge köylülerinin bilgisini arttırarak pulluk ve modern tarıma geçmesinde etkili olmuştur.Emin Mutağ,age,s.79

⁷⁹ Salim Gündoğan,Köycülük ve Köy Davası Hakkında Bir Etüt ,Aydın, 1944, s.33 ;Artukmaç,age,s.45;Tökin,Türkiyede Köy İktisadiyatı,s.44,93;Tökin,,*"Köy İktisadiyatında Teknik İnkılap"*,Kadro,C.1,S.2,s.20.

sahipleri ortakçı köy üzerinde sürdürdükleri ekonomik ve siyasi egemenlikleri devam ettirebilmek için teknolojik gelişmelere karşıydılar.⁸⁰

Makineli üretim teknolojisini kullanmakta en istekli bölgeler ,Ege ve Çukurova idi. Bu bölgelerde pazar için üretim yapılıyordu. Amaç daha fazla kar etmektir. Bu nedenlerle , bu bölgelerde daha 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan makinalaşma hareketi cumhuriyet döneminde de hızlanarak devam etti. Büyük çiftçilerle köylüler arasındaki ilişkiler ,bu bölgelerde farklıydı. Bu bölgelerde köylerde maraba ve ortakçı olmaktan çıkılmış ,tarım işçisi durumuna geçmişti. 1920'li yılların Türkiye'sinde devlet,tarıma dayanan ekonomiyi geliştirmek,dış ticarete önemli bir paya sahip olan tarım ürünlerinin miktarını ve kalitesini arttırmak amacıyla tarımda makinalaşmayı teşvik etti.Bu yönde kanunlar çıkararak,köylülerin makinalı tarıma geçmesi için gerekli kredileri çoğu zaman tüm imkanlarını zorlayarak verdi. Ama toprak ilişkilerindeki zinciri kıramadığı için bir kaç bölge dışında bu çalışmaları yetersiz kaldı. 1929 yılında Dünya Ekonomik Bunalımının Türkiye'ye olan olumsuz etkisi ve makinaların çalışmalarında kullanılan benzinin ithalindeki zorluklar sonucu 1930'lu yıllarda devlet bu politikasını değiştirmek zorunda kaldı.

Birinci Ziraat Kongresiyle birlikte açılan Ziraat sergisine 99 yerli pulluk yapım evi katılmıştır. Adedi gittikçe çoğalan pulluk imalathanelerini gümrüksüz gelen pulluklara karşı korumak amacıyla 26 Mart 1931 tarih ve 1797 sayılı pulluk kanunu kabul edildi. İstatistik Umum Müdürlüğü ilk kez 1933 yılında bir pulluk sayımı yaptırdı. Fakat bu sayımın sonuçları çok sağlıklı değildir. Pulluk oranı İkinci Dünya Savaşı başlangıcına kadar arttı. Bundan sonra ithalatın hemen hemen imkansız hale gelmesi nedeniyle pulluk miktarında azalma başladı. Tarım Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü 5.11.1941 yılında 47 sayılı bir bülten yayınladı. Bu bültene göre 1940 yılındaki pulluk miktarı, çiftçi aileleri ve çift hayvanı miktarına nispet edildiği takdirde, yaklaşık 5 aileye ve 6 çift hayvana bir pulluk düşmektedir. Yine bir çiftçi ailesine 1.2 çift çeki hayvanı düşmekte ve her çiftçi elindeki bu 1.2 çift hayvanla 4.2 hektar arazi işlemektedir. Buna göre Bu yıllarda Türkiye'de çift hayvanlarının %16.5nin pulluk ve % 83.5'ininkarasabanla çalıştıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.⁸¹

⁸⁰ Keyder,age,s.40;Tökin,Türkiyede köy,s.193-195.

⁸¹ Emin Mutaf,age,s.65-66

Yine 1945 nüfus sayımının sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun %75.4'i köylerde oturmakta ve bu nüfusun %94.5'i çiftçilikle uğraşmakta ve geçimlerini topraktan elde ettikleri ürüne göre sürdürmektedirler. Bu nedenle ürünün fazla alınması verimlilik köylü ailenin hayat standardının artması açısından büyük önem taşımaktadır. Tarımda makinalaşma özellikle Marshall yardımının ardından gerçekleşecektir. Zirai Donatım Kurumu İngiltere ve Amerika'dan 1947 yılı içinde 2 milyon liralık ziraat alet ve makinaları sipariş etti.⁸²

E) Köylünün Eğitimi Alanında Yapılan Çalışmalar

1) Halkevlerinin Köylüye Yönelik Çalışmaları

Halkevleri ilk kez 14 yerde 19 Şubat 1932'de açıldı. Daha sonra hızla ülke genelinde yaygınlaştı. Halkevleri dokuz şube olarak çalışmalarını sürdürüyordu: 1) Dil ve edebiyat kolu 2) Güzel sanatlar kolu. 3) Temsil kolu. 4) Spor kolu. 5) Sosyal yardım kolu. 6) Halk Dershaneleri ve kurslar kolu. 7) Kütüphane ve yayın kolu. 8) Köycülük kolu. 9) Tarih ve müze kolu.

“Halkevleri İdare ve teşkilat Talimatnamesi” ‘nin 1.maddesine göre, “Halkevi, Cumhuriyet Halk Partisinin Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık Devletçilik, Layiklik ve inkılapçılık prensipleri için çalışan bir kurumdur.”⁸³

Biz konumuzla ilgili olduğu için özellikle köycülük kolunun çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi vereceğiz. Halkevleri yönergesinin 104.maddesi bu kolun görevini şöyle tanımlamaktadır: *“Köycülük kolunun temel vazifesi, köylerin toplumsal, sağlık ve estetik açısından geliştirilmelerine ve köylü ile şehirli arasındaki karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının güçlendirilmesine çalışmaktır.”* Okulu bulunan köylerde öğretmen, en yakın şehirdeki halkevinin köydeki doğal temsilcisi olarak halkevi ile köylü arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini sağlıyordu.

⁸² “Çiftçilerimize bol miktarda Zirai alet ve makina dağıtılacak”, Köy Postası, Ocak, 1947, S.33, s.4

⁸³ “Halkevleri”, CHP. İstanbul İl Gençlik Kolu yayını, İst. 1963, s.10

Köycülük şubelerinin amaçlarını şöyle özetliyordu. “*Daha doğrusu en kısa tabirle efendimiz olan köylüyü herhalde efendimiz yapmak cumhuriyet evlatlarının en mühim vazifesidir. İşte köycüler şubesi bu emeli tahakkuk ettirmek için yeni köylünün sıhhi, medeni, bedii inkişaf ve tekamülüne, köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlendirmesine çalışacaktır.*”⁸⁴

Halkevlerinin köycülük şubeleri köylere yönelik olarak yoğun çalışmalar yapıyorlardı. CHP 50 vilayet kongresinin tesbit ettiği dilekler arasında Halkevleriyle ilgili olanlar önemli bir yere sahiptir. Bu kongrelerde köylüler Halkevlerinden kendi köylerinde de sinema gösterisi ve konuşma saati ayrılmasını istiyorlardı.⁸⁵ Buda halkevlerinin köycülük şubesi çalışmalarının köylünün aydınlatılması için önemli bir işlevi yerine getirdiğini göstermesi açısından önemlidir. 1933 yılında Halkevlerinin köycüler şubesinin 2908 üyesi bulunuyordu.1940 yılında 379 halkevinin 317’sinde köycülük şubesi vardır. Halkevlerinde 1765 köy gezisi düzenlenmiş bu gezilere 153.173 kişi katılmıştır.⁸⁶ Halkevleri köycülük şubesi üyeleri özellikle bahar aylarında köy yollarının açılmasıyla birlikte köye yönelik gezilere hız veriyorlardı. Köye gittiklerinde şu çalışmaları gerçekleştiriyorlardı.

- Köylünün günlük yaşantısında uygulayacağı pratik bilgileri öğretici nitelikte konuşmalar yapıyorlardı.
- Köyde kurdukları seyyar sahnelerde köylüye yönelik temsiller oynuyorlardı.⁸⁷
- Halkevi köycülük şubesi üyeleri dilekçe günü düzenleyerek köylünün devlet daireleriyle olan işlerinde onlara yardımcı oluyorlardı. Bu tür işler için köyden şehre gelen köylülere yardım ediyorlardı.
- Yine köylünün okuma yazma bilmeyenlerinin onbeş günde bir mektuplarını yazma günü düzenliyorlardı.
- Gezilere katılan doktor, diş hekimleri hastaları muayene, tedavi ve ilaç dağıtılmasını sağlıyorlardı.
- Köylerdeki başarılı öğrencileri okullara yerleştiriyorlardı.
- Seyyar kitaplık oluşturularak halk okuma odalarının köylere kadar ulaştırılması sağlanıyordu.⁸⁸

⁸⁴ “Halkevleri yıldönümünde Necip Ali Bey’in Nutku”,*Ülkü*, Mart, 1933,C.1,S.1;s.13

⁸⁵ *Ülkü*,Ocak 1939,S.69,C.12,s.457

⁸⁶ “1940 yılı Halkevleri ve Halkodaları”,*Ülkü*,Mart,1941

⁸⁷ Adana Halkevi “İstiklal” piyesini oynadı. “Köylü ile Temas”,*Ülkü*,Temmuz1939,S.77,C.13,s.463

⁸⁸ Muğla Halkevi köylerde bile okuma odaları açmıştır.*Ülkü*,Ocak,1939,S.69,C.12,s.457

- Yerel türkülerini plaklara kaydedip; koşmaları defterlere yazarak folklorik kültürün ortaya çıkarılıp toplanmasını sağlıyorlardı.
- Köylerde toprak bayramı düzenleyerek ağaç dikilmesini sağlıyorlardı.
- Ziraatçılar köylüye kendi uzmanlık alanlarında bilgiler veriyorlardı. Ekim usulleri, verimi artırma yolları v.b.
- Birçok halkevi köylülerin şehirlerde toplu buldukları mahalli pazar günlerinde köylü geceleri düzenliyorlardı.⁸⁹
- Köycülük şubeleri ayrıca yayın faaliyetinde de bulunuyordu. Köylünün faydalanması amacıyla broşürler, kitaplar yayınlıyordu. Bu yayınların önemli bir kısmı köylere parasız olarak gönderiliyordu.⁹⁰
- Köy gezilerinde orta oyunları,,güreş,cirit atma,at yarışı gibi spor faaliyetleride gerçekleştiriliyordu.
- Köycülük şubeleri köye yönelik duvar gazetesi ve dergilerde çıkarıyorlardı.⁹¹
- Sinema ve projeksiyon makinalarıyla, sağlık, tarım v.b. konulardaki filmleri köy gezileri sırasında köylülere gösteriyorlardı. Böylece görerek öğrenme açısından da önemli bir işlevi yerine getiriyorlardı.⁹²

1940 yılının nisan ayında CHP Umumi İdare Hey'eti, Halkevlerinin idaresi ve çalışmalarına ait iki talimatname hazırladı. Bu talimatnamelerde köycülük şubesi ile ilgili olarak şu konular dikkati çekmektedir.

Köycülük şubelerinin Halkevleri içinde önemi bir yeri vardır. Halkevlerinin kuruluşuna esas olan ana fikirlerden birisi de “köy” dür. Bu nedenle hemen her Halkevinin en az üç şubeden oluşarak kurulmuş olsa da köycülük şubeleri bulunmaktadır. *“Halkevleri Şubeleri'nin bütün çalışmalarında Parti programlarının göz önünde tutulması, bunların her vesileyle yayılması ve kökleştirilmesi esastır.”*

Parti programının köye ait hükmü ise şöyledir. *“Yeni Türkiye'nin hayatında, köyü her bakımdan önemli sayarız. Köylünün sıhhati, güler yüzlülüğü, kültür ve inkılab anlayışında değerli ve ekonomik alanda varlıklı olması, bütün çalışma kollarımız için*

⁸⁹ éZonguldak'ta Köylü Günü”,Ulus,14.7.1937;

⁹⁰ Bu yayınlara örnek olarak Ankara Halkeviköycüler Şubesi'nin yayınladığı broşürlerden örnek verebiliriz: İsfendiyar Esat,“Gübre ve ağaç”.Ankara,1933;Kerim Ömer,“İnkılap Bilgisi”,Ankara,1933;M.Cemal,“Hayvan Yemleri”,Ankara,1933;Ekrem Rüştü, “Sütçülük”,Ankara,1933 v.b.

⁹¹ Bursa Halkevi tarafından çıkarılan “Köylüye Salık” dergisi bu tür faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir.

⁹² Trakya köyleri için Berlin'den sinema ve projeksiyon makinaları getirildi. Ayrıca 50 tane akümülatörleri en az 15 gün süren büyük köylere radyo ısmarlandı. Ulus,15.3.1938.

önemli bir iş olarak göz önünde tutulacaktır." Hazırlanan bu talimatnameye göre köycülük şubesi mensupları;

1) Köylerin sosyal, sıhhi, bedii gelişmelerine

2) Köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve anlayış duygularının güçlendirilmesini sağlamaktır.

Halkevlerinin bu temel amaçlarını gerçekleştirmeleri için iki yol bulunmaktadır: ya köylüler özellikle şehre yakın olanlar *"sık ve çok olarak Halkevi genel müsamerelerine"* çağrılır. Ya da *"Halkevi azaları uygun mevsimlerde köylerde hazırlanacak kır bayramlarına"* giderler. Böylece köylü ile şehirli arasındaki bütünleşme, köyü kalkındırmaya yönelik çalışmalarda başarılı olmayı arttırır.⁹³

Talimatnamede önemle üzerinde durulan konulardan biriside Halkevlerinin yakın köylere yapacakları gezilerde köylüye yük olmamaları ve hiç masraf yaptırmamalarını istemektedir. Bir ziyaretin yük sayılmadığını anlama yolunu talimatname yine şöyle tarif etmektedir. *"Köylü münevverin ziyaretini ne vakit istekle, zevkle bekler bir vaziyete gelmişse münevver o zaman köylü ile temasda ve ona faydalı olmakda muvaffak olmuş sayılır. Köylüde bu ruhi haletin doğması; Münevverin onun duygularını, ihtiyaç ve dileklerini anlamsına ve ona yararlı olabilmek için onun alemine nüfuz; edebilmesine mütevaffık olduğu asla unutulmamalıdır."*⁹⁴

Halkevlerinin köycülük şubeleri diğer sekiz şube ile iletişime geçerek köye yönelik ortak çalışmalar yapıyorlardı. Nisan 1940 Talimatnamesi Halk dershanesi ve Kurslar şubesinden özellikle iki görev istemektedir:

"1-Yer ve bütçe imkanı olan Halkevlerinde müsbet ilimlerin tatbikatını halka tanıtmak maksadıyla fizik ve kimya laboratuvarı kurmak.

*2- Muhitlerinde eskiden mevcut olan, mahalli şartlara göre halk arasında yayılmaya ve yerleşmeye ve bilhassa köylümüzün giyimini sağlamaya müsaid el ve tezgah san'atlarının Tamim ve inkişafını mühim bir vazife saymak."*⁹⁵

⁹³ Bu konuda Nusret Köymen Köylü ve şehirli arasında psikolojik fark olduğunu ve köycünün köylüye yararlı olmak istiyorsa bu faktörü gözönünde tutması gerektiğini savunmaktadır. Bunu hesaba katmazsa yararlı olamaz. Bu gibi durumlarda köylü sadece kafa salları ve köycü başarılı olamaz. İkinci bir Faktör şehre gelen köylünün kalacağı bir köylü hanı açılarak köylünün kalmasının temin edilmesini önermektedir. Bkz. Nusret Köymen, "Halkevler Köycülüğünün Daha Verimli Olması Hakkında Düşünceler", Ülkü, C.13, S.73, s.27-29

⁹⁴ Kemal Turan, "Halkevleri Çalışmalarında Bazı Yeni Esaslar", Ülkü, Kasım1940, C16, S.93, s.204

⁹⁵ Kemal Turan, "Halkevleri Çalışmalarında Bazı Yeni Esaslar", Ülkü, Kasım1940, C16, S.93,, s.100

Yukarıda sayılan bu esaslarla amaçlanan ise köylü bilimsel yöntemlerin sonuçlarını gözüyle gördüğünde yüzyıllardır kafasına yerleşen hurafelerden kurtulacaktır. Yağmur duasına çıkmaktan, hastalıklarına üfürükten medet ummaktan vazgeçecektir. Laboratuvarlarda bilimsel yöntemlerle mahsulden alınan fazla ürün köylüye anlatılacak yüzlerce konferanstan etkili olacaktır. Yine talimatnamenin ikinci maddesinde önerilen halkevlerinde öğretilecek el ve tezgah sanatlarının "*bilhassa köylünün giyimini sağlamaya müsaid* " olması istenmektedir. Böylece köylü toprak işleri olmayan yağışlı günlerde evde giyimine yarayacak işlerle meşgul olacaktır.⁹⁶ Tezgahların arttırılmasının istenmesinin bir diğer nedeni İkinci Dünya Savaşı'nın ağır koşullarıdır.

Halkevlerinin önemli çalışmalarından biriside yayın faaliyetleridir. Yayınlar içinde ise en önemli yeri dergiler tutmaktadır. 1944 yılında 50 dolayında olan dergi sayısı 1950 yılında 20'ye inmiştir. Bu dergiler arasında en önemlisi ise Ankara Halkevi'nin çıkardığı Ülkü dergisidir. Ülkü dergisinde çıkan yazılar tek parti döneminin ideolojisini yansıtmaları açısından önemlidir. Derginin hemen her sayısında köycülük konusunda yazılar yer almaktadır. Halkevlerinin köycülük kollarının yaptığı çalışmalara "Halkevleri Postası" başlığıyla veriliyordu. Özellikle Nusret Kemal Köymen'in yazıları ağırlıktadır.

1932-1952 yılları arasında 478 Halkevi 4322 Halkodası açıldı. İsmet İnönü, Halkevlerini çağdaş bir ulus için önemli bir kurum olduğunu şöyle açıklıyordu:

*"Bir milletin yetişip geleceğe hazırlanmasında klasik kurumlar okullardır. Fakat çağdaş uluslar, bir varlık olarak yetişip örgütlenmek için okulların bilinen yöntemlerini yeterli görmüyorlar...Bu sırada okul öğretiminin yanında mutlaka bir halk eğitimi yapmak ve halkı bir arada çalıştırmak gereklidir."*⁹⁷

Halkevlerinin toplumu teşvik etmek için çok ilginç sloganları vardı: "Bilgi seferberliğinin ileri karakolları: Köy okuma odaları", "Bir köye harman yeri kadar gerek olan şey: Okuma odası!" gibi örnekler çoğaltılabilir.

⁹⁶ Agm, s.101

⁹⁷ Necdet Sakaoğlu, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi", İletişim yay., Cep Üniv., İst., 1992., s.51-52

Halkevleri Atatürk devrimlerinin Türk toplumuna yaygınlaştırılmasında, köylü-şehirli,bölgeler arasındaki farkların azaltılmasında, yaygın eğitimin gerçekleştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirdi.

Necdet Sakaoğlu"1952'de Demokrat Parti iktidarınca Halkevleri'nin kapatılması, binalarına ve birikimlerine CHP düşmanlığı ile el konulup tasfiye edilmesi,eğitim tarihimizin acı bir yarasıdır." ⁹⁸ diyerek yaygın eğitim ve Türk devriminin toplum geneline yaygınlaştırılmasının önünün alındığı konusuna değinmektedir.

Köye yönelik çalışmalar Cevat Geray'ın Halk Eğitimi kitabında "*bol bol öğüt verme niteliğinde idi. Çalışmalar köylüye pahalıya mal oluyordu. Köy toplumunun girişkenliğini artırıcı, kendi sorunlarına sahip çıkıcı bir rol oynamıyordu.*"⁹⁹

Halkevlerinin en büyük özelliği hiçbir ayırım tanımadan bütün yurttaşlara açık olmasıdır. Kütüphanelerinden yararlanmak, konferanslarını dinlemek için herkese açıktır.

Halkevlerinin toplumun gelişmesi ve Türkiye'nin demokrasiye geçişinde etkin bir kurum olduğunu CHP'nin resmi gazetesi niteliğinde olan Ulus gazetesinde Necip Ali Küçüka şu satırlarla dile getiriyordu:

"...artık bundan sonradır ki Türk içtimai bünyesini tanıyan alimler yetişecek, milli edebiyat, milli irfan tam ve hakiki manasıyla bundan sonra doğacak ...diğer memleketlerdeki teşekküllere benzemeyen ve tamamıyla orjinal vasıfları haiz olup demokratik ruh ve prensiplerden ilham alan müesseseniz Türkiye'nin kendi hususiyetleri içinde demokratik tekamülünü de süratle temin eyleyecektir."¹⁰⁰

2) Halkodalarının Açılması

Köylerde daha sonra kurulacak olan Halkevlerinin birer çekirdeği olacak olan Halkodaları cumhuriyet döneminin kültür ocaklarından birisidir. Halkevleri ve Halkodaları "*inkılap fikrinin büyük halk yığınlarına yayılmasını başlıca ödev bilmiştir;*

⁹⁸ Necdet Sakaoğlu, age,

⁹⁹ Tefik Çavdar,"Halkevleri",Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,C.5,s.883

¹⁰⁰ Necip Ali Küçüka,"CHP'nin Faaliyet ve Hizmetleri",Ulus,23.2.1940.ss

şehirlerde, kasabalarda ve köylerde fikir hayatının birer merkezi olmak amacını gütmektedir."¹⁰¹

1939 yılında Türkiye'de nüfusu 500'den fazla olan şehir ve kasabaların sayısı 403'tür. Bu dönemde halkevlerinin sayısı 367'dir. Buna göre aradaki fark 36'dır. Yine rakamlara göre 500'den fazla nüfuslu şehir ve kasabalardaki nüfus miktarı 3.802.642'dir.¹⁰² Ülkenin geriye kalan nüfusu küçük kasaba ve köylerde yaşamaktadır. Her halkevinin faaliyet sınırları buldukları şehirleri kapsamamaktadır. Özellikle köycülük şubeleri, çevresindeki uzak yakın köylerde çalışmaktadır. Özellikle köylünün şehir ve kasabadaki işlerinin takibi sırasında Halkevi köycülük şubeleri yanında bulunuyordu. Şehirden gelen Halkevi köycüler köyde uzun süre kalamadığı gibi şehire giden köylüde şehirde uzun süre kalamamaktadır. Yine bir Halkevi çevresindeki bütün köylere ulaşmakta bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle köye devlet hizmetlerini tam anlamıyla götürmek amacıyla Halkevlerine bağlı olarak bu işlevleri yerine getirecek Halkodaları kuruldu.

CHP'nin beşinci kurultayı nizamnamesinde yapılan değişiklikle Parti birer kültür kurumu olarak Halkodalarının açılmasını kabul etti. Ağustos 1939'da yayınlanan talimatname ile Halkodalarının açılma ve çalışma şartları belirleniyordu. Halkodaları idare ve çalışma disiplini açısından Halkevlerinden farksızdır. Kurulmuşta Halkodalarına birtakım kolaylıklar sağlanmıştır. En az elli üyenin bulunduğu bir yerde uygun bir bina ve bütçe hazırlanırsa Halkodası açılabilirdi. Bina bir salonla bir okuma odasından yada yalnızca salondan ibaret olabiliyordu. Salonlardan hangi kurumların faydalanabileceği, okuma salonuna hangi kitapların alınacağı, hangi toplantıların yapılacağı gibi konular ayrıntısıyla talimatnamede verilmiştir. Halkodaları Talimatnamesi Halkevleri talimatnamesinin benzeridir. Halkodalarının Parti'ye kayıtlı veya devlet memuru olmak şartı ile üç ile yedi kişi arasında bir yönetim kurulu oluşturularak, Başkanı aralarından seçiyorlardı. Başkan veya yönetim kurulu üyesi olabilmek için Partiye kayıtlı veya devlet memuru olma şartı aranıyordu. Başkan idari ve mali işlerde bulunduğu yerin Parti teşkilatıyla, kültürel çalışmalarda ise Parti Genel Sekreterliği ile temasa geçiyordu. Halkodaları çalışma Talimatnamesi'nin 13.maddesi çalışma konuları şunları kapsıyordu:

¹⁰¹ Hamdi Akverdi, "Yirmi Yılın Fikir Hayatı", Ülkü, 1 Kasım 1943, S.51, s.10

¹⁰² Kemal Ünal, "Halkodaları", Ülkü, Eylül 1939, C.14, S.79, s.13; F.Rıfık Atay, "Halkevlerinin Sekizinci Yıldönümü", Ulus, 25.2.1940.

"a) Temiz bir toplantı ve konuşma yeri olmak (Çay, kahve, limonata, ayran gibi şeyler içilebilir. Her türlü alkollü içki yasaktır.

B) Bağlı olduğu Parti teşkilatının uygun gördüğü gazete ve dergileri bulunduracak bir okuma merkezi haline gelmek

c) Halkı ilşilendiren faydalı mevzular üzerinde konuşmaların yapılacağı bir muhit olmak.

ç) Halkodaları'nda belli günlerde, halk türküleri söylenir. Muhitte saz şairleri varsa onlar dinlenir. Radyo varsa bundan, olmadığı takdirde gramofondan istifade edilir.

D) Yerli raks(oyun) teşvik olunur.

E) Karagöz, kukla gibi oyunlardan ve bu odalar için yazılmış piyeslerden istifade olunur.

F) Yerli mahsüllerden ve yerli mallardan zaman zaman sergiler yapılır. (bu sergiler münasebetiyle yurttaşlara yerli mamulatımız hakkında kısa ve faydalı malumat verilmesine dikkat olunur.)

g) Güreş, cirit gibi oyunlar, avcılık, binicilik gibi sporlar teşvik ve tertip olunur.

H) Ulusal bayramlarla diğer törenler bütün imkanlardan faydalanarak coşkunlukla kutlanır.

İ) Mahallin fakir hastaları ile ilgilenilir." ¹⁰³

Halkodalarında resmi nikah kıyıldıktan sonra düğün törenlerinin yapılmasına da olanak tanınıyordu.(Madde:14) Böylece resmi nikah yapılması teşvik ve kontrol altına alınmış oluyordu.

Halkodaları Cumhuriyetin ilanından 16 yıl, Halkevlerinin açılmasından ise 7 yıl sonra kuruldu. Bunun bir takım nedenleri vardır. İlköğretimin köylere doğru yaygınlaşmasından sonra Halkevlerine olan talep köylerde daha yaygınlaştı ve kendi bölgelerinde de Halkevlerinin açılmasını istediler. Ara bir kurum olan Halk odaları Köy eğitimliği örgütünün kurulmasının ve köylere yaygınlaşmasının ardından köye götürülen eğitimin kültür ocakları olma görevini başarmışlardır. Köylerde kurulan Halkodalarının kadrosunun önemli bir bölümünü köy eğitimleri ve daha sonra onların yetiştirdiği öğrenciler oluşturacaktı. Köy eğitimleri ve 1940'lı yıllarda Köy Enstitüsünü bitiren öğretmenler köylerde Halkodalarının kadrosunu oluşturdu. Köylü çocuğun okuyarak bilgi sahibi olmasını sağlayan eğitim okul dışında Halkodaları

¹⁰³ "Halkevleri Postası", Ülkü, Eylül 1939., 14/79 ,s.78-79

sayesinde okul çağını geçmiş köylüyü de eğitime şansını Halkodalarında yakaladı. Köy Enstitülerinin kapatılmasında etkin olan zihniyet, Halkodalarını da bu Kurumun yaygın eğitimde bir devamı olduğunu bildiği için Kemalizmin halka doğru hareketinin temel taşı olan Halkevlerini ve onun köye kadar ulaşan kolu olan Halkodalarını kapattı.

Köy Eğitimci Örgütü

Milli Eğitim Bakanlığı 20.6.1935 tarihinde bütün Bakanlıklara 92024 94020 sayılı bir tamim göndererek;

1. "Bakanlığınız bakımından köy mekteplerinde büyük küçük köylere neler öğretilmelidir ki Bakanlığınızın yüksek düşünceleri ve istekleri fenni ve ameli surette yerine getirilebilsin.
2. Köy mekteplerinde çalışacak muallimlerin, muallim mekteplerinde alacakları umumi ve meslek bilgilerden maada, köylüye rehber, köyde hükümetin işlerini kolaylaştıracak birer unsur olabilmeleri için daha ne gibi bilgilerle techiz edilmeleri icap eder.
3. Köyde tahsil ve köylüyü tenvir işinde Bakanlığınız yönünden nazarı dikkate alınması icap eden daha ne gibi hususiyetler vardır."¹⁰⁴

Bu yıllarda toplanan CHP il kongrelerinde halkın devletten istekleri arasında ilk sırayı eğitim konusundaki dilekler almaktadır. Bu kongrelerde en çok dile getirilen konu köylere okul açılması, 3 sınıflı okulların 5 sınıfa çıkarılması, halkın desteğiyle yaptırılan okullara öğretmen atanması gibi konuları kapsamaktadır.¹⁰⁵

1924 yılında Türkiye'nin eğitimi hakkında bir rapor hazırlamak amacıyla davet edilen ünlü eğitimci John Dewey raporunun köy okulları ile ilgili bölümünde özetle şu konulara değiniyordu. Köy okullarının programları , çevrenin iş hayatı göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Köy yaşantısıyla sıkı bağlantısı olan ortaokul ve liselerin kurulmasını Türkiye'nin en önemli sorunu olarak görüyordu. Bu okullar yalnızca

¹⁰⁴ Nafia Vekaleti 1798/7989 sayı 11-7-1935 tarih Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti 298/17899 sayı 4 Aralık 1935 ,İktisat Vekaleti 4203/ 40014 sayı 12.8.1935 tarih Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti 26297/212 sayı 12.7.1935 ,Ziraat Vekaleti 1245/23302 sayı ile verdiler. **Maarif İşleri Hakkında Muhtelif Vekilliklerin Mütaeaları** Maarif Basımevi,,İstanbul,1939.

¹⁰⁵ **CHP 28/12/936 Tarihinde Toplanan Vilayet Kongresi Zabıtnamesi**,Anadolu Matbası,İzmir,1937.

öğrenciye ders veren kurumlar olarak kalmamalı özellikle uzak yörelerde, toplum hayatının merkezi konumunda olmalıdır. Okul aynı zamanda bir sağlık merkezi olmalı doktorlarla anlaşmalı olarak köy halkının sağlık problemlerine çözüm üretmelidir. Okul meydanları halkın eğlence merkezi haline getirilmelidir. Dewey okul ile köy halkı arasında sıkı bir ilişki kurulmasını ve öğretmenin köylüye birçok konuda öncülük etmesini istemektedir.¹⁰⁶ Dewey'in raporu 1920'li yıllarda Türkiye şartlarında pek de uygulama alanı bulamadı. Türkiye'de köye yönelik eğitim hareketinin hızlanması 1930'lu yıllarda devletçilik politikalarına geçilip, halka doğru hareketinin hız kazanmasıyla birlikte ivme kazanır. Bu dönemdeki önemli gelişmelerden birisi de 1933 yılında Milli Eğitim Bakanı Reşid Galip'in kurdurduğu Köy İşleri Komisyonunun çalışmalarıdır. Bu komisyonun hazırladığı rapora göre öyle bir köy öğretmeni tipi yaratılacaktır ki, bu öğretmenin nitelikleri şunlar olacaktır:¹⁰⁷

1. Köyde devrimcilik, laiklik ve cumhuriyetçilik gibi Türk devriminin temel ilkelerinin köyde önderliğini ve savunuculuğunu yapmak.
2. Köyün toplumsal yaşantısını etkileyebilme özelliğine sahip olmak(Köyde medeni kanunun uygulanmasını, kanunun hedefi olan toplum ve uygarlık esaslarının köyde yerleşmesini sağlamak)
3. Köyün maddi ve ekonomik hayatında etkin olmak(Bilimsel tarım yöntemlerini, düzenlenmiş para ilişkilerini köye sokmak.)

Satı Beyin öğretmen okullarına yaydığı idealizmin temelini oluşturan “öğretmenin Türk toplumunu değiştireceği “ romantizminden ,Dewey'in raporuna, Kühne'nin tekliflerine kadar herşey devrimin heyecanı içinde düşünülmüştü. İsmail Hakkı Tonguç bunu şöyle açıklamaktadır: “Öğretmen bu devrimin bütün dinamizmasını yükleniyor,sarıklı köy hocasının yerini almaya çalışıyordu.”¹⁰⁸ Bu ideailizm Köy Enstitülerinin kurulmasıyla birlikte daha da hızlandı. Türkiye'ye özgü bir deney olan Köy Enstitüleri'nin ilk aşaması Köy eğitimliği Örgütüdür.

Köylünün eğitimi konusunda bir devrim niteliği taşıyan Köy Enstitüleri İkinci Dünya Savaşı'nın ağır koşullarına rağmen en verimli dönemini yaşadı. Cumhuriyet kurulduğu yıllarda Türkiye'de 40 bin iskan mıntıkası ve köy bulunuyordu.

¹⁰⁶ John Dewey,Türk Maarifi hakkında Rapor, Ankara,1939.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Tonguç, Canlandırılacak Köy, İstanbul,1947,418-419.

¹⁰⁸ Tonguç,age,s.419.

Ancak çalışan 13 bin ilkokul öğretmeninin 7 bini şehir ve kasabalarda idi. Bu orana göre 40 bin köye 6 bin öğretmen düşüyordu. Geriye kalan 34 bin köyde Cumhuriyet rejiminin getirdiği eğitim olanaklarından yoksundu. Köylerin 1/7 si eğitim alıyordu. Nüfusunun 11 milyona yakını köylerde yaşayan bir ülkede , okuma çağındaki şehir çocuklarının 1/14 'ü okula giderken köylerde bu oran 1/39'du.¹⁰⁹ Köye yönelik eğitim konusunda cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bir takım çalışmalar yapıldı. Ama asıl ilköğretim seferberliği 1935 yılından sonra gerçekleşti. Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine getirilen İsmail Hakkı Tonguç döneminde ilk Köy Eğitimcileri Kursu açıldı.

Köy Eğitimcileri Örgütü' nün amaçları şunlardı:

- Cumhuriyet rejimini köylere kadar yaymak.
- Türk köylüsüne Cumhuriyet rejiminin bir yurttaşı olduğu bilincini vermek.
- Askeri seferberlik dönemlerinde eğitimcilerden yararlanmak.
- Köy çocuklarına ilkokul eğitimini vermek.
- Tarım Bakanlığı ile işbirliği yaparak köyde bilimsel tarıma geçilmesi için öncülük etmek.¹¹⁰

11.6.1937'de "*Köy Eğitimcileri Kanunu*" çıkarıldı.¹¹¹ Orduda çavuş veya onbaşı olmuş okur-yazar köylülere yararlanması yoluna gidildi. Altı aylık bir eğitimden geçen bu köylülere *eğitmen*, bu eğitimcilerin çalıştıkları okullara da *eğitmenli okul* adı verildi.

Köylü çocukların okula gönderilmesi konusunda Isparta merkez birinci eğitimci okullar bölgesine giren 11 köyde 115 köylü ile yapılan iki soruluk anketten şu sonuçlar çıkmıştır: Anketteki birinci soru "Çocuğunuz okula heveslimidir? Bu hevesi nasıl bulursunuz?" ikinci soru "Çocuğunuz evinizde bu konuda ne neler yapar? Siz onu nasıl karşılırsınız?"

115 kişiden 82 kişi bu sorulara olumlu cevap vermiştir. Çocukların okul gitmek için hevesli olduğunu , şarkılar söylediğini, ailelerinden defter, kalem istediğini

¹⁰⁹ Osman Halid,"Cumhuriyet'te Halk Terbiyesi",Ülkü,C.2,S.10,Kasım 1933,s.290,Suat Hüsnü,Tahsin Tolu,;İsmail Hakkı,"Köycülüğümüzün Temelleri II.Köycüler Kurultayına Gelen Tezlerden", Sebati Matb.,İstanbul.1935,s.19

¹¹⁰ Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, İstanbul,1939,s.10.

¹¹¹ Yasanın çıkarılma nedeni birinci maddede şöyle açıklanıyordu: " Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmeküzere köy eğitimcileri istihdam edilir."

ancak ailelerin bunu karşılayamadığı okula gitme çağı geldiğinde çocuklarının bu ihtiyaçlarını karşılayacaklarını dile getirmişlerdir. 25 kişi çocuklarının gürültüsünü kaldıramadığı ,evde az kaldığı ve bu süre içinde çocuklarının sessiz oturduğunu ifade ederken 8 kişi çocuklarını okula göndermek istemediğini belirtmiştir.¹¹²

Köy eğitimcileri kursunun köylerin sosyal yaşantılarına olumlu etkilerini göstermek açısından şu örnek ilginçtir. Gönen köy enstitüsü kurulmadan önce bölgede açılan köy eğitimci kursu öğrencileri köyde 1939 yılı Mayıs ayında “Köyde Okul” adını taşıyan bir köy piyesini oynadıkları gön izleyiciler yalnızca erkeklerden oluşan 20 kişilik bir izleyici topluluğu vardı. Her hafta tekrarlanan bu piyeslere rağbet zamanla artmış tiyatrunun oynandığı alan kadınlı erkekli izleyiciler tiyatro alanını doldurarak alanın dışına kadar çıkmışlardır. Piyeslerin köy sosyal yaşantısına uygun olayların konu olarak seçilmesi, fikir seviyesinin köylüye uygun oluşu izleyici sayısının zamanla artmasında etkili olmuştur.¹¹³

Köy eğitimcileri kursta gruplar halinde çalışıyorlar her grupta yönetim ve bilgi edinme işini bir öğretmen üzerine alıyor, sabahdan öğlene kadar kültür bilgisi, öğleden sonra da ziraat dersleri ve yapı işleriyle uğraşılıyordu. Bunun dışında gruplar,sıra ile nöbetleşe kursun temizlik ve yönetim hizmetlerini de gerçekleştiriyordu. Nöbet tutan gruplar, günlük ders yapmıyorlar ve o gün işlenmeyen konular ,konuşma günü olan cumartesi günü işleniyordu. Nöbetçi grupları , nöbetçi öğretmenden başka birde aralarından nöbetleşe bir başkan seçiyorlar ve bu başkan , nöbetçi öğretmenden aldığı talimatlar çerçevesinde arkadaşlarını çalıştırıyordu. Başkanlığın amacı köylü gençlerin liderlik vasfı kazanmasını amaçlıyordu.

Köy eğitimcileri yetiştirme kurslarına eğitimci namzeti olarak askerliğini başarı ile bitirmiş, okuma-yazma bilen ve ziraat işleriyle uğraşan köylü gençler arasından seçiliyordu.¹¹⁴ Yeni köy öğretmeninin hüviyeti şöyle belirleniyordu. “Yeni öğretmen, devletin köy için düşündüklerini gerçekleştirmek, köy kanununun tatbik

¹¹² Tevfik Tıǧlı, “Isparta ve Çevresi Köylerine Genel Bir Bakış IX”, ÜN, C.12, Nisan, Mayıs 1945, S.133-134, s.1878.

¹¹³ Tevfik Tıǧlı, “Isparta ve Çevresi Köylerine Genel Bir Bakış VIII”, ÜN, C.11, Aralık 1944-Ocak 1945, S.129-130, s.1810.

¹¹⁴ Tevfik Tıǧlı, “Isparta ve Çevresi Köylerine Genel Bir Bakış VI”, ÜN, C.11, Ağustos-Eylül 1944, S.125-126, s.1754.

etmek ve bir cümle ile Kemalist köyü yaratmak için cihazlanmış ve hazırlanmış olarak köye gönderilmektedir.”¹¹⁵

1937-1947 yılları arasında eğitimli okul sayısı 6533’ü, bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı ise 214000’i bulmuştur. Eğitimci yetiştirme işi köye yönelik eğitim hareketinde yeterli çözüm değildi. Bu nedenle köye öğretmen yetiştirme konusunda yeni çareler arandı. Kısa zamanda çok sayıda yetiştirilmesi planlanan öğretmenlere bareme göre maaş verme olanağı yoktu. Öğretmene az maaş vererek devletin yükünü arttırmamak, buna karşılık öğretmeni mağdur etmemek amacıyla ona ev, geçimine yetecek kadar toprak, tohum, tarım aleti, koşum ve gelir hayvanı vermek, onu tıpkı köylüler gibi üretici konumuna getirme fikri ortaya atıldı. Köy Enstitüleri Türkiye’nin o dönemdeki zor şartlar altında halka ulaşmak amacıyla gerçekleştirdiği kendine özgü bir hareketten doğdu. Uygulama Hasan Ali Yücel’in Eğitim Bakanı olmasından sonra(1938) İsmail Hakkı Tonguç’un tasarladığı şekilde gerçekleştirildi.17 Nisan 1940 yılında 3803 sayılı yasayla Köy Enstitüleri Kanunu çıkarıldı.

¹¹⁵ “Köyde Eğitimci” Yurt, Yıl.4,S.78,,1.4.1937; “Eğitimcilerin Sayısı Artırılıyor”,Yurt,Yıl.4,S.114,1.8.1938.

BÖLÜM 4

1939-1945 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KÖYLÜ POLİTİKALARI

Türkiye devletçilik politikaları izleyerek sanayileşme sürecini hızlandırmasına rağmen İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda hala tarım ülkesi olma özelliğini koruyordu. 1939 yılında ülke nüfusunun %75.6'sı tarımla uğraşıyordu. 1940 yılında yapılan nüfus sayımına göre 17.820.850 olan toplam nüfusun 13.474.701'i kırsal kesimde yaşıyordu.¹ Anadolu tarımı İkinci Dünya Savaşı'nda çok önemli darbeler aldı, üretim düzeylerinde gerilemeler oldu. Örneğin buğday üretimi düzeyi 1938'den 1945'e kadar %49; 1938 sabit fiyatlarıyla toplam hububat üretimi ise 1938'den 1945'e kadar %52 oranında düşüş gösterdi.² Yetişkin nüfusun 1 milyonunun askere alınması, öküzlerin orduya müsaderesi, savaş koşullarında ordunun ve şehirlerin iâşesinin karşılanması gibi sorunlar devleti tarımda yeni politika arayışlarına yöneltti.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde devlet muhtemel bir savaşa karşı hazırlık yapmadı.³ Bunun en önemli nedeni ise 20.yüzyılın başından beri toplum savaş koşullarında yaşamıştı. 1923 yılında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti savaşın yaralarını

¹ 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Nüfusu, Yayın No: 286, Ankara, Aralık, 1950, s. 43

² Çağlar Keyder-Şevket Pamuk, "1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Üzerine Tezler", Yapıt, S.8, Aralık-Ocak 1984/1985, s. 58

³ İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'nin dış politikası için bkz., Geoffrey Lewis, Nations of the Modern World Modern Turkey, London, 1974, ss129-137; Selim Deringil, Denge Oyunu-İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1994.

sarmak ve ülkeyi “*çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarmak*” amacıyla Atatürk’ün önderliğinde bir dizi devrim hareketine girişti. Yeniden yapılanma sürecinde olan devlet toplumu tekrar muhtemel bir savaşa karşı ağır savaş ekonomisi koşullarına sokma konusunda isteksiz davrandı. Şevket Süreyya Aydemir bu konuda “...*memleket, bir savaş ihtimali karşısında hemen her cephesi ile halsiz ve yetersizdir...*” demektedir.⁴

Ekonominin savaş koşullarına ayak uydurmasını amaçlayan bir rapor ancak savaşın ilk haftasında 8 Eylül 1939’da CHP yönetim kuruluna getirildi.”*Milli Korunma Kanunu*”⁵ olarak yasalaşması ise 26 Ocak 1940 tarihini buldu.

A) İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ KÖYLÜYE YANSIMASI

1)CHP 1940 Kongre Dilekleri

Savaş içinde halkın 1940 CHP kongre dilekleri İkinci Dünya Savaşı’na denk gelmesi ve devletin toplu bir kitap olarak yayınlaması nedeniyle önem taşımaktadır.⁶ Devlet dairelerinin halkın şikayet ve dileklerini dikkatle incelemesi ve uygulamasını isteyen Milli Şef İnönü şunları söylüyordu:

“Hepimizin en kıymetli alakamız, milletin en ehemmiyetsiz zannolunacak şikayetine kadar vukuf sahibi olmak, milletin en pahalı ve en güç sayılacak dileklerine kadar tedbir bulmaya çalışmaktır. Kanunlarla ve Büyük Millet Meclisi’nin emanetleriyle vazife almış olan memurlar, Vekiller, hepimiz millet hizmetinde şeref bulan vatandaşlar olarak onun ihtiyaçlarına yetişmek hisleriyle meşbuuz. Büyük küçük bütün vazifelerin iyi ve temiz ifa olması emellerimizin başındadır.”⁷ Kongre dileklerini

⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C.2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, s.131

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Metin Tire, *“İkinci Dünya Savaşında Milli Korunma Kanunu”*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1990.

⁶ CHP 1940 yılı kongre dileklerini büyük boyda bin sayfalık bir kitapta yayınladı. .Parti teşkilatı; köylerden, kazalardan ve şehirlerden halkın şikayetlerini ve isteklerini devlete iletiyordu. 1940 yılında Parti kongrelerinde dile getirilen dilekler Parti Genel sekreteri tarafından ilgili Bakanlık ve kurumlara yazılmış ve alınan cevaplar dileklerle birlikte düzenlenerek kitap ortaya konulmuştur .

⁷ *Ülkü*, 1.10.1941, S.3,s.23

incelediğimizde halk tarafından en çok üzerinde durulan ve en çok yapılmasını istedikleri dilek “ziraat alet ve makineleri” dir. Bundan sonra istenen “sıtma mücadele teşkilatı” nın yapılması isteğidir. Üçüncü dilek ise yörelerine ortaokul açılmasının istenmesidir.

Tablo 7

Dilekler	İsteyen Kaza Sayısı
Ziraat alet ve Makinalarının temini	101
Sıtma Mücadele Teşkilatının Kurulması	81
Ortaokul açılması	64
Topraksız Köylünün Topraklandırılması	37
Nahiyelerin tam teşkilatlı hale Getirilmesi	29
Arazinin Sulanması	29
Posta ve Telgraf Merkezi Açılması	22
Ziraat Bankası Şubeleri Açılması	22

Kendisinden en çok talepte bulunulan Bakanlık ise Ziraat Bakanlığı’dır. Halkın isteklerinin Bakanlıklara dağılımı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo8

Bakanlık Adı	Dilek Sayısı
Ziraat Vekilliği	445
Sıhhatveİçtimai Muavenet Vekilliği	257
Maliye Vekilliği	159
Maarif Vekilliği	157
Münakalat Vekilliği	143

Dileklerin illere göre dağılımına bakıldığında ise şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Kongrede en çok talepte bulunan il 219 dilekle İzmir'dir. Denizli 111 dilekle ikinci sıradadır. Kongreden Konya'nın 99, Bolu'nun 97 isteği bulunmaktadır. Diğer illerin dileklerinin sayısı ise bu dört ilden çok daha az sayıdadır. Kongreden en az talepte bulunan il ise 5 dilekle Giresun'dur. CHP iktidarı 1940 yılı kongre dileklerini uygulama konusunda son derece titiz davrandı. Savaş koşullarında halktan beklenen bir takım fedakarlıklar yanında devlet halkın ihtiyaçlarına da mümkün olduğunca cevap vererek denge kurmayı amaçlıyordu.

2) Savaş Ekonomisine Geçiş ve Ekim Seferberliği

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de tarımsal üretim oldukça azaldı. Gerek dünyada yaşanan tarımsal üretim sıkıntısı, gerekse Türkiye'de yaşanan bu sıkıntılar sonucunda Devlet tarımsal üretimi arttırmak için geniş tedbirler aldı. 1941 yılında okul bahçelerinde bile buğday ve patates yetiştirilmesi, ekim seferberlikleri oluşturulması, kara ve deniz ulaşım araçlarıyla tarım makinalarının taşınması gibi bir dizi tedbir alınmasına rağmen 1942 yılında Birinci Dünya Savaşı yıllarını anımsatan bir buhran yaşandı.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında kıtlık olmasını engellemek, ordunun ve sivil halkın yiyecek ihtiyacını karşılamak amacıyla ekim seferberliği başlatıldı. Devlet bu politikasını halka ulaştırmak amacıyla basınında yoğun bir biçimde kullanmıştır. Köylerin dışında şehirlerin bile boş arazilerinde ekilecek ürün türleri ayarlandı. Örneğin İstanbul'da ziraat seferberliği başlığıyla verilen bir haberde İstanbul hudutları içindeki boş arazilerin tespiti ve toprağa uygun bitkilerin tespit edilerek ekim seferberliğine hız verildiği yazılıyordu.⁸ Bu dönemde gazetelerin sayfalarında hemen her gün bu tarz haberlere rastlanılıyordu. Konunun uzmanı kişiler, halkın anlayacağı bir dille çeşitli

⁸ "İstanbul'da Ekim Seferberliği Hazırlığı", *Ulus*, 20.2.1942

ürünlerin dikim, bakım ve hasat işlemlerini anlatıyorlardı.⁹ Ekim seferberliği ile yılda birkaç kez ekim yapıldı. Amaçlananın ordunun ve halkın yiyecek ihtiyacını karşılamak olduğu "*fazla istihsal, bir kazanç davası olmaktan çoktan çıkmıştır .O, bir milli müdafaa; o, bir varoluş ve var kalış davasının adıdır.*"¹⁰ sözlerinde anlamını buluyordu. Devlet ekim seferberliğinin gerekliliğini halka anlatmak amacıyla basın dışında, bir dizi konferanslarda düzenledi. Ankara'dan konunun uzmanı kişiler seçilerek ülkenin dört bir yanına dağıldı. Bu kişiler sadece savaş şartları içinde ekim seferberliğinin gerekliliğini anlatmıyorlardı. Konferansların ana temasını toprak ne zaman ekilir ne kadar ürün alınır verimi artırma yolları gibi soruların cevapları da verilecekti. Topraktan mümkün olduğunca fazla verim almayı amaçlayan bu çalışmalara halkın ilgisini arttırmak amacıyla basında şu tür çağrılara rastlanılıyordu:

"Hükümet merkezinden aranıza dağılan profesörler , doçentler , mütehassıslar bu verimi almak için konuşacaklar, kulak verin yeter!"¹¹

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 1.11.1941 tarihinde Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında ekim seferberliğinin gerekliliğini şu sözlerle ifade ediyordu:

"...Bununla beraber memleketin ve ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için istihsalatı arttırmaya daha çok ehemmiyet vermek zorundayız. Türk köylüsünden bu gayreti bekleriz." Konuşmasının devamında üretimin artırılmasının yanında tüketiminde azaltılarak halkın tutumlu olmasını istiyordu. *"Aynı zamanda müstehlikin de kolaylıkla ve istenildiği kadar bulabildiği nimetin kadrini bilerek fazla istihlakten de son derece çekinmesini istemek hakkımızdır."*¹² İnönü konuşmasının bir bölümünde ise küçük el sanatlarının desteklenmesi ve Türk köylüsünü bir tezgah sahibi yapma konusuna dikkat çekiyordu. Ülkede sanayileşmeye yönelik çalışmalar yapılırken bir yandan da savaş ekonomisinin bir uzantısı olarak küçük el sanatlarını destekliyordu. Bu

⁹ Ulus gazetesinde hemen her gün Uluçam imzalı "Ekim Seferberliği" başlıklı yazılar yayınlanıyordu: "Mısır Ekimi", Ulus, 20.2.1942; "Darı Ekimi", Ulus, 21.2.1942; "Patates Ekimi", Ulus, 22.2.1942; "Ekim ve Çifçi", Ulus, 24.2.1942

¹⁰ Kemal Zeki Gençosman, "Rençberlerle Başbaşa", Ulus, 3,3,1942

¹¹ Ulus, 3.3.1942

¹² Dr. Şevket Raşit Hatipoğlu, "Ziraat İşlerimiz", Ülkü, C.1, S.4, 16. Kasım 1941

köylünün boş vakitlerinde ülke ekonomisine katkı sağlamasının yanında bir “*milli müdafâ vasıtası*” olarak görülüyordu.¹³ Bu amaçla 17 ile örnek dokuma tezgahları ve çıkırıklar gönderilerek , bazı bölgelerde gezici ehliyetli ustalarla kurslar açıldı.¹⁴

B) İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Hükümetlerin Tarım Politikaları:

İkinci Dünya Savaşı yıllarında 25.1.1939-3.4.1939 arası ile 3.4.1939 - 8.7.1942 arasında Refik Saydam iki dönem Hükümet kurdu. Saydam Hükümeti Milli Korunma Kanunu’nu daha devletçi bir nitelikte uyguladı. Ordunun ve şehirlilerin ihtiyaçlarını karşılamak , piyasada fiyatların artışı ve karaborsayı engellemek , enflasyonu dizginlemek amacıyla Toprak Mahsülleri Ofisi, Halk Dağıtım Birlikleri, İlaş Teşkilatı, Fiyat Murakabe Komisyonları kuruldu. Milli Korunma Kanunu’ na dayanarak köylüyü korumak için kurulan Toprak Mahsülleri Ofisi savaşın ilk yıllarında uygulamada tersine işledi. Halkın elinden buğday piyasa değerinin altına satın alındı. Bunun sonucu olarak köylü buğdayını devlete vermek yerine karaborsa tüccara satmayı tercih etti. Refik Saydam’ın Temmuz 1942’de ölümünden sonra kurulan Şükrü Saraçoğlu Hükümeti (9.7.1942- 8.3.1943 ve 15.3.1943-12.8.1946) ise devletçiliği daha liberal bir tarzda uyguladı. Saracoğlu Hükümeti Saydam Hükümeti’nin uyguladığı sıkı piyasa denetiminin , mahsülün ucuza ve zorla alınmasının ekonomiyi rahatlatamadığını belirterek kendilerinin ekonomi ve fiyatlarda devlet denetimini azaltacaklarını ifade ediyordu.¹⁵ Yeni Hükümetin fiyatlar üzerindeki denetimi kaldırması üzerine köylünün eline iyi para geçti. Bu durum gazetelerin sayfalarına da yansdı.¹⁶

¹³ Samet Ağaoğlu, “Köylü ve Tezgah”, Ülkü, C.1, S.4, 16. Kasım 1941, s.s.7-8. Birinci Dünya Savaşı göstermişirki büyük sanayi işletmeleri birkaç saatlik veya birkaç günlük bombardımanın ardından tahrip olmaktadır. Bu risk göz önünde bulundurularak küçük işletmeler teşvik edilmektedir.; Ayrıca bkz. Hüseyin Avni, “Tahta Çıkırıklar” Yurt ve Dünya, C.3, Son teşrin, 1942, S.21, ss.324-326.

¹⁴ “Milli Şefin İkinciteşrin 1940 Nutukları”, Ülkü, Kasım 1940, C.16, S.93., s.199; İsmet İnönü’nün İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki politikaları için bkz. Cemil Koçak, Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), Yurt yay., Ankara, 1986.

¹⁵ Metin Tire ,agt. ,s.s., 112-116

¹⁶ Dönemin basınında köylünün eline çok para geçtiği ve bu parayı şehirde altınbaş rakısı içerek, pavyona giderek harcadığı, lüks tüketim malları aldığını, altın diş yaptırdığı, kasabada ev aldığı gibi konular birazda alaya alınarak yazılıyordu. Bunun üzerine Hüseyin Avni “Hangi Köylü Zenginleşiyor?” başlıklı makalesinde buğdayı iyi para eden orta Anadolu ve Batı Anadolu köylüsünün zenginleştiğini bunun tüm köylülere yönelik olarak haber yapılmasını eleştiriyordu. Hüseyin Avni “Hangi Köylü Zenginleşiyor?”, Yurt ve Dünya, C.3 ,29.10. 1942 ,S.20 ,s.293.

Bunun üzerine dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu şu açıklamalarda bulundu:

*"...Vakıa bazıları köylünün eline geçen sene çok para geçtiğini ve bunların rakıya ve israfa düştüklerini söylüyor. Evvela bu sözler çok mübalağalıdır. Saniyen, bizim sık sık yaptığımız bir işi alemde bir defa köylü de yapacak olursa bunu günah saymak caiz olur mu? Salisen, biz yiyen, giyinen, damda değil evde oturan ve sesini duyuran köylü istiyoruz. Elverir ki, köylü işini iyi bilsin ve çalışsın."*¹⁷

1942 yılının Temmuz ayında Tarım Bakanlığı görevine Şevket Raşit Hatipoğlu getirildi.¹⁸ Dört yıl bu görevde bulunan Hatipoğlu meslekten gelme ziraatçıdır ve 1930'lu yıllarda Dönüm Dergisi'ni çıkararak Türkiye'nin tarımsal üretim problemleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Bakanlığı döneminde tarımsal alanda önemli gelişmeler yapıldı.

1943 yılı devlet bütçesinde tarıma ayrılan payın oranı önceki yıllara oranla daha yüksekti. Bunun nedenlerinden birisi de tarımsal alanda yapılması planlanan yeniliklerin uygulanmasını amaçlıyordu. Savaş yıllarında Türkiye'de tarım politikalarının uygulanmasını şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

1) Köylünün teknik bilgi ile donatılması. Bunun "Teknik Ziraat ve Bahçivanlık Okulları"nın açılması ve Köy Enstitüleri'nin yaygınlaştırılmasıyla gerçekleştirilmesi amaçlanıyordu.

¹⁷ Sadri Ertem, "Şükrü Saraçoğlu ve Köylü", Köye Doğru, S.78, C.4, 15.9.1943, s.5

¹⁸ Zirai İktisat Profesörü, devlet ve siyaset adamı (Menemen 1898-Ankara 1973) Bursa Orta ziraat okulunu bitirdi. Yedek subay olarak 1.Dünya Savaşı'na katıldı. Savaşın sonuna doğru İngilizler'e esir düştü. 1920'de yurda dönünce Halkalı Ziraat Mektebi'nde yüksek öğreniminin tamamladı.(1923) Zirai İktisat öğrenimi için devlet hesabına Paris'e gönderildi.(1926) Bir yıl sonra Berlin Yüksek ziraat Okulu'na geçerek ihtisasını ilerletti. Leipzig Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. (1932) Yurda dönünce ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde zirai İktisat dersleri okuttu ve profesör oldu. Bir süre sonra Başbakanlık Yüksek Denetleme kurulu üyeliğine getirildi.1940 seçimlerinde Afyon Milletvekili seçilerek meclise girdi.1942-46 yılları arasında Ziraat Vekilliği görevinde bulundu.. Birdönem daha milletvekili seçildi. 1961'de kurucu meclis üyeliğine seçildi. 1961 seçimlerinde CHP Manisa milletvekili seçildi.1962-1963 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı görevinde bulundu.1967'de CHP'den ayrılarak Güven Partisinin kurucuları arasında yer aldı.

2) Teknik bilgiye ulaşmış köylünün tarımsal üretimini bilimsel yöntemlerle yaparken yararlanacağı alet ve makinaların sağlanması(Türkiye Ziraat Donatım Kurumu)

3) Türk çiftçisinin teknik bilgisini arttırmada ve teknik vasıtalarla donatımının dışında, bunları tamamlayan bir başka kurumda Devlet Çiftlikleri”dir.

4) Köylünün geçimine yetecek kadar toprak dağıtılması(Bu savaşın sonunda gerçekleştirilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’dur.)

Dört ana başlıkta toplanan bu politikaların ayrıntıları ise şu süreci izlemiştir.

1)Teknik Ziraat ve Bahçivanlık Okulları

1940’lı yıllarda Ziraatçıların Köy Enstitüleri’ne bir seçenek olarak gördükleri “Teknik Ziraat ve Bahçe Okulları” 1943 yılında çıkarılan 4486 sayılı kanunla kuruldu.İki yılı ameli, bir yılı staj olmak üzere toplam üç yıl eğitim veriliyordu. Bu okullarda ilkokulu bitirmiş köylü çocuklarına yeni tarımsal üretim yöntemlerinin öğretilmesi ve bu çocukların köylerinde bilimsel yöntemlerle yaptıkları tarımdan aldıkları verimle çevrelerine örnek olmaları amaçlanıyordu. Köylünün geleneksel yöntemlerden bilimsel üretime geçip verimini artırmasındaki en etkili metot görerek öğrenmesidir. Bu amaçla bu okullardan mezun olanlar kendi işletmelerini kurmak isterlerse gerekli araçları toplamı 300 lirayı geçmemek şartıyla bir kereye mahsus olmak üzere Ziraat Vekaleti’nce sağlanacaktı. ¹⁹ Ziraat Vekaleti tarafından açılan “Teknik Ziraat ve Bahçe Okulları” nın açılmasının iki önemli nedeni bulunuyordu.

- Çiftçilerin teknik bilgilerini arttırarak, bilimsel yöntemlerin köylerde yaygınlaşmasını sağlamaktır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte dededen kalma yöntemlerden bilimsel tarıma geçmek, köylüyü tarımsal üretim araçlarıyla donatmak amacıyla yoğun çalışmalar yapıldı. Bu okullarla bu çalışmalara yeni bir halka ekleniyordu. Türkiye’de kapalı köy ekonomisinden pazara yönelik üretime geçilirken, makinalaşma da kaçınılmazdı. İkinci Dünya Savaşı’nın etkileri Türkiye savaşa katılmamış olmasına

¹⁹ Şevket Raşit Hatipoğlu 1930’lu yıllarda Dönüm dergisinde bu okulların kurulması fikrini gündeme getiriyordu. Ziraat Vekili görevine gelince bu fikrini gerçekleştirme fırsatını buldu. Şevket Raşit “Ziraatimizde Teknik İhtisas”,Dönüm,S.29,İkinci Teşrin 1934, ss195-197.

rağmen Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkiliyordu. Ordunun ve halkın iase ihtiyacının karşılanması tarımsal üretimde verimin artmasına bağlıydı. Bunun gerçekleşmesi içinde bilimsel yöntemler ve makinalaşma önemli iki olguydu.

- Teknik Ziraat ve Bahçe Okulları'nın açılmasındaki diğer amaç ise ziraat eğitim kurumlarının bütünleştirilmesidir. 1920'li yıllarda orta öğretimde önemli gelişmeler sağlanmıştı.1930'lu yıllarda ise Yüksek Ziraat Enstitüsü ile tarımsal eğitimde yüksek öğrenim ön plana geçiyordu. 1940'lı yıllar tarımsal öğretimin ortaokullarda yaygınlaştığı yıllar oldu. Gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet döneminde kurulan ziraat meslek liseleri bilimsel tarımı köylüye ulaştırmada istenen ölçüde başarılı olmamıştı. Yüksek Ziraat Enstitüsü' nün geliştirdiği yöntemleri bu okullar aracılığıyla köylüye ulaştırmak amaçlanıyordu.²⁰

1943-1947 yılları arasında Beydere(Manisa), Koçaş(Niğde-Aksaray),Özden(Konya-Sarayönü), Gökhöyük(Amasya), Beylik Çayı(Hatay-Reyhanlı) da toplam beş Teknik Ziraat Okulu Tuzla(İstanbul) ve Alata(İçel) de iki Teknik Bahçivanlık Okulu olmak üzere toplam yedi okul açıldı.

2) Tohum-İslah İstasyonları

Köye yönelik ekonomik alanda yapılan çalışmaları ise şöyle sıralamak mümkündür. Köylünün tarımsal makina ihtiyacını karşılamak amacıyla "*Türkiye Zirai Donatım Kurumu*" kuruldu. Çiftçinin makine ihtiyacını karşılamak amacıyla 1928 yılından beri kurulan tohum ıslah istasyonlarına yenileri eklendi. Tohum İslah İstasyonları türlü hava ve toprak şartlarına göre ülkenin değişik özellik gösteren bölgelerinde kuruluyordu. Tohum İslah İstasyonları'nın amacı iyi vasıflı tohumları üretip çiftçilere dağıtılmasını sağlamaktı. Tohum dağıtımının yanında çiftçinin üretime yönelik tüm sorunlarına cevap vermeyi amaçlıyordu.²¹ Ancak bu istasyonların bilimsel çalışmalarla elde ettiği tohumlukları çiftçinin ihtiyacını karşılayacak ölçüde değildi.

²⁰ Teknik Ziraat Okulları",*Ziraat Dergisi*,Yıl:4, Nisan 1943,S.39,ss.1-3

²¹ Suphi Rıza Doğukan,"Milli Müesseselerimiz:Tohum İslah İstasyonları",*Köye Doğru*,S.60,15.aralık 1943,C.3,s.10

3) Devlet Çiftlikleri

1940'lı yılların sonunda varolan Tohum Islah İstasyonları senede ancak 2-3-bin ton tohum üretebiliyorlardı. Bu dönemde köylüye gerekli olan tohum ise 300 bin tona ulaşıyordu. Devlet bunu gerçekleştirmek amacıyla “Devlet Çiftlikleri” kurmuştur. Milli Korunma Kanunu'nun çıkarılmasının ardından 477 sayılı koordinasyon kararıyla Tarım Bakanlığı'na boş devlet arazilerinde devlet hesabına üretim yapma yetkisi verildi. Devlet üretme çiftliklerinin kurulması ile devlet şunları amaçlıyordu.

Kuruldukları bölgelere göre devlet çiftlikleri çeşitli ziraat dallarında çalışarak (tarla kültürleri, hayvancılık, ziraat sanatları, tarla kültürleri, bağ ve bahçecilik) en yeni araçlarla ve bilimsel yöntemlerle üretim yaparak buldukları bölgedeki çiftçilere örnek olacaklardır. Köylüler buldukları bölgelerdeki çiftliklerin üretimlerindeki verimi yakından göreyerek zihniyetlerinin değişmesinde olumlu katkıları olacaktır.

Devlet çiftlikleri ıslah edilen tohumları, fidanları, hayvanları buldukları bölgenin çiftçilerine değiştirme yoluyla dağıtıyorlardı. Tohum ıslah istasyonlarının geliştirdiği tohumları bu çiftliklerde üreterek köylüye hizmet amaçlanıyordu. Bu dönemde tohum ıslah istasyonlarının köylüye dağıttığı tohumluk denizde bir damla kadar azdı. 1940 ekim genişliğine göre yılda dekara 15 kilogramdan 657000 ton buğday, dekara 16 kilogramdan 360000 ton arpa , dekara 5 kilogramdan 26.000 ton mısır, dekara 15 kilogramdan 72.000 ton çavdar, dekara 17 kilogramdan 67.000 ton yulaf tohumu kullanılmaktadır. Buna karşılık tohum ıslah istasyonları 3.000 ton tohumluk dağıtmışlardır.²²

²² “Devlet Çiftlikleri”, Ziraat Dergisi, Yıl:4, Kasım, 1943, S.46, s.12

4) Zirai Kombinalar

Savaşın olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak çiftçiye tarımsal üretimde teknik üretim araçlarıyla yardımda bulunmak amacıyla “Zirai Kombinalar” teşkilatı oluşturdu. 12 Şubat 1937’de 3130 sayılı kanunla kurulan Zirai Kombinalar İdaresinin bir amacı çiftçileri makinalı tarıma alıştırmakken bir başka amacı da savaş yıllarında üretim yapılarak buğdayın fiyatını düşürmektir. Ayrıca Zirai Kombinalar Kurumu elindeki 300 traktörlük makina parkı ve Milli Korunma Kanunu’ndan kendisine sağlanan 10 milyon lira ile genellikle kurak olduğu için ekilmeyen 1.164.150 dönümlük alanda 13 işletme kurdu. Bu işletmeler Ankara’da Polatlı ve Bala;Konya’da Altınova, Başkuyu,Gözlü ve Özden;Kırşehir’de Malya ve Çiçekdağı;Sivas’da Ulaş ;Amasya’da Gökhöyük ve ;Samsun’da Gelemen ; Niğde’de Koçaş; Urfa’da Ceylanpınarı çiftlikleridir. Bu çiftlikler savaş döneminde ekili alanların %1,1 ini oluşturuyordu. Toprak Mahsulleri Ofisi’ne köylünün teslim ettiği buğday 300 bin ton iken bu işletmeler yılda 100-150 bin ton hububat üretmişlerdir.²³

C)İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA VERGİ POLİTİKASI

İkinci Dünya Savaşı’ nın ağır koşulları Türkiye savaşa girmediği halde tarıma dayalı Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkiledi. Devlet halk üzerine yeni vergiler koydu .Ülke nüfusunun 18 milyon olduğu savaş yıllarında 1milyon kişi askere alınmıştır. Nüfusun yüzde seksenini oluşturan köylü gerek ordunun ve gerekse şehirlerin

²³ İlhan Tekeli-Selim İkin,“Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları:(Modernleşme Çabaları)”,Türkiye’de Tarımsal Yapılar(1923-2000), Yurt yay.,Ankara 1988, s. 49

iaşe ihtiyacını karşılamak zorunda kaldı. İaşe sorununu çözümlenmek amacıyla ağustos 1942'den Haziran 1943 e kadar uygulamada kalan bir talimatname ile hububat ürünlerinin bir bölümüne el konuldu.%25 kuralı olarak bilinen bu talimatname ile her üretici 50 tona kadar ki hububat üretiminin %25'ini,50 ile 100 ton arasındaki üretimin %35'ini, 100 tonun üzerindeki üretiminin %50 sini saptanan sabit fiyatlardan devlete satması isteniyordu.1943 yılında artan iaşe sorunları üzerine devlet hububatın yanında baklagilleri de bu kapsama aldı.

1) Toprak Mahsülleri Vergisi

Toprak mahsülleri vergisi 1943 yılında 4429 nolu kanun ile tarımsal kazanç üzerinden alınacak bir vergi olarak çıkarıldı. Verginin amacı savaşın getirdiği sıkıntıları bertaraf etmek,1943 mali yılının bütçe dışında kalan 400 milyon TL'lık fevkalade milli müdafa ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bulunduğu yeni vergi kaynağıdır.²⁴

“Arkadaşlar, içinde bulunduğumuz büyük zorluklar, büyük ihtiyaçlar bizi isteyerek, istemiyerek toprak mahsüllerinde vergi almağa götürdü. Biz bu toprak mahsüllerinden alacağımız vergiyi eski aşara benzetmemek için elen gelen bütün gayreti sarfetmiş bulunuyoruz. Eğer gene burada onun fena taraflarını bertaraf edecek teklifler olursa onu tamamen ve daha şimdiden kabul etmeyi bir vazife biliriz.

Büyük Millet Meclisi kurulduğu gündenberi ve onun hükümetleri halk politikası ve köy politikası takibetmişlerdir. Bundan sonra da bir din ve iman halinde olan ve bütün Türkler tarafından kabul edilen köye doğru gitmek,köyü takviye etmek hepimizin en esaslı imanını teşkil etmektedir. Bu böyle olduğu için getirmiş olduğumuz kanunun köylü üzerinde ağırlığı hissedileceğini itiraf etmekle beraber Büyük Millet Meclisi kendine emin olduğu için onun hükümeti de kendinden emin olduğu için ilk fırsatta ağırlığı kaldırmak veya bu ağırlığı çekenleri müdafa ile karşılamak kara ve niyetindeyiz.”²⁵

²⁴ Esat Tekeli, "Toprak Mahsülleri Vergisi", Türk Ekonomisi, Yıl.1, S.1, 1.7.1943, s.25

²⁵ Salahaddin Demirkan, "Toprak Mahsülleri Vergisi ve Hükümet Hisseleri", Köye Doğru, S.72, C.3, 15.6.1943

Toprak Mahsülleri Vergisi'nin oranı %25 kapsamına giren hububat ve baklagillerde %8, diğer ürünlerde ise %12 olarak saptandı. Daha sonra Nisan 1944'te çıkarılan yeni Toprak Mahsülleri Vergisi kanunu ile vergi oranı tüm ürünlerde %10 olarak belirlendi.

- Vergi çeltik ve mısır dışındaki hububattan aynı ve ölçme usulüyle alınıyordu.
- Bakliyat, fındık, kuru incir, kuru üzüm, pamuk ve zeytinden yine aynı olarak fakat mükellefin kontrole tabi tutulacak beyannamesinde bildirdiği miktar üzerinden alınıyordu.
- Kendir, kenevir, afyon, narenciye ancak patates, susam, tütünden nakden, ve bunların bir kısmından da mükellefin kontrole bağlı beyanına dayanarak alınıyordu.

Toprak Mahsülleri Vergisi ile birlikte bu mahsüllerin vergisi Vilayet İdare Heyetleri'nce tayin edilecek teslim yerlerine yine mükellefin nakil vasıtalarıyla götürülmesi zorunluluğu getirilmiştir. Böylece köylü verginin dışında yeni bir yükümlülükle de karşı karşıya kalıyordu. Toprak Mahsülleri Vergisi hububat ve baklagillerdeki %25'lik devlet payına ek olarak toplanmadı. Hububat ve baklagillerde üreticilerin devlete teslim ettikleri paylar değişmeden kaldı ama devlet bu payların tümüne kendi saptadığı fiyatlar üzerinden ödeme yaparken, Toprak Mahsülleri Vergisi çıktıktan sonra el konulan ürünlerin bir kısmına hiç ödeme yapmamaya başladı.²⁶

Vergi savaş döneminin olağanüstü masraflarının bir bölümünü karşılarken, ayniyat şeklinde alındığı için ordunun, sabit ve dar gelirliyle, şehirlilerin iâşe ihtiyacının karşılanmasında da olumlu etkileri oldu. Verginin bu olumlu yönünün yanında aynı olarak alınması Osmanlı İmparatorluğu döneminde yıllarca köylüyü yıkan aşar vergisinin tekrar döneceği korkusu köylü üzerinde olumsuz etkiler yarattı. Aşar vergisini andıran bu vergiden köylünün olumsuz etkilenmesini en aza indirmek için hükümet aşar vergisinde olduğu gibi iltizam usulünü getirmedi. Bunun yanında vergi köylünün elde ettiği mahsülden tohum, masraf için bir bölümünü ayırmadan mahsülün tamamı üzerinden alındığından konunun T.B.M.M.'de kabulü sırasında Başbakan Şükrü

²⁶ Şevket Pamuk, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Devlet, Tarımsal Yapılar ve Bölüşüm", Türkiye'de Tarımsal Yapılar 1923-2000, s.107

Saracoğlu'nun da Meclis kürsüsünde ifade ettiği gibi çiftçi üzerinde ağırlığı inkar edilemeyecek bir külfet oluşturuyordu.

Türkiye tarımının küçük üretici köylüye dayandığı bir dönemde, çiftçilerin önemli bir bölümü ancak kendi ihtiyacına yetecek kadar üretim yapıyordu. Hatta Karadeniz kıyısındaki bazı illerle bazı bölgelerde ise yıllık ihtiyacını dahi üretemediği için mahsülden bir geçinme payı ayrılarak bir bölümünün vergiden muaf tutulması dönemin yazarları tarafından öneriliyor ve *"şüphesiz çok haklı ve adilane bir yola gidilmiş ve vergi mevzuu olan bu gelirlerin asgari geçinme haddine tekabül eden kısmının vergiye tabi tutulmasını emreden vergi esaslarında uygun hareket edilmiş olurdu."*²⁷ Bu nokta kanun layihası Mecliste tartışılırken gündeme getirilmiştir. Fakat mahsülün vergisinin bir kerede değil, harman yapıldıkça kısım kısım alındığı için mahsülün tamamının tespiti ile bundan muafiyet haddinin indirilmesinde güçlük olduğu gibi, bazı yolsuzluklarda neden olacağı düşüncesiyle muafiyet haddi kabulünden vazgeçildi. Dönemin yazarları da köylünün bu durumda zorda kalacağını ifade ediyordu.

"Hükümet satın almaya esas olacak nisbetleri en azı altı tona kadar kaydile çevrelemiştir. Yani bir köylü tarlasından beş yüz kilo kaldırmış olsa ondan da yüzde yirmi ve yüzde sekiz alınacaktır. Yıllık ihtiyaçlarını temin edemiyen bir köylü ailesinin hükümetin verdiği 20 kuruş üzerine daha 80 kuruş koyarak piyasadan cinsi belli olmayan unlar almak için geçen kış çektiği ıstırapları işi yakından takip edenler iyi bilirler."

*Demek istiyoruz ki, hükümet herhalde asgari bir had tayin ederek yerine göre bir kısım cüce işletmelerden ya daha az vergi almalı veyahut hiç almamalıydı fikrindeyiz. Mesela, Şile, Çatalca, Beykoz, Yalova ve diğer kazalarda, ormanlık, çorak yerlerde yaşayan kömürcü, oduncu köylülerden bazı ailelerin beş, on dönümlük tarlalarından kaldırdıkları mahsüller kendilerinin ancak iki üç aylık ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu gibi köylüler senenin sekiz ayında ya hükümet kapısına gelerek yardım istemişler, yahut varını yoğunu satıp kara borsadan un satın almışlardır."*²⁸

²⁷ Esat Tekeli, agm.,s.26

²⁸ Selahattin Demirkan, agm.,s.3-4

Toprak Mahsülleri Vergisi'nin çıkarılmasının diğer bir amacı ise tarım dışı kesimlerden toplanan ve çok eleştiri alan Varlık Vergisi'nin bir benzerini tarım kesimine uygulayarak eleştirilerin hafifletilmesiydi.²⁹

Sonuç olarak Varlık vergisine paralel olarak çıkarılan bu vergi Varlık vergisinin aksine büyük küçük çiftçi arasında fark gözetmeyen bir kanundur. Bu nedenle asıl sıkıntıyı dış pazarlara açılmamış, savaş nedeniyle üretimi iyice düşmüş, kendi geçimini bile zor sağlayan küçük üretici çiftçiyi, büyük toprak sahiplerine oranla çok daha fazla etkiledi. Faik Ökte'nin belirttiği üzere *"köylü bu vergiyi nafakasından ve tohumundan ödemiştir."*³⁰

Kanun büyük toprak sahipleri açısından değerlendirildiğinde ise aşarın kaldırılmasından sonra ilk kez kamu harcamalarının sağlanmasında bu kesimden vergi alındı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra köylünün savaş içinde çektiği sıkıntıların bilincinde olan devlet köylüyü toprak sahibi yapabilmek için harekete geçti. Atatürk'ün en büyük ideallerinden birisi olan topraksız köylüyü topraklandırmak amacıyla *"Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu"* çıkarıldı.

Köy Enstitüleri'nin açılması ve yaygınlaştırılmasından sonra ikinci halka olarak Toprak Mahsülleri Vergisi büyük toprak sahiplerinin CHP'ye karşı muhalefetini arttırdı. Savaş sonrası çıkarılacak olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile zincirin üçüncü halkası tamamlanacak ve büyük toprak sahipleri muhalefetlerini hızlandırarak Demokrat Parti'nin kurulması sırasında desteklerini bu partiye vereceklerdir. Bunun sonucu olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok ülkede demokrasiye geçerken Türkiye'de bu konjoktürden etkilendi. Savaş sonrası kurulan bir çok parti içinde Demokrat Parti 1950 yılında kırsal kesiminde desteğini alarak iktidara geldi.

²⁹ I.Önder, age, s.120; Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik, Savaş yay., 2.B., Ankara, 1982, s.265*

³⁰ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu yay., İstanbul, 1951, s.202; Rıdvan Akar, *Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği Varlık Vergisi*, Belge yay., İstanbul, 1992.

D)Köylünün Eğitiminde Özgün Bir Çözüm :Köy Enstitüleri

İsmet İnönü 1940 yılı Kasım ayında TBMM'yi açış nutkunda Köy Enstitülerinin “Memleketin muhtelif mıntıklarında açılan 14 enstitüde, şimdiden altı bin talebemiz yetişmektedir. Bütün alakadarlarının en geniş bir emek ve çalışma ölçüsü ile kurulup yürütmesine savaştıkları bu müesseseler, 15 yıl içinde Türkiye’de ilköğretim meselesini tam olarak halletmeye verecektir.”³¹

Köy Enstitülerinin yetiştirdiği öğretmen tipinin daha önceki öğretmenlerden farklı olmasını şu cümleler özetlemektedir.”...dünkü öğretmen köye, koltuğunda kitabı ile giderdi. Onun sermayesi oydu. Lakin bugün pulluk, kazma, rende, destere, örs, çekiç, kitabın yanında yer aldı. İlaç dolabı da birlikte gidiyor, arkasından ebesi, doktoru da gelecek....”³²

Köy Enstitüleri'nin iki boyutu bulunmaktadır. Birinci boyutu pedagojik diğer boyutu ise ekonomiktir. Köylü çocuklarının okulda görerek öğrenmeleri pedagoji bilimi açısından enstitülerde uygulanan yöntemlerin ne kadar doğru olduğunu göstermektedir.³³ Ekonomik boyutunu değerlendirdiğimizde ise okulların, köylü çocuklarının eğitimi için devlet bütçesine çok fazla yük olmadan açıldığını görüyoruz. Yine okulların geniş arazileri üzerinde bilimsel yöntemlerle tarım yapılarak ülke üretimine önemli bir artı değer sağlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı döneminde ülkenin ekonomik sıkıntıları ve tarımsal üretimi arttırmak için yaptığı çalışmaları değerlendirdiğimizde Köy Enstitülerinin üretime olan katkısı boyutuyla ilk başlarda fazla tepki çekmediğini görüyoruz. Ama yinede Teknik Ziraat ve Bahçivanlık Okulları'

³¹ "Milli Şefin İkinci Teşrin1940 Nutukları",Ülkü,,S.93,C.16,s.200

³² Kemal Çallı,"Köy Kalkınması ve Köy Enstitüleri",Bakırçay,C.1,S.4,15.7.1944,s.10

³³ Okullardaki pedagojik çalışmalar için bkz.Fay Kirby,Türkiye'de Köy Enstitüleri,Ankara,1962.

nın Köy Enstitüleri' ne alternatif bir model olarak açıldığını da gözden kaçırmamak gerekir.

Köy Enstitüleri Kanunu 278 milletvekilinin oybirliği ile kabul edildi. Tek parti yönetiminin olduğu Türkiye parlamentosunda ilk kez örgütlü, ciddi bir karşı koyma hareketi gerçekleşmiş oturma 148 milletvekili katılmamıştı. Çok partili hayata geçişin ilk sancıları da, bu muhalefet hareketiyle temelleri atılıyordu. Ama bu konunun üzerine ne basın ne de iktidar çok fazla gitmedi. İnönü'nün amacı Atatürk'ün hedeflediği köy eğitimi sorununa çözüm bulmaktı. Çünkü Türk devrimini köye girdiği ölçüde başarılı ve köklü olacaktı.

Köy enstitülerinin günümüzde bile polemik konusu yapılan asıl boyutu ekonomik olandır. Büyük toprak sahipleri İkinci Dünya Savaşı koşulları içinde toprakların ekilmesinden, ordunun iase ihtiyacının karşılanmasından rahatsız değildiler. Kanun Meclisten çıkarılırken vurgulanan da buydu. "Köylünün okutulması ve daha iyi bir müstahsil haline getirilmesi" idi. Ancak savaşın bitiminin ardından çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ,köylünün eğitilerek ağalık sisteminin ortadan kalkmasına yönelik çalışmalar tepkileri çekmiş, CHP'ye muhalefet başlarken, Köy Enstitüleri' de en ağır suçlamalara muhatap olmuştur.

1) Köy Enstitülerinin Kuruldukları Bölgeler

Enstitülerin hemen hepsi az ya da çok şehir ve kasabaların dışında tren yolu veya kara yolarına yakın , köylerin ve kasabaların kesiştiği bir noktada bir köye bitişik olarak yapılmıştır. Türkiye'nin her bölgesinde açılmasına özen gösterilmiştir. Enstitülerin kuruluş yerlerinin seçiminde şu konulara dikkat edilmiştir:

1. Tarım işlerine elverişli ,devlete ait arazi olmasına özen gösterilmiştir. Ama bu arazilerin çok verimli, işlenmiş veya işlenmesi kolay olması başta aranan özelliklerden değildi.

2. Kuruluş yerinin yeteri kadar araziye sahip olmasıyla birlikte, seçilen bu yerin 2-3 il için bölge merkezi olmasına elverişli, hava,su gibi konularda da sağlık koşullarına uygun olmasına dikkat ediliyordu.

Enstitülerin kurulacakları bölgeler illerin istekleriyle, kişisel istekler veya baskılarla değil bir kişinin rastgele görüşüne dayanarak değil uzun araştırmalar ve incelemeler, teknik geziler , bilirkışı raporları sonucu belirlenmiştir.

İzmir-Kızılçullu Köy Enstitüsü 1937 yılında önce öğretmen okulu olarak İzmir Buca arasındaki Kızılçullu istasyonuna yakın eskiden Amerikan Koleji olan binalarda açılmıştır. Enstitü İzmir'e yakın olması nedeniyle araç-gereç sıkıntısı,arazi azlığı gibi problemlerle karşılaşmamıştır.

Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü 1937 yılında öğretmen okulu olarak Eskişehir-Afyon-Ankara yolu üzerinde il merkezine 45 km. Uzaklıkta bulunan Mahmudiye ve Hamidiye köylerinde iki bölümde kuruldu. Çeşitli tarım kollarında işlenen 5 bin dönüm arazisi bulunmaktadır.

Lüleburgaz- Kepirtepe Köy Enstitüsü Edirne -İstanbul yolu üzerinde ilçeye beş km. 1938 yılında kuruldu. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Hasanoğlan Köy Enstitüsü' ne taşınmak zorunda kalan ve savaşı en ağır şartlar altında yaşayan Enstitü burasıdır.

Kastamonu-Gölköy Köy Enstitüsü il merkezine 10km. uzaklıkta Kastamonu-Daday ve Kastamonu-İnebolu yolları arasında bulunan Gölköy'de öğretmen okulu olarak açıldı. Enstitünün arazisi geniş değildir. Fakat çevresindeki illerin başlıca geçim kaynağı olan meyvacılık,kendir ekimi, sebzeçiliğe önem vermiştir.³⁴

Malatya-Akçadağ Köy Enstitüsü tren yolu üzerinde Akçadağ istasyonunda 1940 yılında kuruldu. İlçede bulunan harap durumdaki Hamidiye

³⁴ Rıza Tümer,"Kastamonu(Gölköy)Enstitüsünde İki Gün",İlköğretim,5.3.1941,S.77,ss.914-915.

kışlasında çalışmaya başlayan enstitü 1942 yılında 3000 dönüme yakın genişlikte bulunan arazisine taşınmıştır.

Antalya-Aksu Köy Enstitüsü Antalya-Manavgat yolu üzerinde Perge harabelerinin yanında Aksu ve Sarısuyun geçtiği geniş ovada 1940 yılında kuruldu. Açılırken büyük bir ilkokul binası ve öğretmenlerin yaptığı birkaç baraka bulunuyordu. Enstitüye 4km. Uzakta Sıcak İklim Nebatları Islah İstasyonu bulunuyordu. Bu iki kurum ortaklaşa önemli çalışmalar yaptı.

Samsun-Ladik Akpınar Köy Enstitüsü Ladik ilçesinden 4km. Uzakta bulunan Enstitü kara ve demiryolu ulaşımının ulaştığı bir noktadadır. Akpınar'da Enstitü açılmadan önce 1939'da Kamlık köyünde bir öğretmen kursu açıldı. İkinci devre öğretmen kursu genişlemeye daha uygun olduğundan Akpınar'da çadırlarla işe başlamış binalar zaman içinde kurulmuştur. 1943 yılında depremden büyük zarar gören Enstitüyü ,enstitüler arasında kurulan işbirliği ile gelen öğrencilerin yardımıyla binalar kısa bir süre içinde onarılmıştır.

Adapazarı-Arifiye Köy Enstitüsü Arifiye istasyonunda,büyükçe bir ilkokul binasında 1940 yılında açıldı.³⁵ Tren yolu üzerinde bulunan enstitünün İstanbul'a ulaşımı çok kolaydır. Kurulurken 14 dekar alana sahip olan enstitü kiralama, satın alma ve fundalıklardan yararlanmak suretiyle alanını genişletti. Sapanca gölünden yararlanarak göl balıkçılığının geliştirilmesi için çalışmalar yaptı.

Trabzon-Vakfikebir-Beşikdüzü Köy Enstitüsü Trabzon- Giresun yolu üzerinde 1940 yılında açıldı. 1939 yılında öğretmen kursu açılan bölgede, köylü ve özel saymanlık tarafında yapılan büyük bir binada işe başlandı. Deniz kıyısında olan bu enstitünün en büyük problemi coğrafi koşullar nedeniyle toprak azlığıdır. Üç yıl içinde Enstitü arazisini 70 hektara çıkardı. Daha çok denizcilik alanında çalışmalar yapıldı.

Kars-Cilavuz Köy Enstitüsü, Kars-Ardahan yolu üzerinde 1940 yılında kuruldu. Enstitü Ruslar tarafından askeri garnizon olarak kullanılan harap durumdaki

³⁵ S.Edip Balkır, Arifiye Köy Enstitüsü(1940-1946), Hür yay., 1974.

binalarda çalışmaya başladı. Geniş topraklarda özellikle tarım ve hayvancılık konusunda çalışmalar yapıldı.

Adana-Bahçe-Düziçi Köy Enstitüsü, Adana-Bahçe tren yolu üzerinde Yarbaşı'na 11km. uzaklıkta Haruniye bucağında Almanlar tarafından Ermeni çocuklarını okutmak için yapılmış sonraları harap olmuş üç katlı bir binada 1940 yılında 132 öğrenci mevcudu ile kuruldu. Arazisini gelişmeye elverişli olan bölgede kurulan enstitünün bulunduğu Düziçi'nde , çevresindeki illerin tümünde yetişen ürünlerin hepsi yetişmektedir. 1949 yılında öğrenci sayısı 1000'dir. 1944 yılında ilk mezunlarını veren Enstitü, on yıl içinde çevresindeki beş ile 447 mezun öğretmen göndermiştir. Eski mezunlar için tamamlayıcı kurslar düzenlenmektedir.³⁶

Isparta-Gönen Köy Enstitüsü, Isparta-Baladız tren yolu üzerinde 1940 yılında kuruldu. Gönen'de 1939 yılında köy öğretmenlik kursu açıldı. Enstitü köy ilkokul, köy odası, köy camiinde öğretmenler tarafından yapılan üç barakada , tarla,mezarlık, bağ ve bahçelerden oluşan 372 dekarlık alanda kuruldu. Kamulaştırma yoluyla arazisini 671 dekara çıkardı. Suyu bol olan ve tarımın çeşitli dallarda üretime elverişli olan bir bölgededir.

Balıkesir-Savaştepe Köy Enstitüsü,Savaştepe tren istasyonunda il merkezine 57 km. Uzaklıkta 1940 yılında bir ilkokul ve mescit binasından yararlanarak işe başladı.

Kayseri-Pazarören Köy Enstitüsü, Kayseri-Bünyan ve Pınarbaşı yolu üzerinde Pazarören Bucağında kuruldu. 1938 yılında Eğitim kursu açılmıştır.Köylüler tarafından yatılı bir okul yapılmış, iki bina kurulmuştur. Üç yıl içinde öğretmenleri yaptıkları ile birlikte toplam sekiz bina yapılmıştır. Enstitü bu binalarda çalışmalarına başladı. Enstitüler içinde il merkezine en uzak ve yalnızca karayolu ile bağlı olan ,1500 rakım üzerinde kışları 2-2,5 ay yolları karan kapalı kalan, doğal şartların en zor olduğu enstitüdür,Pazarören Köy Enstitüsü. Enstitüye en yakın tren istasyonu 57 km. uzaklıktaki Sarmısaklı tren istasyonudur. Enstitünün arazisi 1500 dönümü buluyordu. Ancak çevre illerden okula gelen köylü çocukların köylerine döndüklerinde sebzeçilikle de uğraşacakları gözönünde tutularak sebze ve meyvacılığa uygun Sarımsaklı bölgesinde de özel idareye bağlı olan 400 dönüme yakın arazi alınarak ,Pazarören yöresinin uygun olmayan şartlarından doğan bir eksiklik kapatılmıştır.

³⁶ "Köy Enstitüleri Bayramı",Köy, 1.5.1949.S.7,C.1,ss.4-13.

Ankara-Hasanoğlan Köy Enstitüsü, Ankara-Kayseri tren yolu üzerinde il merkezine 32km. uzaklıkta 1941 yılında kuruldu. Enstitüde daha sonradan “Yüksek Köy Enstitüsü” kuruldu. Enstitünün kurulduğu alanda başlangıçta bir tek ağaç veya binaya rastlanmamaktadır. Ağaçlandırma ve su sorununu çözmek için enstitülüler çok çalıştı. Çorak arazide tüm olumsuz şartlara rağmen sonuçta binaları, bağ ve bahçeleri, tarlalarıyla,düzgün yolları ve elektriği ile enstitü çok güzel bir konuma geldi. Burada yazın diğer enstitülerden gelen ekiplerde çalışıyordu. Çevredeki köylülere ve enstitüye diğer enstitülerden gelen öğrencilere bu alanın çalışmalar sonucunda çok mükemmel bir yer olması büyük örnek oluşturdu.

Konya-Ereğli-İvriz Köy Enstitüsü , Ereğli'ye 12km. uzaklıkta 1941 yılından önce Zanapa bucağında yapılan bir yatılı okulda eğitime başladı. Düziçi'nden gelen enstitülerin yardımıyla binaları tamamlanarak 1942-1943 yılları arasında bitilen beş binaya taşındı. Enstitü 2500 dönümlük araziye kamulaştırarak çalışmalarını sürdürdü.

Sivas-Yıldızeli-Pamukpınar Köy Enstitüsü, Yıldızeli ilçesine 5km. uzaktaki Pamukpınar 'da 1942 yılında açıldı. Başlangıçta hiç binasız, ağaçsız bir alanda kurulan enstitünün 3500-4000 dönümlük arazisi ve suyunun bol olması nedeniyle enstitü kısa sürede gelişmiştir. Diğer enstitülerden gelen öğrencilerin yardımıyla binaları yapılarak Sivas-Yıldızeli-Tokat yolu üzerine taşındı.

Erzurum-Pulur Köy Enstitüsü, Erzurum-Ankara tren yolu üzerinde Ilıca istasyonunda 1942 yılında açıldı. 2000 dönüm toprağı kamulaştırarak çalışmalarına başladı. Pulur çayının arazisinin ortasından geçtiği enstitüde başlangıçta ne bir ağaç nede bina vardı. Diğer Enstitülerden gelen öğrencilerin yardımlarıyla kısa sürede alan binalar ve ağaçlarla dolmuştur.

Diyarbakır- Ergani- Dicle Köy Enstitüsü, Diyarbakır- Malatya tren yolu üzerinde Ergani istasyonunda 1944 yılında açıldı. Toplam on enstitüden gelen ekiplerin ortaklaşa çalışmalarıyla binalarını tamamlayarak öğrenci almaya başladı.

Aydın-Ortaklar Köy Enstitüsü, İzmir-Aydın demiryolunda Ortaklar tren istasyonuna 3km. Uzakta ,Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne bağlı olarak 1944 yılında kuruldu.

Van-Erciş-Ernis Köy Enstitüsü, 1948 yılında Erciş'te açıldı. Alay karagahından kalma, 18 adet harap binaların onarımıyla ,sulak bir arazi üzerinde kuruldu. Toprağı az fakat verimlidir. 50 dekarı bulan bataklık nedeniyle sivrisinek ve sıtma çok fazladır. Diğer enstitülerin araç-gereç ve öğrenci desteğiyle binaların onarımı çabuklaştırılmış, Sağlık Bakanlığı'nın yardımıyla bataklık kurutulmuştur. Dicle köy enstitüsünden öğrenci aktarılarak öğretime başlanmıştır.

TABLO : 9

Enstitü Adı	Kuruluş Yılı	Erkek ögr.	Kız ögr.
İzmir-Kızılcıllu	1937-1940	1365	139
Eskişehir-Çifteler	1937-1940	1310	79
Kırklareli-Kepirtepe	1938-1940	850	187
Kastamonu-Gölköy	1940	1125	90
Antalya-Aksu	1940	848	108
Isparta-Güven	1940	975	91
Kocaeli-Arifıye	1940	1065	102
Kayseri-Pazarören	1940	1113	34
Malatya-Akçadağ	1940	1025	40
Seyhan-Düziçi	1940	1065	45
Samsun-Akpınar(Ladik)	1940	645	158
Trabzon-Beşikdüzü	1940	645	158
Balıkesir-Savaştepe	1940	990	158
Kars-Cılavuz	1940	1025	65
Ankara-hasanoglan	1941	581	186
Sivas Yıldızeli/pamukpınar	1942	545	32
Konya-Ereğli/İvriz	1942	415	63
Erzurum-Pulur	1943	365	53
Diyarbakır/Ergani/Dicle	1944		
Aydın-ortaklar	1944		
Van/Erciş(Ernis)	1948		

Yukarıdaki tabloda enstitülerin hangi yıl kurulduğu ve kız-erkek öğrenci kontenjanı gösterilmiştir.

Türkiye başlangıçta 14 bölgeye ayrıldı. Enstitülere öğretmen yetiştirmek amacıyla 1943 yılında Hasanoğlan'da ayrıca bir Yüksek Köy Enstitüsü kuruldu. Enstitülerin kurulduğu yerlerde hazır bina hemen hemen hiç yoktu. Kızılcullu, Cilavuz, Düziçi, Gölköy, Pazarören, Çifteler ve Beşikdüzü gibi enstitülerin açıldığı bazı yerlerde işe bir iki binayla başlandı. Bunun dışındaki yerlerde ise bu da mümkün olmadığında çadırlarla işe başlandı. Öğretmenlerle öğrenciler elele vererek bir kaç yıl içinde 15bin yatılı öğrenciye yetecek 700'e yakın bina yapıldı. Geniş meyve ve sebze bahçeleri, yollar,bağ, koruluk, spor ve oyun alanları kuruldu .Enstitülere su ve elektrik getirildi. Öğrenciler yaşayarak ve iş yaparak öğrenme fırsatını buldu. Öğrenim süresi beş yıl olan Köy Enstitüleri'ne beş yıllık köy okulunu bitiren kız ve erkek köylü çocuklar alınıyordu. Öğrenciler yılda 45 gün nöbetleşe tatile gidiyorlardı. Günde 8 saat, haftada 44 saat ders yapılıyordu. Bunun 22 saati kültür derslerine, 11 saati tarım ders ve uygulamalarına, 11 saati de teknik derslere(marangozluk, yapıcılık, demircilik) ayrılmıştı.³⁷ Köy Enstitüleri'nde yapılan derslerin özü "*öğrencileri zati çalışmalarına sevk ederek onlara bilgiyi iş içinde ve vasıtalarıyla öğretmekti.*" Enstitülerde hizmetli ve memur sayısı oldukça azdı. Öğrenciler bütün işleri (temizlik, yemekhane,yatakhane, hizmetleri v.b.) nöbetleşe yapıyorlardı. Demokratik yöntemlerle yönetilen okullarda her hafta cumartesi öğleden sonra toplanan öğrenciler o hafta işleri yürüten arkadaşlarını eleştiriyorlardı.

İsmail Hakkı Tonguç "Köy meselesi, bazılarının zannettikleri gibi,mihaniki bir surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde, köyün içten canlandırılmasıdır. Köy insanı, öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiçbir kuvvet, yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar etmesin. Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapamasın. Köylüler, şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı

³⁷ Şevket Gedikoğlu,Evreleri ve,Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri,Ankara,1971,s.88-132

haline gelmesinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de içinde olmak üzere bu demektir.”³⁸

2)Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri

İsmet İnönü Türk milletine bırakacağım dediği iki eserden biri olan Köy Enstitülerinin kapatılmasını engelliyemedi. 23 Kasım 1967 yılında Milliyet gazetesinde yayınlanan bir röportajda enstitülerin kapatılmasını şöyle değerlendiriyordu:

“Kültür alanında 44 sene zarfında yapabildiğimizden çok ileri gidebilirdik. Gitmeliydik. Bunun hicranını ben daima çekerim.

_ Sizce bu alanda neden gereken başarı sağlanamamıştır?

_ Bunun teferruatına girmenin faydası yok. Ben bunun en radikal usullerine kadar teşebbüs ettim. Devam ettirmek mümkün olmadı. Bunlar demokrasiyle yürütülmesi güç olan şeylerdir.”

İsmet İnönü bunu demokrasiye bağlamaktadır. Ancak asıl suçlu tabiki demokrasi değildir. Tek parti döneminde yapılan Türkiye’yi çağdaştırma yolunda yapılan devrim karşıtı güçlerin demokrasi gölgesinde Atatürk’ün getirdiği devrim hareketlerinin içini bir bir boşaltma hareketleridir. Ne yazık ki Türkiye’de bunlar demokrasi adına yapılmıştır. Toprak reformunun uygulanmaması, Köy Enstitülerin, Halkevlerinin kapatılması, laiklik ilkesinden ödünlerin verilmesi hep çok partili hayata geçildikten sonra gerçekleştirilen olaylardır.

Doğan Avcıoğlu, Toprak reformu ve Köy Enstitüleri gibi iki devrimci kurumun Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk döneminde yapılamamasını büyük bir şanssızlık olarak görmekte ve kapatılması süreçlerini”...tefeci tüccarı, ağası, şeyhi, kompradoru, ve tutucu bürokratı ile, kurulu düzenin kudretli güçlerinin, demokrasinin gerçekten işleyişini engellemeleri, azınlıktaki milliyetçi-devrimci kadronun ülkücü çırpınışlarını sonuçsuz bırakmıştır....çaresizlik içindeki büyük kitleleri

³⁸ Doğan Avcıoğlu, Türkiye’nin Düzeni(Dün-Bugün-Yarın), Bilgi yay., 2.B., Ankara, 1969, s.238.

kendine zincirleyen tutucu sınıfların egemen olduğu bir toplumsal yapı çerçevesinde girilen çok partili hayat, demokrasi yolunda bir ilerici hareket olmaktan çok , milliyetçi devrimci hareketin sonu olacaktır. “³⁹

Köy enstitüleri için tasarlanan plana göre 20 yıl içinde okulsuz köy kalmayacak ve cumhuriyet rejiminin Türkiye’ye getirdiği yenilikler en uzaktaki yerleşim birimlerine kadar ulaştırılacaktı. Ama Köy Enstitüleri Dünya savaşının tüm olumsuzluklarına rağmen gerçek anlamıyla altı yıl , anlamını yitiripte sadece fiili olarak 13 yıl yaşama şansı buldu.

Daha 1943 yılında toplanan ikinci Eğitim Şurası,Köy Enstitüleri aleyhine kulislerin yaşandığı bir ortamda geçti. Eğitim Bakanlığı’nın tutucu kanadına göre Köy Enstitüleri ”İptidailiğe dönüş” olarak değerlendirilmektedir. 1946 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel görevinden ayrılmaya zorlandı ve yerine Hitler hayranı ve Köy Enstitüleri’ne düşmanlığıyla tanınan Reşat Şemsettin Sirer getirildi. Böyle bir ortamda Enstitülerin fikir babası Tonguç’ta görevinden ayrılmak zorunda kaldı. 1947 yılında çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı kanunlarla, öğretmene toprak verilmesi güçleştirildi, dağıtılmış kitaplar, aletler, hayvanlar vb. Malzemenin geri alınmasına başlandı. 29.4.1947’de Köy Enstitüleri için yeni bir yönetmelik hazırlanarak; öğrencilerin okul yönetimine etkin olarak katılmaları yasaklanırken, ders dışı etkinlikleride sınırlandırılmaktadır. 9.5.1947 tarihli genelge ile ise kız ve erkek öğrenciler birbirinden ayrılmıştır. 20.5.1947 tarihli genelge ile ise öğrencilerin “seviyelerine uygun “ kitap okumalarını sağlamak bahanesiyle öğrencilerin okuma konusundaki özgürlükleri ellerinden alındı. Büyük bölümü Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çevrilen dünya klasikleri, aynı bakanlığın gönderdiği listelere dayanarak , Köy Enstitüleri kitaplıklarından alınarak yakıtıldı. 1947-1948 yıllarında çıkarılan 5012 ve 5210 sayılı kanunlarla , köylünün okul yapma yükümlülüğü ortadan kaldırıldı. 1947-48 ders yılında enstitülerin beyin kadrosunu yetiştire yüksek köy enstitüleri kapatıldı. Öğretim programı değiştirildi, iş içinde eğitim ilkesinden vazgeçilerek enstitüler klasik memur yetiştiren okullara dönüştürüldü. 1950’den sonra Demokrat Parti artık içi boşaltılmış anlamını yitirmiş bu kurumlara son darbeyi vurarak kapatacaktır.

³⁹ Doğan Avcıoğlu,age,s.239.

Türk eğitim tarihinin en özgün deneyimlerinden biri olan Köy Enstitüleri gerek kurumsal olarak varlıklarını sürdürdükleri dönemde gerekse kapatılmalarından sonra uzun süre tartışma konusu olarak gündemde kalmıştır.⁴⁰ O kadar çok eleştiri yapılmıştır ki;Türk Devrimi'nin en popülist reformundan,İkinci dünya savaşı öncesi Rusya'daki komünlere benzeyen teşkilatlar olduğunu iddia edenlerden, Tek parti yönetiminin temelleştirilmesi için düşünülmüş bir kurum olduğunu söyleyenlerden, Türkiye'de sosyalizme geçişin başlangıç noktası olduğunu iddia edenlere kadar çok farklı düşüncelerle eleştirilere maruz kalmışlardır. Burada asıl konumuz bu olmadığından bu konu üzerinde uzun uzadıya durmayacağız. Ancak gözden kaçırılmaması gereken önemli bir noktada UNESCO'nun köy enstitülerini geliştirmekte olan ülkelerin kalkınmalarında önemli bir model olarak önermesidir.

⁴⁰ Şevket Gedikoğlu,age,s.262-314;Hürrem Arman,Piramidin Tabanı-Köy Enstitüleri ve Tonguç, Ankara, 1969,ss446-463; Talip Apaydın,Karanlığın Kuvveti Köy Enstitüsü Yılları,Ankara,1967.

BÖLÜM 5

1945-1950 ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİ VE KÖYLÜ POLİTİKALARI

A) Toprak Reformu Deneyimi:Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

1)Köylünün Mülksüzleşmesinin Tarihsel Kökenleri

Toprak ağalığının tarihsel süreç içinde nasıl geliştiği ve köylünü nasıl topraksızlaştığını iyi değerlendirmek gerekmektedir. Osmanlı Devleti' nin ilk dönemlerinde toprak devlete aitti ve tımar sistemi ile yönetiliyordu. Tımar sahibi devlete ait vergileri köylüden kendisi alıyordu. Tımar sahipleri topladıkları vergiyle orantılı olarak atlı süvari besliyordu. Tımar sahibi idaresi altındaki bir köylünün başka bir tımar sahibine ait arazide çalışmasına mani olup onu geri getirebilirdi. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde merkezin kuvvetli olması, fetihlerin devam etmesi sonucu

ve çağın şartlarına da uygun olduğundan tımar sistemi devletin yararınaydı. Devlet, toprakları hem verimli hale getiriyor hem de savaş için hazır bir askeri kuvveti hiç zorlanmadan sağlıyordu. Ancak 16. yüzyılın sonlarından itibaren değişen dünya şartları, fetihlerin durması gibi sebeplerle tımar sistemi bozulmaya başladı. Tımarlar, iltimas ve rüşvetle mültezimlere verilmeye başladı. Bu kişiler devlet otoritesinin zayıflamasından istifade ederek yerel otoritelerini kurmaya başladılar. Halktan usulsüz vergi alarak kendi ceplerini dolduruyorlardı.

18.yüzyıldan itibaren Anadolu'da derebeyleri, Rumeli'de ayanlar türedi. Ayan halk tarafından vergileri toplamak, vergi tevzi cetvellerini tanzim etmek vali ve hakimlerle halk arasındaki ilişkileri düzenlemek için seçilirdi. Bunların bazıları buldukları bölgede o kadar güçlenmişlerdi ki devlete karşı ayaklanabilecek kadar kuvvete sahiptiler.18.yüzyılın sonlarında İsveç Sefiri olarak İstanbul'da bulunan D.Ohsson dönemin eyalet valilerin köylülere yaptıkları zulümleri anlatırken valilerin vergi toplamak için ayanla işbirliği yaptığını "ayan" ın yöre halkı tarafından kayd-ı hayat boyunca seçilerek hükümet tarafından onaylandığını anlatır. Ayanların bazıları valinin zulmünü engellemek için İstanbul'a pahalı hediyeler göndererek himaye almasına rağmen,çoğu vali ile işbirliği yaparak yöre halkını sömürüyordu,diyor ve şunları yazıyordu:

*" Bir paşa, bir eyalet valiliğini para ile kazanmış olduğunu için,eyalet halkını büyük bir tehalükle olduğu kadar cüretle soyup soğana çevirmeye başlar. Çünkü mevkiini muhafaza edeceğinden emin olmamasına karşı hareketinin cezasız kalacağına emindir. Gadre uğrayanların şikayetleri iktidar membanna güçlkle vasıl olur. Olsa bile,paşanın merkezdeki hamileri bu şikayetlerin tesirini gidermeye muvaffak olurlar..."*¹ Böylece merkezi devletin çökmeye başlamasıyla derebeyler gibi onlarla aynı kategoride kabul edilebilecek "zorba vali" tipi ortaya çıkıyordu.² Ayanlar kazandıkları otoriteyi 1808'de Sened-i İttifak ile Osmanlı Devleti'ne de onaylatıyordu. Alemdar Mustafa Paşa Anadolu ve Rumeli derebeylerini toplayıp İstanbul' da hükümetle derebeyleri arasında Sened-i İttifak'ı imzalıyordu. Sened-i

¹ Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış,s.63.

² Doğan Avcioğlu,Türkiye'nin Düzeni, Dün Bugün Yarın,C.1,Tekin yay., İstanbul, 1987.

İttifak'ın imzalanmasında Çapanoğlu, Karaosmanoğlu v.b. kuvvetli derebeyleri de bulunuyordu.

Osmanlı Devleti'nde köylünün topraksızlaşmasında şu faktörler etkili oldu. Celali İsyanları sırasında bir çok köyler boşaldı ve bunlar 10-15 hanelik küçük köyler haline geldi. Bu terk edilen topraklara Celaliler yerleşerek zamanla bu toprakları mülk edindiler. Tımar sisteminin bozulmaya başlamasıyla tımar sahipleri üzerindeki baskılarını arttırarak, köylüyü borçlandırarak ellerindeki topraklara sahip oldular. Tımar sisteminin bozulmasından sonra devletin vergileri iltizama vermesi sonucunda yerel güçler, mültezim rolünde köylünün elinde neyi var, neyi yoksa hepsini alarak köylüyü kendi toprağında ırgat durumuna getirildiler. Köylünün şikayet edebileceği hiç bir kurum olmadığından köylüler yapılan tüm haksızlıklara razı olmak zorunda kaldılar. Köylünün kredi alabileceği bir devlet müessesesinin olmaması da köylünün tefecilerden, esnaftan büyük faizlerle borç almasına neden oluyordu. Aldığı borçları ödeyememesi sonucunda da toprağını kaybediyordu. Köylünün toprağını işlerken iklim şartlarına bağlı olması, babadan kalma yöntemlerle ziraat yapması sonucunda kuraklık, salgın hastalık gibi dönemlerde köylü çok daha zor duruma düşüyor ve % 300' lere varan faizlerle borç alıyor ve borcunu ödeyemeyince bu yerel nüfusluların etkisine giriyordu. 1839 yılında yeni bir askeri örgüt kurulurken bütün dirlikler kaldırıldı ve sahiplerine devlet maaş bağladı. Tımar topraklarından vergilerin, devlet tarafından alınması esası getirildi. Bu topraklar geniş köylü kitlelerine dağıtılmayarak büyük kısmı mülk olarak bazı kişilere dağıtıldı.³

1839'da bu sistemin kaldırılmasına rağmen 16.yüzyıldan itibaren değişen toprak sistemi statüsü hakkında bir kanun çıkarılmamıştı ve bu durum, fiili olduğu kadar hukuki bir boşluk da doğurdu. Arazi Kanunnamesi'nin çıkarılmasının görünürdeki sebebi bu idi. Ama bunun altında yatan sebepler mümkün olan en fazla geliri devlet hazinesine aktarmak amacıyla büyük arazi sahipleri ile bürokratlar arasındaki ilişkileri geliştirmektir. Özel mülkiyeti pekiştirme eğilimleri ile devletin denetimini arttırma isteği yarışırken küçük mülk sahiplerine olanaklar tanıyan maddelerin etkisi büyük mülk sahiplerinin elinde bir yoğunlaşmayı getiren diğer maddeler tarafından yok edildi.

³ İsmail Hüsrev Tökin, "Türkiye'de Derebeylik Rejimi", Kadro, C.1, S.8, Ağustos, 1932, s.34.

Demek ki 1858 Arazi Kanunnamesi'yle devlet toprak üzerinde gelişmekte olan özel mülkiyeti kabul ediyordu. Devletin amacı bu toprakları vergilendirmektir. Tımar sisteminin bozulmasıyla tımarlı sipahilerin reaya üzerindeki derebeyleşme eğilimlerini engelleyerek padişah ve merkezi bürokrasinin güçlenmesi amaçlanıyordu.⁴

Arazi Kanunnamesi hükümlerine göre köle ve cariyeler mülk sahibi olamıyordu ve bunlar azat edilinceye kadar, kişisel hürriyetleri bulunmadığından malları hukuken efendilerinin mülkü sayılıyordu. Bu hüküm köleliğin kaldırıldığını kabul eden uluslararası antlaşmaları imzalanıncaya kadar devam etti.

Arazi Kanunnamesinde bir köyün bir kimseye ihale edilemeyeceği belirtiliyordu. Bu köy toprakları köy ahalisi arasında tasarruf edilebiliyordu. Bu göstermektedir ki arazi-i emiriyede bir köy tamamen bir kimsenin tasarrufuna verilmeyerek büyük çiftliklerin kurulması engellenmeye çalışılıyordu.⁵ Bu madde büyük arazilere karşı köylülerin tasarruf etmelerini sağlayacak yönde ve köylüleri tutan bir madde idi. Bu da kendi içinde bir çelişkiyi beraberinde getiriyordu. Kanun miri arazi üzerindeki bağımsız küçük köylü işletmelerinde bireysel tasarruf esasını getirdi. Köylü tasarrufundaki arazide istediği şekilde tarım yaparak, isterse arazisini kiraya verecekti. Gerçi bunlar tarım memurunun iznine bağlı idiyse de bu teoride kalıyordu. Yine arazinin borç için satılması, ipotek edilmesi önlenmek istenmişti. Yine bir köyün arazisinin bir ya da birkaç çiftlik sahibinin eline geçmesini engellemeye çalıştı. Kanun böylece küçük çiftçiyi istediği arazinin mülkiyetine kavuştururken bağımsız küçük işletmelerin yaşamasını ve köylünün proleterleşmesini engellemek istedi. Ne varki emperyalist ülkelerin etkisinde bu kanun uzun süre etkili olamayarak yeni kararlarla tüm bu saydığımız sınırlamalar kaldırıldı.⁶

Arazi Kanunnamesiyle ve bu kanunnameden önceki ve sonraki kararnamelerle toprakların özel mülkiyete doğru evrimleşmesi gerçekleşti.⁷ Arazi

⁴ Suat Aksoy, *100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi*, Gerçek yay., İstanbul, 1969, s.50.; Yerasimos, *age*, ss.376-377 ; Emre Kongar, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, C.1,5.B, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985, s.64.

⁵ Hüseyin Avni Şanda, *Reaya ve Köylü*, Habora Kitabevi, İstanbul, 1970, s.125.

⁶ Avcıoğlu, *age*, s.169.

⁷ Barkan, "Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi", *Türkiye'de Toprak Meselesi-Toplu Eserler1*, Gözlem yay., İstanbul, 1980, ss.291-375.

kanunnamesi toprakla üretici arasındaki her türlü aracıyı ortadan kaldırmak isterken, kararnamelerde toprağı tasarrufunda bulunduranların güçlerini ve miras haklarını pekiştiriyordu. Ama bu mülkiyete doğru atılan her adım toprağın büyük arazi sahiplerinin eline bırakılmasında fazladan bir kolaylık sağladı.⁸ Arazi kanunnamesi ve 1864 İller Yasası eşrafın gücünü arttırdı. Köylerde sipahilerin özel mülkiyete dönüştürdüğü haklar mültezimler tarafından miras alındı. Böylece köy toprağı ve onu tamamlayan arazi hukuken özel mülkiyet sayılınca uygulamada bu mülkiyet köyde oturanlara mı yoksa büyük arazi sahibi durumuna dönüşmüş olan çiftlik sahiplerine mi ait olduğu sorulabilir.⁹

Yeni toprak mevzuatıyla yerli ve yabancıların elinde geniş topraklar toplanması sağlanarak, köylünün ırgatlaşması sonucunu oluşturdu. II. Meşrutiyet' in ilanıyla köylük bölgelerde endişe sürdü. Kendi durumlarını sarsacak radikal bir tarım politikasının uygulanacağından korkan toprak ağaları arasında endişe başlarken, baskı altında bulunan geniş köylü kitlelerinde ise yeni rejimin yaşam tarzlarında değişiklik yapacağı konusunda bir beklenti oluştu. İktidarlarının ilk döneminde İttihat Terakki geniş köylü kitlelerinin sorunlarını çözme yönünde bir takım önerilerde bulundu. Toprak sorunu İttihatçıların 1908 Selanik Kongresi'nde de tartışıldı. Cemiyet hükümetten meşru yollarla elde edilen toprak mülkiyetine dokunulmamasını ancak köylüye toprak dağıtılması için koşulların oluşturulmasını istedi. Bunun sağlanması için de köylüye düşük faizle kredi verilmesi, aşarın yarıya indirilmesi ve bunun devletin her bölgesinde uygulanması ve bunun ardından yavaş yavaş kadastroya geçilmesini öneriyordu.¹⁰ Başlangıçta İttihatçıların toprak siyasetinde iki eğilim egemendi. Aydınlar tarafından basında¹¹ dile getirilen birinci eğilimde İmparatorluğun gelecekteki refahının küçük çiftçilerin refahına bağlı olduğu savunuluyordu. Ahmet Şerif in Tanin 'de ve Parvus Efendi'nin Türk Yurdu'nun 1912-1913 yıllarındaki sayılarında yer alan makaleleri bu eğilimin temsilcisiydi. Bu grup küçük çiftçiyi toprak

⁸ Yerasimos, age, s.380

⁹ Age,s.377.

¹⁰ Feroz Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizme*, 2.B., Kaynak yay., İstanbul, 1986, ss. 88-89.

¹¹ Halep Valisi Hüseyin Kazım Bey Halep ahalisine yayınladığı beyannamede, eşraf ve ağalar hakkında sert bir dil kullanarak onların zulmüne son vereceğini söylemişti. İstanbul'da çıkan *Avvam Gazetesi* 23 Ekim 1910 da bu beyannameyi yayınlayarak Rumeli ve Anadolu'daki okuyucularından tebrik almıştı. O dönemde İstanbul'da çıkan *Köylü Gazetesi*'de Anadolu ve Rumeli eşrafı aleyhine yazılar yazıyordu. Bkz. Şanda,age, s.s.10-11.

ağasının yağmasından korumak istiyordu. Bunun için çoğu zaman toprak sahibi olan tefecilere karşı köylülerin güvencesinin ve kurtuluşunun kooperatifleşme hareketinde olduğunu vurguluyordu. 1913 yılında hükümet Romanya, Bulgaristan ve Avusturya, Macaristan'daki kooperatif sistemini incelemek için bir heyet yolladı ve inceleme sonucunda bu sistemin Osmanlı Devleti'nde de iyi sonuç vereceği kanısına varıldı. Bu grup ayrıca Ziraat Bankası' nında küçük köylüye düşük faizli kredi vermesini savunuyordu. İkinci grup ise devletin kurtuluşunun büyük toprak sahiplerinin desteklenmesinde olduğuna inanıyordu ve siyasi kararlar da etkili olan bu gruptu. Bu gruptakiler İttihat Terakki Cemiyeti'nin popülist ideolojisiyle ilgilenmediler. Amaçları sosyal bedeli ne olursa olsun kapitalist tarımı en kısa sürede Anadolu'ya sokmaktı. Bu görüş doğrultusunda 1916 yılında Ziraat Bankası Kanunu ve 1917 Kararnamesi ile makinalı tarımla uğraşanlara ve tarım şirketlerine banka kredisi verilmesi sağlandı.¹²

İttihat Terakki'nin iktidarının ilk yıllarında birinci eğilim etkili oldu. İttihat Terakki küçük köylük bölgelerdeki statüyü koruyarak tutucu bir tarım politikası izlemeyi düşünüyordu. Köylüyü derebeylerin ve onların kalıntıları olan ağanın, eşrafın zulmünden kurtarmak niyetindeydi. Ama geniş bir mozaik sahibi olan Osmanlı Ülkesi'nin sosyal farklılık gösteren çeşitli bölgelerinde köylü sorunları farklıydı ve bunun sonucunda bir köylü politikası gütmek çözümü zor problemleri de beraberinde getirirdi. Örneğin, sahil şehirlerinden uzaklarda ağaya sığınmış boğaz tokluğuna çalışan ırgatların yanında, pazar için üretim yapan bölgelerde ücretli işçi konumunda köylülerde bulunuyordu.¹³

İttihat Terakki'nin bu politikalarına karşı toprak ağaları iki cephede mücadele ediyorlardı. Ekonomik ve siyasi iktidarı ellerinde bulundurdukları yerel bölgelerde yapılan reform hareketlerini engelliyorlar, Meclis'te ise ellerindeki çoğunluğu kendilerine karşı yönelen önlemleri geçersiz kılmak, kendi çıkarlarına uygun önlemler almak için kullanıyorlardı.¹⁴ Tüm bu engellemelerin yanında İttihat Terakki iktidara geldiğinde ödenmesi çok zor olan borçlarla karşılaşmıştı. İlk olarak Osmanlı Bankası'ndan borç aldı ve bu borçlarına karşılık geçmişten beri uygulana

¹² Ahmad, age, s.s.106-107.

¹³ Şanda, age, s.10.

¹⁴ Ahmad, age, 96.

gelen en güvenilir kaynak olarak mültezimlerin köylülerden topladığı aşar gösterildi. Bütçe açığını kapatmak için alınan borçlarda da aynı kaynak karşılık olarak gösterildi ve İttihat Terakki tüm bu zorluklar karşısında kırsal bölgelerle ilgili politikalarını yeniden gözden geçirdi. ¹⁵ Toprak ağası sınıfının tersine köylünün durumu daha da kötüye gitti ve birbiri ardına gelen hükümetler köylünün sorunlarını çözmek şöyle dursun bunlara yenilerini eklediler. Pazar için üretimin artmasıyla sömürü oranı daha da arttı.

Parvus Efendi : 1913'de köylüden alınan vergilerin izin verilen orandan daha fazla olduğunu belirtiyordu. Ulaşım ve sulamanın gelişmesi sonucunda karlılık oranının artmasıyla birlikte toprak ağaları haklarını savunamayacak durumda olan köylülerin topraklarını gasp etmeye başladılar.

İttihat Terakki' nin ileri gelenleri Anadolu ve Irak'taki sulama projesini gerçekleştirme niyetindeydiler. Klikeya ovasının sulanmasının Adana'yı ikinci Mısır'a döndüreceğini düşünüyorlardı. Toprak ağaları ise bu karlılıktan en büyük aslan payını almak amacıyla köylülere ait topraklarda hak iddia ediyorlardı. Buna karşı İttihatçılar kayıtsız kalıyor ve bunu tarımda modernleşme için ödenmesi gereken ve Avrupa' nında kendi köylüleri üzerinden çıkardığı bir bedel olarak görüyorlardı. ¹⁶

Zorbalık, devlet gücüne dayanma, rüşvet ve borçlandırma yolu ile toprakların önemli bir kısmı derebeyler ve toprakağaları elinde bulunuyordu. 1913 yılında yapılan araştırmada işlenen toprakların 9,3 milyon hektar olduğu hesaplanmıştır. Buna göre sayıları 50 bini bulan derebeyi ve toprak ağası, ekilen toprakların % 65 ini ellerinde tutmaktadırlar, geriye kalan 870 bin köylü ailesi toprakların % 35 i üzerinde tarım yaparak geçimlerini sağlamak zorundaydı. 80 bin ailenin ise hiç toprağı bulunmuyordu. Bu durumda az topraklı ve toprağı bulunmayanlarla birlikte 950 bin ailenin büyük çoğunluğu sayıları 50 bini bulan derebeylerle toprakağalarının yarıcısı,marabası durumunda idi. ¹⁷ İttihat Terakki döneminde de bu kadar geniş topraklara sahip olan derebeyler ve ağalar etkinliklerini sürdürdüler ve İttihat Terakki

¹⁵ Şanda, age, s.12.

¹⁶ Ahmad,s.98.

¹⁷ Avcıoğlu, age, s.187.

göreve başlarken söylediği toprak dağıtımını bir daha diline almadı ve büyük toprak sahiplerini destekleyen bir politika izledi.

I.Dünya Savaşı'nın başlaması büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını daha da pekiştirdi. Savaş yılları pazar için üretim yapan büyük çiftçiler için çok karlı yıllar oldu. Fiyatların yüksek olması üretimin artmasında etkili oldu. Ayrıca kırsal ürünlere olan talebin yüksek olması da fiyatların yükselmesinde etkili oluyordu. İttihat Terakki izlediği Milli İktisat politikası doğrultusunda Alman ve Avusturya-Macaristan satınalma şirketlerinin üreticiden doğrudan mal almalarını engelledi. Bir çok yerel şirket bu amaçla kurulmuştu. Bu şirketler çiftçiden ürünü satın alıyor ve yeni ihracat şirketlerinden birine satıyorlardı. Bunlarda tekel fiyatları üzerinden,Alman ve Avusturya - Macaristan satınalma şirketlerine satıyorlardı. Bu yolla Almanlar aynı ürün için daha fazla para ödemeye zorlanıyor ve bu para daha fazla Türk'ün elinden geçmiş bulunuyordu. Bu politikanın en önemli nedeni, çiftçileri pazar için üretim yapmaya teşvik ederek köylük bölgelerin büyüyen milli ekonomi ile bütünleşmesini sağlamaktı. Bu politikanın devlet ile toprak ağaları arasındaki ilişkide,toprak ağalarının gücünün giderek arttığını yansıtan yeni bir aşamaydı. Fakat devletin büyük toprak sahiplerini destekleyen politikaları küçük toprak sahibi köylüleri savaşta ağır etkileriyle daha da zor duruma düşürdü. Savaş sırasında cepheden geri dönmeyenlerin topraklarına toprak ağaları el koyuyordu ve cepheden dönmeyenlerin sayısı on binleri aşyordu. ¹⁸ Ayrıca savaş sırasında devletin uyguladığı Ermeni sürgünleri politikasında eşrafın gücünü pekiştirip onun topraklarını genişletmesinde etkili oldu. Eşrafın, toprak ağalarının kendi güçlerini arttıran her politika küçük köylüyü günden güne kötü duruma düşürüyordu. 1918 yılına gelindiğinde sömürülen kitlelerin en büyük kesimini oluşturan köylüler,eşrafın ve büyük toprak sahiplerinin egemenliği altında ezilmiş durumda idi. Böylece savaştan sonra daha da güçlenen eşrafın egemenliğindeki köylüler dıştan gelen yeni tehlikenin farkında değildi. ¹⁹

Kurtuluş Savaşı'nı Atatürk toprak ağalarına ve eşrafa,yarı feodal beylere tarikat şeyhlerine dayanarak gerçekleştirdi. Kurtuluş Savaşı'nın başında geniş köylü

¹⁸ Ahmad,age, s.s.102-105.

¹⁹ Yerasimos, age, s.627.

kitleleri savaşa tepkisiz kaldı. Bunlar yüzyılların verdiği yılgınlık ve eşrafın üzerlerindeki baskısı nedeniyle yerel güçlülerin savaşa katılmasından sonra katıldı.²⁰

Toprak sorununu Kurtuluş Savaşı günlerinde ele alanlardan birisi Reşit Galip'ti. Reşit Galip Kütahya köylerinde Türkocaklı bir hekim olarak çalıştığı dönemde gözlemediği gerçekleri "köycülük"adlı yazıda derlemişti ve 1920 yılında Anadolu köylüsünün toprak sorununu açıkça ortaya koyuyordu.²¹ Dr.Reşit Galip²² Anadolu'nun toplumsal yapısı gözlemedikten ve köylünün eşraf,ağa,derebeylerinin baskısı altında inlediğini belirterek şunları yazıyordu :

"Üçüncü sınıf,bağısız koşulsuz ağaların pençesinde ezgin ve bitkin yaşayan köylü katlarıdır. " Dr.Reşit Galip ağaların iki ayak üzerinde durduklarını bunun birinin para ve mal dayanağı, diğerinin ise hükümeti arka alıp onun gücüne yaslanma olduğunu belirtiyor ve "Her bucağın köyleri bucak merkezindeki 3-5 ağa arasında bölüşülmüştür" diyordu. Kurtuluş Savaşı'na tüm varlığı ile katılmış köylüye yönelik yapılacak devrimin iki ana temeli olduğunu belirtiyordu:

"1-Senetsiz,yasa dışı yollarla köylüyü borçlandıran kara kaplı defteri yok etmek, halkı borç köleliğinden kurtarmak.

2-Büyük toprakları dağıtıp köylüyü kendi payına sahip kılmak .Böylece,anamal anapırcı varlığıyla hükümet gücüne dayanan ağalık anlayışını zorbalığı yok etmek.

Dr.Reşit Galip köylünün ağanın,eşrafın elinden kurtarılmasını istiyordu. Ancak Kurtuluş Savaşının bu kuvvetlere dayanılarak asker sağladığı da göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Ağa ve eşrafın desteğini sağlamak o dönemin koşulları içinde gerekliydi ve Mustafa Kemal bu gerçeği görmüştü. Ancak popülist bir lider olarak geniş halk yığınlarını oluşturan ve gerek ekonomik sosyal, gerekse siyasal açıdan çok kötü durumda olan köylü kitlesine yönelik bir takım çalışmalara girişti. Atatürk'ün toprak sorununa değindiği ilk resmi belge 1921 Anayasası'na temel oluşturan Halkçılık

²⁰ Bkz. Türkan Çetin" Kurtuluş Savaşı Yıllarında İşgal Bölgesi Köy ve Köylüsü" Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi,S.3,1993.

²¹ Bu yazının tam metni için bkz. Emin Türk Eliçin,Kemalist Devrim İdeolojisi, Ant yay.,İstanbul, 1970,359-379

²² Reşit Galip hakkında ayrıntılı Bilgi için Bkz. Ahmet Şevket Elman ,Reşit Galip(1892-1934),2.B.,Ankara,1955.

Bildirisi'dir. Bu bildirinin özü Mustafa Kemal'in 13 Eylül 1920 yılında T.B.M.M.'ne sunduğu Anayasa tasarısıdır. Tasarı 18 Kasım 1920 yılında tartışılır ve başlangıç bölümü bir bildiri halinde yayınlanır. Toprak sorunu bu bildiri'de şu biçimde yer almaktadır:

" Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkı öteden beri karşı karşıya bulunduğu yoksulluk nedenlerini yeni araçlar ve örgütlerle kaldırarak yerine esenlik, dirlik ve mutluluk getirmeyi başlıca amaç sayar. Bu yüzden, toprak, eğitim, adalet işleri, maliye, ekonomi ve vakıflar konularında ve öteki sorunlarda, toplumsal kardeşlik ve dayanışmayı, yardımlaşmayı egemen kılarak, halkın gereksinmelerine göre yenileştirmeler yapacak, yeni yapılar, kuruluşlar yaratmaya çalışacaktır."

Bu bildiri'de üç temel ilke dikkati çekmektedir:

1. Halkın yoksulluk nedenlerinin ortadan kaldırılacağı belirtilmektedir .
2. Toprak sorunu yapısal bir yenileştirmeye halkın ihtiyaçlarını karşılayacak duruma getirilecektir.
3. Bu değişim gerçekleştirilirken toplumdaki bireyler arasında kardeşlik ve dayanışma bozulmaması sağlanmıştır.²³

Mustafa Kemal Halkçılık Bildirisi ile köylünün sorunlarına ve bunlar içinde önemli bir yer tutan toprak sorununa değiniyordu. Ancak Kurtuluş Savaşı sırasında bir toprak reformundan söz etmeyide yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı doğru bulmuyordu. Sovyet elçisi Aralov ile aralarında geçen konuşma bunun güzel bir örneğidir. Sovyetler'deki örneği yaşamış olan Aralov Türk Kurtuluş Savaşı'nın ağa ve eşrafa dayanan özelliğini göz ardı ederek geniş köylü yığınlarının ağa ve eşrafın elinden kurtarılarak Batı'ya karşı önemli bir güç olacağını savunmuştur .Çeşitli dönemlerde Mustafa Kemal'le Aralov arasında köylü sorunları ile ilgili çeşitli konuşmalar geçer :

"Bir gün Mustafa Kemal Paşa' ya, Samsun'dan Ankara'ya gelirken, yolda rastladığı köylülerden onların ağır durumundan söz ettim. Mustafa Kemal Paşa :

²³ Ceyhun Atuf Kansu, "Atatürk ve Toprak", Atatürk ve Toprak- Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler, TTK , yay., Ankara, 1979,ss68-69.

--Evet, evet, orası doğru dedi. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ödevi, köylüyü ağır aşar vergisinden kurtarmak, ona başka kolaylıklar sağlamaktır. Ama şu anda biz bunu yapamayız. Bir çok zümrelerin kinini üzerimize çekmiş oluruz. Onlar bizden uzaklaşır ve istilacıları kovmak, halkın kurtuluşunu ve ülkenin bağımsızlığını sağlamak gibi başlıca görevimizi yapmaya engel olurlar. Milli davamızı çözümledikten sonra köylü ile uğraşabiliriz." ²⁴

Bu konuşmada da Mustafa Kemal köylü sorunlarını ancak savaş kazanıldıktan sonraki dönemde gündeme getirilerek çözülebileceğini aksi takdirde savaşa desteğini veren güçlerin çıkarlarının tersine olan bu durumun onları Kurtuluş Savaşı'nı desteklemekten uzaklaştıracağını belirtmektedir. Mustafa Kemal ile aralarında Kurtuluş Savaşı'nın bittiği günlerde geçen konuşmada son derece ilgi çekicidir Mustafa Kemal bu konuşmada :

" -- Türkiye'de sınıflar yok dedi. Türkiye'de işçi sınıfı yok, çünkü gelişmiş bir sanayi yok. Bizim burjuvazimizi ise henüz burjuva sınıfı haline getirmek gerekiyor. Ticaretimiz çok cılız çünkü sermayemiz yok. Yabancılar bizi eziyor. Benim amacım, ulusal ticareti kaldırmak, fabrikalar açmak, yer altı zenginliklerini meydana çıkarmak, Anadolu tacirine yardım etmek, zenginleşmesini sağlamaktır. Bunlar, devletin önünde duran işlerdir. Biz bunları kanunlaştıracamız!...

--Ya köylüler?

--Onlara yardım edeceğiz. Aşarı kaldıracamız.

--Siz köylüye yardım edene kadar derebeyleri, tefeciler, hocalar onu büsbütün köleleştireceklerdir. Onların beklemeye hiç niyetleri yok, bizim düşüncemize göre, sizin dayanağınız köylülerdir. Onları kalkındırınız, onlara toprak veriniz !...Onları vergilerden, tefecilerin elinden kurtarınız!...Sizde işçi sınıfı henüz çok zayıf, orası öyle. ama işçileriniz az olmakla birlikte güçlü, sağlam ve bilinçlidirler. Onlar hem size destek olur, hem köylülerin kalkınmasına yardım ederler. Bizde, Sovyetler Birliği'nde işçilerle köylüler ebedi olarak Rusya'yı derebeylerinden kurtarmışlardır.

Mustafa Kemal :

²⁴ S.I. Aralov, Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları, Birey-Toplum Yay., 2.B., Ankara, 1985, s.133.

--Sovyetler Birliği'nde iş başkadır diye cevap verdi. Sovyetler Birliği'ni Türkiye ile mukayese edemezsiniz ! Rusya'da işçi sınıfı daha ihtilalden önce teşkilatlanmıştı. Yüksek bir bilinç düzeyine erişmişti. Sizde dinin, halkın üzerinde, bizde olduğu kadar büyük bir etkisi yoktur, fanatizm yoktur. Bunu hesaba katmak gerekir." ²⁵

Cumhuriyet döneminin ekonomi politikasının belirlenmesinde etkili olan İzmir İktisat Kongresi'nde daha önceki bölümlerde de üzerinde durduğumuz gibi tarım işçisi, ortakçı ve yarıcılarının haklarını savunacak temsilciler bulunmuyordu .Kongrenin tarım konusunda aldığı kararların tümü pazar için üretim yapan büyük toprak sahibi çiftçilere yöneliktir. Topraklarını kendileri işletmeyen ve boş kalan büyük toprak sahiplerine ait toprakların toprağı az olan yada hiç olmayan köylülere dağıtılması için işçi temsilcilerinin getirdiğı öneri kongreye katılan "çiftçi" delegelerinin oylarıyla red edildi. ²⁶ Bu nedenle büyük toprak sahiplerinin çıkarları doğrultusunda kararlar alındı. Bunun sonucu olarak da büyük toprak sahiplerinin çıkarları ile taban tabana zıt olan toprak reformu, topraksız köylünün sorunları ve sorunlarla ilgili çözüm yolları İktisat Kongresi' nin gündeminde yer almadı.

Topraksız köylülerin yanında çok geniş topraklara sahip olan toprak ağaları ve eşrafta bu geniş topraklardan yeteri kadar faydalanamıyordu. Bunda ilkel üretim araçları ve ilkel üretim ilişkilerinin olumsuz etkisi bulunuyordu. Bu konu 7 Şubat 1923 yılında Mustafa Kemal'in Balıkesir Paşa camiinde halkla yaptığı konuşmada vurgulanır. Bu konuşmada toplumun tüm sınıflarını "halk" kavramında toplayan Mustafa Kemal şunları söylüyordu:

"...Halbuki Halk Fırkası dediğimiz zaman bunun içinde bir kısım değil, bütün millet dahildir. Bir defa halkımızı gözden geçirelim. Biliyorsunuz ki, memleketimiz çiftçi memleketidir. O halde milletimizin ekseriyeti azamiyesi çiftçi ve çobandır. Bu böyle olunca buna karşı büyük arazi ve çiftlik sahipleri varidi hatır olur. Bizde büyük araziye kaç kişi maliktir.? Tetkik edilirse görülür ki memleketimizin vüsatine nazaran hiç kimse büyük araziye malik değildir. Binaenaleyh bu arazi sahipleri de himaye edilecek insanlardır.." ²⁷

²⁵ Aralov, ss.253-254.

²⁶ Ökçün, age, ss.169-170, 375.

²⁷ Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri, C.2, s. 101.

O dönemin Türkiye'sinde toprak ilişkilerinde yarı feodal bir sistemin hakim olduğu bir dönemde bu sözler bir çelişki ve büyük toprak sahiplerini destekler gibi görünmektedir. Ancak Tevfik Çavdar'ın "Milli Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet Ve Manzarai Umumiye" kitabı incelenirse Atatürk'ün bu sözleri daha rahat anlaşılır. Atatürk soruna "sahip olunan toprak büyüklüğü" açısından değil, ilkel ve geri üretim ilişkileri içinde işletmelerin veriminin yetersizliği ve ülke ekonomisinin gelişmesine katkısı açısından bakmaktaydı. Ülkede toprakların bir çoğu eşrafın elindeydi. Ancak bunların çoğu işlenmiyor, ya da ilkel yöntemlerle işlendiğinden yeteri kadar verim alınamıyor ve ülke ekonomisine katkı da düşük oluyordu. Oysa o dönemde sanayi gelişmemişti ve Türkiye'nin dünya pazarlarına girerek ekonomik yönden kendini kabul ettirmesi ancak tarım yoluyla gerçekleşebilirdi. Pazar için üretimi gerçekleştirecek kesimde küçük köylülerin olması zordu. Çünkü bu kesim kendine yetecek miktarda kapalı bir ekonomi için üretim yapıyordu. Üretim fazlası olduğunda bunu mahalli kasaba ve şehir pazarlarında satıyorlardı. Ayrıca küçük köylüler dünya pazarlarındaki dalgalanmalardan daha çabuk etkileniyordu. Bunun en belirgin örneği 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sırasında yaşandı. Bu nedenlerle dünya pazarlarında belli bir yere gelmek amacıyla 1920'li yıllarda büyük toprak sahiplerini destekleyen yönde politikalar izlendi.

Küçük köylülerinde çıkarlarını gözetecek politikalar uygulandı ise de, toprak reformu bu yıllarda devlet politikasının gündeminde yer almadı. Ayrıca gözden kaçırılmaması gereken bir olguda 1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiğinde topraksız köylülerin toprak reformu yapılması yönünde hiç bir baskı ve talebi yoktu. Bunun tam tersine topraklarını kaybetme korkusuyla büyük toprak sahipleri hükümete baskı yapıyordu. Cumhuriyetin yeni kurulduğu dönemlerde bir toprak reformu denemesine girişmek devletin geleceğini de tehlikeye sokabilirdi. Mustafa Kemal her alanda olduğu gibi bu konuda da acele etmeyerek zamanı geldiğinde harekete geçme yolunu tercih etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılıp yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, topraksız köylülerin durumu dışında yurt dışından gelen göçmenlerinde

topraklandırılması sorunu da eklendi. Cumhuriyetin ilanından sonra çeşitli tarihlerde özellikle mübadilleri ve dışarıdan gelen göçmenleri iskan etmek ve bunlara toprak dağıtmak amacıyla çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. 1923-1934 yılları arasında mübadil ve göçmenlere bir de kısmen topraksız ya da az topraklı çiftçilere 6.787.234 dönüm tarla, 157.422 dönüm bağ ve 169.659 dönüm bahçe dağıtılmıştır. 24/6/1934 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu hükümlerine göre bu tarihten Mayıs 1938 sonuna kadar da yine göçmen ve mültecilerle, topraksız ve az topraklı 88.695 aileye 2.999.825 dönüm tarla toprağı dağıtılmıştır.²⁸

1934 yılına kadar gerçekleştirilen toprak dağıtımında toprağı olmayan veya kendisini geçindirmeye yetmeyen çiftçilere dağıtılan 731.234 dönüm toprak devletin tamamıyla kendi mer'asından ayırıp dağıttığı topraklardır .Böylece devletin kendi mer'asından ayırıp dağıttığı toprakların toplamı 3.731.059 dönümü bulmaktadır. Oysa 1928-1938 yılları arasında Türkiye'de mer'a toprakları 39.280.000 dönüm azalmıştır. Bu durum göstermektedir ki adı geçen dönemde mer'adan toprak kazanılması orta ve büyük toprak sahipleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Kurtuluş Savaşı sonrası özellikle Batı Anadolu'daki Rumların kaçmasıyla devlet bu bölgede otoritesini kuramadan bu kişilere ait topraklar çok düşük ücretle veya zorla büyük toprak sahipleri yerel güçler tarafından alındı.²⁹

1924 yılından sonra arazi edinebilen topraksızlar genel olarak dışarıdan gelen ve hemen toprağı bağlanması gerekli olan göçmenlerdi. Bu dönemde eski ve yeni toprak sahipleri toprak reformu konusunda çok hassastılar ve yapılacak bir reform hareketinin kendi mülklerini tehlikeye sokacağını düşünüyor ve bu konuda ödün vermiyorlardı.³⁰

Devlet bu nedenle geleceğini tehlikeye sokmak, büyük toprak sahiplerini karşısına almak istemiyordu. Yeni kurulan devletin çağdaşlaşabilmesi için

²⁸ Aksoy ,age, ss.59-60.

²⁹ "Azınlıkların ülkeyi terk etmesinin daha doğrudan bir etkisi de, geride bıraktıkları mülklerin yerli halkın eline geçmesidir." Çağlar Keyder, *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)*, Yurt yay., Ankara, 1982, s.s. 35-40; Kemal Arı, *1923 Türk- Rum Mübadele Antlaşması Sonrasında İzmir'de Mübadil Göçmenler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1988, ss. 95-100.

³⁰ Bilsay Kuruç, *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi*, Bilgi yay., İstanbul, 1987, s.158.

bir çok konuda gelişme geçirmesi gerekiyordu. Tevhid-i Tedrisat, Halifelğin kaldırılması, Medeni Kanun, Harf değişikliği hepsi devrimin önemli aşamasıydı. Mustafa Kemal bu devrim hareketlerini gerçekleştirirken, muhalifleri etkisiz hale getirirken, bu geniş köylü kitlelerinin üzerinde yılların getirdiği gelenekleşmiş etkisini kullanarak büyük toprak sahiplerini karşısına almak istemiyordu. Ama bir yandan da çok kötü şartlar altında, bir karış toprağı olmadan, ağanın, eşrafın egemenliğinde yaşayan köylülere toprak dağıtılması gerekiyordu. Bu nedenle 18 Mart 1924 gün ve 442 sayılı Köy Kanununda topraksız köylüye toprak verilmesi ile ilgili bir madde koyuyordu. Kanuna göre "Tarlası olmayan veya yetişmeyen köylüye köyün sınırı içinde boz halde bir parça ayırıp vermek ve tasarrufu mal sandığına veya sair dairelere geçmiş olan araziye köy namına satıp alıp arazisi olmayanlara vermek ve bedelini taksitle köy sandığına ödetmek mecburidir." deniliyordu. (Köy Kanunu madde 44/3) Kanunun bu maddesi tartışılırken Karesi Mebusu Vehbi Bey köy etrafından satılığa çıkan arazilerin köyün zenginleri tarafından alınmasının dışında arazisiz köylüye satılarak köyde herkesin arazisi olmasının sağlanmasında etkili olacağını belirtiyordu.³¹

Ancak kanunda topraksız köylüye toprak verilerek onun uzun sürede toprak sahibi olması amaçlanmasına rağmen bir çok yerdeki toprak satışlarında topraksız köylüler faydalanamıyordu. Gafur Soylu bu olayı şöyle anlatıyordu." Bir çok toprak satışları olduğu halde bazı topraksız köylünün yalnız başına o toprağı almak kudretinde olmamaları ve yahunta tespit edilen şartları ihzar ve ibraz edememeleri yüzünden satışa katılmadıkları görülmektedir.³²

Toprak mülkiyetine güvence vermek 1920'li yılların devlet politikasında önemli bir yer tutuyordu. 1925 yılında çıkarılan bütçe kanununun 25.maddesinin A fıkrasına göre "toprağı muhtaç ziraat erbabına elde mevcut milli arazi, bedeli on senede taksit-taksit alınmak ve her seneye verilecek arazi miktarı ellerindeki topraklarla birlikte azami iki yüz dönümü geçmemek üzere takdiri suretiyle, dağıtılacak ve satılığa çıkarılacaktır." ³³ 1924 Anayasası bu güvenceyi veriyordu. Ardından 1926'da kabul

³¹ TBMMZC, D.2, I.2., C.7, s.93.

³² Gafur Soylu, Köy Nedir ve Nasıl İdare Edilir, İstanbul, 1939, s.44.

³³ Barkan, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye'deki Zirai Bir Reformun Ana Meseleleri", Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, Gözlem Yay., İstanbul, 1980, ss.453-454.

edilen Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu ile toprakta özel mülkiyet üzerine kurulu üretim ilişkilerini pekiştiriyordu. Ancak Türkiye'de kadastronun henüz yapılmamış olması, insanların sahip olduğunu iddia ettikleri belgelerin Osmanlı döneminden kalma karışık belgelere dayanması ve bu eski tapu kayıtlarının boşluk ve belirsizliklerle dolu olması sonucu ve her yeri santim santim kadastrodan geçmiş ve Türkiye'nin sosyal şartlarına uygun olmayan İsviçre Medeni Kanunu'nun alınması büyük toprak sahiplerinin topraklarını genişletmelerinde etkili oluyordu. Bu nedenle Osmanlı döneminde çeşitli nedenlerle hediye verilmiş olanlar, ayanlar, eşraflar, mütegalibeler, 1926 Medeni Kanuna dayanarak açtıkları davaları kazanarak devlet tarafından mübadillere ve köylülere verilen topraklardan bu insanları çıkararak bu topraklara sahip oldular.³⁴ Şükrü Kaya Bey bu durumu meclis kürsüsünde şöyle dile getiriyordu :

“Devlet metruk arazi diye muhacire veriyor, onlarda imar ediyorlar .Sonra herhangi bir sahibi çıkıyor ve diyor ki, Bu benim mülkümdür. Tapusunu gösteriyor ve muhaciri sokağa atıyor... Trabzon'da arazi çok dardır. On dönüm ,yirmi dönüm araziye malikolan kimse, büyük arazi sahibi ve zengin olur. Birisi çıktı ve 200 dönüm araziye sahip olduğuna dair ilam gösterdi ve köylüleri oradan çıkardı...Eskişehir'de hat boyundan geçerken Sazılar köyü vardı. Burası muhacirlerindi. Emin Bey'e sorarım, kimin namına mukayyittir ve ne zaman ona geçmiştir. Böyle kaç tane arazinin sahibi çıkmıştır. Gedikabat Körfezi'nde yerli halk bataklığı kuruldu. Burada sıtma vardı. Bunlar her türlü tehlikeyi göze alarak bataklığı kuruttular ve yerleştiler. Ektiler, biçtiler, çalıştılar kanallar açtılar. Bir zat geldi, bu toprakların kendine ait olduğunu söyleyerek, bunları buradan çıkardı. Halk yine topraksız kaldı. Dağlara sığındılar. Çalı çırpı toplayarak geçinmeye başladılar.”³⁵

Devletin toprak siyasetindeki 1925 Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra belirdi ve büyük toprak mülkiyetini devlete karşı kullanma eğiliminde olan Doğu Anadolu Bölgesindeki toprak ağalarının toprakları, topraksız, az topraklı olan köylülere dağıtıldı.

³⁴ Tezel, age, ss.321.

³⁵ Tezel, age, ss.321-322.

³⁶ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk 1 Kasım 1928 yılında Meclisi açış konuşmasında gerek doğu illerinde gerek ülkenin diğer bölgelerinde toprağı olmayan çiftçilere toprak verilmesi için direktif veriyordu. ³⁷ 1929 yılında Meclis'i açış nutkunda bu görüşünü yeniliyor ve *"Kezalik çiftçiye arazi vermek de hükümetin mütamadiyen takip etmesi lazım gelen bir keyfiyettir. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceğı kadar toprak temin etmek, memleketin istihsalatını zenginleştirecek başlıca çarelerdendir."* diyordu. ³⁸

Toprak reformu için direktifler Atatürk tarafından 1928 yılından itibaren verildi. Köycülük çalışmalarının hızlandığı, köye doğru hareketin arttığı 1930'lu yıllarda toprak reformu ile ilgili gerek mecliste ,gerekse basında tartışmalar oldu. Ancak bu olay 1945 yılında olgunlaşarak "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" nu çıkardı.

Cumhuriyet kurulduğu dönemde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde toprak mülkiyetleri farklılık gösteriyordu.

Ege ve Adana bölgeleri dünya pazarına açılan ilk bölgelerdi. Bu bölgelerde toprak mülkiyetindeki özellikler yetiştirilen ürünlerle bağlantılıydı. Pamuk, mevsimlik işçi çalıştıran köy işletmelerde ekiliyordu. İ.Hüsrev Tökin Adana Ziraat Odası Pazarı'na dayanarak "vasati olarak Adana'ya komşu vilayetler amelesi son senelerde 20 ila 30 bin arasındadır." diyerek büyük toprak sahiplerinin mevsimlik işçi çalıştırarak pamuk yetiştirdiklerini belirtiyordu. ³⁹ İncir,tütün üzüm gibi ürünler ise küçük aile işletmeleri tarafından yetiştiriliyordu.

Karadeniz Bölgesinde ihracata yönelik olarak yetiştirilen fındık ve tütün aile bahçelerinde yapılıyordu. Emek,aile fertleri tarafından karşılanıyordu ve bölgede topraksız aile bulunmuyordu.

³⁶ "Küçük çiftçilere toprak dağıtma girişimi ilk yıllarda sınırlı kalır. Bu işin pilot projesi doğudur. 1920'li yıllarda sahip buldukları büyük toprak mülkiyetinin gücünü cumhuriyet rejimine karşı kullanma havasında olanların toprakları muhtaç zürraya dağıtılacaktır." Kuruç, s. 158.

³⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,C.1,s.373.

³⁸ Age, C.1,s.380.

³⁹ İsmail Hüsrev Tökin, Türkiye'de Köy İktisadiyatı, (Yay.haz.: Korkut Boratav), 2.B., İletişim yay., İstanbul, s.138.

Doğu Anadolu Bölgesi tarımın en az ticarileştiği bölgeydi. Bölgede geleneksel toprak kiralama biçimleri ve büyük toprak mülkiyeti egemendi. Bölgenin tek ihraç ürünü Suriye ile yaptığı hayvan ticaretiydi. Topraksız köylülerin sayısı oldukça fazlaydı.

İç Anadolu Bölgesi'nde toprak mülkiyeti farklılıklar gösteriyordu. Çoğunluğu tahıl üretimi yapan küçük aile işletmelerinden, ortakçılıkla işletilen büyük toprak mülkiyetlerine kadar değişti. Sahipleri tarafından işletilen büyük buğday çiftlikleri çok az sayıda idi ve bu çiftlikler Anadolu demiryolu etrafında bulunuyordu. Trakya bölgesi de, iç bölgelere benzer bir özellik gösteriyordu.⁴⁰

Bu tablo gösteriyor ki Anadolu'nun çeşitli coğrafi bölgelerinde toprak mülkiyeti farklılıklar gösteriyordu. Geniş toprak sahipleri yanında kendisini geçindirebilecek kadar toprağı olan aile işletmeleri ve hiç toprağı olmayan ortakçı köylüler bulunuyordu.

İsmail Hüsrev Tökin, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bir çok faktörün etkisine rağmen üç tür "köy amelesi" olduğunu belirtir.

- 1] Çeşitli sebeplerle toprağını kaybederek, pazar için üretim yapan büyük toprak sahiplerinin yanında toprak işçisi durumuna gelen köylü.
- 2) Köydeki toprağını bırakarak toprak işçisi olmak için köyünden ayrılmış, ama para kazandıktan sonra tekrar köyüne dönerek toprağını işleyen köylüler. Bunun birinciden farkı henüz elinde işleyebileceği toprağının olmasıdır.
- 3) Pazar için üretim yapan bölgelere mevsimlik gelen ve mevsimin sonunda köyüne dönen köylülerdir. Orta Anadolu yaylaları ile Doğu bölgelerin köylülerin "mevsimlik amele" kaynağını oluşturur. Sahil bölgelerde ise dağ köylerinden ova köylerine doğru mevsimlik amele akını olmaktadır. "*Mevsim amelesi Türkiye'nin en fakir köylüsüdür. Bunlar pek cüzi bir ücretle çalışırlar. Şimendifer, araba paraları olmadığından uzak vilayetlerden sahile yorganları sırtlarında yaya olarak gelirler.*"

⁴⁰ Tökin "Türkiye'de Toprak Ağılığı" III, Kadro, S.9, Eylül, 1932, s.29 ; Keyder, age, ss.34-35.

Topraksız köylü ekonomik açıdan tam anlamıyla ağaya bağlıydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında derebeylik bağları çözülmüş ama onun bir uzantısı şeklinde "toprak ağalığı" şeklinde Anadolu'nun her yerinde köylü üzerinde egemen bir sınıf bulunuyordu. Nusret Köymen köy ağalarının köylü üzerinde ki etkilerini şöyle anlatıyordu:

"Bugün zecri nüfuzları kırılmış olmakla beraber köy ağaları sahip oldukları toprak ve bu toprağın ailelerine temin etmiş olduğu servet ve tahakküm itiyadı sayesinde, uzun süren bir ezginin altında pısmış, şahsi teşebbüs, cesaret ve hasletini kaybetmiş, içinde bulunduğu derin cehalet karanlığında umacılaşan ağanın karşısında sinmiş, iktisadi güçlükler önünde afallamış köylüler üzerinde ruhi ve iktisadi nüfuzlarını hala muhafaza etmektedirler. Ağaların gönüllü ırgatı olan, ellerine para verilse bile kendi kendilerine bir şey beceremeyecek olan köylüler vardır...." ⁴¹

Ağalar ekonomik güce dayanan kuvvetlerini köylü üzerinde sürekli hissettiriyordu. Çoğu zaman muhtarla giriştikleri işbirliğinden Cumhuriyet döneminde de köylü hep zararlı çıktı. Köy Kanunu tartışmaları sırasında ihtiyar meclisinin isminin bir ara ağalar derneği" muhtarında "ağa" olarak konulması düşünüldüyse de halkın ağa karşısındaki psikolojisi göz önünde bulundurulurken vaz geçildi. Sosyal bir olgu olan ağaları bir anda sökülmek kolay değildir.

2) Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun Çıkarılması

Ocak ayında Meclise getirilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısının görüşülmesine ancak Mayıs ayının 14.günü başlanabildi. ÇTK,8 bölüm ve 66 maddeden oluşmaktadır. Kanunun özellikle 17. Maddesi parti içindeki muhaliflerin tepkisine neden oluyordu. Bu maddeye göre Hükümetin getirdiği reform tasarısı 5 bin dönümlük oldukça geniş bir üst mülkiyet sınırı tanımakla birlikte toprağın yetmediği

⁴¹ Nusret Köymen, " Köycülük Programına Giriş" ,Ülkü, Nisan , 1935, C.5, s.135.

yerlerde topraksız veya az topraklı köylüye dağıtılmak amacıyla 50 dönüme kadar arazinin kamulaştırılmasını öngörüyordu. Yine kanunun 21. Maddesi kamulaştırılan arazilerin bedellerinin gerçek bedelleri üzerinden değil, arazi vergisine matrah olan değere orantılı olarak yapılmasını kararlaştırmıştı. Toprak reformunu Meclisten geçirmeye kararlı olduğu konusunda tavrını net olarak ortaya koyan CHP'ye karşı parti içindeki muhalifler -çoğunluğu büyük toprak sahibi kökenli milletvekilleridir- hiç olmazsa 17 ve 21. Maddeyi kaldırarak kanununun yumuşatılması için harekete geçtiler. 17. Maddeye saldıranların başında Adnan Menderes, 21. Maddeye karşı çıkanların başında Refik Koraltan bulunuyordu.

CHP içindeki muhalif kanat toprak reformuna doğrudan saldırma cesaretini gösteremediği için dolaylı yollarla kanunu meclisten geçirmeme yöntemlerine başvuruyordu. "...Güvenlikten, hukuk devletinden, büyük işletmelerin iktisaden daha verimli oluşundan, üretimi düşürmemek için değişikliklerin yumuşak yöntemlerle ve yavaş yavaş yapılması gerektiğinden bahsediyorlardı. Ayrıca toprak reformuna aleyhtar olanların daima kullandıkları bir taktiğe başvurarak , meselenin bir mülkiyet meselesi değil, bir sermaye ve teknik donanım meselesi olduğunu ileri sürüyorlardı. " ⁴² Ama kanunun Mecliste tartışmaları sırasında Kütahya milletvekili Besim Atalay'ın sözleri toprak sahiplerinin neden rahatsız olduklarını açıkça dile getiriyordu: " Arkadaşlar; biz Cumhuriyet kurulalıdan beri çok inkılaplar geçirdik... Toprak inkılabına gelince işin rengi değişti...Arkadaşlar şunu bilmelidir ki, bu kanun keseye dokunur, keseye. Zanederim ki, fazla bağırtı da keseye dokunduğu içindir." Kanun tasarısının toprakağalarını ne kadar rahatsız ettiği ve kanunun kabulünü engellemek için yaptıkları açık ve gizli çeşitli çalışmaların bir örneğinde Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun yaptığı ve itiraz edilmeyen bir açıklamadır. Saraçoğlu'nun bu açıklamasında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısı hazırlandıktan kısa bir süre sonra aralarında Adnan Menderes'in de bulunduğu 6-7 kişilik toprak sahibi milletvekili kendisini ziyaret ederek tasarıda toprak sahiplerinin lehine bir takım değişiklikler yapılmasını istiyorlardı.

⁴² Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 2.B., İmge kitapevi, Ankara, 1990.s.10; Adnan Menderes'e göre Türkiye'de büyük toprak mülkiyeti yoktur. Toprak yetersizliği tarıma elverişli toprakların işletmeye açılmamasından kaynaklanmaktadır. Yirmi yıldır devlet kağrı ile karasapana açtığı savaşta başarı kazanamamıştır hatta savaş bile açmamıştır görüşünü savunmakta ve ÇTK ile ziraatin köylüye bırakılarak şehirli ile köylü arasında ki uçurumun dahada büyümesine neden olunacağını savunmaktadır. *TBMMZC, D.7, C.18, ss.111-114, 116.*

Saraçoğlu bu konuda “Bilhassa Adnan Menderes son bir gayretle ameleye toprak vermemek ve verdirmemek için elden gelen gayreti sarfetti.” demektedir.⁴³

ÇTK.,TBMM'nin 455 milletvekilinden 345 milletvekilinin katıldığı oturumda oybirliği ile kabul edildi. Oylamaya katılmayan milletvekili sayısı 104 kişidir. İzinli veya rapor olmadığı halde oylamaya katılmayan milletvekilleri şunlardır:N.E.Sümer(Bakan-Antalya),A. Menderes (Aydın), F.F. Düşünsel (Bingöl), Dr.Ş.Konuk (Bakan-Bursa),N.Küçüka (Denizli),E.Sazak(Eskişehir),R.Koraltan(içel), K.Karabekir(İstanbul), H:C:Yalçın (İstanbul), H.Ali Yücel (Bakan-İzmir), C.Bayar (İzmir),H.Menteşe(İzmir), F.Köprülü(Kastamonu),S.Hayri Ürgüplü(Bakan-Kayseri), R.Peker (Kütahya), H.Bayur (Manisa), C.Oral (Seyhan), H.Saka (Bakan-Trabzon), S.İçöz (Yozgat)....⁴⁴

ÇTK'nın üç boyutu bulunmaktadır. Kanunun siyasi boyutu büyük toprak sahiplerinin siyasi iktidardaki gücünü yıpratmaktır. ⁴⁵ İkinci boyutu ise ekonomiktir. Kanun mülkiyet dağılımındaki adaletsizliği düzenlerken bir yandan da pazarlanabilecek ürün fazlasını arttırmayı amaçlıyordu. İkinci Dünya Savaşı bittiği dönemde dünya hala bir üretim sıkıntısı içinde bulunuyordu. Türkiye tarımdaki üretimini arttırarak ekonomik kalkınmasını sağlayabilir ve tarımdan gelen bu artı değer sanayileşme sürecinde kullanabilirdi. Kanunu üçüncü boyutu ise sosyaldır. Tarımda mülkiyet dağılımı yeniden düzenlenirken, devlet halkçılık politikasının bir boyutunu topraksız köylüyü topraklandırarak gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gündemde olan ancak her defasında büyük toprak sahiplerinin tepkisini çeken toprak reformu tasarısı Meclise geliyordu. ÇTK meclisten çıkarıldığı günlerde 19.5.1945 yılında Meclis kürsüsünde İsmet İnönü şunları söylüyordu:⁴⁶

“İşleyen köylünün bütün emeğinden ve kazancından tamam olarak kendi ailesinin faydalanması ve kendi öz toprağını verimli ve bayındır kılması, Türk Milletinin en üstte göze çarpan parlak eserlerinden biri olacaktır. Asırların fena geleneği olan bu

⁴³ Cem Eroğul, age,s.10

⁴⁴ Bkz.TBMMZC,D.7,C.18,11.6.1945,ss.232-235. Aynı gün TBMM'ye sunulan bir önergeyle kanunun kabul ve tasdiki tarihinden sonraki ilk pazar gününün her yıl bütün yurttan toprak bayramı olarak kutlanması kararı alınması istendi ve kanunlaştı. Ancak toprak kanunu başarıya ulaşamadığı için toprak bayramında coşkuyla kutlanamadı. TBMMZC,D.7,C.18, s.331.

⁴⁵ Kanunun siyasi boyutu için bkz.Taner Timur,Türk Devrimi ve Sonrası,s.195.

⁴⁶ “Devrimin Büyük Eseri: Toprak Kanunu”,Ülkü,16.5.1945.S.90,s.5.

toprak sistemi, hür insanların yaşadığı yeni ve ileri sisteme çevrilmek üzeredir. Cumhuriyet toprak dağıtımı ile beraber donatım işlerini de düşünmüştür.”

ÇTK. Gerçekleştirilmesi için “Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı” büyük ve sert tartışmalar sonucu kabul edildi.⁴⁷

TABLO: 10

YIL	ÇALIŞAN KÖY SAYISI	TORAKLANDIRILAN YERLİ AİLE SAYISI	DAĞITILAN TOPRAK (DÖNÜM)	TAHSİS EDİLEN TOPRAK (DÖNÜM)
1947	29	1427	49086	-----
1948	110	4313	238656	-----
1949	148	8359	389212	-----
1950	333	18589	820194	422196

Şevket Süreyya Aydemir ise ÇTK. 17 maddesinin hiçbir zaman uygulanmadığı ve diğer birçok maddesinde sadece kağıt üzerinde kaldığını ifade etmektedir.⁴⁸ Kanunun kabulünden birkaç ay sonra Şevket Raşit Hatipoğlu'nun Ziraat vekilliğinden çekilerek yerine kanunun muhaliflerinden Cavit Oral'ın getirilmesi, 17 maddeyi kaldırması taviz niteliğindedir.⁴⁹

⁴⁷ TBMMZC,D.7,C.17 ss.59-84; 98-122; 124-160; 162-163;TBMMZC,D.7,C.18,11.6.1945,ss.213-235.

⁴⁸ Şevket Süreyya Aydemir,İkinci Adam,C.2,s.350.

⁴⁹ Taner Timur bu konuda "küçük burjuva kökenli iktidar, ne kendi ne de hücum ettiği sınıfın gücünü gerçekçi bir biçimde saptayamamıştır. ..ÇTK'na koyduğu birçok madde ile sınıf mücadelesini engelleyeceğini sanmıştır. Pratik bu yanılgıyı ortaya koyduğu zaman, geri dönmüş ve kanuna karşı çıkmış bir toprak ağasını Tarım Bakanı yaparak uygulamayı baltalamış,17. Maddeyi kaldırmıştır. Fakat çok geç kalmıştır." Tesbitin yapmaktadır. Timur,age,s.206.

ÇTK'nun uygulanmasına baktığımızda ise 17. Maddeye rağmen kanunun çok az miktarda özel arazi kamulaştırılmıştır. CHP kurultayında Kasım Gülek, Şadi Eliyeşil, Kasım Ener, Cavit Oral ve Şeref Uluğ gibi partinin ileri gelenlerinden büyük çiftçiler, 17. Maddeye karşı kampanya başlatmış ve başarılı olmuşlar, kurultayda 17 maddenin kaldırılması ve ÇTK'nun değiştirilmesi kabul edildi. 1950 seçimlerinden önce toprak kanununun içeriğini boşaltan ve 17 maddeyi kaldıran bir değişiklik yapılarak toprak reformununun gerçekleşmesi hayal oldu. Tadil tasarısına Falih Rıfkı Atay, Mümtaz Ökmen, Ş.Raşit Hatipoğlu, Vehbi Sarıdal, Emin Soysal gibi çok az kişi muhalefet etmiştir. Hatipoğlu Mecliste yaptığı konuşmada:

"Bu işin içinde yetişmiş,teknikğine vakıf bir adam sıfatıyla arzediyorumki,bu tasarıyı kabul ederseniz, büyük araziden dağıtılacak arazi elde etmek çok zor olur...Çünkü arkadaşlar ,5 bin dönümden yukarı olan arazi,aslen tek elde bulunmakla beraber, tapuda şu veya bu surette hisseler ayrılmış olacaktır. Zaten beş yıl evvelde bu kanun müzakere edilmeye başlandığı zaman, büyük arazi bu suretle parçalanmaya tabi tutulmuştur. Bu, memleketimizde gö zönünde cereyan eden bir hadisedir. Bu, bir realitedir. Binaenaleyh, gelecek zamanlarda, her hisse ayrı bir mülk olarak kabul edildiği takdirde,artık beş bin dönümden yukarı arazi bulup da onu çiftçiye dağıtmak kabil olmayacaktır. Eğer toprak dağıtmada yalnız arazi hazinesi kullanılacaksa, ben sizlere emniyetle söyleyebilirim ki,toprak davası diye bir dava ele alıp da bir toprak kanunu çıkarmaya lüzum yoktur. Vatandaşları bu kadar rahatsız etmek için böyle bir davayı ele alıp da kanun çıkarmak faydasız olur. Bu memlekette Hazine arazisi yetmiyeceği içindir ki ve hususi mülklerden arazi istimlaki zarureti içindir ki, Toprak Kanunu çıkarılmıştır." Bu cümlelerle toprak reformunu gerekçesi ve başarısız olma nedenlerini köy kökenli ,ziraatçı, eski tarım bakanı Hatipoğlu açıklamaktadır.⁵⁰

Doğan Avcıoğlu "toprak davasındaki hezimet,başta İnönü olmak üzere, az sayıdaki milliyetçi- devrimci bir kadronun, bürokrasinin tutucu kadrosu ve büyük şehir tüccarı ile ittifak halindeki eşraf karşısında, aşağıdan hissedilir bir tepki gelmeyen

⁵⁰ Avcıoğlu,age,s237.; Şevket Raşit Hatipoğlu'nun toprak reformuna katkısı için bkz. Necdet Ekinci, Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine Türkiye 1923-1950.,(Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniv.,Ankara,1993.

bir ortamda kaçınılmaz görünen yenilgisinin ifadesidir. Bu ters şartlarda , bu köklü reforma teşebbüs edilmesi dahi, az sayıdaki milliyetçi-devrimci kadronun şeref hanesine yazılacak bir davranıştır.” diye değerlendirmektedir.⁵¹

B)Savaş Sonrası Dış Politika ve Marshall Planı

Marshall planını iyi değerlendirebilmek için Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri'nin İkinci Dünya Savaşı'nın sonucundaki yakınlaşmalarını iyi değerlendirmek gerekir. Bu yakınlaşmanın sonuçlarını değerlendirdiğimizde ise Türkiye'nin bu süreçle birlikte devletçi sanayileşme politikalarından ne kadar uzaklaştığını görürüz.

1944 yılında Saraçoğlu Hükümeti “Harp Sonrası Kalkınma Planı ve Programının hazırlanması için harekete geçti. ⁵² 1945 yılı Mayıs ayında Hükümete sunulan “Türk Sanayiinin Harp Zamanından Sulh Zamanına İntikal ve Sulh Zamanının Muhtemelen Yeni Şartlarına İntibak Devrelerinde Korunması ve Gelişmesi ile İlgili Genel Problemler Hakkında Öz Rapor” başlıklı rapor 1946 yılı Nisan ayında “5 Yıllık Plan” olarak son şeklini aldı. Bu plan bağımsız sanayileşmeden yanadır. Büyük elektrik santralleri, dokuma sanayinin geliştirilmesi, Karabük demir çelik fabrikasının büyütülmesi, yeni çimento, şeker fabrikalarının kurulması, yol şebekesinin geliştirilmesi, tarımsal makinaları yapabilecek fabrikaların kurulmasını içeriyordu. Bu plan taslağı, Avrupa Kalkınma Programının kapsamı içine alınmak amacıyla ABD’ye sunuldu. Fakat bağımsız devletçi sanayileşmeyi öngören bu planı ABD red etti. Bunun sonucunda Türkiye Avrupa Kalkınma Planı’na girmek amacıyla Amerika’nın istediği

⁵¹ D.Avcıoğlu,Türkiye'nin Düzeni,s.238.

⁵² Bu çalışmalar Bakanlıklar arasındaki bir komisyon tarafından yürütülecekti. İktisat Vekaleti müsteşarının başkanlığında toplanan komisyonun raportörü Şevket Süreyya Aydemir ve sekreteri İsmail Hüsnü Tökin'dir. Bu konu hakkındaki ayrıntılar için bkz. Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam,C.2, ss.395-396.

yönde yeniden alelacele bir plan hazırladı. 1948-1952 yıllarını kapsayan bu plan tarıma, altyapı hizmetlerine öncelik veriyordu.⁵³ Bunun sonucu olarak Türkiye sanayileşme sürecini tamamlayamadan tarım ülkesi olma yolunu seçiyor, ABD'ye endeksli politika üretme dönemine giriyordu.

Türkiye ile ABD'nin yakınlaşma sürecine kısaca değindikten sonra Marshall yardımının içeriğini değerlendirmeye başlayalım.

5 Haziran 1947 de George C. Marshall Harvard Üniversitesinde "*Siyasetimiz herhangi bir memleket veya doktrin ile mücadele değil açlık, ümitsizlik ve hercümerce karşıdır. Birleşik devletler, bu iktisadi kalkınma yolunda elinden gelen her yardımı yapacaktır.*"⁵⁴ Marshall Planına 18 ülke katıldı. Bu ülkeler, Türkiye, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Tiryeste bölgesi, Yunanistan, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre, Büyük Britanya ve Almanya'dır. Marshall Planının uygulandığı ülkelerdeki üç temel konu şudur;

1. Katılan memleketlerde sınai ve zirai istihsalı arttırmak.
2. Harp sonrası Avrupa'sında bütçelerin ve paraların sağlamlığını temin etmek.
3. Gümrükler mevzuunda yeni bir takım tedbirler alıp, bazı tadilat yaparak katılan Avrupa memleketlerinin kendi aralarında ve diğer memleketlerle olan alışverişlerini kolaylaştırmak ve geliştirmek."

Türkiye Marshall Planına 4 Temmuz 1948 yılında yapılan bir anlaşma ile girdi. Marshall Planı doğrultusunda Türkiye'ye tarım ülkesi olması öneriliyordu. Bunun içinde planda tarımsal girdileri arttırmak için makinalaşma, teknolojinin yenilenmesi v.b. konularda destek sağlanıyordu. İkinci ağırlık verilen konu ise taşımacılığın demiryolundan karayoluna kaydırılmasıdır. Bunun sonucu olarak 1950li yıllardan itibaren maliyeti ucuz olan demiryolu taşımacılığı bir yana bırakılarak karayoluna hız verildi.

⁵³ Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik, Savaş yay, 2.B., Ankara, 1982, ss272-273.*

⁵⁴ H.Basri Aldoğan, "Marshall Planı ve Biz", *Ziraat Dünyası, Nisan 1951, Yıl:2, S.15, s.7* ; Konuşmanın tam metni için bkz. İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları Cilt II. (1945-1990), TTK Basımevi, 1991, s.286.*

1948-1949 Marshall Planından tarıma ayrılan pay 22.148.000 dolardı. Marshall Planı dahilinde Türkiye'ye gelen tarım araçlarını kullanmayı öğretmek amacıyla çeşitli kurslar açılarak traktör şoförleri yetiştirildi.

TABLO: 11

CİNSİ	SİPARİŞ EDİLEN ADET	GELEN ADET	SATILAN ADET
TRAKTÖR	6705	6449	6266
TRAKTÖR PULLUĞU	9879	9603	7326
HAYVAN PULLUĞU	5475	5475	1435
HUBUBAT MİBZERİ	1780	1625	1226
PAMUK MİBZERİ	3423	2012	1435
BALYA MAKİNASI	51	51	51
DİSKHARROW	4152	3575	2989
KÜLTİVATÖR	2901	2544	1273
DUSTER	1300	415	210
SPRAYER	4419	3652	900
RED WEEDER	116	104	104
ÇAYIR ve ORAK MAKİNASI	278	278	65
BİÇER DÖĞER	1291	1243	975
HARMAN MAKİNASI	160	135	104
BEYGİR TARAĞI	620	620	530
MOTOPOMP	1294	914	730
ÇİFTLİK ARABASI	4040	3736	2989
PAMUK SELEKTÖRÜ	28	28	28
PİK-UP KAMYONET	104	104	104
KAPTIKAÇTI	4	4	4
SEYYAR TAMİRHANE	12	10	10
ONE-WAY	2516	2214	1128
TRAKTÖR LASTİĞİ (İç-dış)	4425	4425	3975

Marshall planı ile Türkiye’de makinalaşma ile birlikte tarımsal bölgelerde önemli değişimler oluştu. Köylere traktör girdi,yeni yapılan yollarla köylerin şehirlerle bağlantısı sağlandı. 1948-1950 yılları arasında 40.000 traktör Türkiye’ye girdi. Bunun sonucu olarak her yıl 200.000 nüfus çiftçiliği terk ederek şehre akın etti. Her aile için ortalama birim beş kişi kabul edilirse bu makinalaşma sonucu 1 milyon insan şehirlere göç etti. Bunun sonucu olarak 1950’lili yılların sonundan itibaren Türkiye yeni bir sorunla karşılaşyordu. Tarım toplumundan sanayileşme sürecine geçişi tamamlayamayan Türkiye’de yoğun göç sonucu gecekondulaşma , işsizlik , köyden kente gelip kentleşmemiş köylü yığınlarıyla karşı karşıya kalıyordu.

C) Çok Partili Hayata Geçiş

1) Egemen Sınıflar Arasındaki Çatışmalar ve Demokrat Partinin Kuruluşu

Türkiye’de çok partili hayata geçiş denemeleri Atatürk döneminde biri kontrolsüz diğeri kontrollü olarak denendiysede başarıya ulaşamadı. Ama cumhuriyetin ilanından itibaren Atatürk’ün amacı ülkeyi uygun şartlar oluştuğunda çok partili demokrasiye geçirmektir. Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü’de Atatürk’ün hedefi olan çok partili demokrasiye geçilmesi için Türkiye’nin önünü açacak birçok kararın altına imzasını attı. Daha İkinci Dünya Savaşı başında 1939 yılında toplanan CHP’nin 5. Büyük kurultayı’nda Mecliste bir muhalefet hareketinin oluşturulmasına gidildi. Serbest Fırka denemesinin tecrübelerinin de etkisiyle, farklı olarak, bu kez bu muhalefet organının , bir parti değil, parti içinde ve parti denetiminde tutulması kararı alındı. Kurultay tarafından seçilen, farklı siyasal felsefelere sahip 21 milletvekilinin meydana getirdiği “müstakil grup” adı verilen bu organ, Parti Grubu’nda görüşmelere ve oylamalara katılmayacak meclisteki görüşme ve oylamalara katılacaktı. Savaşın başında dünya konjonktürüne bakıldığında özellikle faşist ve totaliter rejimlerin iktidarda olduğu bir dünya vardır. Türkiye’nin bu koşullar altında kendi ülkesinde

demokrasi çiçeğini filizlendirmek için yaptığı çalışmalar bu ortamda çok daha büyük anlamlar taşımaktadır.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen çok ağır ekonomik koşullar altında yaşadı. Halk her an seferberliğe hazır büyük bir orduyu beslemek, karneli, sıkıyönetimli, milli şefin egemen olduğu bir sistem içinde yaşamak zorunda kaldı. Savaş ekonomisinin yarattığı karaborsadan yararlanan savaş zenginleri oluşmaya başladı. Savaş koşullarının ağır bedellerini ödemek zorunda kalan halk iktidara düşman olurken, yeni türeyen savaş zenginleri de iktidara gelmenin yollarını aramaya başladı.

Savaş boyunca halkı yoğun baskı altında tutan CHP iktidarı savaşın sona ermesiyle birlikte egemen sınıfları rahatsız eden bir dizi reform hareketini başlattı. 1945 yılında bir ay ara ile Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve ormanların devletleştirilmesi yasası büyük gürültüler içinde Meclis'ten çıkarıldı. Bu yasalar parti içindeki muhalefetin ivme kazanmasında etkili oldu. Celal Bayar ve arkadaşlarının CHP'ye sundukları Dörtlü Takrir'in Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Meclisten çıktığı günlerde parti grubunda tartışılması rastlantı değildir.⁵⁵

Tarihe Dörtlü takrir olarak geçen bu önergeyi İzmir Milletvekili Celal Bayar'la birlikte Aydın milletvekili Adnan Menderes, İçel milletvekili Refik Koraltan ve Kars milletvekili Fuat Köprülü imzalamıştır.⁵⁶

Önergedeki istekler üç ana temelde toplanıyordu:

- Kanunlardaki ve parti tüzüğündeki antidemokratik hükümlerin kaldırılması.
- Meclisin hükümeti denetlemesine izin verecek koşulların oluşturulması.
- Seçimlerin serbestçe yapılması.

⁵⁵ Toprak Kanunu 11.6.1945'te TBMM'den çıkmış, Dörtlü Takrir ise 7.6.1945 günü Meclis grubuna verilerek 12.6.1945'te tartışılmıştır.

⁵⁶ Celal Bayar bankacı ve iktisatçısıdır. 1937-1939 yılları arasında Başbakanlık görevinde bulunan Bayar, Atatürk'ün ölümünden önceki son Başbakan olan kişidir. Adnan Menderes hukukçu ve büyük toprak sahibi çiftçidir. Refik Koraltan'da hukukçudur. Fuat Köprülü ise tarih alanındaki çalışmalarıyla tanınmış profesör ünvanlı bir bilim adamıdır.; Türkiye'de çok partili hayata geçiş için bkz. Tekin Erer, Türkiye'de Parti Kavgaları, İstanbul, 1963.

Dörtlü Takrir'in reddinden sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Vatan gazetesinde muhalif yazılar yazmaya başladılar. Bu yazıların ana fikri Dörtlü Takrir'in ana fikirleriyle örtüşmektedir. Bu açık muhalefet üzerine Parti Divanı 21 Eylül'de toplanarak oybirliği ile bu iki milletvekilinin partiden ihracına karar verdi. Bu olay üzerine Refik Koraltan bir beyanat vererek arkadaşlarının partiden ihracının yanlış bir karar olduğunu belirtti. Bu beyanata üzerine o da arkadaşlarıyla aynı kaderi paylaştı. Celal Bayar'da bir süre sonra CHP'den istifa etti ve Dörtlü Takrir'i veren bu dört milletvekili yeni bir parti kurma aşamasına geldi. Dünya konjoktürü ve Türkiye çok partili demokrasiye geçmeye uygundu. Bunu iyi değerlendiren bu milletvekilleri 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi resmen kurdular. Celal Bayar parti programını bizzat İnönü'ye götürerek, İnönü'nün soruları üzerine laiklik, eğitim ve dış politika konusunda tam garanti vermiştir.⁵⁷ Fakat çok partili demokraside bu sözler tutulmayarak 1950'den sonra bu konularda büyük sapmalar olmuştur.

Yukarıdada belirttiğimiz gibi Demokrat Parti özellikle ÇTK'na muhalefet eden toprağağaları ve yeni savaş zenginlerine dayanan bir partiydi Partinin dayandığı toplumsal sınıfları değerlendirmek açısından şu anektot ilginçtir. Demokrat Parti'nin kuruluşu basında büyük bir heyecan yarattı. Uzunca bir süre gündemde kaldı. Bu sırada Cumhuriyet gazetesi muhabiri Celal Bayar'la bir roportaj yaptı. Muhabirin partiyi sürdürmek için nereden para bulacaksınız sorusuna Bayar" Bu esaslı bir meseledir. Şöyle düşünüyorum; onsekiz milyon içerisinde bize taraftar olacak 100 veya 200 kişi bulabiliriz. Bunlardan beşyüz lira alsak ,100 binlira eder ki bununla bir iki sene idare ederiz."⁵⁸

1950 seçimlerinde geniş köylü kesimi oyun toprak reformunu uygulayacağını söyleyen Cumhuriyet Halk Partisi'ne değil, onları devletin despotluğundan kurtaracağını söyleyen ve toprak reformunu red eden Demokrat Parti'ye verdi. Böylece Türk siyasal yaşamında yeni bir dönem başlarken, tarım politikalarında da önemli değişimler yaşandı.

⁵⁷ Taner Timur, Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, Cep Üniversitesi, İletişim yay., İstanbul, 1991, Demokrat Parti'nin kuruluşu sırasında İsmet İnönü'de aldığı destek için bkz. age, s.15-16

⁵⁸ Cumhuriyet, 8.1.1946.

BÖLÜM 6

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÖYDE TOPLUMSAL DEĞİŞME

A)KÖYLÜNÜN GÜNLÜK YAŞANTISINDAN KESİTLER

Günlük yaşantı “ihtiyaçlar kümesi” olarak değerlendirildiğinde tarih boyunca her toplumda farklılaşmalar göstermektedir. Teknik geliştikçe günlük yaşantıda değişiklikler olmuştur. Maddi ihtiyaçların yanında kültür ve uygarlığın gelişimiyle manevi ihtiyaçlarda başladı. Endüstri devriminden sonra batı toplumunun günlük yaşantısı eskiye göre çok değişti. Bu durum kısa bir süre sonra tüm dünyayı etkiledi. Özellikle Osmanlı Devleti sürekli batılılaşmaya çalıştı.¹

Köylere baktığımızda ise tarih boyunca içine kapalı bir toplum yapısı sergilediklerini görürüz. Toplumdaki bir çok teknolojik gelişme köylere daha geç girmektedir. Köylerde insan ilişkilerinde gelenek ve görenekler önemli bir rol oynamaktadır.” Ben” şuuru yerine “biz” şuuru gelişmiştir. İşbölümü fazla yoktur.

¹ Murat Belge, “Türkiye’de Günlük Hayat”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.3, İstanbul, 1984, s.836.

Hemen herkes aynı işle uğraşır.(Tarım,hayvancılık).Tarım dışındaki işlerde mahsül bekçisi,duvarcı,dülger gibi birkaç kişiden ibarettir.²

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu sırada tarımsal üretime dayanan ve tek tanrıca bir ideoloji toplumda yaygındı. Öteki dünya inancı ile insanlar üretimin her biçimini bir zorunluluk olarak görüyordu. Kadercilik ve elindeki ile yetinmek ,şükretmek,hayata bakışta etkindi. Buda insanları düşünmekten mahrum ediyor ve hurafelere inanmasına sebep oluyordu. Yine sünnilik, alevilik gibi mezheb kavgaları köylüyü birbirine düşürüyordu. Eğitimin düşük olması hocaların dini egemenliğine sebep olmaktaydı. Köylüler arasındaki ilişkiler oldukça gelişmişti. Bütün işler imece usulu ile yapılıyordu.

Köylerde “yaşanan gün”büyük ölçüde güneşe göre ayarlanmıştır.”*Küçük köyün dar topraklı çiftçisi köyünden uzaktaki tarlasına gidebilmek için gece yarısı kalkar ,yola koyulur .Önünde sessiz ve silik bir kafilе vardır. Bu kafilenin önünde boyunduruğu koşulmuş bir çift cılız öküz var. Onun ardından sabanı yüklenmiş eşeği ve sırtında çocuğu gelmektedir.4-5 yaşlarındaki çocuklarıyla vede ardında itleriyle kendi azık torbasıyla su kurbasını omuzlamıştır.*

Nereye böyle?evce tarlaya mı?....giderler. Saatlerce yar kenarında,bayır dikinde ,taş ve çamur içinde giderler.Nihayet varırlarsa sağ salim tarlaya ,sürerler.Oraktan sonra sabları sırtlarlar tarladan köydeki harman yerine.”

Köylerde hergün aynı işler tekrarlanıyordu. Akşamları yatsıdan sonra yatılıyor,gündüzleri güneş ile akşamları ise horoz zamanı tayin ediyordu. Fakat buna pek önem verilmiyordu. Asıl zaman camiiler yardımı ile tayin ediliyordu.³

Kış mevsimi genelde köylüler işin dinlenme dönemi idi. Bu dönemde kadınlar kış gecelerinde evde ateşin yanında toplanıp sohbet ederdi,erkekler kahvede toplanıp sohbet ederlerdi. Köylerin çevre köylerle ilişkileri zayıftı. Kız alıp verme

² Amiran Kurtkan "Türkiye'de Sanayileşmeye Tesir Eden Sosyolojik Faktörler",İş ve Düşünce, C.26, Sayı:221-222,Ocak-Şubat1960.

³ Mehmet Nuri Alpay,Köy Davamız ve Köyün İçyüzü,Örnek Matbası,Ankara,1952,s.80.

,hayvan alış verişlerinde bu ilişkiler güçlenir. Bazende çeşitli sınır kavgaları çıkardı. İşte bu yüzden köy kanununun 3.4.5.6. maddelerini bu olayı yasaklamıştır.

“Orta Anadolu köylüsünün ...çocukların sayısı çok olan ailelerde hemen bütün yeri kaplayan yataklar sabahleyin kaldırılmış,muntazaman bir yük halinde odanın bir köşesine yığılmıştır. Ocak başında kadınların kırlardan kesip kurutarak hazırladıkları çalı süpürgesi duru;bununla günde iki üç kez sabahleyin bilhassa yemekten sonra oda süpürülür...evin toprak zemin onbeş günde veya ayda bir kere beyaz bir toprakla sıvanarak temizlenir. Aynı şey duvarlar için daha az yapılır.”⁴

Köylerde ki eğlence genelde düğünlerdir. Ne kadar yöre ve gelenekler farklı olursa olsun düğünler üç gün üç gecedir. Köy meydanında davullar zurnalar çalınır. Çevre köydekiler ise düğüne “Okuntu” denilen bir davetiye ile çağırılır.⁵. Ülkede medeni kanunla birlikte resmi nikaha geçilmesine rağmen köylerde hala imam nikahı ve kumalık sistemi hala yaygındı.

Köylünün ihtiyaçları sınırlıydı. Yağ,süt,peynir,kıl,yumurta gibi ürünleri satarak;tuz sabanına demir, çay ,şeker ,pirinç,bakır kap,sigara,basma gibi temel ihtiyaçlarını karşılıyor. Köye bir satıcı geldiğinde parası yoksa ona yukarıda saydıklarımızdan verir.⁶

1938 Türkiye ziraat Kongresi için bir araştırma yapan Tevfik Eşberk il Ziraat Müdürlüklerine gönderdiği soruların yanıtlarına dayanarak yaptığı araştırmasında köylünün en çok ilgilendiği el sanatlarının örme , dokuma, halı,kilim,nakış işleridir.⁷

Demircilik her köyde yoktur. Daha çok kervan yolları üzerindeki büyük köylerde görülür. Bu işi yapanlar çiftçilikle uğraşan köylülerdir. Köylerde özel olarak bu işle uğraşan sanatkar demirci çok azdır. Ancak çok büyük köylerde bu tir demircilere rastlanmaktadır. Nalbantlıkta çiftçi köylüler tarafından yapılmaktadır. Nalı ya hazır olarak alırlar yada saç levhalardan keserler. Nadiren Gümüşhane'nin Bayburt kazasına ve

⁴ Mediha Berkes,“Köyde Sağlık”,Yurt ve Dünya ,C.4, Ağustos,1943,S.32, s.279.

⁵ Alpay,age,s.78; Refik Ziya,“Bursa'nın Keles Köyü”,Ükü,C.3,S.15,Mayıs 1934,s.234.

⁶ Alpay,s.51.

⁷ Dr.Tevfik Eşberk,Türkiye'de Köylü Elsanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti,Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü yay.,1939,s.12-13, Kitapta hangi yörelerde hangi el sanatlarının yaygın olduğu ayrıntısıyla verilmektedir.

Kastamonu'nun İnebolu ve Küre kazalarına bağlı köylerde olduğu gibi, nal keserek bunu katırcılar aracılığıyla başka illere satıp ticaretini yapan köylerde vardır.⁸

Köylülerin günlük hayatta kullandıkları sözcükler sınırlıdır. Hasan Reşit Tankut köylünün kullandığı sözcük sayısının 500 ile sınırlı olduğunu oysa "Milli kültürün halk tabakasına ,çiftçi,esnaf,küçük teknisyen(maden ve el işleri gibi) hitab eden yazı ve söz lisanı 3000 kelimeyi geçer. " İlk ve orta okul tahsil dilinin 7000 bulunduğunu belirtmektedir. Bu kadar az bir kelime hazinesine sahip olan köylünün dış dünyadan bi haber olduğu görülmektedir. Bu nedenledir ki köylünün günlük hayatı Cumhuriyetten bu yana değişmemiştir.

1) Aile Yapısı:

Toplumsal bir kurum olarak aile, toplumsal grupların en küçüğü,en doğal ve ilkini oluşturmaktadır. Köylerde aile fertlerin üstünde olup bütün değerler ailenin varlığının devamına dayatılmaktadır.

Kapalı ev ekonomisi hakimdir. Üretim ve tüketim aile içinde olmaktadır. Evlenme çiftler arasında bazı görev ve imtiyazları kapsayan biçimsel bir kurallar sistemidir.⁹ Evlenmede kızlar başlık parası geleneği ile mal gibi satılmaktadır. Mirastan erkek çocuklar pay alırken kızların böyle bir hakkı yoktur. Medeni kanunun kabul edilmesinden sonra tek eşli evlilik zorunlu olsa da kapalı toplum yapısına sahip olan köylerde bu kanunun geçerliliğini sağlaması zaman almıştır. Pazara açılmış bölgelerde Batı Anadolu'da tekeşlilik ve Medeni Nikah daha çabuk yerleşirken, feodal ilişkilerin devam ettiği Doğu Anadolu Bölgesi'nde resmi nikahın yaygınlaşması çok daha uzun süreci gerektirecektir.

Evlenmede eşlerin seçiliş yerleri de önem taşımaktadır. Genelde akraba evliliği yaygındır. Mirasın bölünmemesi açısından bu yol tercih edilmektedir. Komşu köylerden de kız alıp verme yaygındır.

⁸ Eşberk,age,s.132-141

⁹ Türkdoğan,age,s.219

Erkek evde otoriteyi temsil etmektedir. Çocuklar evlendikten sonrada evi terketmemektedir. Nitekim Erzurum'un bir köyünde aynı evde yaşayan insan sayısı baba, anne, 6 oğul, 3 gelin, 6 torun olmak üzere 17 kişidir.¹⁰ Büyük aile tipini oluşturan bu tür ailelerde otoriteyi ailenin en yaşlı erkeği olan baba temsil etmektedir. Babanın öldüğü durumlarda anne otoriteye sahip olmaktadır. Yaşın otorite üzerindeki etkisi önemlidir. Kadın uzun hayatı boyunca ulaşamadığı haklarını ancak ailenin en yaşlı kişisi olduğunda elde edebilmektedir. Köylünün yaşam standardı her yıl alacağı mahsül vaziyetine bağlıdır.

2)Köyde Kadın:

Kadın sosyal hayatta tarlaya dönük kapalılık çemberini yıkıp erkeklerin faydalandığı hakları elde edememiştir. Kız çocuklarının okula gitmesi köylülerce olumlu karşılanmıyordu. Kadına toplumun yüklediği görev çocuklara bakmak, onları yetiştirmek, yiyecek ve giyecekleri hazırlamak, evi temizlemek, hayvanlara bakmak, tarla işlerine koşmak ve doğurabildiği kadar çok çocuk doğurmaktı. Karın tokluğuna her işe koşturan kadına, erkek hak ettiği değeri vermez ona söz hakkı tanımazdı.¹¹ Bunun en belirgin örneği kadınların yolda erkeğin bir adım gerisinde gitmesi , yolda bir erkekle karşılaşırca yolun kenarına çekilmesiydi. Birçok yerde kadının erkeğin önüne geçmesi uğursuzluk sayılıyordu.¹² Köylü kadın koyundan aldığı yün ile önce yatağını, yorganını, yastığını dokuyor sonra iptidai olarak büktüğü iplikle yine iptidai tezgahta

¹⁰ Türkdoğan,,s.226

¹¹ "Evlenme çağına gelen kızlar ekseriya göz koyan delikanlılar tarafından kaçırılmaktadır. Bazende genç kızlar sevdikleri gencin evine kaçarlar.Bu gibi vakalar kız ailesini fazla asabileştirmez,yeterki erkek tarafından bir miktar para vermek teklifi yapılsın,derhal aradaki husumet zail olur. Heriki taraf birbirine gidip gelmeğe başlarlar.Geline iş vermek hususunda asla gözyumulmaz daha birkaç haftalık gelin iken bile ona evin en ağır işleri gördürülür. Henüz 16-17 yaşında olan zavallı bu genç bir taraftan annelik vazifesinin ,diğer taraftan da evişlerinin katmerleşen yükleri altında vaktinden önce çökmeğe başlar. Yaşı ilerledikçe işinin şeklide değişir. Gelin artık birkaç çocuklu anne olmuştur. Öyle ise arkasında yükü pazara kadar gidip gelmesinde bir mahsur yoktur. "Giresunun Göreleishaklı köyünde yapılan bu araştırma Türkiye genelinde kadınların kaderini anlatmaktadır. Bkz. A.Süreyya İşgör, "Giresun Göreleishaklı köyü", Ülkü,İkteşrin,1938,S.68,C.12,ss147

¹² İsmail Hakkı Tonguç,Canlandırılacak Köy, Remzi Kitabevi,İstanbul,1939,s.58;Refet Aksoy ,Köylülerimizle Başbaşa,Yozgat,1936,s.20.

dokuduğu kumaşla kadın, erkek ve çocuklar için elbiseler dikiyor ve bunları kök boyalarla boyuyordu. Aynı şekilde kilim, halı ,eldiven, yağmurdan korunmak için yançı, kepenek, başlık ve çadırı kendi yapıyordu.¹³

Köylü kadının doğumu geleneksel yöntemlerle köyün yaşlı kadınları tarafından yaptırılır. Normal doğumlarda problem yoktur. Ancak normal dışı doğumlar ölümle sonuçlanır ve köy kadının ölüm sebeplerinden birincisi doğum sırasında meydana gelen olumsuzluklardır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte ebelik kursları açılıp yaygınlaştırılarak köylere ebe gönderilmiştir. Fakat genç tecrübesiz ebelere okumuşta olsa köylü arasında rağbet edilmiyordu. Özellikle evlenmemiş genç kızların ebe olması köylü kadınlar tarafından olumsuz karşılanıyordu.¹⁴

Çocuk: Köylü çocuk yaşadığı olaylar sonucu çok çabuk olgunlaşır. Köyde çocuk doğduğu zaman şunlar yapılmaktadır. “ “çocuk doğar doğmaz,ebelik sanatını görenek suretiyle köyünde öğrenmiş olan ebesi onun göbeğini keser ağzına bir miktar yağ ve bal çalar. Buna -çocuğun ağzını açma- derler. Çocuk yıkanır, bazende hiç yıkanmadan silinir,tuzlanır,sıcak toprak içerisine konarak kundaklanır. Evin ısıtılması güç veya mümkün olmayan birçok köylerde çocuğu sıcak toprağa yatırmak adeti vardır. Anne, hergün çocuğu birkaç defa kundaktan çıkarır, temizler ve tekrar kundaklar.”¹⁵

Köylerde çocuk aile için ekonomik bir değer taşımaktadır. Köylü halk içinde 10-14 yaşları arasında 533.206 sı erkek 359.901 i kız olmak üzere 1.326.256 çocuk vardır. 1935 nüfus sayımına çiftçi işçi olarak 893.107 çocuk kaydedilmiştir ki bu oran köylerde yaşayan 10-14 yaş arası çocukların %67.5 ine denk düşmektedir.¹⁶ Bu nedenle çok çocuk istenmektedir. Bu nedenle korunma yöntemlerinin hiçbirisi köylerde uygulanmamaktadır. Erkek çocuk doğduğunda baba çok sevinir. Kız çocuklarına ise pek değer verilmez. Çocukların sayısı sorulduğunda sadece erkek çocukların sayısı verilir.

¹³ Alpay,age,s.50.;İsmail Hüsrev Tökin,Türkiye’de Köy İktisadiyatı,(Yay.Haz.,Korkut Boratav), 2.B.,İletişim yay.,İstanbul,1990,s.s.22-23.

¹⁴ Mediha Berkes,"Köyde Sağlık", Yurt ve Dünya,C.4,Ağustos,1943,S.32,s.284

¹⁵ Tonguç,age, s.61.

¹⁶ A.Eckstein, "Türkiye’de Nüfus Siyasetine ve İçtimai Hijyene ait meseleler ile bunların çocuk hekiminin vazifesi noktai nazarından tetkiki" ,Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi,18.İkteşrin 1938,Ankara Numune Hastanesi Konferans salonu zabıtlar,1939,s.20

Köyde çocuklar ağladıkça emzirilir (hatta erkek çocuklarının asker olacak diye 4-5 yaşına kadar emzirildiğine sıkça rastlanmaktadır.), çok ağlayan çocuğa nazar değdi denilerek kurşun döktürülür, nefesi keskin kimselere okutularak, nazarlık takılır. Diş çıkaran, yürümeye başlayan çocuklara köylüler hediye getirir.

Çocukları yıkama adeti pek yoktur. Bunun nedeni ise; temizlik alışkanlığının köylü tarafından pek benimsenmemiş olması, evleri iyi ısıtamamak, yıkanan çocuğu koruyamamak, işlerin arasında çocuğu yıkayacak vakit ve su bulamamak gelir. Çocuklar konuşma çağına geldiklerinde annesi ve büyükannesi ana dilini öğretmeye başlar. Uzun süre iki üç kelimelik cümlelerle konuşan köylü çocuğun kelime hazineleri şehir çocuklarıyla karşılaştırıldığında çok sınırlı kalıyordu. Çocuğunun eğitimiyle ilgilenen anne de okuma-yazma bilmediğinden çocuğunu annesinden gördüğü geleneklere göre yetiştirir. Bu nedenle köy çocuğunun aile içi eğitimi son derece sınırlı kalmaktadır.

Köy okullarından mezun olan çocuklar ellerine bir daha kitap almıyorlar ve çoğu okuma-yazmayı neredeyse unutma aşamasına geliyordu. Köylü çocuğu okulu çoğu zaman daha ikinci sınıfın sonunda bırakıyordu. Çünkü köylerde çocuklar tarla işlerinde, hayvan bakımına,bağda bahçede çalışıyorlardı. Cumhuriyetin ilk yıllarında savaşlar sonucunda genç nüfusun çoğunun ölmüş olduğu düşünülürse, köylü aile tarlasını ekebilmek için kol gücüne duyduğu ihtiyaç nedeni ile çocuğunu okuldan alıyordu. Hilmi A.Malik köyde ilköğretime başlama yaşının yediden beşe indirilmesi gerektiğini çünkü son derece sade bir yaşantısı olan köy çocuklarının hayata şehir çocuklarına göre daha erken yaşta atıldıkları ve tarla,bahçe işlerinde çalışmak için okuldan alındıklarını belirtiyordu.

Köylerde çocukları okula göndermekten amaç onların okuyup adam olması sağlamaktan çok alışılmış adetlere uymaktı. Çocukların okulda ne yaptığını sormak babanın aklına gelmez. Hele veliler kitap parası vermeyi hiç istemez. Eski kitaplarını okusunlar zihniyeti vardır. Ve öğretmenlerin en çok zorlandığı konulardan birisi de kitap bulmaktır.

Köylerde kız çocuklarının okutulması da pek hoş karşılanmıyordu." Kız kısmı okuyup da ne olacak? "düşüncesi hakimdi. Kadına yüklenen rol ev, tarla işlerine koşturup, çocuk doğurmaktı. Cumhuriyet öncesinde de kızlar okuma hakkından yoksundu. Çok zengin ve kültürlü ailenin kızları ancak bu haklardan yararlanabiliyordu. İş bölümünde kız çocuk anneye, erkek çocuk babaya yardımcı olmaktadır.

1935 nüfus sayımına göre 0-14 yaş arasındaki çocukların sayısı 6.662.593'tür. Bu oran toplam nüfusun %41.3'ünü oluşturmaktadır. Şehirlerde 855.870 çocuk şehir halkının %31.3'ünü köylerde ise 5.806.723 çocuk köy halkının %43.3'ünü oluşturmaktadır. Bu oranlar Türkiye'nin genç nüfusa sahip, köylerde doğum oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Türkiye nüfusunda yaş gruplarının oranları şöyledir:

0-4 yaş: 16.9	5-9 yaş: 14.5	14-16 yaş: 9.9	15-19 yaş: 6.45	20-24 yaş: 8.6
25-29 yaş: 8.3	30-34 yaş: 7.6	35-39 yaş: 6.15	40-44 yaş: 4.95	45-49 yaş: 3.45
50-55 yaş: 3.8	56-59 yaş: 2.2	60-100 yaş: 6.8		

Yukarıdaki rakamlarda göstermektedir ki halkının %41.3 ünü 0-14 yaşları arasındaki çocuklar oluşturmaktadır ve 60 yaş üstü nüfus %6.8 gibi küçük bir orana sahiptir. Çocukların nüfustaki oranını diğer ülkelerle karşılaştırdığımızda yüzde itibarıyla Türkiye birinci gelmektedir.

Türkiye %41.3, Hindistan % 39.9, Meksika %39.2, Rusya %37.2, Japonya %36.7, Bulgaristan %35, Romanya %34.7, Yunanistan %32.1, Kanada %31.7, Hollanda %30.6, İtalya %29.7, Amerika %29.4, Almanya %24.2, İngiltere % 23.8, Fransa %22.9 dur.¹⁷

Köylede "çocuklar Allah tarafından verilen, Allah tarafından yaşatılan veya geri alınan mahluklardır."

¹⁷ A.Eckstein, "Türkiye'de Nüfus Siyasetine ve İçtimai Hijyene ait meseleler ile bunların çocuk hekiminin vazifesi noktai nazarından tetkiki" ,Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi, 18. Ekim 1938, Ankara Numune Hastanesi Konferans salonu zabıtlar, 1939

3) Köylünün Beslenmesi

Köylerde karbonhidratlara dayanan bir besin tarzı vardır. En çok yenilen gıda maddesi dövülmüş ve çekilmiş buğdaydan yapılan bulgurdur. Uzakdoğu ülkelerinde gıdanın en yaygın biçimini oluşturan pirincin yerini yakın doğu ülkelerinde bulgur almıştır. Pirinç yetiştirilen köylerde bile fiyatının yüksekliği nedeniyle pirinç şehirlere satılır ve bulgur yenir. Köylerde bulgur gibi çok yenen ve köylünün temel gıdası olan bir diğer gıda maddeside ekmektir. Ekmek ayrı illerde ve farklı bölgelerdeki köylerde değişik şekillerde hazırlanmaktadır. Köylerde çok defa ekmeği herkes kendi evinde yapar. Genellikle mayasız hamurdan geniş ve ince yapılan ve yufka ismi verilen ekmek türü tercih edilmektedir. Köylerin birçoğunda ekmek haftada iki defa pişirilmektedir. Bazı bölgelerde nadiren ayda bir pişirildiğinde görülmektedir. Tazeyken yumuşak olan yufka ekmeği durdukça kurur, yenileceği zaman kuru yufkalar ıslatılarak tekrara yumuşatılır. İkinci bir tarz ekmekte pişirildikten sonra daha çok ekmek lezzeti veren ve mayalı hamurdan yapılan bir başka tür ekmektir. Bazı köylerde de mayalı hamurdan yapılan ve şehirlerdeki gibi pişirilen beyaz ve siyah ekmekte bulunmaktadır. Ekmekler genelde buğday unundan yapılmaktadır. Ama bazı yörelerde mısır, çavdar unları veya bunların karışımında yapılan ekmeklerde vardır. Hububat köy değirmeninde eski usul ile ve kaba bir şekilde öğütülerek un haline getirilir. Ekmeğin pişirilme tarzı bölgeden bölgeye hatta bazen sınır köylerinde bile farklılıklar göstermektedir. Bazı yerlerde ekmek fırınlarda pişirilirken çoğu bölgede odun kömürü ile kızdırılan demir bir saç parçası ekmek pişirmek için fırın görevi görmektedir. İnce yayılmış ekmek hamurları bu fırınlarda bir maşa yardımıyla çevrilerek pişirilmektedir. Hemen her evin bahçesinde çamurdan yapılmış fırınlar vardır. Yassı bir hale getirilen hamur parçaları alevsiz ateşte kızdırılan bu fırınların içindeki duvarlara yapıştırılarak pişirilir.

Unla yapılan diğer yemekler ise çorbalardır. Patates tüketimi Avrupa köylüsü ile karşılaştırıldığında köylüler arasında çok yaygın değildir.

Köylünün önemli besin kaynaklarından biriside şekerdir. Fakat köylerde tüketilen şeker pancardan yapılan şeker değildir. Köylü pahalı olması nedeniyle bu şekeri çok fazla tüketememektedir. Onun yerine özellikle üzüm, ikinci derecede kayısı, ve nadiren dut gibi meyvalardan yapılan pekmezi yerlerdi. Ama pekmez üreten ve bol yiyen yalnızca bağlık ve bahçelik bölgelerdeki köylülerdir. Bağlı bahçesi olmayan köylerde pekmezin yiyecekler arasında önemli bir yeri yoktur. Bal içinde benzeri bir durum söz konusudur. Balıda sadece üretiminin bol olduğu köylerde yenilmektedir.

Meyve olarak yine bağlık bahçelik köyler şanslıdır. İncir ve üzümün sonra kayısı, elma, armut gibi meyvaların tüketimi fazladır. Meyve üretimi açısından iklimin etkileri yanında sulama problemide köylünün meyve üretiminde olumsuz etkilemektedir. Yine üretilen meyvalar ulaşım olanaklarının sınırlı olması nedeniyle diğer bölgelere gönderilememektedir. Güneyde portakal, mandalin ,limon gibi turunçgiller buldukları bölgede fazla iken bunların başka bölgelere sevk edilememesi nedeniyle doğu Anadolu köylüsünün meyva tüketimi son derece sınırlı olmaktadır.

Anadolu köylüsü genel olarak senede birkaç gün et yemektedir. Zengin muntikalardaki köylerde et tüketimi biraz daha artmaktadır. Yalnız balıkçılıkla uğraşan nadir sahil köylerinde , köylü bol balık yiyen köylülerin et tüketimi fazladır. Köylü gıdasının bir diğer unsuru yumurtadır. Tarım Bakanlığı'nın 1937 yılında yayınladığı bir istatistiğe göre Türkiye'de 7 milyon tavuk vardır; tavuk başına yılda ortalama 50 yumurta hesap edilmektedir. Bir tavuğun senede Danimarka'da ortalama 150, Hollanda'da 135, Almanya'da 90 yumurta yaptığı hesaplanırsa Türkiye ortalaması çok düşüktür. Kişi başına düşen 50 yumurtanında önemli bir kısmı ihraç edilmekte ve Türkiye'de nüfus başına yıllık yumurta tüketimi 30'dur. Ama bunun önemli bir kısmında şehirlerde tüketilmekte, köylü yetiştirdiği tavuğun yumurtasını kazanç elde etmek amacıyla satmakta ve bir köylü yılda ortalama 30 yumurtayı yiyememektedir.¹⁸

Köylünün bir diğer yiyecek maddesi süttür. Köylü sütü doğrudan gıda maddesi olarak nadiren kullanmaktadır, daha çok süttten yapılan yoğurt, ayran ve çeşitli

¹⁸ Ord.Prof,Albert Eckstein,Türkiye'de Çocuk Hastalıkları ve Çocukların Korunması Problemleri,Kenan Matbası, İstanbul,1947,s.70-71

peynirleri tüketmektedir. Köylü ürettiği tereyağının hemen mepsini pazarda satmaktadır. 1941 yılında Türkiye'nin süt üretimi ;

İnek ve manda sütleri toplamı: 948.424 ton = %67.72

Koyun ve keçi sütleri toplamı : 625.743 ton = %32.28

Bu orana göre Türkiye'nin 1941 yılındaki toplam üretimi 1.574.167 tondur. Bir kıyaslama yapmak için aynı yıllarda(1942-1943) İkinci Dünya Savaşı'nın ağır yaraladığı İngiltere'de yıllık süt üretimi 4.990.000 tondur. Ve 1942 Mayıs ayında nüfus başına günde 325 ccm. Süt düşmektedir.¹⁹

Köylü yağ ihtiyacını da farklı bölgelerde farklı şekillerde karşılamaktadır. Anadolu'nun batı ve güney yörelerinde zeytinyağı önemli bir yere sahiptir. Bazı bölgelerde ise Türkiye'ye özgü bir koyun cinsi olan ve kuyruklarında kilolarca yağ taşıyan bu koyunların yağı özellikle orta Anadolu köylüsü tarafından tüketilmektedir. Köylünün yağında yaralandığı ve yemiş olarak da yediği bir diğer ürünleride şunlardır. Afyon ilinde yetiştirilen haşhaş yağı yemeklerde de kullanılmaktadır. Yine ceviz, fıstık, ayçiçeği çekirdeği, ve Karadeniz bölgesinde üretilen ve önemli bir bölümü yurt dışına ihraç edilen fındık bunlar arasındadır.²⁰

4) Köy Ev Yapı Biçimleri:

Köylülerin bütün hayatlarını geçirdikleri evleri sağlık şartlarına uygun değildi. Ülkenin çeşitli yörelerinde iklimin belirlediği ev tipleri bulunuyordu. Doğu Anadolu'da çoğu kerpiç duvarlı, bazen çamurla örülmüş, damı kalın ağaç gövdeleri üzerine atılmış samanlı toprakla örtülü tek odalı evler bulunuyordu. Bu tek oda mutfak, yemek odası, kiler, yatak odası, oturma odasıdır. Pencere yoktur. Işık, hava ancak kapı açıldığı zamanlarda içeri girer.²¹ Evin yarısında hayvanlar diğer yarısında insanlar

¹⁹ Eckstein, age, s.72

²⁰ Eckstein, age, s.79

²¹ Tankut, age, s.29; Alpay, age, s.27; Reşid Galip, Köy Muallimleriyle Sağlık Konuşmaları, 2:B., İstanbul, 1933, s.15

yaşıyordu. Maddi durumu iyi olanlar odaları tahta bir dolapla ayırıyordu. Evlerde ocak ve baca bulunmadığından yakılan ateş pencereyi buluncaya kadar odada göz gözü durmaz duruma geliyordu. Doğu Anadolu'dan ülkenin batısına doğru gelinmeye başlayınca, refah seviyesinin artmasıyla doğru orantılı olarak evlerde daha sağlık şartlarına uygun yapılıyordu. Ocak ve bacalı evler görülüyordu. Ailenin oturduğu yer zeminden biraz yüksektir. Evlerin yakınlarında tek tek tuvalet görülür, Batı Anadolu'da evle ahır bir duvarla ayrılır yada ev ahırın üst katında olmak üzere iki katlıdır. Sahil köylerinde evlerin yapılış tarzı daha iyidir.²²

Köy evlerinin yapılış tarzı bu Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle güney ve orta Anadolu'da yaylada birbirinden uzak bölgelerde yapılmıştır. Köyler çok geridir. Beşbin sene önceki köylünün yaşam seviyesi ile bu dönemde yaşayan köylülerin yaşam standardı arasında çok az fark vardır. Kullandıkları tarım teknolojisi açısından durum hemen hemen aynıdır.²³

Köy evlerinin bu kadar olumsuz yapılmasının ekonomik sebeplerinin yanında, tarihsel sebeplerde etkili olmuştur. Celali isyanları sırasında kervan yolları üzerinde, bereketli ovalarda, su kenarlarında kurulu olan köyler büyük baskılar sonucunda üçer dörder haneli verimsiz, susuz topraklara çekildiler. Evlerin büyük bir çoğunluğu toprak içindeydi ve diğer yarısı yanındaki eve yaslanıyordu. Kışın iki üç metreyi geçen sahada uzaktan köylerin seçilmesinde bacadan çıkan duman yardımcı oluyordu. Çünkü sadece kapısıyla dünyaya açılan bu evler çoğu zaman eğimli araziye yapılıp ve yüksekliğide çoğu zaman iki metreyi geçmezdi. Bu evleri Refet Aksoy artık çamur yığınının başka bir şey olmayan kapalı bir mezara benzetmektedir.²⁴

Köy evlerinin bu kadar bakımsız ve sağlık şartlarına uygun olmamasının sebebi yalnız cahillik, ekonomik yetersizlik ve tarihi şartlar değildir. Köylüler sabahın erken saatlerinde evlerinden çıkıp tarlalarına giderler ve çok soğuk kış günleri dışında

²² Reşit Galip, ege, s.s.8-10.

²³ Selahattin Demirkan, Türkiye'de Köy Davası, Mahiyeti-Mevzuları-Şimdiki Halli- Hedefi, Rekor Basımevi, İstanbul, 1934., s.7.

²⁴ Aksoy, age, s.11; Alpay, age, s.27.

evlerinde oturmazlar. Çok fazla içinde kalmadıkları bu mekanları daha yaşanılır hale getirme ihtiyacıda belkide bu sebeple oluşmamıştır.

Cumhuriyet döneminde köylünün yaşadığı mekanları daha çağdaş ve sağlıklı duruma getirmek devletin en başta gelen amaçlarından oldu. Buna yönelik olarak köy planları ve ev yapı biçimleri oluşturuldu.²⁵ Çünkü ülkenin kalkınması köylerin kalkınmasına bağlıydı. Köylünün kalkınmasını sağlamak ise evlerini, yollarını yapmak, sularını getirmek sağlık şartlarını geliştirmek köylünün gelirini arttırmak ve yaşam standardını çağa uydurmakla mümkündü. Devlet kanun yaparkende köylünün yaşadığı evlerin biçimi konusunda belirleyici olmak istiyordu. Bu nedenle köy kanunu çıkarılırken, köylünün yapmak zorunda olduğu işlerin içinde *“evlerde odalarla ahırları bir duvarla birbirlerinden ayırmak”* (Köy Kanunu, Madde:13/4) ve *“köyün her evinde üstü kapalı kuyulu veya lağımlı bir hela ve münasip bir yerinde herkes için kuyusu kapalı veya lağımlı bir hela yapmak”* (Köy Kanunu, Madde:13/5) maddeleri konulmuştu. Hatta böyle bir maddenin kanuna konulması eleştirilmiş, Bursa milletvekili Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmada şunları söylemişti:

“Arkadaşlar, ben bu fikrayı pek çirkin buluyorum. Bunu bir ecnebi okuyacak olsa ayıp olur. İnsanlarla hayvanların bir seviyede yaşadığını zanneder.(Öyle yerler var sesleri) ihtimal ki böyle yerler olabilir ve zannederim ki Anadolu’da pek iptidai bir şekilde kalmış yerlerdeki halk zaruret neticesi olarak böyle yaşar veya mevsim icabatı böyle yaşar...”²⁶ diyor ve bu maddenin kanundan çıkarılmasını istiyordu.

Trabzon Milletvekili Muhtar Bey ise: “Efendiler ayıp olur diye memleketimizdeki fenalığı devam ettirmek doğrumudur?...Bu ayıptır. Hayvanlarla insanlar arası bir duvarla ayrılacak ve o kadar büyük bir şey değildir.”²⁷

²⁵ Maarif Vekaleti mimarlarından Abdullah Ziya Beyin çizdiği planlar bu konuda örnektir. Bkz: Abdullah Ziya, “Ülkü Köy Mimarisi”, Ülkü, Haziran 1933, s.370-374; Abdullah Ziya, “Gün Geçiminde Kerpiç Köy Yapısı”, Ülkü, Mart 1934, C.3, S.13, ss.66-70; Abdullah Ziya, “Cumhuriyette Köy Yapımı”, Ülkü, İkinciteşrin 1933, ss.333-335

²⁶ TBMMZC, D.2, C.5, s.310.

²⁷ TBMMZC, D.2, C.5, s.310.

Köy evlerinin çoğunda kışın cam açılmaz. Bazı bölgelerde iyice kağıtla kapatılır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında camın çok pahalılaşması üzerine köylü kırılan camlarının yerine gazete kağıdı yapıştırılmaktadır.²⁸ Bazen de tahta çakarak odaların daha da karanlık olmasına neden olmaktadır.

Muğla'da köylerin imar planları hazırlanarak köyler gönderildi. Bu planlara göre her köy meydan ve anıt yerleri ,köy odaları,köy konuk yerleri,pazar yerleri,çamaşır alanları,umumi tuvaletleri kapsamaktaydı.²⁹

5) Batıl inançların Yaygınlığı.

Toplumun her alanda gelişebilmesi eğitim seviyesinin yüksekliğine bağlıdır. Toplumdaki bir çok aksaklık eğitime gereken önemin verilmesinden kaynaklanır. Batıl inanç asılsız şeylere inanmaktadır ve buradan hareketle bilimin red ettiği inanışlar batıl inanç olarak adlandırılabilir. Batıl inançlar geri kalmış toplumlarda daha yaygındır .İnsanların içinde buldukları psikolojik durum,doğa kanunlarını bilememek,geleceği öğrenme arzusu korku,cin,peri v.s. inancı insanları batıl olan şeylere inanmaya iter. Köylerde batıl inançların yayılıp kök salması yukarıda belirttiğimiz sebeplerle çok daha kolaydır. ³⁰ Cumhuriyetin ilk yıllarında uzun yıllar bilgisizlik,eğitimsizlik nedeniyle doğa olayları karşısında insanların çaresizlik içinde olduğu görülmektedir. Çıkrıklar Durunca romanında ekonomik sıkıntı içinde bulunan köylü,köyde kıtlık olmasını dört boynuzlu bir koyunun doğmasına bağlamaktadır ve değirmenin uçmasına da bunun sebep olduğunu yazmaktadır.³¹ Köylünün hayvanı akşam üstü evine gelmezse hemen hocaya koşulup kurt ağzı bağlatılır. Kurt ağzı,kemik saplı ve ustura gibi namlusu kıvrılarak kapatılan bıçağa okunmak sureti ile olur ve

²⁸ Mediha Berkes bu yıllarda köy çocuklarının tren boylarında yolculardan gazete istemelerini bu nedene bağlamaktadır. Bkz.Mediha Berkes,"Köyde Sağlık", Yurt ve Dünya,C.4,Ağustos,1943,S.32,s.283

²⁹ "Muğla'da Köylerin İmar Planları",Ulus,17.9.1937

³⁰ Ramazan Kaplan,Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy,K.T.B.,yay.,Ankara,1988,s.71.

³¹ Kaplan,s.73.

okunup bıçak kapatılınca çevredeki kurtların ağzının kapanacağına inanılır. Hayvan eve dönünce bıçak açılır. Çünkü açılmazsa kurtların ağzını kapalı bırakmak günah sayılırdı. Köylerde çocuk ölümlerinin fazla olması nedeniyle çocuklara yatır adları konuluyordu. Hastalanan insanlara baş ağrısı muskası,sıtma muskası,sarılık muskası,sara muskası ve her türlü hastalığa muska yazılırdı. Hasta bunu boynuna asar,omuzuna diker veya bir kase suda ezip içerdi. Köylüler uzun yüzyıllar boyu doktor, öğretmen görmemişti.

Olaylar karşısındaki bilgisizliği onu çaresiz bırakmıştı. Yakını hastalandığında kentten uzak köylerde doktor yok,sağlık memuru ilaç yok,yol yok.³² Bunun sonucunda köylünün bu psikolojisini bilen bir takım kişiler geçim kaynağı olarak muska yazma, okuma üfürükçülük, büyücülük gibi bir takım işler yaptılar. Köylü dara düştüğünde yakınında bulunan bu insanlar tarafından sömürüldü. Köy Kanununda muhtarın görevleri arasında" hekim olmayanların ve üfürükçülerin hastalara ilaç yapmasını menetmek ve hükümete haber vermek "(Madde 36/4) geliyordu. Ama köylerde bilgisizliği yoksulluğu kaldırmadıkça üfürükçülüğün önünü almak zordu.

B)Sağlık Hizmetlerinin Köye Götürülmesi

Kurtuluş Savaşı devam ederken açılan TBMM. Hükümeti döneminde kısa bir süre sonra 2.Mayıs 1920'de 3 Numaralı yasa ile "*Sihhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti*" kuruldu. Sağlık Bakanlığı ilk iş olarak ülkenin çeşitli bölgelerine telgraflar çekerek sağlık personelinin sayısını öğrendi. Kağıt üzerinde çeşitli ordu birliklerinin sağlık araç ve gereçleri dörtbin yatak kapasiteli görünüyordu. Fakat dönemin şartlarında çoğu kullanılacak durumda değildi. Kurtuluş Savaşı devam ederken İstanbul'da okuyan tıp öğrencilerinin çoğu Anadolu'ya geçerek sağlık hizmeti verdiler ama yeterli başarı sağlanamadı. Savaş sırasında cephede silah, cephaneye, yiyecek kıtlığı yanında savaşan askerlerin çoğu sıtma, verem gibi hastalıklarlada mücadele etmek zorundaydı. Cepenin askerlerin sağlık durumlarının kötü olması nedeniyle bile çökme

³² Bekir Semerci,age,s.349;Alpay,age,s.s.42-45.

olasılığı vardı. Mustafa Kemal Paşa savaş sırasında devletin sağlık politikalarının ana çizgilerini şu sözleriyle belirtiyordu:

“Milletimizin sıhhatini korumak ve takviye etmek, ölümü azaltmak, nüfusu çoğaltmak, bulaşıcı ve salgın hastalıkların tahribine karşı koymak ve bu suretle millet fertlerinin dinç ve çalışmaya kabiliyetli, sıhhatli vücutlar halinde yetişmesini temin etmek.”³³

Cumhuriyet dönemi sağlık politikasının amaçları şunlardır:

- Doğum oranını artırarak, ölüm oranını azaltmak.
- Ülkedeki salgın hastalıklarla mücadele etmek ve komşu ülkelerden gelebilecek salgın hastalıkları önlemek.
- Halk sağlığını yıllardır tehdit eden sıtma, trahom, frengi gibi hastalıklarla mücadele etmek.
- Sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırarak Anadolu'nun en uzak köşelerine kadar ulaştırmaktı.

Cumhuriyetin devraldığı sağlık personeli ve hizmetleri oldukça az sayıdaydı. 1923 yılında 554 doktor, 69 eczacı, 560 sağlık memuru, 136 ebe, 4 hemşire, 332 idare memuru bulunuyordu.³⁴ Köylerde doktor bir yana ebe ve sağlık memuru bile bulunmuyordu. Hastane sayısı 78 yatak sayısında 6.517 idi. Bunların çoğunluğunda büyük şehirlerde bulunuyordu.³⁵ Bu dönemde köyler dağınık ve seyrek bir nüfusa sahip olduğundan buralarda sağlık kurumu açmak oldukça zor ve para gerektiren bir sorundu. Doktor sayısı çok azdı ve büyük şehirlerde görev yapmayı tercih ettiklerinden dengesizliği daha da artırıyorlardı. Bakanlık bu sorunu çözümlmek ve taşrayada sağlık hizmetlerini götürmek amacıyla tıp fakültesi mezunlarına 1925 yılında “*etibbanın hizmeti mecburisi hakkında*” kanun çıkarıldı. Bu kanun 1937 yılı Ekim ayına kadar yürürlükte kaldı.

Cumhuriyet döneminde çocuk ölüm oranları oldukça yüksekti. Köy kadını sürekli doğurur, bir kısmı yaşar, sağlıklı olmayan bakım isteyenler ise daha bir

³³ Atatürk'ün Söylev ve Demeşleri, C.1, TTK.yay.,Ankara,1989,s.240.

³⁴ F.N.Uzluk, Atatürk Çağı'nda Sağlık Hizmetleri ve Eğitimde Gelişmeler,1964,s.28.

³⁵ CHP Hükümetlerinin Dışişleri ve Sağlık Alanında Başarıları,Ankara,1950,s.17.

yaşına gelmeden ölürdü. Süt çocuğu ölümlerinin nedenlerinin en önemlilerinden birisi sıtmadır. İkinci derecede %15 oranıyla dizanteri, tifo ve paratifonun neden olduğu ölümler gelmektedir.³⁶

1930 yılında yapılan bir araştırmada Türkiye'deki bebeklerin doğumla bir yaş arasındaki ölüm oranı binde 137'dir. Köy çocuğu için doğduktan sonra yaşama şansının ölüm nispetine oranı 15 yaşa kadar aşağıdaki tabloda görülmektedir:³⁷

TABLO:12

Yaş Grubu(Bin Çocuk)	Ölen Çocuk Sayısı (Bin Çocukta)
Birinci yaş	160
İkinci Yaş	50
Üçüncü yaş	25
Dördüncü yaş	17
Beşinci yaş	13
Beş- Onbeş yaş arası	56
On-Onbeş yaş arası	34
Toplam	355

Köy işlerinin ağırlığı ve bilgisizlik nedeni ile kadınlar doğuma kadar çalışır, hatta çoğu zaman bebeğini tarlada dünyaya getirirdi. Sağlık, temizlik yönünden oldukça yetersiz yerlerde yapılan doğum hem annenin, hem çocuğun hayatını tehlikeye sokuyordu. Cumhuriyet döneminde çocukların sağlıklı koşullar altında doğup büyümesi için çalışmalar yapıldı. Nüfusun artmasını sağlamaya yönelik çalışmalarda başarı sağlandı. 1927 nüfus sayımında 13.548.000 olan Türkiye nüfusu 1960 ta %104 artmıştır. Buna karşılık koruyucu hekimliğin gelişmesiyle ölüm oranında düşüş görülmektedir.

³⁶ A.Eckstein,agm,s.24

³⁷ Reşid Galip,age,s.116.

1935-1940 arası ölüm oranında düşüş binde 19.4;1945-1950 arasında binde 17 ye düşmüştür. Aynı yıllarda bazı Avrupa ülkelerinde ölüm oranları şöyledir.Fransa 12.8, Belçika 12.2,Yugoslavya 12.4,Çekoslovakya 10.9, Yunanistan 7.2, İngitere 11.7, İtaya'da ise 9.9 dur.³⁸

1)Sıtma Savaşı

Sıtmanın sosyal ve ekonomik olarak iki yönlü zararı bulunmaktadır. Savaştan çıkmış genç nüfusu büyük kayıplara uğramış yeni Türk devleti'nin nüfusu arttırmaya yönelik politikalarına olumsuz yönde etkisi olmaktaydı. Sıtmaya yakalanan kadınlarda bebek düşürme olayları daha çok görülüyordu. Çocuklarda ise ölüm oranlarının yükselmesine neden oluyordu. Ekonomik açıdan ise tarıma dayalı ekonomide üreticinin en yoğun çalışması gereken dönemde hasta yatmasına, üretimde randımanın düşmesine neden oluyordu.

Köylerde en büyük salgın hastalık sıtmaydı. 1923-1925 yılları arasında halkın yaklaşık yüzde yetmişi sıtmaya yakalanmıştı. Anadolu'da birkaç bölge dışında hiçbir kasab ve köyde bir insan: *"Ben sıtmaya hiç tutulmadım ve tutulmayacağım."* diyemezdi. Daha kötü olanı ise halkın yılların getirdiği bezginlikle sıtmayı yeteri kadar önemsememesiydi. Reşit Galip halkın bu vurdumduymazlığını anlatırken:

"Tanıdıklarımızdan birinin ateşli bir hastalığa tutulduğunu duyduğumuz zaman derhal dilimizin ucuna gelen temenni şudur: İnşallah sıtmalıdır, gelir geçer..." diyordu.

39

Halk uzun yılların verdiği alışkanlıkla sıtmayı yadsımadı, onun gözünü korkutan tifo, kolera, veba gibi hastalıklardı. Anadolu'da birçok köyün nüfusu sıtma nedeniyle ya iyice azalmış ya da sıtmadan kurtulmak için birçok köyler, kasabalar , bataklık haline gelen ovalar terk edilmişti. Sıtmaya karşı nasıl korunacağını bilmeyen

³⁸ Orhan Türkoğan,age,s.282-283

³⁹ Reşid Galip,age,s.84.

köylüler çareyi tarlalarını, evlerini terk ederek yaylalara çıkmakta bulmuştu. Geleneklere bağlı, eğitim düzeyi çok düşük ,Okuma-yazma bilmeyen ve dinin etkisinde ekonomik yönden sıfırı tüketmiş toplumda sıtma ile mücadele yöntemleri bir dağın tepesindeki çalıya çaput bağlamak, imama okuttuğu ipi koluna bağlamak, örümcek lapası, gübre ile pansuman yapmak gibi ilkel yöntemlere başvuruluyordu.⁴⁰ Sıtma nöbeti geçiren binlerce kişi her yıl büyük iş kaybına neden oluyordu. Sıtma nöbeti nedeniyle çalışmadığı zamanlar milyonlarca sıtmalıya göre hesaplanınca yılda en az 20-30 milyon iş saati eksiliyordu.⁴¹ Uzun savaş yıllarında genç nüfusunu kaybedildiği düşünülürse bu iş kaybı çağdaşlaşmaya çalışan bir ülke için çok büyük bir kayıptı. Köylerde sıtmanın nasıl yayıldığı ve çözüm yolları konusunda Tali Öngören şunları belirtiyordu:

“Köylerin çoğunda hemen sıtma vardır. Nazarı dikkati celpeden mevki ve havası iyi ve sıtma yataklarının uzak köylerde de bu hale tesadüf edilmesidir. Köylüler ekseriyetle henüz körpe çocuklarına kır hizmetleri gördürmektedirler. Bu hizmet en çok hayvan çobanlığı ve hayvana ait diğer hizmetlerdir. Bu körpe çocuklar hayvanların peşinden durak su yataklarına, sazlıklara, bataklıklara ve alelumum sivrisineklerin kaynaştığı sahalara sokulmakta ve sıtmaya aşılansarak köylerine nakletmektedirler. Bir takım köylerde dalaklı ve karnı şişkin küçük çocuklar nazarı dikkatimi celbetmiş ve soruşturma neticesinde yukarıdaki hallere bu muntıkada da vakıf oldum. İlk tahsil çağını bitirmeyen ve hiç olmasa onbeş yaşına girmeyen çocukların bu gibi işlerde kullanılması nüfus siyasetimiz için de mahsurlu olduğuna bu halin yasak edilmesine tevasül olunmaktadır. Küçük çocuklu köy kadınları için de aşağı yukarı aynı hal vakidir. Emzikli çocuklarını bakacak kimsesi olmayan kadınların bu çocuklara daha küçük yaşta sıtma aşılacak işlere sevk edilmemesi de (Köylü sağlığı) noktasından elzem bir tedbir olarak görülmüştür. Böyle bir hareket kırışine kahve köşesinde pinekleyen erkeği iade olacağından hiçbir mahzuru mucip olmayacaktır. Sıtmadan korunma hakkında köylünün anlayacağı surette yeniden öğütler bastırıp köylere dağıtılacaktır...

... Köy sağlığı noktasından hemen bütün uğradığım köylerde rastladığım bir işte kuyu, çeşme ve küçük suların bıraktığı su birikintileridir. Bunlar temizlenmekle veya akıntı verilmek suretiyle duraklıktan kurtarılmamaktadır. Bu hal küçükte olan sivrisinek üreme

⁴⁰ Aksoy, age, s.26-27; M.Saylam, Köylüler Arasında, Kırşehir, 1937, s.s.75-76.

⁴¹ Tarih IV (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi), Devlet Matbası, İstanbul, 1934, S.337.

vasıtaları ihzar etmekte ve binnetice en müsait köylerde de sıtmaya sebep olmaktadır. Köy sağlığı noktasından mühim gördüğüm bu iş için köylerde ve kasabalara sivri sineklerle mücadele için hıfsısihha kanuniyle köy kanunundan istifade edilerek harekete geçilmesini bu mücadelede uhdelere teraddüp eden temizlik vazifesini yapmayanlar hakkında kanuni takibat yapılmasını daha seyahatta iken mıntika vilayetlerine tamim ettim. Bunun tatbikini ehemmiyetle takip edeceğim. ”⁴²

Yukarıdaki raporda da görüldüğü üzere devlet sıtma ile mücadele işini ciddi bir problem olarak görmekte ve Umumi Müfettişliklerden en küçük birimlere kadar bu mücadelede sıtmanın sebeplerini ortadan kaldırıp mücadeleye hız vermek için tüm imkanlarını seferber etmektedir.

Halk sağlığını olumsuz yönde etkileyen sıtma ile savaşa Cumhuriyet döneminde özel bir önem verilerek 1925 yılında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr.Refik Saydam başkanlığında İstanbul’da bir komisyon toplanarak bir talimatname hazırlandı. Bu talimatnameye göre 1925 yılından itibaren ülkede sıtma savaş bölgeleri oluşturuldu. 1931 yılında 24 il ve 2 milyon nüfusa yayıldı. Adana’da sıtma Enstitüsü kuruldu. Ağır sıtmalıların tedavi görmesi için yataklı 11 dispanser açıldı.⁴³ 1944 yılına gelindiğinde bu bölgelerin sayısı 19’a ulaşmıştı.

33 ilin 108 ilçesinin 4614 köyünün içine alan bu 19 bölgede 3.650.068 kişi üzerinde 151 doktor ve 563 sağlık memuru çalışmalar yapıyordu.⁴⁴ Bu yoğun çalışmalar sonucunda sıtmanın ortadan kaldırılması konusunda önemli aşamalar kaydedildi.

İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’yi olumsuz yönde etkilediği günlerde Özellikle Güney ve Güneydoğu bölgelerinde görülen ”Tropika” tipi sıtma ülke geneline yayılarak bu tip sıtmaya toleransı olmayan bölgelerde öldürücü boyutlara ulaştığı görüldü.⁴⁵ Bu yoğun salgınlar üzerine Hükümet sıtma savaşını yeniden hız verdi.

⁴² TC.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Trakya Umumi Müfettişlik Raporu, 72 47 3, s.43.

⁴³ Tarih IV,s.337.

⁴⁴ Seyfettin Okan, ”Türkiye’de Sıtma Savaşı”,TC.Sağlık ve Sosyal Yardım Bak.Yay.,Ankara ,1949,s.2

⁴⁵ 1940-1943 yıllarında İzmir,Aydın,Manisa,Trakya,İstanbul ve Ankara illerinde görülen salgınlar buna örnektir.

1945 yılında bilim adamlarının katılımıyla bir kongre toplanarak bilimsel yöntemlerle sorunun çözüm yolları araştırıldı. Kongrenin sonuçlarına dayanarak 4707 sayılı ve bir yıl süreli geçici bir kanunla ve 1946 yılında da 4871 sayılı Sıtma Savaşı kanunu ile Sağlık işleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan bu teşkilat ayrı bir Genel Müdürlüğe bağlandı. Bölge ve personel sayısı arttırılarak sıtmanın kökünün kazınması için çalışmalara yeniden ağırlık verildi. Bu teşkilat 1949 yılında 54 ilin, 301 ilçesinin, 12.543 köyünü içine alıyordu. Köylerde sıtmaya karşı mücadele yapılan nüfus 6.403.475 iken şehir ve kasabalarda bu sayı 3.213.201 di. Toplam 9.616.676 kişi daimi kontrol altında bulunuyordu. Bu dönemde 27'si bağımsız 14'ü tali olmak üzere toplam 41 Sıtma savaş bölgesi kuruldu. Her bölge genişliğine göre belli şubelere ayrılıyordu. Sayıları 245 olan bu şubelerde özel kurslarda yetiştirilmiş olan sağlık memurları görev yapıyordu.

TABLO :13

Yıllar	Kişi Sayısı	Sıtmalılar Nüfustaki %
1945	2.542.272	33
1946	2.186.175	36
1947	2.016.705	33
1948	1.672.021	26

Sıtmalıların tedavisini devlet parasız olarak yapıyordu. Çok masraf gerektiren bu işi dünyada parasız olarak yapan birkaç devletin başında Türkiye gelmektedir. 1940'lı yıllarda dünyada sıtmaya her yıl 700 milyonu aşkın insan yakalanmaktadır. Dönemin şartları içerisinde bulunan hastalıklardan en fazla ölüme neden olan sıtma hastalığıdır. Bu yıllarda yalnız sıtmadan Hindistan'da yılda iki milyon insan ölmektedir. Sıtma özellikle ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde görülmektedir. Sanayileşen ülkelerde ise tahribatı azalmaktadır.⁴⁶ 1940'lı yılların sonunda devlet uzun yıllar verdiği mücadelenin sonuçlarını almaya başladı ve savaşta başarı kazandı.

⁴⁶ "Sıtma", Ulus,4.3.1942,s.4

C) Nüfus Yapısı

Cumhuriyetin ilk yirmi yılında nüfus sorununa “Malthus Kuramı”nın tam zıttı bir şekilde yaklaşarak nüfusun azlığında yakınan, nüfus artışını özendiren bir politika benimsenmiştir.⁴⁷ Cumhuriyetin devraldığı nüfus yapısına bakıldığında ise temel özelliklerini şu ana başlıklarda toplamak mümkündür:

- Nüfusun önemli bir bölümü (yaklaşık %80) kırsal kesimde yaşıyordu. Kent özelliklerini taşıyan İstanbul ve İzmir olmak üzere iki şehir bulunuyordu.
- Ekonomik yapı tarıma dayanıyordu. İşgücünün önemli bir bölümünü tarım kesimi oluşturuyordu.
- Genç nüfus on yıl savaş süresinde kaybedilmişti. Salgın hastalıklar, savaş bunun temel nedenlerini oluşturuyordu.
- Nüfus erkekler aleyhine azalmıştı.

Bu yıllarda Avrupa'nın bir çok ülkesinde nüfus yoğunluğu söz konusu iken Türkiye bunun tam tersi bir sorunla karşı karşıyadır. Kilometrekareye düşen nüfus miktarı Beçika'da 276; İngiltere'de 192; Japonya'da 179; Almanya'da 141; Fransa'da 76; Bulgaristan ve Yugoslavya'da 60; Yunanistan'da 52; Türkiye'de 21' dir.⁴⁸ Devlet nüfus artışını sağlamak amacıyla şu tedbirlere başvurmuştur.

1. Ölümleri azaltmaya yönelik tedbirler.
2. Doğum oranını arttırmaya yönelik tedbirler.
3. Dış ülkelere gelen göçleri teşvik.

Yine 1923-1950 arasında köyden şehre göç olayı henüz yoktur. Bunun önemli nedeni ise “nüfus patlaması”nın henüz Türkiye'de yaşanmamış olmasıdır.

⁴⁷ Basında nüfus artışını özendirmeye yönelik yazılar sıkça yayınlanmaktadır. “Çoğalmasını dilediğimiz bir örnek-10 Çocuklu bir aile”, *Ulus*, 21.7.1937

⁴⁸ Yaşar Nabi, “Nüfus Meselesi Karşısında Türkiye”, *Ülkü*, Eylül 1939, C.14, S.79, s.35; Avrupa'da Nüfus yapısı ve özellikleri için bkz: Namık Yolga, “Avrupa Uluslarında Nüfus Hareketleri”, *Siyasal Bilgiler Mecmuası*, Yıl:5, S.51, Haziran 1935, s43-48

Türkiye’de 1945 yılından sonra büyük bir nüfus patlaması oldu. Aşağıdaki tablodanda görüleceği gibi köy nüfusu şehir nüfusuna oranla birhayli yüksektir. Ancak yıllar içerisinde köy nüfusunun oranı düşüş göstermektedir. Şehir nüfusundaki patlama 1950 lerden sonra gerçekleşecektir. Köyden şehire yoğun göç bu oranın değişmesinde etkin rol oynayacaktır.

TABLO: 14

Yıllar	Genel Nüfus	Şehirli Nüfus	%	Köylü Nüfus	%
1927	13.648.270	3.301.046	24.2	10.347.224	75.8
1935	16.158.018	3.802.642	23.5	12.355.376	76.5
1940	17.820.850	4.346.249	24.4	13.474.701	75.6
1945	18.790.174	4.687.102	24.9	14.103.072	75.1
1950	20.947.188	5.244.337	25.0	15.702.851	75.0

1940-1955 yılları arasında nüfusu 2000 ‘nin üzerinde olan köylerin oranını %203 oranında arttığı görülmektedir. Bu artışın nedeni doğal nüfus artışının yanında göç hareketinin başlamasıdır. Bu dönemdeki göçlerin özelliği iki boyutlu olmasıdır. Göçlerin birinci boyutu küçük köylerden büyük köy ve kasabalara, ikinci olarak köylerden şehirlere olan göçlerdir.⁴⁹

⁴⁹ Orhan Türkdoğan, Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dede Korkut yay., 2.B., Ekim 1977, s.299

SONUÇ

Cumhuriyetle birlikte köye yönelik bir politika izlendi. Cumhuriyetin ilanından beş ay gibi kısa bir süre sonra Köy Kanunu çıkarılarak köyler ilk kez tüzel bir kişilik olarak kabul ediliyordu. Köy kalkınmasının çeşitli alanlarını bünyesinde bulunduran kanun tam anlamıyla uygulandığında Cumhuriyetin ideal köy tipi ortaya çıkıyordu. Devlet halka kanunun sonuçlarını gösterebilmek amacıyla örnek köyler kurmuştur. Atatürk'ün köylüye örnek olmasını amaçladığı bir başka kurumda Atatürk Orman Çiftliği'dir. Çok kıraç bir alanda kurulan çiftlik çok çalışma ve bilimsel tarım yöntemlerinin kullanılmasyla kısa sürede verimli bir alan haline geldi. Böylece Atatürk, Türk köylüsüne bilimsel yöntemle yapılan tarımın verimi arttırmada ne kadar önemli olduğunu gösterdi. 1920'li yıllar Türkiye'de savaş yıllarının yaptığı tahribatı onarmakla geçti. Devrim hareketinin kanunlaşma aşamasının yoğun olduğu bu yıllar köye yönelik devrim hareketlerinde de aynı özelliği gösterir. Savaş sonrası köyüne dönen köylülerin üretime geçmelerini sağlamak amacıyla bir dizi çalışma yapıldı. Devlet muhtaç çiftçiye kredi vermek amacıyla, Ziraat Bankası'nın bütçesini beş milyon lira ile destekledi. Küçük üretici köylününde bankadan kredi almasını sağlamak amacıyla kanunda değişiklik yapıldı. Köylünün tefecinin elinden kurtulmasını sağlamak amacıyla kooperatifçilik desteklendi. Gösterebileceği hiçbir teminatı olmayan köylüye şahsi itibar üzerine kredi verilmesini sağlamak amacıyla 1 Mart 1924 yılında 498 sayılı kanunla İtibar-ı Ziraiye Birlikleri kuruldu. Bunu 1929 yılında 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu izledi. Devletin desteğiyle Ziraat Odaları kuruldu. Bu yılların tarım alanında devrim niteliği taşıyan köye yönelik en büyük hizmetlerden birisi Aşar Vergisi'nin kaldırılmasıdır. Böylece yüzyıllardır köylü ile devlet arasında aracı konumunda olan ve köylüyü en çok sömüren sınıf olan mültezimler ortadan kalkıyordu. Devlet vergi politikasında köklü değişiklikler yaparak, vergi yükünü köylerden şehirlere kaydırarak , yoksul köylünün vergiler altında ezilmesini engelliyordu. Devlet savaş nedeniyle eksilen insan gücünün yerini makinalaşmayla doldurmak istediye de bu

yıllarda bu tam anlamıyla gerçekleşemedi. Cumhuriyetin ilk yıllarında köylünün eğitimi açısından yapılan çalışmalardan olan köy yatı okullarından istenilen sonuç alınamadı. Yine bu yıllarda toprak reformuna gidilememiştir. Bunun en önemli sebebi ise geniş köylü kitlelerinin toprak reformu konusunda bir talebi olmamasıdır. Buna karşılık büyük toprak sahipleri buna karşı tavır aldı. Cumhuriyetin ilk yılları devrimi yerleştirme yılları olduğu için devlet bu yerel güçleri karşısına almamayı tercih etti.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın sonucu tarımsal ürünlerin fiyatları düştü. Köylüler çok kötü şartlar altında tefecilerden borç almaya başladı. Bu şartlar altında liberal ekonomi politikaları bir yana bırakılarak, devletçilik ilkesi uygulanmaya başladı. Buğdayı Koruma Kanunu çıkarıldı. Devletçilik dönemi tarım politikalarına yön vermek amacıyla ilk defa ülkenin her yerinde gelen çiftçilerle bilim adamlarının katıldığı 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi toplandı. Kongrede alınan kararlar doğrultusunda tarım politikaları şekillendi. Birinci ve İkinci sanayi planlarında da uygulama aşamasına geçildi. Cumhuriyetin on beşinci yıl dönümünde toplanan 1938 Köy ve Ziraat Kongresi'nde tarım politikalarının şekillenmesi açısından önem taşımaktadır. Köylünün üretim yöntemlerini geliştirmek amacıyla ülkenin çeşitli yörelerinde tohum islah istasyonları, deneme çiftlikleri kuruldu. Sulanan arazileri yaygınlaştırmak için bir dizi proje geliştirildi. Tarımla ilgili teknik personelin yetiştirilmesini sağlamak amacıyla Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu. Devlet sınırlı olanaklarına rağmen bir çok öğrenciyi yurt dışına göndererek tarımsal alandaki yenilikleri Türkiye'ye getirmelerini sağladı.

Bu dönemde ülkenin geri kalmış yörelerinde kalkınmayı hızlandırmak amacıyla bir dizi çalışma yapıldı. Bu anlamda Umumi Müfettişlikler köy kalkınması açısından önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir.

Köye yönelik olarak yeni bir takım kurumlar kuruldu.18 Haziran 1936 yılında oluşturulan 14.1.1938 tarih 3314 no'lu yasa ile geliştirilen köy büroları bağlı oldukları ilçelerde ve köye gönderdiği memurları aracılığıyla köylünün sorunlarının çözümlenmesi için çalışmalar yaptı. Köy bürolarının görevleri iki bölümden oluşuyordu. Köy sınır işleri, seçim işleri, köy idarelerinden şikayetler, köy idarelerinin devlet daireleriyle olan ilişkilerinden doğan sorunlar, köy posta servisleri, evlenme kayıt ve

işlemleri, köylüyü zirai,ekonomik, sağlık ve sosyal, kültürel ve bayındırlık alanlarında kalkındırmak gibi kalkındırmaya yönelik işler birinci bölümü oluşturuyordu. Köy bürolarının ikinci görevi ise köy bütçelerine dahil gelir ve gider tahsisatlarının usul ve kanuna uygun olup olmadığını incelemek, bütçenin ve buna dayanarak yapılan iş programlarının uygulanmasını takip etmek, aylık hesap istemek, iş cetvelleri getirtmek, sene sonunda hesabı kat'i cetvellerini istemek, köylüyü salma vergisinden kurtarmak için köy idarelerine gelir kaynakları bulmak ve buldurmak gibi köy bütçe ve hesaplarını ilgilendiren hesap işleriyle ilgili görevlerdir.

Türk devriminin kökleşmesini sağlayan en önemli kurumlardan biriside Halkevleridir. Dokuz şubeden oluşan Halkevlerinin köycülük şubeleri köylünün eğitimi açısından büyük bir iş başarmışlardır. Daha sonra açılan Halkodaları köylünün eğitimi açısından son derece önemli işler yaptılar. 1932-1952 yılları arasında 478 Halkevi 4322 Halkodası açıldı.

Cumhuriyet kurulduğu yıllarda Türkiye’de 40 bin iskan mıntıkası ve köy bulunuyordu. Ancak çalışan 13 bin ilkokul öğretmeninin 7 bini şehir ve kasabalarda idi. Bu orana göre 40 bin köye 6 bin öğretmen düşüyordu. Geriye kalan 34 bin köyde Cumhuriyet rejiminin getirdiği eğitim olanaklarından yoksundu. Köylerin 1/7 si eğitim alıyordu. Nüfusunun 11 milyona yakını köylerde yaşayan bir ülkede , okuma çağındaki şehir çocuklarının 1/14 ‘ü okula giderken köylerde bu oran 1/39’du. Köye yönelik eğitim konusunda cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bir takım çalışmalar yapıldı. Ama asıl ilköğretim seferberliği 1935 yılından sonra gerçekleşti. Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine getirilen İsmail Hakkı Tonguç döneminde ilk Köy Eğitimcileri Kursu açıldı. Türkiye’ye özgü bir deney olan Köy Enstitüleri’nin ilk aşaması Köy eğitimcileri Örgütüdür. Köy eğitimcileri yetiştirme kurslarına eğitimci namzetleri askerliğini başarı ile bitirmiş, okuma-yazma bilen ve ziraat işleriyle uğraşan köylü gençler arasından seçiliyordu. Yeni köy öğretmeninin hüviyeti şöyle belirleniyordu. “Yeni öğretmen, devletin köy için düşündüklerini gerçekleştirmek, köy kanununun tatbik etmek ve bir cümle ile Kemalist köyü yaratmak için cihazlanmış ve hazırlanmış olarak köye gönderilmektedir.”

Köylünün eğitimi konusunda bir devrim niteliği taşıyan Köy Enstitüleri İkinci Dünya Savaşı'nın ağır koşullarına rağmen en verimli dönemini yaşadı. Köy Enstitüleri Kanunu 278 milletvekilinin oybirliği ile kabul edildi. Tek parti yönetiminin olduğu Türkiye parlamentosunda ilk kez örgütlü, ciddi bir karşı koyma hareketi gerçekleşmiş oturma 148 milletvekili katılmamıştı. Çok partili hayata geçişin ilk sancuları da, bu muhalefet hareketiyle temelleri atılıyordu. İnönü'nün amacı Atatürk'ün hedeflediği köy eğitimi sorununa çözüm bulmaktı. Çünkü Türk devrimi köye girdiği ölçüde başarılı ve köklü olacaktı. Büyük toprak sahipleri İkinci Dünya Savaşı koşulları içinde toprakların ekilmesinden, ordunun iâşe ihtiyacının karşılanmasından rahatsız değildiler. Kanun Meclisten çıkarılırken vurgulanan da buydu. "Köylünün okutulması ve daha iyi bir müstahsil haline getirilmesi" idi. Ancak savaşın bitiminin ardından çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, köylünün eğitilerek ağalık sisteminin ortadan kalkmasına yönelik çalışmalar tepkileri çekmiş, CHP'ye muhalefet başlarken, Köy Enstitüleri'de en ağır suçlamalara muhatap olmuştur. İsmet İnönü bunu demokrasiye bağlamaktadır. Ancak asıl suçlu tatbiki demokrasi değildir. Tek parti döneminde yapılan Türkiye'yi çağdaştırma yolunda yapılan devrim karşıtı güçlerin demokrasi gölgesinde Atatürk'ün getirdiği devrim hareketlerinin içini bir bir boşaltma hareketleridir. Ne yazık ki Türkiye'de bunlar demokrasi adına yapılmıştır. Toprak reformunun uygulanmaması, Köy Enstitülerin, Halkevlerinin kapatılması, laiklik ilkesinden ödünlerin verilmesi hep çok partili hayata geçildikten sonra gerçekleştirilen olaylardır.

1940'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın ağır koşulları Türkiye savaşa girmediği halde tarıma dayalı Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkiledi. Devlet halk üzerine yeni vergiler koydu. Ülke nüfusunun 18 milyon olduğu savaş yıllarında 1 milyon kişi askere alınmıştır. Nüfusun yüzde seksenini oluşturan köylü gerek ordunun ve gerekse şehirlerin iâşe ihtiyacını karşılamak zorunda kaldı. İâşe sorununu çözmek amacıyla Ağustos 1942'den Haziran 1943 e kadar uygulamada kalan bir talimatname ile hububat ürünlerinin bir bölümüne el konuldu. %25 kuralı olarak bilinen bu talimatname ile her üretici 50 tona kadar ki hububat üretiminin %25'ini, 50 ile 100 ton arasındaki üretimin %35'ini, 100 tonun üzerindeki üretiminin %50 sini saptanan sabit fiyatlardan devlete satması isteniyordu. 1943 yılında artan iâşe sorunları üzerine devlet hububatın yanında baklagilleride bu kapsama aldı. Toprak mahsülleri vergisi 1943 yılında 4429

nolu kanun ile tarımsal kazanç üzerinden alınacak bir vergi olarak çıkarıldı. Verginin amacı savaşın getirdiği sıkıntıları bertaraf etmek, 1943 mali yılının bütçe dışında kalan 400 milyon TL'lik fevkalade milli müdafa ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bulduğu yeni vergi kaynağıdır. Varlık vergisine paralel olarak çıkarılan bu vergi Varlık vergisinin aksine büyük küçük çiftçi arasında fark gözetmeyen bir kanundur. Bu nedenle asıl sıkıntıyı dış pazarlara açılmamış, savaş nedeniyle üretimi iyice düşmüş, kendi geçimini bile zor sağlayan küçük üretici çiftçiyi, büyük toprak sahiplerine oranla çok daha fazla etkiledi. Kanun büyük toprak sahipleri açısından değerlendirildiğinde ise aşarın kaldırılmasından sonra ilk kez kamu harcamalarının sağlanmasında bu kesimden de vergi alındı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra köylünün savaş içinde çektiği sıkıntıların bilincinde olan devlet köylüyü toprak sahibi yapabilmek için harekete geçti. Atatürk'ün en büyük ideallerinden birisi olan topraksız köylüyü topraklandırmak amacıyla "*Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*" çıkarıldı. Doğan Avcıoğlu, Toprak reformu ve Köy Enstitüleri gibi iki devrimci kurumun Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk döneminde yapılamamasını Türkiye için büyük bir şanssızlık olarak görmektedir.

Toprak Mahsülleri Vergisi büyük toprak sahiplerinin CHP'ye karşı muhalefetini arttırdı. Savaş sonrası çıkarılacak olan Çiftçiyi topraklandırma Kanunu ile zincirin üçüncü halkası tamamlanacak ve büyük toprak sahipleri muhalefetlerini hızlandırarak Demokrat Parti'nin kurulması sırasında desteklerini bu partiye vereceklerdir. Bunun sonucu olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok ülkede demokrasiye geçerken Türkiye'de bu konjoktürden etkilendi. Savaş sonrası kurulan bir çok parti içinde Demokrat Parti 1950 yılında kırsal kesiminde desteğini alarak iktidara geldi. Kırsal kesimin oyları toprak reformunu vaad eden CHP'ye değil, buna karşı çıkan ama popilist bir yaklaşımla köylüyü devletin despotluğundan kurtaracağını vaad eden Demokrat Parti'ye vermişlerdir.

Dış politikada Amerika ile yakınlaşma ile Marshall Planı doğrultusunda Türkiye'ye tarım ülkesi olması öneriliyordu. Bunun içinde planda tarımsal girdileri arttırmak için makinalaşma, teknolojinin yenilenmesi v.b. konularda destek sağlanıyordu. İkinci ağırlık verilen konu ise taşımacılığın demiryolundan karayoluna kaydırılmasıdır. Bunun sonucu olarak 1950 li yıllardan itibaren maliyeti ucuz olan

demiryolu taşımacılığı bir yana bırakılarak karayoluna hız verildi. Bunun sonucu olarak her yıl 200.000 nüfus çiftçiliği terk ederek şehre akın etti. Her aile için ortalama birim beş kişi kabul edilirse bu makinalaşma sonucu 1 milyon insan şehirlere göç etti. Bunun sonucu olarak 1950'lili yılların sonundan itibaren Türkiye yeni bir sorunla karşılaşyordu. Tarım toplumundan sanayileşme sürecine geçişi tamamlayamayan Türkiye'de yoğun göç sonucu gecekondulaşma , işsizlik , köyden kente gelip kentleşememiş köylü yığınlarıyla karşı karşıya kalıyordu.

BİBLİYOGRAFYA

1- ARŞİV BELGELERİ:

a) Cumhuriyet Arşivi:

0 30 18 11	13 12 1	(22 Mayıs 1925)
0 30 18 11	13 12 3	(22 Mayıs 1925)
0 30 18 11	14 48 7	(29 Temmuz 1925)
0 30 18 11	12 58 12	(3 Aralık 1924)
0 30 18 11	12 58 20	(3 Aralık 1924)
0 30 18 11	12 59 12	(3 Aralık 1924)
0 30 18 11	14 43 14	(12 Temmuz 1925)
0 30 18 11	24 23 13	(10 Nisan 1927)
0 30 18 12	57 64 1	(9 Ağustos 1935)
0 30 18 12	52 19 14	(14 Mart 1935)
0 30 18 12	54 34 2	(4 Mayıs 1935)
0 30 18 12	76 55 5	(14 Haziran 1937)
0 30 18 01	028 29 12	(9 Mayıs 1928)
Trakya Umumi Müfettişlik Raporu, 0 30 10 72 47 3		

b) İçişleri Bakanlığı Arşivi:

Artvin 1932 yılı Umumi Vaziyet Raporu
 Samsun Ladik İlçesi 1937 yılı Umumi Vaziyet Raporu.
 Vezirköprü 5/5/1939 yılı Umumi Vaziyet Raporu.
 Kulp Kazası, 20/4/ 1938 yılı Umumi Vaziyet Raporu.
 Tokat İli, 1935 yılı Umumi Vaziyet Raporu.
 İç işleri Bakanlığı Arşivi, Sayı: 21131-13, tarih:10.1.1944

2-ANA KAYNAK ESERLER

A) Resmi Yayınlar:

1927 Sanayi Sayımı, DİE, Ankara, 1969.

1927 Zirai Tahrir Neticeleri, Ankara, 1928.

CHP Hükümetlerinin Dışişleri ve Sağlık Alanında Başarıları,Ankara,1950.

CHP Hükümetlerinin Ziraat Alanındaki Başarıları Hakkında Not,Ankara,1950

CHP Hükümetlerinin Bayındırlık ve Ulaştırma Alanındaki Başarıları Hakkında Not,Ankara,1950

CHP 28/12/1936 Tarihinde Toplanan Vilayet Kongresi Zabıtnamesi,Anadolu Matbaası,İzmir,1937.

CHP 1940 yılı Kongre Dilekleri

Düstur

Güney Doğu Birinci Genel Müfettişlik Bölgesi, Birinci Umumi Müfettişlik tarafından neşrolunmuştur. ,Cumhuriyet Matbaası, İstanbul,1939.

TC Devlet Salnamesi(1926)

TC Sicilli Kavanini,C.6,14.10.1929-17.6.1930,Cihan Basımevi,1931

1935 Genel Nüfus Sayımı Albümü, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, İstanbul,1938.

1939 Toprak Anketi . Köylünün İşlediği Toprakların Vüsat Nevileri,- Trakya Umumi Müf. Bölgesinin (1310) köyünde yapılmıştır. TC Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, Hüsnütabiat matb.,İstanbul,1941.

21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı ,Türkiye Nüfusu, Yayın No: 286, Ankara, Aralık, 1950

İhtisas Raporları 1931 Birinci Ziraat kongresi,Milli İktisat veTasarruf Cemiyeti Ankara, 1931,C.1

Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl 1968-1972, DPT,yay,Ankara,1967

Maarif İşleri Hakkında Muhtelif Vekilliklerin Mütalaları , Maarif Basımevi.

Trakya'nın 5 Yıllık Köy Kalkınma Programı,Devlet Basımevi,İstanbul,1936

Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, İstanbul,1939

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 1

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 2

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 3

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 4

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 5

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 6

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Devre 7

Umumi Müfettişlikler Konferansında Görüşülen ve Dahiliye Vekaletini İlgilendiren İşlere Dair Toplantı Zabıtları ile Rapor ve Hulasası 1936, Ankara, Başvekalet Matbaası, 1937

Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973-1977, DPT yay, Ankara, 1974,

B) Süreli Yayınlar:

a) Gazeteler

Anadolu (İzmir)

Cumhuriyet (İstanbul)

Hakimiyet-i Milliye (Ankara)

Tan (Ankara)

Tanin (İstanbul)

Türk Sesi (İzmir)

Ulus (Ankara)

Yeni Asır (İzmir)

Yeni Gün (Ankara)

b) Dergiler

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi (Ankara)

Ayın Tarihi (Ankara)

Bakırçay (Bergama)

Başak**Bizim Köy** (İzmir)**Bizim Köylü** (İstanbul)**Çiftçi ve Köylü** (Bursa)**Dönüm****Fidan****Fikirler** (İzmir Halkevi Dergisi)**Hamle****Hep Bu Topraktan** (Ankara)**İdare** (Ankara)**İzmir'de Köycülük** (İzmir)**Kadro****Karınca** (Ankara)**Köpus** (Samsun)**Köy** (Mersin)**Köy Eğitmeni** (Adana)**Köye Doğru** (Edirne Kız Öğretmen Okulu yayını)**Köye Doğru** (İstanbul)**Köy Postası** (Bursa)**Köylüye Salık** (Bursa Halkevi Köycülük Kolu yayını)**Köylünün Kılavuzu** (Ankara)**Mahsül Hekimi** (İzmir)**Memleket** (Ankara)**Öğütlerimiz** (Türkiye Ziraat Mühendisleri Birliği Yayını)**Son Yedi Gün** (Bursa Halkevi)**Tarım Bakanlığı Dergisi** (Ankara)**Toprak****Trakya** (Edirne)**Türk Kooperatifçisi****Türk Ekonomisi****Türk Köylüsü** (Ankara)**Türkiye İktisat Mecmuası** (İstanbul)

Uludağ (Bursa Halkevi dergisi)

Ülkü (Ankara Halkevi Dergisi)

Ün (Isparta Halkevi Dergisi)

Verim

Yeni Toprak

Yurt (Ankara)

Yurt ve Dünya (Ankara)

Ziraat Ve Ticaret Gazetesi (Izmir-Istanbul)

C)SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİLER

Ozankaya, Özer, **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, T.D.K. yay., Ankara, 1980

Meydan Larousse,C.7

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi.

D) İNCELEME ESER VE ANILAR

A)Kitaplar

Afetinan,A, **Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı1933**, TTK yay.,Ankara,1973

Afetinan,A.,**Medeni Bilgiler ve M:Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, TTK,yay.,Ankara,1988.

Ahmad, Feroz, **İttihatçılıktan Kemalizme**, 2.B., Kaynak yay., İstanbul, 1986.

Akar, Rıdvan, **Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği Varlık Vergisi**, Belge yay., İstanbul,1992.

Aksoy, Refet , **Köylülerimizle Başbaşa**,Yozgat,1936.

Aksoy, Suat, **100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi**, Gerçek yay., İstanbul,1969.

Mehmet Nuri Alpay, **Köy Davamız ve Köyün İçyüzü**,Örnek Matbaası, Ankara,1952.

Apaydın, Talip, **Karanlığın Kuvveti Köy Enstitüsü Yılları**,Ankara,1967.

Aralov , S.İ., **Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları**, Birey-Toplum Yay., 2.B., Ankara, 1985

- Arı, Kemal, **1923 Türk- Rum Mübadele Antlaşması Sonrasında İzmir'de Mübadil Göçmenler**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir,1988
- Arı, Kemal, **Büyük Mübadele- Türkiye'ye Zorunlu Göç**, Tarih Vakfı-Yurt yay.,İstanbul,1995.
- Arman,Hürrem,**Piramidin Tabanı-Köy Enstitüleri ve Tonguç**, Ankara, 1969.
- Artukmaç, Sadık, **Köylerimizi Nasıl Kalkındırabiliriz**, Ankara, 1955
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.1, TTK.yay.,Ankara,1989.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.2, TTK.yay.,Ankara,1989.
- Avcioğlu, Doğan,**Türkiye'nin Düzeni, Dün Bugün Yarın**,C.1,Tekin yay.,İstanbul, 1987.
- ,**Türkiye'nin Düzeni(Dün-Bugün-Yarın)**,Bilgi Yay.,2.B., Ankara, 1969
- Ayaz, Nevzat, **TC: Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler**, MEB. Basımevi,Ankara,1948
- Aybars,Ergün, **Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi**, İleri Kitabevi yay. , İzmir, 1994
- Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, C.2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976
- Balkır, S.Edip, **Arifiye Köy Enstitüsü(1940-1946)**, Hür yay., 1974.
- Bekişoğlu, Şemsettin, **Köy Davamız**, Güven Basımevi, Ankara,1951
- Beşikçi, İsmail, **Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi**, Belge yay.,İst,1990
- Boran, Behice Sadık, **Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki**, TTK yay., Ankara,1945;.
- Boratav , Korkut,**Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm**,A.Ü., Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara,1980
- ,**Türkiye'de Devletçilik**,Savaş yay.,2.B.,Ankara,1982
- Cemal, M.,**"Hayvan Yemleri"**,Ankara,1933

Çağlar, Yücel, **Köy, Köylülük ve Türkiye'de Köy Kalkınması Sorunu**, T.Z.D. yay., Ankara, 1986

Çetin, Türkan, **"Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Köy, Köylü Sorunu ve Köy Kanunu"** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) D.E.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü 1992

Demirkan, Selahattin, **Türkiye'de Köy Davası, Mahiyeti-Mevzuları-Şimdiki Hali- Hedefi**, Rekor Basımevi, İstanbul, 1934.

-----, **Küçükçekmece Köyü**, İstanbul, 1941

-----, **Köyün Sosyal Tetkikinde Monografya Usulü**, İstanbul, 1946

-----, **Köy Sosyolojisine Hazırlık**, Ankara, 1962

Deringil, Selim, **Denge Oyunu-İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1994.

Dewey, John, **Türk Maarifi Hakkında Rapor**, Ankara, 1939.

Egesoy, Muzaffer, **Cumhuriyet Devrinde Vasıtasız Vergiler**, SBF.Maliye Enstitüsü, Ankara, 1962.

Eckstein, Albert, **Türkiye'de Çocuk Hastalıkları ve Çocukların Korunması Problemleri**, Kenan Matbası, İstanbul, 1947

Necdet Ekinci, **Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine Türkiye 1923-1950.** (Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniv., Ankara, 1993.

Ekrem Rüştü, **"Sütçülük"**, Ankara, 1933

Eliçin, Emin Türk, **Kemalist Devrim İdeolojisi**, Ant yay., İstanbul, 1970

Erer, Tekin, **Türkiye'de Parti Kavgaları**, İstanbul, 1963.

Ahmet Şevket Elman, **Reşit Galip (1892-1934)**, 2.B., Ankara, 1955.

Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, AÜDTCF., yay, Ankara, 1982.

Eroğul, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 2.B., İmge kitabevi, Ankara, 1990

İsfendiyar Esat, **"Gübre ve ağaç"**. Ankara, 1933.

Eşberk, Tefik, **Türkiye’de Köylü Elsanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti**, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü yay., 1939

Reşid Galip, **Köy Muallimleri ile Sağlık Konuşmaları**, 2:B., İstanbul, 1933

Şevket Gedikoğlu, **Evreleri ,Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**, Ankara, 1971

Günalp, Haldun , **Kapitalizm Sınıflar ve Devlet**, Belge yay., İstanbul, 1993.

Hatipoğlu, Ş. Raşit, **Türkiye’de Zirai Buhran**, Yüksek Ziraat Enstitüsü yay., Ankara, 1936

“Halkevleri”, CHP. İstanbul İl Gençlik Kolu yayını, İst. 1963

Kaplan, Ramazan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, K.T.B., yay., Ankara, 1988

Kazgan, Gülten, **Tarım ve Gelişme**, İÜ., İktisat Fakültesi, İstanbul, 1977,

Keyder , Çağlar, **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye(1923-1929)**, Yurt yay., Ankara, 1982

Kepenek, Yakup- Yentürk, Nurhan, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, Geliştirilmiş 6.Baskı, İstanbul, 1994.

Keser, İhsan, **Türkiye’de Siyaset ve Devletçilik**, Gündoğan yay., Ankara, 1993.

Kirby, Fay, **Türkiye’de Köy Enstitüleri**, Ankara, 1962.

Koçak, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Yurt yay., Ankara, 1986.

Kongar, Emre, **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, C.1,5.B, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985.

Köy Birlikleri ve Bu Teşekkülün İfa Ettiği Mana, Yeni Van Matbası, 1944

Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı, (Derleyen: Oğuz Arı), 2.B., Boğaziçi Üniv.yay., İstanbul, 1985

Kuruç ,Bilsay, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**, Bilgi yay., İstanbul, 1987.

Lewis, Geoffrey, **Nations of the Modern World, Modern Turkey**, London, 1974.

Emin Mutaf, **Türkiye Ziraatında hayvan Pulluğunun bugünkü Durumu ve Yurdumuzun Belirli Yerli" Pulluk Yapım evlerinde Yapılan Pulluklar Üzerinde Tetkik, Zirai ve Ekonomik Bakımlardan Bir Araştırma**, A.Ü. Basımevi, 1953.

Mardin, Şerif, **Türkiye'de Toplum ve Siyaset**, İletişim yay., İstanbul, 1994

Okan, Seyfettin, " **İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar**, 3.B., Ankara, 1981.

10.Yıl Kitabı (1923-1933), Hakimiyet-i Milliye Matb., Ankara, 1933

Onbeşinci Yıl Kitabı, Cumhuriyet Halk Partisi, Ankara, 1938

Ortaylı, İlber, **Tanzimattan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği**, Hil yay., İstanbul, 1985

Ökte, Faik, **Varlık Vergisi Faciası**, Nebioğlu yay., İstanbul, 1951.

Kerim Ömer, " **İnkılap Bilgisi**", Ankara, 1933.

Rogers, Everett M., **Social Change in Rural Societi**, Appleton-Century, 1960.

Sakaoğlu, Necdet, " **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**", İletişim yay., Cep Üniv., İst., 1992.

Saylam, M., **Köylüler Arasında**, Kırşehir, 1937.

Suat Hüsnü, Tahsin Tolu, İsmail Hakkı, " **Köycülüğümüzün Temelleri II. Köycüler Kurultayına Gelen Tezlerden**", Sebat Matb., İstanbul, 1935.

Soylu, Gafur, **Köy Nedir ve Nasıl İdare Edilir**, İstanbul, 1939.

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları Cilt II. (1945-1990)**, TTK Basımevi, 1991

Semerci, Bekir, **Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri**, Özgür yay., İstanbul, 1989

Sencer, Muzaffer, **Türkiye'de Köylülüğün Maddi Temelleri**, Ant yay. İstanbul, 1971.

Şanda, Hüseyin Avni, **Reaya ve Köylü**, Habora Kitabevi, İstanbul, 1970.

Tankut, Hasan Reşit, **Köylerimiz Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır**, Kenan Basımevi, Ankara, 1939.

Tarih IV (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi), Devlet Matbası, İstanbul, 1934.

Tezel, Yahya S., **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi(1923-1950)**, 2.B, Yurt yay., Ankara , 1986

Timur , Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge yay., 1993

-----, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, Cep Üniversitesi, İletişim yay., İstanbul, 1991

Tire, Metin, **”İkinci Dünya Savaşında Milli Korunma Kanunu”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1990

Tonguç, İsmail Hakkı, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947.

Toprak, Zafer, **Türkiye’de Milli İktisat(1908-1918)**, Yurt yay., Ankara, 1982

Tökin, İsmail Hüsrev, **Türkiye’de Köy İktisadiyatı**, (Yay.Haz., Korkut Boratav), 2.B., İletişim yay., İstanbul, 1990

Tör, Vedat Nedim, **Yıllar Böyle Geçti**, Milliyet yay., İst. 1976

Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, Birinci Köy ve Ziraat kalkınması yay., İstanbul, 1938

Türkdoğan, Orhan, **Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**, Dede Korkut yay. 2B , İstanbul, 1977

Ulugay, Osman , **Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı**, Yelken mat., İstanbul, 1974

Uzluk, F.N., **Atatürk Çağı’nda Sağlık Hizmetleri ve Eğitimde Gelişmeler**, 1964.

Yerasimos, Stefanos, **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, 3.B, Gözlem yay, İstanbul, 1980

Şerafettin Zeyrek, **Tek Parti Dönemi Türkiye’de Köy, Köylü ve Köycülük Politikası”**(Yayınlanmamış Doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1995,

b) Makaleler

Abdullah Ziya, “Köy Mimarisi”, **Ülkü**, Haziran 1933, s370-374;

—————, "Cumhuriyette Köy Yapımı" ,**Ülkü** , C.2, S.5, İkinciteşrin 1933, ss.17-38.

—————, "Gün Geçiminde Kerpiç Köy Yapısı"**Ülkü**, Mart 1934, C.3, S13, ss.66-70

Ağaoğlu, Samet, "Köylü ve Tezgah", **Ülkü**, C.1, S.4, 16. Kasım 1941, s.s.7-8.

Akverdi , Hamdi, "Yirmi Yılın Fikir Hayatı" ,**Ülkü**, 1 Kasım 1943, S.51

Aldoğan , H.Basri, "Marshall Planı ve Biz", **Ziraat Dünyası**, Nisan 1951, Yıl:2, S.15

Alkin , Erdoğan, "Dış Ticaret", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.2, s.s.448-449

"Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün On Yılı", **Ziraat Dergisi** Kasım 1943 , Yıl:4, S.46.

Arıoğlu, Halit, "Büyük Davamız YollYollYol! ve Taşıt", **Hep Bu Topraktan**, Nisan 1944, S3, s.11-23.

Hikmet Şevki, "Köylü Gazeteleri Nasıl Çıkmalı?", **Ayın Tarihi**, Nisan, 1930, C.22, No.73, Matbuat Umum Müdürlüğü, Ankara

Atalay, Besim, "Türkiye'de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerindeki Etkileri", **Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.1, Ankara, 1989

Barkan , Ömer Lütfi, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye'deki Zirai Bir Reformun Ana Meseleleri", **Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I**, Gözlem Yay., İstanbul, 1980, ss.453-454

—————, "Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi", **Türkiye'de Toprak Meselesi-Toplu Eserler1**, Gözlem yay., İstanbul, 1980, ss.291-375.

Başar, Ahmet Hamdi, "Zavallı Köylü, Zavallı Vatan", **Türkiye İktisat Mecmuası**, 4.8.1339 (1923), No:22 , s.146.

Belge, Murat, "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul, 1984

Berkes, Mediha, "Köyde Sağlık", **Yurt ve Dünya**, C.4, Ağustos, 1943, S.32, s.279-284

1940 yılı Halkevleri ve Halkodaları", **Ülkü**, Mart, 1941

- Birgen ,Muhittin , "Birinci Ziraat Kongresi",**Türk Kooperatifçisi**, No 11,Kanunusani 1931
- "Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi",**Ülkü**,S.72,C.12,s.544-547,Şubat1939
- Çallı,Kemal,"Köy Kalkınması ve Köy Enstitüleri" ,**Bakırçay**, C.1,S.4,15.7.1944,s.10
- Çavdar, Tevfik, "Halkevleri",**Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim yay.,C.5
- "Devralınan İktisadi Miras", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim yay.,C.5
- Çadırcı, Musa , "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine" **Bellekten**, C.XXXIV/135 , Ankara,1970
- Çetin, Türkan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanununun Çıkarılması" **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**",C.2,S.4-5 İzmir(1994-1995)
- , " Kurtuluş Savaşı Yıllarında İşgal Bölgesi Köy ve Köylüsü" **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**,S.3,1993.
- Türkan Çetin- Hakkı Uyar , " Dünya Ekonomik Bunalımı ve Tarişe Doğru", **Tariş Tarihi**, İzmir,1993,ss118-134.
- Demirkan, Salahaddin,"Toprak Mahsülleri Vergisi ve Hükümet Hisseleri",**Köye Doğru**,S.72 ,C.3,15.6.1943
- "Devlet Çiftlikleri",**Ziraat Dergisi**,Yıl:4,Kasım,1943,S.46,s.s.12-18
- "Devrimin Büyük Eseri: Toprak Kanunu",**Ülkü**,16.5.1945.S.90
- Doğukan, Suphi Rıza,"Milli Müesseselerimiz:Tohum Islah İstasyonları",**Köye Doğru**,S.60,15.Aralık 1943,C.3
- Eckstein, A.,"Türkiye'de Nüfus Siyasetine ve İctimai Hijyene ait meseleler ile bunların çocuk hekiminin vazifesi noktai nazarından tetkiki" ,**Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi**,18.İkteşrin 1938,Ankara Numune Hastanesi Konferans salonu zabıtlar,1939
- Ertem,Sadri, "Şükrü Saraçoğlu ve Köylü",**Köye Doğru**,S.78, C.4, 15.9.1943

İşgör , A.Süreyya, "Giresun Göreleishaklı köyü", **Ülkü**, İlkteşrin, 1938, S.68, C.12,

s.s. 145-151

"Halkevleri Postası",**Ülkü**,Eylül1939

"Halkevleri yıldönümünde Necip Ali Bey'in Nutku",**Ülkü**, Mart,1933,C.1,S.1;s.13

Hilmi, "Halk Neşriyatının Ehemmiyeti", **Ülkü**,C.2, S.7,Ağustos,1933,ss.70-79.

Kadri Kemal,"Cumhuriyetten Evvel ve Sonra Köylerimiz",**Ülkü**,İkinci teşrin 1933), C.2,S.10.

Kandemir , Selahattin,"Coğrafya Bakımından Köy",**Ülkü**, C.3,S.14,Nisan,1934

Salahattin Kandemir, "Trakyada Köylü İşletmeleri Üzerinde Bir Tetkik Denemesi, **İnsan**,S.9,1.2.1938.ss.708-720.

Kansu, Ceyhun Atuf, "Atatürk ve Toprak", **Atatürk ve Toprak- Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler**, TTK , yay., Ankara, 1979

Keyder Çağlar - Pamuk, Şevket,"1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Üzerine Tezler",**Yapıt**, S.8, Aralık-Ocak 1984/1985

Kırkpınar, Kenan,"Aşar Vergi Sisteminin Kaldırılışı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 1992,C.1,S.1ss.105-125

"Köy Enstitüleri Bayramı",**Köy**, 1.5.1949.S.7,C.1,ss.4-13

"Köy ve Büro katipleri için vilayet merkezinde iki hafta süren bir kurs açıldı.", **Köy**, 15 Temmuz1939,yıl:1,S.10-11,s.184-185

"Köylü ile Temas",**Ülkü**,Temmuz1939,S.77,C.13,s.463

Köymen, Nusret,"Halkevleri Köycülüğünün Daha Verimli Olması Hakkında Düşünceler",**Ülkü**,C.13,S.73,s.27-29

-----, " Köycülük Programına Giriş" ,**Ülkü**, Nisan , 1935, C.5, ss.132-141.

Kurtkan , Amiran,"Türkiye'de Sanayileşmeye Tesir Eden Sosyolojik Faktörler",**İş ve Düşünce**, C.26, Sayı:221-222,Ocak-Şubat1960.

Hilmi A.Malik,"Kışla ve Köy Terbiyesi"**Ülkü**,C.1,S.3,Nisan 1933.

Mehmet Saffet"Köycülük Nedir",**Ülkü**,C.1,S.6,Ağustos,1933,ss73-74

- "Milli Şefin İkinciteşrin 1940 Nutukları", **Ülkü**, Kasım 1940, C. 16, S. 93., s. 194-201
- Nural, M. Hilmi, "Vilayet ve Kaza Köy Büroları Nasıl Kuruldu?", **Köye Doğru**, Yıl: 2, S. 30, 15. 9. 1941, s. 14
- Osman Halid, "Cumhuriyet'te Halk Terbiyesi", **Ülkü**, C. 2, S. 10, Kasım 1933, ss. 289-293.
- Ökçün , Gündüz, "İzmir İktisat Kongresi", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 4, s. 1068.
- Önder , İzzettin, "Aşarın Kaldırılması", **Toplum ve Bilim**, Bahar, 1981, S. 13,.
- , "Cumhuriyet Dönemi Tarım Kesimine Uygulanan Vergi Politikası", **Türkiye'de Tarımsal Yapılar 1923-2000**, (Der: Şevket Pamuk, Zafer Toprak), Yurt yay., Ankara, 1988, ss. 131-133.
- Önder, İzzettin-Okçuoğlu, Gülsevin, "Aşarın Kaldırılması" **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 10 İletişim yay., ss. 2812-2816.
- Özdemir, Hikmet, "Cumhuriyet Dönemi Köylü Politikası", **Ekin Belleten**, Yaz, 1988
- Şevket Raşit (Hatipoğlu), "Ziraat İşlerimiz", **Ülkü**, C. 1, S. 4, 16. Kasım 1941
- , "Ziraatimizde Teknik İhtisas", **Dönüm**, S. 29, İkinci Teşrin 1934, ss. 195-197.
- Saylan , Bülent, "Türk Vergi Sistemi", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. X, İletişim yay., İstanbul.
- Selen, Hamit Sadi, " Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri", **Coğrafya Dergisi**, 3. yıl, 7 ve 8. Sayılardan ayrı bası, Ankara 1945.
- (Şanda), Hüseyin Avni "Hangi Köylü Zenginleşiyor?", **Yurt ve Dünya**, C. 3 , 29. 10. 1942
- , "Tahta Çıkrıklar" **Yurt ve Dünya**, C. 3, Son Teşrin, 1942, S. 21, ss. 324-326
- Serez, Süreyya , "Yol Bankası Etrafında", **Hep Bu Topraktan**, S. 4, Eylül 1944. ss. 11-115.

İlhan Tekeli-Selim İlkin,"Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları(Modernleşme Çabaları)" , ,**Türkiye'de Tarımsal Yapılar1923-2000**,(Der:Şevket Pamuk,Zafer Toprak),Yurt yay.,Ankara,1988

Tekeli, Esat,"Toprak Mahsülleri Vergisi",**Türk Ekonomisi**, Yıl.1, S.1, 1.7.1943, s.25

Pamuk, Şevket, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Devlet, Tarımsal Yapılar ve Bölüşüm", **Türkiye'de Tarımsal Yapılar1923-2000**,(Der:Şevket Pamuk,Zafer Toprak),Yurt yay.,Ankara,1988

"Teknik Ziraat Okulları",**Ziraat Dergisi**,Yıl:4, Nisan 1943,S.39,ss.1-3

Tıgılı, Tevfik,"İsparta ve Çevresi Köylerine Genel Bir BakışVI",**Ün**,C.11,Ağustos-Eylül1944,S.125-126,s1751-1754.

-----,"İsparta ve Çevresi Köylerine Genel Bir BakışVIII",**Ün**,C.11,Aralık1944-Ocak1945,S.129-130,s1806-1811.

-----,"İsparta ve Çevresi Köylerine Genel Bir Bakış IX",**Ün**,C.12,Nisan,Mayıs 1945,S.133-134,s.1877-1880.

Toprak, Zafer, "Fikir Dergiciliğimizin Yüz Yılı", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler**,1985,s.13-54

Tökin, İsmail Hüsrev, "Türkiye'de Derebeylik Rejimi"II, **Kadro**, C.1,S.8, Ağustos, 1932

-----, "Türkiye'de Toprak Ağalığı" III,**Kadro**, S.9, Eylül, 1932

Turan,Kemal,"Halkevleri Çalışmalarında Bazı Yeni Esaslar",**Ülkü**, Kasım1940 , C.16,S.93

Tümer, Rıza,"Kastamonu(Gölköy)Enstitüsünde İki Gün",**İlköğretim**, 5.3.1941 , S.77, ss.914-915.

Hakkı Uyar-Türkan Çetin," Tek Parti Yönetimi'nde Köylüye Yönelik Propaganda Yurt Gazetesi",**Toplumsal Tarih**,Ocak 1994,S.1,ss.51-58.

Ünal, Kemal ,Halkodaları",**Ülkü**,1939-S.79,C.14,ss13-15

Yaşar Nabi,"Nüfus Meselesi Karşısında Türkiye",**Ülkü**,Eylül 1939,C.14,S.79,s.33-39

Namık Yolga,"Avrupa Uluslarında Nüfus Hareketleri",**Siyasal Bilgiler Mecmuası**,Yıl:5, S.51,Haziran 1935,s43-48

"Ziraat kursları-İzmir Valisi Kazım Paşa'nın İzmir Kursunu Açma Nutku" ,
Ülkü,Kasım1933,C.2,S.10,s.321-325

Refik Ziya,"Bursa'nın Keles Köyü",**Ülkü**,C.3,S.15,Mayıs 1934

T. C.
BAŞVEKALET
Yazı İşleri Müdürlüğü
Sayı:

5
1135

Dosya işaretleri

72
11

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Evrakın	Numarası	
	Tarihi	
Yazan memur		M. Gökçe
Yazı tarihi		2.11.1934
Muavin		
Beyaz eden		
Beyaz tarihi		2.
Karşılaştıranlar		
Sadıra No.		6 4404
Merbutatı		
Sevk tarihi		3-12-34
Kaydeden		H. İsmail

Düşünceler

İnceci Umumî Müfettişliğe
Zedirme

Başvekalet'e gönderilmiş olan
16.6.1934 tarih ve 492 ve 248-934
tarihli ve 1203 sayılı raporlarımızda
yazılı olan işler hakkında alâkadar vekaletler
birtlere de tarafımızdan yazılmış,
olup olmadığının bildirilmesinde

Telgraf
2-12-1934

Başvekalet'e
Müsteser

Trakya Umumi Mufettişliği

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

Köylülerin Salımları

Bolaşılan köylüler arasında maza, mahallîk baltalık ihtiyacılara olanlar görülmüştür. Bu gibi köylülerin ihtiyaçlarına ne suretle ve nelerden temin olabileceğinin tetkiki mahalli idare amirlerine tahlîl olunmuştur.

Köylüler arasında en ziyade köy hudutları ihtilaflarına tesadüf olmuştur. Bu ihtilafların bir çoğunun menbaı yakın bir tarife aittir. Bilhassa iskân esnasında köylülere tahsisatı teminâtı hudutları içindeki verilecek öze yine o köyde iskân yapılmak lâzımken her hangi bir tesadüf ve bilhassa bir mahallîk ihtilaflarının topluca iskân arzusunu tatmin gayesiyle köy sınırları çizilmiş yakın köylüler sınırları dahilinde araziden bir kısmı köyde verilmiş olmuştur. Yani iskân, köylülerin teminât sınırlarının kabiliyetine göre değil mahallîk ihtilaflarına göre yapılmıştır. İşte bu noktada hale devam eden ihtilaflara yol açmaktadır. İskân faaliyetinde de tespit olunduğu vechile bu ihtilaflara son vermek ve bademe köylülerin teminât sınırlarına göre iskân yapmak için tahlîlât yapılmıştır.

Köylülerin bir salımları da Sıra Bankasına borçlu bulunmuşlardır. Bu borç mahallî vilâyetlerde mahallî sebeplerle vâkide gelmiştir. Köylüye (100 - 150) lira kayıtlı araba satmak, Macaristandan getirilmiş tahım tevzi etmek (iki bu tahımlar intaq etmemiş) ki, köylü bu suretle büyük bir yıla altına girmiştir. Arabalar da dayanamaz harap olmuştur. Bu araba borçlarını verdiklerik halde vasıtaları bu paraları Sıra Bankasına yatırmaması yüzünden aynı borcu ikinci bir defa ödeme talebi karşısında kalan köylülerde restlanmıştır. Zemelik boğa ve hayvan tedariki gibi sebeplerle de borç altına giren köylülere tesadüf edilmiştir. Köylüyü çok sıkı borç, intaq etmeyen tahımluk borcu ile sene besene anak faizlerini vorebilerok sermaye borçtan kurtulamazdır. Bununla beraber Sıra Bank sınırlarını gerek idare tahkikata ve gerek senet tesdidi için köylülere giderok bu gidığın maraflarına köylülerin artına yitilmesi bu

Trakya Umumi Müfettişliği

Edirne / / 193

Şubesi: _____

Sayı : _____

suretle esas sermaye borcu seviyesini müdafaa etmesi de kıylıydı sâkan bir haldir.

Bilhassa Panoar sahasında Ziraat Bankasıyla kıylılar arasında şu iddialar dinalandı : * Alpullu şeker fabrikasındaki kıylı alacağı üzerine Ziraat bankası hacis koyuyor. Banka Panoar alış verişinde müstahhillerin her biriyle ayrı ayrı muamele yapıyıp müstahhiller guruplarıyla temas yapımaktadır. Bu guruplar birer mütemet tayin ediyor. Guruplar nam ve hesabına bu mütemetler fabrika ile temas ediyorlar. Şu halde fabrika para hesabına guruplar için topluca yapımaktadır. Kıylıların Ziraat bankasına olan borçlara bu gurupların borçlarından tahsil olunuyor. Halbuki guruplar içinde bankaya borcu olmayanlar ve hatta kefalet deruhte olmayanlar da var. Bunlar arasında fabrikada alacağı es olanların Ziraat Bankasına bu alacaktan fazla olan borçları işte böyle bankaya karşı hiç bir borcu ve ya taahhüdâtü olmayanlardan kesiliyor. Bu da kafi geliyor. Banka yaptığı tahsilat için her borçluya ayrı ayrı tahsilat mekbusu vermek lâzım gelirken guruplar namına ve bir cetvel halinde mekbus kesiyor. Şu suretle kıylı kendisini borçtan kurtaran vesikaya bînaat tasarruf edemiyor, ve ileride bu paranın ikinci bir defa kendisinden tahsil edilmek ihtimali karşısında korku geçiriyor. Ziraat bankasının alacaklarını toplaması çok faydelidir. Ancak, kıylıye borçtan kurtulduğuna dair vesika vermelidir. Aynı zamanda Ziraat bankasına doğrudan doğruya ve ya kefalet suretiyle borcu olmayanlardan her ne suretle olursa olsun para tahsil de doğru değildir. Kıylı Ziraat bankası ve Alpullu müessesesi arasındaki bu müna-sebet yerinde ve daha esaslı surette tetkik ettirilerek müfettişliğe alınması mümkün tedbirler de alınacaktır. Bu hususta Vekâleti celilelerini de lüzum hâsıl oldukça maruzatta bulunulacaktır.

Kıylilerde islahâ lâzım şu noktalar görüldü :

A - Kıylı kısmı tatbikatı muhtelif devirler geçirmiş, bason dikkatli bir hâle bu kısmın tatbikatını kıylı için faydeli bir hâle getirmiş, bu hâle sayıflayınca ve murakabe durunca kıylı kısmının tatbikatında da aksaklıklar başlanmıştır.

Eski yasılı kıylı defterlerine teessüf olunduğu gibi ilk tatbikten sonra hiç işlememiş kıylı defterleri de görülmüştür. Bir çok kıylilerde mufas hareketinin, evlenme işlerini sağlam bir vesiyet altında tetkik inkâna bulunmadı. Buna sebep te vakıfın günü gününe yürütülme itiyadının doğ-

Trakya Umumî Müfettişliği

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

DEVLET İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
GÜMRÜK İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ

namesidir. Bazı köyler arasında müsterek köy kâtipleri kullanılmaktadır. Bu kâtipler marakabesiz kaldıklarından ve ya her hangi bir memurun mukarribininden olduğundan vasıfesiyle ciddi bir surette alakadar olmasız ayda bir defa köye uğramış, işleri yüz üstü bırakmışlar. Köy kanun tatbikatında köy kâtiplerinin ehemmiyeti büyük olduğundan bu esas üzerinde layık ve hile tovahtur edilecek ve tedricen köylünün kendi arasından köy kâtibini yetiştirme hedefine yürütülerek bu memurların kaldırılmasına çalışılacaktır.

Köy kanun tatbikatında en ileri götürülen iş salga işidir. Köylü varken bu salgaı seve seve vermektedir. Fakat nakatla senelerinde, varlıkla seneler gibi kolayca vermek inkânına bulamadığından, salgaı karşı müsteki bulunmaktadı. Salgaı bazı vilâyetlerde mesela kizilarende (mek-tep) yapmak için esmi hatlar halinde tatbik edilmiş, bu yüzden bazı köyler Zirât Bankasına bile borçlanmışlardır. Bazı vilâyeti köy kâtipleri içinde bu salgıdan köylü için bakan ağır gözetimle beraber muvafık muvafık bir surette istifade olmuş ve köylerde güzel ilk nokta her zaman var. Çanakale vilâyetinde Çardak, Tekirdağın Sarıbaş köylerinde de elektrik tesisiyle fazla salgaı yapıldığı görülmüştür. Eğer muvafık bir esas olaydı bu dilak çayına takdir görülecekti. Yerinde yapılan tetkikler köylünün bu fedakârlığına boğuna sarf olmasına göstermiştir. Belediyeler bakımında da teses olunacağı gibi elektrik tesisi ve mesulük hissi ve ya diğer sebepler, kullanılmayan motor ve dinemelere karşı bir arıza su uyandırmıştır. Belediyelerin bakımında bu sebeplerdeki mahallinde tetkikat yapılmasına Çanakale valiliğine tebliğ ettin. Dittin muntakada da ceskiciliğin önüne geçilme tevbiri alınmıştır. Köylünün salgaı fedakârlığı muvafıkında öğrenmek istediği şey, verdiği paralarının sarf olup oluru madidir. Filhalka köy bütçeleri tatbikatı marakaba altında çalıştır. Çok mühim ve köylüye işler içinde seve seve salgaı vermeye alıştırmak işi layık olduğu ehemmiyetle takip ettireceğiz. Her vilâyette müteaddit köy bütçeleri tatbikatını teftiş ettirmek mahallerine sarfolunmayan ve ya israf edilen paraların müsebbiplerini teftiş ettirmek ve kanunî takibata maruz bırakmak suretiyle bu işte intizam ve doğruluk tesisi inkânlarını arayacağız. Yukarıda köy kanununun yalnız salgaı kısmının tatbik edildiğine işaret etmiştim. Halbuki bu kanunun ihtiyarî ve mecburî olarak köylere tahvil ettiği işler vardır ki bu işler üzerinde çalışan yüzde bir köy bile görmedim. Bilhassa köy heyetlerine bu kanunla verilen nazari yetkiler-

Trakya Umumî Müfettişliği

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

den hemen hemen istifade olmaktadır. Burada bilvosileyle arz ediyorum ki, Cumhuriyetin köylüsüne verdiği bu çok kıymetli zamanın şerhinden de ersettiği kazaî salahiyetler bakımında nakvânî bir az daha geniş tutarak nahiye heyetleri yapmak ve kaza salahiyetlerini köy kurumundaki esaslardan bir az daha genişçe olarak bu heyetlere vermek çok büyük faydalar kaynağı olacaktır. Bilhassa Trakya gibi halkı uyank, muti ve anlayışlı bir muntakada böyle bir tertip çok faydali olacaktır. Nahiye heyetleri nahiye müdürünün riyasetinde iktisada eder. Davacı ve suçlunun senyup olduğu köy heyetlerinin intihap edeceği birer az ile daimî heyetten mürekkep olur. Baisî heyet her sene nahiye muntakam köylerinden münavebe ile intihap olunan 7 azadan ibaret olur. Bunlar müstacel ahvalde derhal ve mecburî olarak her on beş günde bir defa toplanarak nahiye muntakasındaki köy davalarına bakarlar. Nahiye heyetine köy bütçeleri tertip, tasdik ve sarfiyatı muntakaba gibi vazifeleri de verilebilir. Bunu itibarıyla böyle bir heyetin vücut bulması kolay olurursa vazife ve salahiyetleri daha esvabî bir surette tayin ve tespit olunabilir. Köy kurum tathikatının esas teşkilatları da yukarıda işaret olunduğu vechile "muntakaba" ihtiyacına göstermiştir.

Köy nüfus ve evlenme defterlerinden muntakaba icmal naklât almak suretiyle köylerde ölüm, doğum ve evlenme vazifeleri bakımında hemen bir fikir edilmek ve bunun menfi cihetleri varsa sebeplerini ve islah çarelerini aramak kolayca mümkün oluyorsa. Bunun sebebi de aylık ve senelik vaküatın icmal edilmesidir. Üzerinde köylerde bilhassa nüfus ve evlenme defterlerinde her ay ve sene sonunda böyle bir icmal yapılmasını tenbih ettim. Bu esas bütün muntakada tathik ve defterde icmal sahifeleri ilâve ettirmek suretiyle tathik ettirmek nüfus hareketlerinin muntakabasına kolaylaştıracaktır.

Örlerde hemen hemen donsook derecede ve muntakabiyeti mücip şu hareketi de kaydetmeyi faydali gördüm :

Az adette olsa dahi koyun besleyen köylerinde kuzak ve yotur ve gülek gibi köylü ihtiyacının bizzat kendi dokumalarıyla temin olunduğudur. Bazı köyler kendi ihtiyacını nispetinde parak ekarak paraklı ihtiyaclarına da temin etmektedirler ki bu hareketi mütemadiyen teşvik ve takviye edeceğim. Köy kadınlarının bazen ve paraklı ihtiyacı köylerde kâfi derecede temin olunmadığından köylünün parası bu yüzden yahudi bencilerinin eline kolayca geçmektedir. Köylüyü Milli müesseseler manulatanı kendi aralarında kuruculara istihlak kooperatifleriyle malî muntakaba teşvik yolu ile

Trakya Umumi Müfettişliği

Edirne / / 1933

Şubesi :

Sayı :

paralarının çoğunu bulması totkini de çiftçilerimizden biridir.

Köylerde tesadüf ettiği nazarı dikkata alıp şu noktalar üzerinde ehemmiyetle tevakküf edilmeğe değer :

Köylerin çoğunda henen sızma vardır. Nazarı dikkata alıncadan zevki ve havası iyi ve sızma yataklarının uzak köylerde de bu hale tesadüf edilmektedir. Köylüler emsaliyetle henus körpe çocuklarına kar hizmetleri gördürmektedirler. Bu hizmet en çok hayvan gözetiliği ve hayvana ait diğer hizmetlerdir. u körpe çocuklar hayvanların peşinden dökerek su yataklarına, sızıklara, bataklıklara ve alelumum sivri sızıklarla kaynaştığı mahallere sokulmakta ve sızmaya uygulanarak köylere nakletmektedirler. Bir takım köylerde dalaklı ve karnı gıgırlı küçük çocuklar nazarı dikkatima celbatağı ve soruşturma neticesinde yukarıdaki hallerde bu mntakada da vakıf oldum. İlk teşvil çoğunu bitirmiyen ve hiç olmazsa en beş yegane bir miyen çocukların bu işi işlerde kullanılması muhtaç siyasetimiz için de mahzurdu olduğundan bu halin yavaş edilesine tevessül olunacaktır. Küçük çocukları köy kadınlara için de aşağı yukarı aynı hal vakidir. Buiki küçük larını bakmak kimsesi olmayan kadınların bu çocuklara daha küçük yaşta sızma uygulayacak işlere tevakkülmesi de (köylü sağlığı) noktasından alın bir tedbir olarak görülmüştür. Böyle bir hareket kar için kârve kârve içinde pinekleyen ornağı inde olaçağandan hiç bir mahzurunu mücip olmayacaktır. Sızmadan korunma hakkında köylünün anlayacağı surette yeniden öğütler bastırıp köylere dağıtılacaktır.

Köylere muhtem işlerden biri de köy mekteplerinin yangına ve tahripden korunmasıdır. Para ile orok sarfiyle meydana getirilmiş bir çok genel köy mekteplerinde yangına karşı hiç bir tedbir görmez. Bazı mekteplerde köy mallarını yatmakta ve bittabi atış te yalınak edar. Köy mekteplerinin yangına karşı korunması tedbiri alınacaktır.

Köy sağlığı noktasından henen bütün ugradığın köyler rastladığın bir iş te kuyu, çeşme ve küçük suların bereketi su birikintileridir. Bunlar temizlenmekle veya akıntı verilme suretiyle duraklıktan kurtarılmalıdır. Bu hal köylerde olsa sivri sızık üreme vasatlarına inhar etmekte ve bittabi en müsait köylere de sızmaya sebep olmaktadır. Köy sağlığı noktasından muhtem görüldüğü bu iş için köylere ve kasabalarda sivri sızıklarla mücadele için hifzıssıhha kanunıyla köy komitelerinden istifade edilerek harekete geçilmesini bu mücadelede uhdeolarına tevakküp eden tenislik za-

Trakya Umumi Müfettişliği

6

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

vasifelerini yapmıyınlar hakkında kamuî takibat yapılmasını daha beyhette ilken mütaka vilâyetlerine taslim ettim. Bunun tasbikını ehemmiyetle takip edeceğim.

Trakya köylülerinden bir çoğu Kırmızı sukarebesinacınberi hicret etmişlerle meşum olduklarından köy evleri hemen kimsen sanırlı ve gayri sahihidir. Köy evlerinde de saba bir tipe doğru yürümek ve kırımîli kırımî bademli tenis köy evlerine köylülerini isandirmek programına dahildir. Bu şikâli menzere yerinden esin olma bir güçbe görüldü vevetir.

Trakya köylülerinin başlarında Malikanlılara veya garktan sevkedilenlere rastladım. Bunlarla temastan edindiğim kanaat gayri Türk unsurun Türklüğe mal edilmesi için müspettir. Malikanlılar ve diğer garkılar erkekleri ve çocukları iki sene serfında Türk dilini benimseriyer. Silhasa çocuklar bu yolda meşumiyeti meşup bir vaziyette dirler. Kadınlarını gelince , bunlar üzerinde alaka gösteren köylülerde kadınlar da Türkiye öğrenilendir. Ancak iki mahmurlu vaziyet göre garptı. Bazun biri kuzun erkeklerin ve hemen kimsen kadınların kendilerine mahsus olan kıyafeti bende terketmemiş olmaları diğerde evlenen çığına gelenlerin diğer köylülerdeki kendi aşiretlerine mensup kadınlarla evlenmeleridir. Bu iki vaziyet bunların Türk lük içinde temastan kaynakmalarına menidir. Bu mahmuruları kaldırıma çalıması çağız. Müfettişlik mütakama harisindekiler için de aynı suretle hareket muvafık olur mütakamaşındayız. Edinilen kanaat şudur:

Tem Türk köylülerine her üç sene bir defa köy başına en çok iki sene yerleştirilecek ve hareketleriyle elâkdar oluncuk oluncu Türkün gayri unsurların Türklük içinde kaynamaları mümkündür.

Trakya köylülerinin iktisadî imkânı için ve müreffeh bir hayata meşar olmaları için de yapılmasına dayanan ihtiyac köy kooperatifleridir. Ancak köy kooperatifleri, izedi kooperatifleri vaziyetinde olmakla beraber peynircilik, mahrukut, pancar seriyatı gibi işlerde istihsal kooperatifi vasifelerini de görübilmektedir. Biraz daha ileri gidilmek lâzım gelirse bizim köylülerimiz muhtelif işler ve makatlar için muhtelif kooperatif kurup işletecek vaziyette deşildirler. Şimdilik yapılacak kooperatif tipi (istihsal-istihlak-izedi) gibi işleri tedvir edebilecek şirket mahiyetini haiz bizim köylülerimize mahsus bir şekildir. Böyle bir şekil üzerinde işlenirse Türk köylüsünü iktisadî sahada kendi yaşıyla kavrulup, kazancına bismat

rakya Umumî Müfettişliği

7

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

Edirne Vilayeti

sahip,yabancı unsurların iktisadi temyikindön silkinmiş sârih bir köy-
lü haline getirmek mümkün olacağı kanaatindeyim.Hemen böyle bir teşkil
bulununcaya kadar Rakya Köylüküne kredi kooperatifleri teşkiline teşvik-
mek programımızın ilk maddelerindedir.

Köy yolları (ise inde çalagılan sahalara tesadüf ettiğim gibi
çalışılmıyan mntakalara da rastladım.Bu vadideki gelişmeyi teşvik edeceğim.

Sizmalıklı köylerde meccanen verilen kınızı gayri kâfi gördüm.
Köy mücçelerine bu maksat için tahsisat konarak kınız ihtiyacını kolayca
ve kâfi derecede temin edilmesi tavsiyesinde bulundum,teşvik te edeceğim.

Köylerde okuma yazma bilmiyen mühtar ,bekçi ve ihtiyar heyeti
asalarına her vilâyette rastladım.Bu hal okur yazarı olan köylerde de va-
ridir.va eğallık mümiyecinin devanı ve neticeleridir.Köy mühtarlarının,
ihtiyar heyet asalarının,Köy bekçi ve korucularının okur yazar olmaları
meccuriyetini tablik suretiyle yeni hariflerle okuma yazma mevvelarını tah-
rik esası tablik olmaktadır.Bunu için halen okuma yazma bilmiyenlere al-
tı aylık bir mühlet vererek neticede istihza tabi tutacağım.İğrensiyer-
lerin yerine okur yazarlardan müvafıklarının seçilmesi yoluna gidilecek-
tir.Bu teşkil aynı zamanda eğallık müfuzuna değil bilgiye kıymet veren müht-
met lehinde bir cerayan de uyandıracak ve artak müfuz çarpışması yerine
bilgi çarpışması kaim olacaktır.

Köylerde diğör bir işiniz de vardır:Köy kumandanı tablik edilen
köylerin bir çoğunda köy defterleri eğallık ve harabiye marudur.Sitaplar-
da böyledir.Bunlar için birer sağlam sandık yaptırmak ve iyi bir şekilde
muhtak sairana temin etmek.

Uğradığım köylerde yüzde dokuzunda marangoz,malbent,denirci gi-
bi köy ihtiyacılarını karşılayacak köy sanatkarları olduğuna ve köylükün
bu yüzden sıkıntı çektiğinin gördüm.Köylükü kendi çocukları arasından köy-
le birer sanatkar yetiştirmeye teşvik ve buna inkân vermekte bir geliş-
me esası olacaktır.

Bazı köylerde meccur, tahsil çagında ve inkân olduğü halde mak-
tebe devam etmiyen köy çocuklarına rastladım.Bu meyanda Halikankalılarla
çaraktan getirilmiş diğörlerinin çocukları da vardır.Sebebini sorduğum
zaman mektebe giderek kıyafetleri olduğundan mektebe alınmadıkları ce-
vabına aldım.Bu tarzı hareketi hem yarında buldum,ve hem de mühterim

Trakya Umumi Müfettişliği

Edirne / / 193

Subesi :

Sayı :

Görüşme. Bu çocukların da mektebe devraları temin olunacaktır.

Köy işleri bir küll teşkil ettiğinden köy mektepleri hakkındaki düşüncemi burada tespitî faidelisizir görülmüştür.

Bu sınıflı köy mektepleri eksikliyettir. Bu mekteplerden yata suların mütecebatlarını zamanla unuttuklarını köylü ağsından şikâyet yolu da işittik. Şahsî kanatım da bu merkezdedir. Bu nokta nazardan köy mekteplerinde beş sınıflıya doğru yürümek esas işlerimden biri olmaktadır. Ancak bu mekteplerin yetiştirdiklerinin köy için faydalı bir usul haline getirilmesi ve hayata ayı bir şekilde atılabilmesi için beş sınıflı köy mekteplerinin son sınıf programları mahallî san'atları karşılayacak, tatbikatları ihtiva etmesi köy hayatımızda inkilâp yapacaktır. Meselâ poy nirolilik yapan muhitte yasa paymır imalçılığı , kömürodlük yapan köylülerin misde kömürodlük, mahallî sirnat çekillerine ait tatbikat, bu sınıf programlarına konabilir. Bu çeklin tatbikinde muallim ihtiyacı gibi bir güçlük görülmürse hiç olmasa mahiye merkezlerindeki mekteplerde hatta lüzumu varsa bir altıncı sınıf daha ekerek köy san'at ve çiftçiliği ve diğer işçilikleri üzerinde ameli tadrissle köy çocuklarını yetiştirmek çok fa faydalar temin eder. Köylülerimizin bugünkü en büyük noksanı bu gibi bilgilerden mahrum olmaktadır.

Köylülerle temaslarında çayını dikkat olarak şöyle bir şikâ-yette işittim. Esasen salımunun olan bu vasiyeti köylü ağsından işitmek her halde nazara alınması lâzım gelen bir esastır.

Köylü diyor ki: Biz çocuklarımızı köy mekteplerinde daha yüksek tahsile gönderemiyoruz çünkü daha yüksek mekteplerde meselâ ilk yata mekteplerinde veya orta mekteplerinde görümleri hayat onları artık köye döndürmüyor. Bu çocuklarda köy sevgisi yıkılıyor. Bittahi baba ve anası içinde sakıntı oluyor.

Köylü ağsından böyle işittikten sonra akla şöyle bir düşünce varit oluyor: köy çocuklarının kabul edileceği yata mektepleri zamanla iyi fakat bir köylü hayatına göre temin edilememesi.

Esas köylüler için doğrudan doğruya köylü çocuklarından köylü hayatına göre temin edilmiş mekteplerde muallim yetiştirilmesesai. Böyle bir muallim esasen kendi köyünde yaşayacağından hem daha az mesgeli hemde daha büyük istakla muallimlik yapsakla beraber köylü üzerinde istenildiği gibi daha kolayca işler. Namafî bu esasın salahiyettar mütecebatlarına tatbiki, tatbik hizmetini daha iyi bir suretten ortaya koyar.

Trakya Umumi Müfettişliği

9

Edirne / / 193

Şubesi : _____

Sayı : _____

Bazı köylerde bütçe veya mektep binasının tamamlanmış halde olmakla beraber dolaylı mekteplerin kapandığı ve bir iki sene okuyan çocukların açıkta kaldıkları mekteplerin tekrar açılması gibi şikâyetler ve ricalar karşısında kaldık. Bütün mütakada köylünün mektebe mecburiyetini büyük memnuniyetle gördük. Bu kadar sevgi ile mektep isteyen köylülerin arzularını yerine getirmemek ciddi bir iştir. İyi mektep yapılarına tevsiyesiyle bu taleplerin önlenmesine çalışılmalı ise de mektepleri kapayan köylülerin yüzündeki hüsnü bu utularla bertaraf etmek mümkün olamazdır. Mesale mektep binasının marafık olmasının mektep açmadan görülmesindedir. Bir defada açılıp mahitine bağlılık ve sevgi verilmeyen mektebi kapamak asla doğru değildir. Bu gibi köylü üzerinde müdâret müessesesine karşı her halde iyi intibalar bırakılmaktadır.

Şey maarif hayatımızda da istikrara yürümek çok faydalı bir iş olacaktır. Mütakada bu hedefe yürümek mühim işlerimizden biridir.

Mülâz : Müfettişlik iş programının mühim bir maddesi her safhasında köy üzerinde, köylü üzerinde işler olacaktır.

Seyahat esnasında güzergâh üzerinde ve yakında bulunan bir kasım nahiye merkezlerine de uğradık. Bunlar arasında nüfus ve tapu memurları olan nahiye merkezlerini halk için daha faydalı ve faal bulduk. Halkın bu iki mühim işinin kendi yakınlarındaki merkezlerde halledilmesi gibi kolaylıktan dolayı müdâret karşı aydın fikirleri büyüktür. Bilhassa nüfus merkezlerini takipte evlenme işlerinin resmîde bu teşekküllerin faydesi büyüktür. Tapu teşekküllerinin de kıymeti bu kadar derindir. Bütün nahiyelerimize birer nüfus ve tapu memuru yerleştirmek köylünün usak kasesi merkezlerine giderekten mütevellit aksayan nüfus ve tapu işlerinin yalıtma koyacak ve bu iki şubenin faaliyetini memleket hesabına hayırlı bir neticeye getirecektir. Çok şayan arzularını tapu intikal memurları daha az masraflarla daha kolay esaslara bağlanın. İntikal memurları için niçin yaptırılmadıklarına ve niçin tapuun sâde toprakları üzerinde çalıştırılmalarına köylülere sorduğum zaman bunlar intikal masraflarının çokluğundan ve veraset ilamı almaktaki müşkilattan ve işler için bilhassa kasa merkezlerine kadar usanağa lüzum vaktin, bazen de kasenin mücahit olmasından cevaplarını verdiler. Çok masraf yüzünden azalan ve memleketin tapuun arazi vaziyetini çok gerilere bağlayan bu işin az intikal masrafları ile ve iyi köylünün yakın mahitinde bitme tedbirleriyle islah etmek ve iyi bir neticeye koymanın mümkün olabileceği kanaati vardır. Mesale verilen bazı kasa

48

Trakya Umumî Müfettişliği

10

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

haklar gibi veraset ilânı vermem selahiyetinin de köy heyetlerine ve en doğrusu teşkilî yukarıda arzedilen nahiye heyetlerine vermek her halde faideli olur. Bu şekilde olursa olsun tapu, nüfus ve evlenme sicallerini köylüye usulca mal etmek ve bu merkezleri ve ya selahiyetli memur ve ya heyetleri köylüye yaklaştırmak bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç üzerinde tevakkuf edilmesi ve tedbir alınması idare makinesini ancak kuvvetlendirir, ve halkı hükümete derin bir sevgi ile bağlar.

Muhlifkasa merkezlerinde memurlarla işleri bağında yaptığım taramalarda bunlar arasında oldukça kıyafetlilere ve hatta aralarında hakim de bulunan cepken giyen kiravatsızlara rast geldim. İş bağında isbahliliğe delalet eden bu manzara hakkında icap edenlerin nazarı dikkatini mahkemelerin celbettim.

İlme Ada da nahiye binası harap bir halde olduğundan yeni bir bina inşa teebbülü olduğunun görüldü. Halbuki bu merkezde orman, posta, gümrük muhafaza gibi muhtelif vekâletlere ait teşekkülleri ile savcut ve ayrı ayrı binalarda bulunmakta ve buldukları binalar ihtiyaçlarına vefa etmemektedir. Ayrı ayrı binalarda çalısaktan ziyade bu teşekkülleri iyi bir hükümet binasında toplamakta faide daha çok olduğundan yapılacak binanın bu esasa uygun olması inşasının tetkikini Airklarali vilâyetine tebliğ ettim. Nahiye tahirât, nüfus, jandarza, muhafaza gümrük, posta ve orman teşkilatı için yirmi odalı bir binanın kifayet edeceği de anlaşıldı. Toplu bir bina her halde daha az bir masrafla ve daha güzel olarak yapılabilecektir. Yapılacak tetkik ve keşif neticesine göre bu hususta alâkadar vekâletlere ayrıca maruzatta bulunacağım.

49

Trakya Umumî Müfettişliği

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

Midya nahiyesi Vize kazasına bağlı olduğu halde tekerlekli vesait yolu Tekirdağ vilâyetinin Saray kaza merkezinden geçmektedir. Şu vaziyete nazaran Kırklareli valisi ve Vize kaymakamı bu nahiyeye gitmek için diğer bir vilâyet ve kaza hududundan geçmek yani idarî hudutları haricine çıkmak mecburiyetinde kalyorlar. Midyanın bütün kaza münasebeti Sarayda olduğuna göre bu aykırı vaziyetin halli lâzım gelmektedir. Bu da Ya Vize ile Midya arasında doğru bir yol açmakla veyahut Midyayı Saraya bağlamakla mümkün olabilecektir. Bu husus tetkik olunmaktadır. Münasip şekil esbabı mucibesiy-
li arz olunacaktır.

Seyahatım esnasında muamele icabı muttali olduğum bir işte bütün vekâletlerin kanunî mümessili olduğu ve her vekâlete karşı ayrı ayrı mesu-
liyet karşısında bulunduğu halde valilerin haberdar olması lâzım gelen bazı tebliğlerin valilere tevcih edilmiyerek vekâletler tarafından doğru-
ca o vekâletin vilâyetteki en yüksek memuruna tebliğ edilmesi ve bu memur tarafından gene ~~valinin~~ valinin malumatı mharicinde diğer ve alâkadar dai-
relere yazılmaktadır. Meselâ mubadil emvalinin de muhacirlere tevzi edile-
bileceği hakkındaki tebliğin maliye vekâletinden doğrudan defterdarlığa
tebliğ edilmesi işine Tekirdağında vakıf oldum. Vali beyefendi böyle bir
tebliğten malumta olmadığından muhacirlere arazi tevzi işinde tereddütlü
vaziyetler geçirmiştir. Keza Çanakkalede maarif müdürü beye maarif vekâle-
tinde böyle bir tebliğ yapılmıştır. Vali beyefendiler ancak maarif müdürü
vasıtasıyla bu tabliğle istenilen malumattan haberdar olabilmıştır.

Bu şekil hükümetin mümessili olan valileri müşkül vaziyetler kar-
şısında barakmaktadır. İhtisasa tealluk etmiyen ve icraya tealluk eden
hususat hakkındaki tebliğlerin vilâyet kanalıyla yapılması çok faydalı
olacaktır, ve hükümet mümessilinin otoritesi için de derin bir ihtiyaçtır.

50

Trakya Umumi Mufettişliği

Edirne 1 / 193

Şubesi :

Sayı :

İdare cephesinin toplu görüŖü ve köy
kanununun tatbikatı .

Trakya Umumi Mufettişlik mntakaşında halk ile temas ve onla-
rın ihtiyaçlarını tetkik eden ve vukubulan muracaatlara bizzat alâkadar o-
larak kanunen kabili is'af olanlar üzerinde seri icraat gösteren idare me-
murlarının muhitlerinde yaptıkları tesirlerin çok müsbet olduğunu ve bu t
tarzi harekette bulunan idare reşşlerinin halk vaziyetinin Devlet idareine
karşı daha yakın ve daha iyi bylyndyđunu gördüm. Fakat bu Ŗeiklde vazife g
gören idare memurlarının mikdarını da çok az buldum. Binaen aleyh esasen
inkilâp rejimine karşı ciddî bir alâkası bulunan ve son teşkilât ile de Cu
mhuriyet Devletinin bu mntakaya verdiği ehemmiyeti daha yakından anlaya-
rak bağlılığını kuvvetlendiren bu halkın re'si idaresinde iyi anasırın ge-
tirilmesi her sahada beklenen inkişafı tesri edeceği kadar halkın huzur
ve emniyet ile yürümesine amel olacaktır. Zira hassas olan halk üzerinde
yaptığı tesirlere nazaran dürüst kudretli ve kendisini dinleyen idare ada
mâarının hayatı inkişafı üzerinde vucutlandıracağı iyilikleri idrak edecek
bir seviyededir. Halk iyi memurlara muhtaçtır. Bu itibarladırki faaliyet
dereceleri ve kabiliyetleri üzerinde hasıl edeceğim kanaatlara göre sırası
geldikçe maruzatta bulunacağım. İdare memurları işinin Trakyanın terakki v
ve inkişafa çok müsait olması ve halkın bu inkişafa çok müsteit bulunması
noktasından ehemmiyetle nazarı dikkata alınmasına yüksek iradelerini rica
edeceğim. Bu mntakada yerli memurlar işinin diğer yerlere nazaran daha
mahzurlu bulunduğunu yaptığımtetkiklerimden anladım. Buralarda yerli memur
lar işinin diğer yerlere nazaran daha mahzurlu bulunduğunu yaptığım tetkik
lerimden anladım. Buralarda yerli memurlar vaziyetinin Devlet işleri için
zararlı neticeler vermesinde yahudilerin de âmil olduğu neticesine vardım.
Bilhassa yahudilerin münasebetlerinde, tanıştıkları itibarile seciyelerini

51

Trakya Umumi Müfettişliği

Edirne / / 193

Şubesi :

Sayı :

Zaif buldukları memurları kendi menfaatlarına imale edebilmek suretiyle onları arzu ettikleri yola daha kolay sevk edebiliyorlar, yahudilerin tahsildarlara varıncaya kadar küçük memurlara menfaatlar temini suretiyle kendi iktisadi hareketlerine tevik ettikleri haberlerini de almaktayım. Bu mahzur bu noktadan diğer yerlere nazaran buralarda daha muzur ~~uzun~~ neticeler vermektedir. Binaenaleyh yerli memurlar işinin bu havalı için daha ehemmiyetle nazarlarda tutulması ona göre tetdir alınması icap ettiği kanaatindeyim.

Köy kanununun tatbiki:

Köylü hayatının inkişafına en müessir ve faydalı bir vazife görecek olan köy kanununun tatbikat ve ehlili itibarıyla üzerinde seyyahatında öğrendiğim bir çok köylerde tetkikler yaptım. mütakafa köy kanununun tatbikatında zaman zaman hamleler yapıldığını anladım. Fakat bu hamleleri esaslı murakabeler takip etmediği için kanunun şumullü ve muvaffakatiyle tatbikine imkan nasil olmamıştır. o kadarki bütçesi olduğu halde hiç para toplanmamış ve tabiiyle sarfiyat yapılmamış köylerde gördüm. Bu halde işler, şekilleri itibarıyla mevcuttur. Fakat hakikatı icapat itibarıyla yoktur. Köylerde bilhassa Ölüm, Doğum işlerinin, af kanunun isderine kadar alaka ile asla takip edilmemiş olduğunu, nikân işlerinin ise ihmal edilmiş bulunduğunu yaptığım tetkikten anladım. Bir çok köylerde de köy kanununun zikrettiği defterlerinin alındığını fekat hiç istimal edilmediğini, bir çok köylerde ise, defterlerin pek eksik olduğunu gördüm. Defterlerin aynı kaza ve aynı nahiye dahilindeki köylerde birbirine uymayan şekillerde tutulduğunu bazı köylerde arap harfleriyle yazılmış müsveddelere, muhabere dosyalarına tesadüf ettim. Bir kısım köylerde de basit murakaba ile kanununun tatbikatından çok iyi neticeler alındığını müşahade ettim. Binaenaleyh kanunun tatbikatında tesis edilecek kuvvetli yakın bir murakabenin çok semereli neticeler vereceği hakkında burada bir daha vasıl oldum. Alâkadar memurlar arkadaşlarını bu noktadan icabı veçhile ikaz eyledim.

EK - II -

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

234

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET
İcra Vekâlet Müdürlüğü
Şube Sayı 8701

Kararname

Çalışan Türk Köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin istihsalâtını zenginleştirecek başlıca çarelerden biri olduğundan x 1505 numaralı Kanun ahkâmının Muğla Vilâyeti dahilinde tatbıkı; Dahiliye Vekâletinin 25/12/929 tarih ve 8124 numaralı tezkeresile vukubûhan x teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 25/12/929 tarihli içtimasında x tasvip ve kabul olunmuştur .

25/12/929

REİSİCÜMHUR

Reisicumhur

Bş. V.

Y. Yılmaz

Ad. V.

M. Z. K.

M. M. V.

M. H. K.

Da. V.

S. K.

Ha. V.

S. T. K.

Ma. V.

S. Sarıoğlu

Mf. V.

A. H.

Na. V.

R.

İçtimada bulunmadı

İk. V.

S. K.

S. İ. M. V.

S. K.

T. C. BAŞVEKÂLET MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ		159 112	Dosya işaretleri 10/116
Şube : 70176 Sayı : 70176		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Evrakın	Numarası	3146 6213	Kararname
	Tarihi	3/II/930	
Yazan memur		<i>[Signature]</i>	I525 numaralı Şose ve köprüler kanunu
Yazı tarihi		10/II/930	mucibince nakdî yol mükellefiyetinden vuku-
Muavin		<i>[Signature]</i>	bulan tahsilâtta % 50 vekâlet hissesi ola-
Beyaz eden			rak ziraat bankalarına tevdi olunan meba-
Beyaz tarihi			liğin bütçeye sureti kayıt ve sarfı hakkında
Karşılaştıranlar			tanzim edilmiş olan merbut muaddel talimat-
Sadira No.		6 4022	namenin tasdiki ; Hafia vekâletinin 3/II/930
Merbutatı		2	tarih ve 3146/6213 numaralı tezkeresiyle ya-
Sevk tarihi		18-4	pılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin
Kayıt eden			9/II/930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul
			olunmuştur .
			<i>yaz K.</i>
			Mafia Vekâletine
			T Müdevvenat M. <i>Mocliye vekâletine</i>
			Şose ve köprüler kanunu mucibince tanzim
			olan muaddel talimatnamenin tasdiki hakkında
			İcra Vekilleri Heyetinin kararname sureti
			leffen gönderilmiştir efendim .
			<i>yaz K.</i>
			Başvekîl namına
			Müsteşar
			<i>[Signature]</i>
			70176

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME

Şube:

Sayı:

2/2897

Köy yaşayışını güzelleştirme bilgileri için Brükselde toplanacak Arsiulusal kongreye iştirak edecek olan Nusret Köymen'e tahakkuk edecek gidiş geliş yol masrafının verilmesi ve buna ait dövizin tesviyesi ve seyahatı için siyasal pasaport verilmesi; Dahiliye Vekilliğinin 24/6/935 tarih ve 175/5 sayılı tezkeresi ve Maliye Vekilliğinin 26/6/935 tarih ve 68II sayılı mutaleenamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 26/6/935 toplantısında onanmıştır.

26/6/935

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

V. İleri

Ad. V.

S. Sancar

M. M. V.

S. Gök

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

A. R. Onoş

Ma. V.

S. Ağaçlı

Mf. V.

S. Akınay

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. Beyaz

S. İ. M. V.

S. R. Vayolun

G. İ. V.

Rana Tarkan

Zr. V.

M. M. Yılmaz

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayıs
2

6894

Yeni gelen ve gelecek olan muhacirleri, mültecileri, nakil olunan eşhusı veyahud yerli topraksız halkı topraklandırmak için, 14/6/934 tarih ve 200 sayılı tefsire dayanılarak 1505 sayılı kanun hükmünün, Kutahya, Muğla, Aydın, Bursa, Afyon Karahisar, Bilecik, Zocaeli, Amasya Çorum, Sivas, Tokad, Seyhan, İçel, Malatya, Elâziz ve Gaziantep vilâyetlerinde de tesbiki; Sıhhat ve İçtimâî Muevenet Vekilliğinin 10/5/937 tarih ve 35867/46 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İora Vekilleri Heyetince 14/6/937 tarihinde onanmıştır.

14/6/937

REİS İCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

J. Hüner

Ad. V.

E. Samsunlu

M. M. V.

K. Oyal

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

J. B. Oras

Ma. V.

E. Ağral

Mf. V.

J. Arkan

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. Beyaz

S. İ. M. V.

N. P. Haydony

G. İ. V.

Kara Karahan

Zr. V.

H. Kocak

Türkiye Cumhuriyeti
Başvekalet
Muamelât Müdiriyeti

Aded
7110

Kararnâme

Nümüne köyi olarak müceddeten teşkil idilen Ahi Mes'ud Çiftliğindeki haneler ikmâl idilmek üzere olduğundan pek yakın bir zamanda iskân idilecek muhâciri'nin su ihtiyacını temin için iki bin beşyüz metro mesafeden mezkur köye isale idilecek suyun vakit ziyarı ve iskân işlerinin te'ekhürden vikâyesini te'minen on sekiz bin seksen iki lira on dokuz guruşluk proje dahilinde, Müzâyede, Münâkasa ve İhâlât Kanununun on sekizinci maddesinin "Z" fıkrasına tevfikân pazarlık suretiyle yapıdırılması Dahiliyye Vekâlet-i Celîlesinin 5 Eylül 928 tarih ve 4433/686 numrolu tezkiresiyle vuku bulan teklifi üzerine İcra Vekilleri Hey'etinin 9 Eylül 928 tarihli ictimâ'ında tasvîb ve kabûl olunmuşdur.

9 Eylül 928

Reisicumhur
Gazi M. Kemâl

Başvekfîl
İsmet

Adliyye Vekfîli
M. Esad
Seyahatte

Müdafa'a-i Milliyye Vekfîli
M. Abdülhâlik

Dahiliyye Vekfîli
Ş. Kaya
Seyahatte

Hariciyye Vekfîli
Dr. T. Rüşdi

Maliyye Vekfîli
Ş. Saracoğlu

Ma'arif Vekfîli
M. Necati

Nafı'a Vekâleti Vekfîli
M. Abdülhâlik

İktisad Vekfîli
M. Rahmi
Seyahatte

Sih. ve Muav. İct. Vekfîli
Dr. Refik

D A Ş V E K A L E T İ
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı

2

9377

Agustosta Moskovada açılacak Ziraat sergisini tetkik etme ve mümkün olan bazı tohum nümunelerini alarak dönmek üzere, Ziraat Vekâleti Neşriyat Müdürü Nusret Köymenin Moskovaya gönderilmesi ve kendisine 344I sayılı kanuna tevfi kan 2/5690 sayılı kararnameye bağılı formül dairesinde gündelik ve siyasal pasaport verilmesi, tahakkuk edecek masraflarının 938 takvim yılı itibarile tanzım olunan döviz cetvellerinin (Kongre, konferans ve sergiler) faslına Ziraat Vekâleti namına konulan tahsisattan döviz olarak tediyesi ; Ziraat Vekillığının 26/7/938 tarih ve 4287/22358 sayılı teklifi ve Maliye Vekillığının 30/7/938 tarih ve 4275 sayılı mutalâanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 30/7/938 tarihinde onanmıştır.

30/7/938

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Bayazıt

Ad. V.

E. Şenel

M. M. V.

M. Şenel

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

S. P. Oras

Ma. V.

S. Şenel

Mf. V.

T. Ural

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

S. Şenel

S. İ. M. V.

S. H. Atatürk

G. İ. V.

Kana Bulcu

Zr. V.

Erandoğru

İDEAL CUMHURİYET KÖYÜ

35
Kireç ve Taş ocakları
veya
Tuğla Kiremit

33
Asri mezarlık

34
Hayvan mezarlığı

38
Köy gübrelüğü

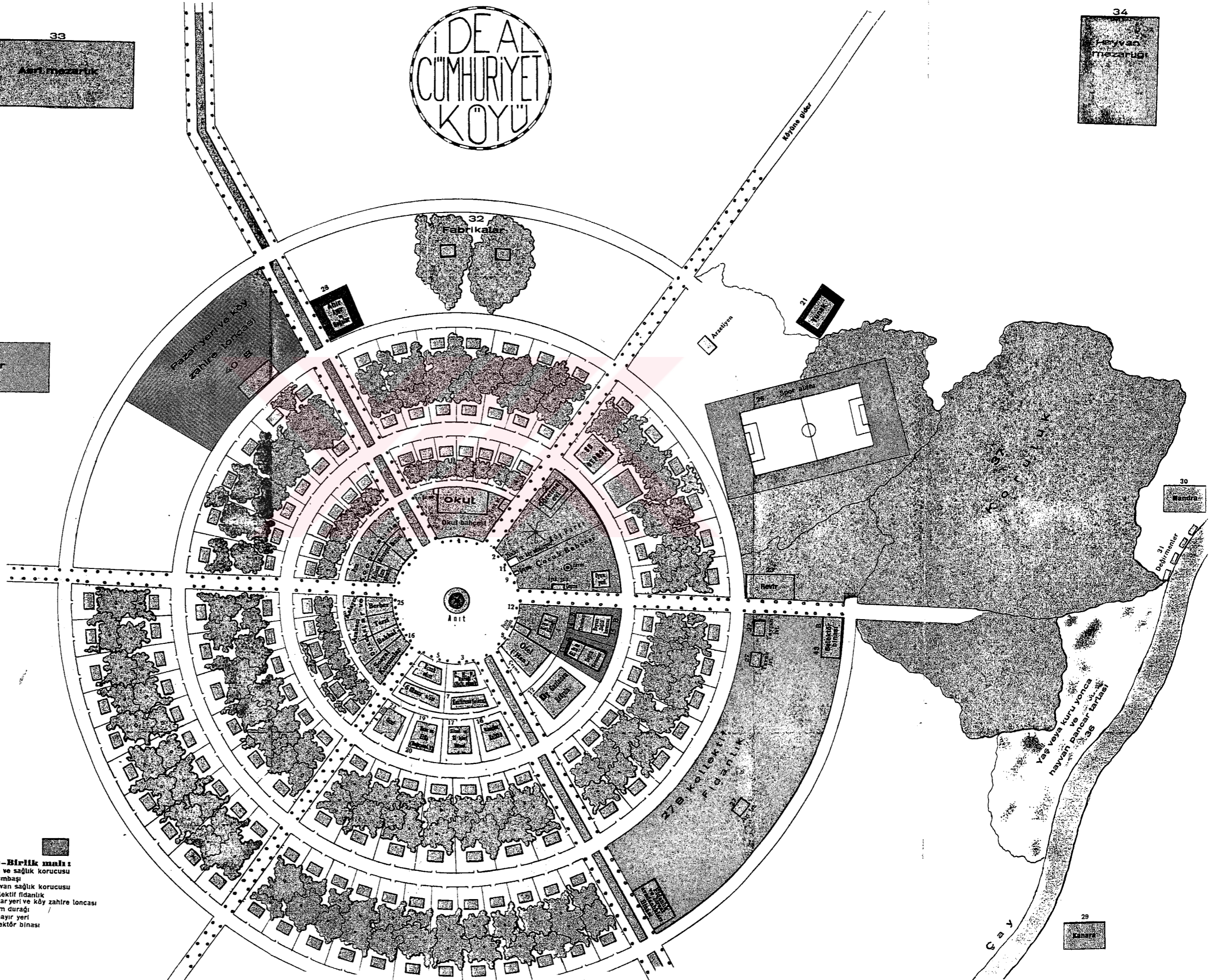
B 42
Panayır yeri

B 41
Aşım durağı

39
Fenni ağıt

- 1 - Okul ve tatbikat bahçesi
- 2 - Öğretmen evi
- 3 - C. H. P. kurağı (Halk odası)
- 4 - Köy Konağı
- 5 - Konuk odası
- 6 - Okuma odası
- 7 - Konferans salonu
- 8 - Otel-Han
- 9 - Çocuk bahçesi
- 10 - Köy parkı
- 11 - Telefon santrali ve (Köy söndürgesi)
- 12 - Köy gazinosu (radyolu)
- 13 - Sosyal kurumlar
- 14 - Ziraat ve el işleri müzesi
- 15 - Gençler kulübü
- 16 - Hamam
- 17 - Elöv me'linası (Buğu s.)
- 18 - Köy yunak yeri
- 19 - Cami
- 20 - Revir
- 21 - Kooperatifler
- 22 - Köy dükkanları
- 23 - Spor alanı
- 24 - Damızlık Tavuk, Tavşan, Arı istasyonları
- 25 - Damızlık ahır (Aygır ve Boğa)
- 26 - Kanara
- 27 - Mandra
- 28 - Değirmenler
- 29 - Fabrika
- 30 - Asri mezarlık
- 31 - Hayvan mezarlığı
- 32 - Kireç, taş, tuğla, kiremit ocakları
- 33 - Yonca ve hayvan pancar tarlası
- 34 - Koruluk
- 35 - Köy gübrelüğü
- 36 - Fenni ağıt

- Bölgeler-Birlik malı:**
- 13 - Ede ve sağlık korucusu
 - 14 - Tarım başı
 - 15 - Hayvan sağlık korucusu
 - 27 - Kollektif fidanlık
 - 40 - Pazar yeri ve köy zahire toncası
 - 41 - Aşım durağı
 - 42 - Panayır yeri
 - 43 - Selektör binası

30
Mandra

31
Değirmenler

29
Kanara